

Ewaluacja mid-term postępu rzeczowego i systemu realizacji RPO WL 2014-2020 dla potrzeb przeglądu śródkresowego, w tym realizacji zapisów ram i rezerwy wykonania

Raport cząstkowy

styczeń 2019

Zamawiający:

RAPORT CZĄSTKOWY

Urząd Marszałkowski
Województwa Lubelskiego
Artura Grottgera 4
20-029 Lublin

Wykonawca:

Konsorcjum:

EVALU Sp. z o.o.
ul. Dzika 19/23 lok. 55
00-172 Warszawa
e-mail: evalu@evalu.pl

ECORYS Polska Sp. z o.o.
ul. Solec 38 lok. 105
00-394 Warszawa
e-mail: ecorys@ecorys.pl

Redakcja: Michał Marciniak - zastępca kierownika badania

Autorzy raportu: każdy z członków zespołu badawczego uczestniczył w pracach nad rozdziałami 2, 4 i 5, w ramach podziału problemowego przypisanego do poszczególnych Osi priorytetowych.

Michał Marciniak - Oś Priorytetowa 6 Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów, Oś Priorytetowa 7 Ochrona dziedzictwa kulturowego i naturalnego

Monika Sochaczewska – Rozdział 3, Oś Priorytetowa 3 Konkurencyjność przedsiębiorstw

Marta Cichowicz-Major - Oś priorytetowa 8 Mobilność regionalna i ekologiczny transport

Adam Rybkowski - Oś Priorytetowa 6 Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów

Paweł Hess - Oś Priorytetowa 3 Konkurencyjność przedsiębiorstw

Iwona Kania - Oś Priorytetowa 9 Rynek pracy, Oś Priorytetowa 10 Adaptacyjność przedsiębiorstw i pracowników do zmian

Sebastian Pałka - Oś Priorytetowa 2 Cyfrowe Lubelskie

Paweł Penszko - Oś Priorytetowa 11 Włączenie społeczne, Oś Priorytetowa 12 Edukacja, kwalifikacje i kompetencje

Małgorzata Zub - Oś Priorytetowa 13 Infrastruktura społeczna

Marta Mackiewicz - Oś Priorytetowa 1 Badania i innowacje

Janusz Kornecki - Oś Priorytetowa 1 Badania i innowacje

Ewa Dzielnicka - Oś Priorytetowa 9 Rynek pracy, Oś Priorytetowa 10 Adaptacyjność przedsiębiorstw i pracowników do zmian

Katarzyna Lipczyńska - Oś Priorytetowa 4 Energia przyjazna środowisku

Paulina Gawryś - Oś Priorytetowa 5 Efektywność energetyczna i gospodarka niskoemisyjna

Jerzy Radziwiłł - Oś Priorytetowa 12 Edukacja, kwalifikacje i kompetencje

Wojciech Pieniążek - Oś Priorytetowa 7 Ochrona dziedzictwa kulturowego i naturalnego

Pozostali członkowie zespołu badawczego: Agnieszka Śnieżek, Cezary Przybył, Adam Grajek, Aleksandra Kamińska, Zosia Bieńkowska, Magdalena Głomska, Elżbieta Wojnicka-Sycz, Sonia Buchholtz.

SPIS TREŚCI

WYKAZ SKRÓTÓW	5
1 WPROWADZENIE	8
2 AKTUALIZACJA DIAGNOZY SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ	14
Oś Priorytetowa 1 Badania i innowacje	14
Oś Priorytetowa 2 Cyfrowe Lubelskie	33
Oś Priorytetowa 3 Konkurencyjność przedsiębiorstw	45
Oś Priorytetowa 4 Energia przyjazna środowisku	58
Oś Priorytetowa 5 Efektywność energetyczna i gospodarka niskoemisyjna	65
Oś Priorytetowa 6 Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów	86
Oś Priorytetowa 7 Ochrona dziedzictwa kulturowego i naturalnego	102
Oś Priorytetowa 8 Mobilność regionalna i ekologiczny transport	111
Oś Priorytetowa 9 Rynek pracy	122
Oś Priorytetowa 10 Adaptacyjność przedsiębiorstw i pracowników do zmian	137
Oś Priorytetowa 11 Włączenie społeczne	145
Oś Priorytetowa 12 Edukacja, kwalifikacje i kompetencje	160
Oś Priorytetowa 13 Infrastruktura społeczna	172
3 LOGIKA INTERWENCJI WRAZ Z OCENĄ TRAFNOŚCI W ŚWIETLE ZIDENTYFIKOWANYCH PRZEMIAN	185
4 IDENTYFIKACJA I OCENA POSTĘPU WDRAŻANIA RPO WL 2014-2020	265
5 IMPLIKACJE WYNIKÓW RAPORTU CZĄSTKOWEGO DLA DALSZYCH PRAC BADAWCZO-ANALITYCZNYCH	288
6 SPIS ILUSTRACJI	295
7 BIBLIOGRAFIA	305

RAPORT CZĄSTKOWY
WYKAZ SKRÓTÓW

Skrót	Opis
BDL	Bank Danych Lokalnych GUS
BAEL	Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności
CATI	(ang. Computer Assisted Telephone Interview) Wywiad telefoniczny wspomagany komputerowo
CAWI	(ang. Computer Assisted Web Interview) Wspomagany komputerowo wywiad przy pomocy strony www
CT	Cel tematyczny
CVET	(ang. Continuing Vocational Education and Training) Ustawiczne kształcenie i szkolenie zawodowe
DPS	Dom Pomocy Społecznej
DW EFS	Departament Wdrażania Europejskiego Funduszu Społecznego
DW EFRR	Departament Wdrażania Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego
DZ RPO	Departament Zarządzania Regionalnym Programem Operacyjnym
GDDiKA	Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad
GUS	Główny Urząd Statystyczny
EFRR	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
EFS	Europejski Fundusz Społeczny
EU2020	Strategia Europa 2020
ICT	(ang. information and communication technologies) technologie informacyjno-komunikacyjne
IDI	(ang. In-Depth Interview) indywidualny wywiad pogłębiony
IP	Instytucja Pośrednicząca
IVET	(ang. Initial Vocational Education and Training) Początkowe kształcenie i szkolenie zawodowe
IZ	Instytucja Zarządzająca
IP	Instytucja Pośrednicząca
JST	Jednostki Samorządu Terytorialnego
KM	Komitet Monitorujący

RAPORT CZĄSTKOWY

KPO	Krajowy Program Operacyjny
LAWP	Lubelska Agencja Wspierania Przedsiębiorczości w Lublinie
MOPR	Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie
MŚP; MMŚP	Mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa
OP	Oś priorytetowa
OSI	Obszary strategicznej interwencji
OWES	Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej
PCPR	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie
PI	Priorytet Inwestycyjny
PISA	(ang. Programme for International Student Assessment) międzynarodowe badanie koordynowane przez Organizację Współpracy Gospodarczej i Rozwoju
POPC	Program Operacyjny Polska Cyfrowa
RODO	(ang. General Data Protection Regulation, GDPR) Ogólne rozporządzenie o ochronie danych osobowych
RLM	Równoważna liczba mieszkańców
RPO WL 2007-2013	Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2007-2013
RPO WL 2014-2020	Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020
SL2014	Centralny system teleinformatyczny
OSO	Obszary Specjalnej Ochrony [ptaków]
OPZ	Opis Przedmiotu Zamówienia
SOR	Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)
SOO	Specjalne Obszary Ochrony [siedlisk]
SZOOP	Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych
TBE	Ewaluacja oparta na teorii
TDI	(ang. Telephone depth interview) Telefoniczny wywiad pogłębiony
TIK	Technologie informacyjno-komunikacyjne
UE	Unia Europejska

RAPORT CZĄSTKOWY

UP	Umowa Partnerstwa
UTK	Urząd Transportu Kolejowego
UMWL	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego
UoD	Umowa o dofinansowanie
WIOŚ	Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska
WDDT	Wskaźnik Drogowej Dostępności Transportowej
WKDT	Wskaźnik Kolejowej Dostępności Transportowej
WMDT	Wskaźnik Międzygałęziowej Dostępności Transportowej
WoD	Wniosek o dofinansowanie
WoP	Wniosek o płatność
WTZ	Warsztat Terapii Zajęciowej
WUP	Wojewódzki Urząd Pracy w Lublinie
ZAZ	Zakład Aktywności Zawodowej
ZIT	Zintegrowane Inwestycje Terytorialne

1 WPROWADZENIE

Uzasadnienie badania

Badanie dotyczące oceny postępu rzeczowego programu operacyjnego dla potrzeb przeglądu śródkresowego, w tym realizacji zapisów Ram i Rezerwy Wykonania zostało wskazane jako obowiązkowe do przeprowadzenia we wszystkich programach operacyjnych współfinansowanych ze środków polityki spójności, na mocy Wytycznych Ministra Infrastruktury i Rozwoju w zakresie ewaluacji polityki spójności na lata 2014-2020.

Cele badania

Głównym celem badania jest dokonanie oceny dotyczącej postępów w realizacji celów szczegółowych określonych dla Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (RPO WL 2014-2020), ze szczególnym uwzględnieniem zobowiązań wynikających z ram wykonania ustalonych na poziomie Osi Priorytetowych oraz ocena wkładu interwencji w realizację celów Strategii Europa 2020. Badanie posłuży również do wypracowania rekomendacji wskazujących na niezbędne dostosowania, pozwalające na zwiększenie skuteczności interwencji. Główny cel badania zostanie osiągnięty poprzez realizację następujących celów szczegółowych:

- Cel szczegółowy 1. Ocena postępów wdrażania RPO WL poprzez ocenę postępu w realizacji założonych wartości pośrednich i docelowych wskaźników na poziomie osi priorytetowych (wskaźniki ram wykonania) i priorytetów inwestycyjnych (wskaźniki rezultatu specyficzne dla programu, wskaźniki rezultatu długoterminowego, wskaźniki rezultatu bezpośredniego, wskaźniki produktu).
- Cel szczegółowy 2. Ocena wkładu interwencji w realizację celów Strategii Europa 2020 na poziomie poszczególnych osi priorytetowych.
- Cel szczegółowy 3. Sformułowanie wyjaśnień/podanie przyczyn dla wyników uzyskanych w ramach oceny postępu realizacji założonych wartości pośrednich i docelowych wskaźników ustanowionych dla osi priorytetowych i priorytetów inwestycyjnych RPO WL.
- Cel szczegółowy 4. Analiza potencjału absorpcyjnego osi priorytetowych, w ramach których może dojść do realokacji środków: ich potrzeb oraz gotowości do wdrożenia dodatkowych środków wynikających z przeprowadzonych przesunięć szczególnie w kontekście zmian społeczno-gospodarczych i trendów.

RAPORT CZĄSTKOWY

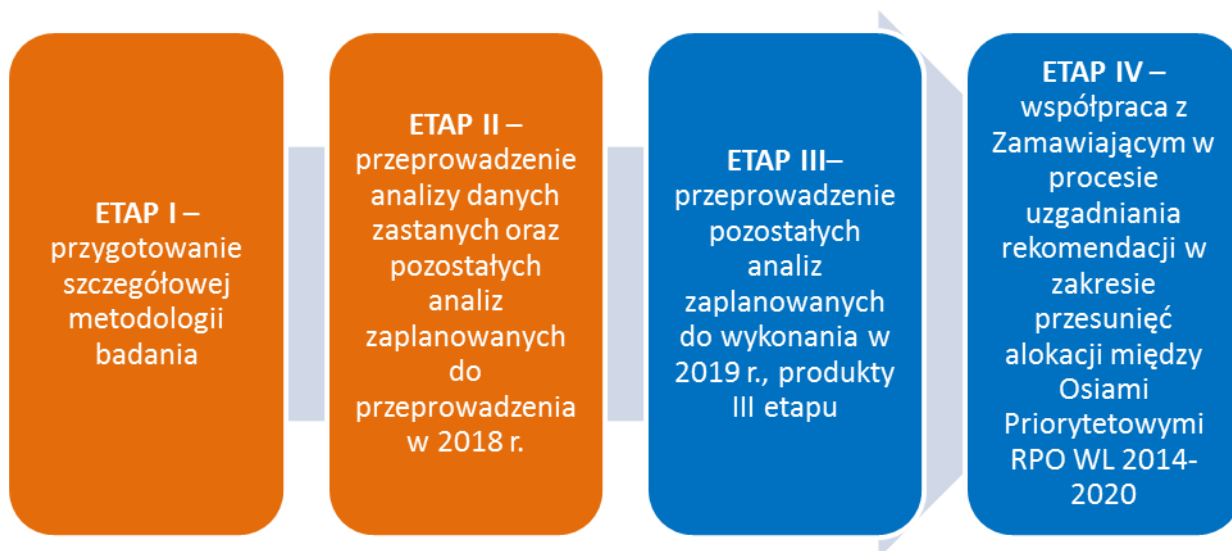
- Cel szczegółowy 5. Wypracowanie rekomendacji w zakresie wspierania procesu zarządzania rezerwą wykonania i samego ukierunkowania inwestycji, które zostaną sfinansowane po dokonaniu śródkresowego przeglądu wyników.

Zgodnie z Wytycznymi w zakresie ewaluacji polityki spójności 2014-2020, ewaluacja mid-term posłuży ocenie postępu rzeczowego i finansowego w ramach krajowych i regionalnych programów operacyjnych oraz dostarczy wniosków stanowiących podstawę do sformułowania rekomendacji w zakresie realokacji dostępnych środków.

Cykliczność badania

Badanie zostanie przeprowadzone w czterech etapach. Niniejszy raport prezentuje wyniki prac zrealizowanych w ramach etapu 2. Etapy te są zgodne z zapisami OPZ

Wykres 1 Etapy realizacji badania ewaluacyjnego

Źródło: Opracowanie własne

ETAP 1 – przygotowanie szczegółowej metodologii badania

W pierwszym etapie badania (po podpisaniu umowy) opracowano projekt Raportu Metodologicznego; pozwoliło to na doprecyzowanie założeń procesu badawczego i opracowanie projektów narzędzi badawczych niezbędnych do przeprowadzenia badań terenowych. Wskazano również komórki organizacyjne w podmiotach zajmujących się zarządzaniem i wdrożeniem RPO WL celem wytypowania w dalszej kolejności przedstawicieli do wywiadów pogłębionych.

ETAP 2 – Przeprowadzenie analizy danych zastanych oraz pozostałych analiz zaplanowanych do przeprowadzenia w 2018 r.

RAPORT CZĄSTKOWY

Na tym etapie przeprowadzona została pogłębiona analiza desk research. Zgodnie z harmonogramem badania na Etapie 2 zapoczątkowane zostały analizy ekonometryczne i statystyczne. Analiza danych zastanych stanowiła podstawę dla analitycznego odtworzenia logiki interwencji w ramach TBE, rozumianej zarówno jako opisanie mechanizmów przyczynowo-skutkowych, jak i wskazanie założeń stojących za takim, a nie innym, zaprogramowaniem wsparcia.

Etap ten zwieńczony został niniejszym Raportem cząstkowym z badania. Załącznikiem do Raportu cząstkowego jest Zestawienie dotyczące wszystkich wskaźników umieszczonych w treści raportu wraz z wartościami z lat 2005-2017. Z uwagi na swój charakter techniczny dokument ten został przygotowany w postaci pliku w formacie arkusza kalkulacyjnego.

ETAP 3 – Przeprowadzenie pozostałych analiz zaplanowanych do wykonania w 2019 r.

Kolejny etap badania stanowić będzie główny etap prac badawczych. Zadaniem ewaluatorów na tym etapie będzie analiza zebranych danych na poziomie poszczególnych celów i pytań badawczych. Na tym etapie przeprowadzone zostanie badanie CAWI/CATI z beneficjentami RPO WL 2014-2020 oraz prace nad benchmarkingiem. Na tym etapie wytypowani zostaną przedstawiciele IZ i IP do wywiadów pogłębionych; rozpoczęta i zakończona zostanie również realizacja analiz ekonometrycznych i statystycznych.

Informacje zebrane z różnych źródeł będą analizowane na potrzeby opracowania wniosków i rekomendacji w projekcie raportu końcowego w sposób całościowy, co oznacza, że ocena opierać się będzie na informacjach z różnych źródeł wzajemnie się weryfikujących (ocena nie będzie odzwierciedleniem subiektywnych ocen poszczególnych respondentów). Do opracowania wysokiej jakości wniosków i rekomendacji przyczyni się panel ekspertów. Materiał zgromadzony w toku panelu eksperckiego jak również uwzględnienie uwag zgłoszonych przez Zamawiającego do projektu raportu końcowego przyczynią się do opracowania ostatecznej wersji tegoż (wraz z prezentacją i wymaganymi załącznikami) oraz broszury informacyjnej.

ETAP IV – współpraca z Zamawiającym w procesie uzgadniania rekomendacji w zakresie przesunięć alokacji między Osiami Priorytetowymi RPO WL 2014-2020

Ostatni etap stanowić będzie współpraca z Zamawiającym w procesie uzgadniania rekomendacji w zakresie przesunięć alokacji między Osiami Priorytetowymi RPO WL 2014-2020; produkty IV etapu: prezentacja wyników badania oraz propozycji realokacji środków między OP; termin: do 30.04.2019 r.

Opis zastosowanej metodyki oraz źródeł informacji wykorzystanych w badaniu na tym etapie

RAPORT CZĄSTKOWY

W realizacji niniejszego badania i przygotowania **Raportu cząstkowego** wykorzystano następujące metody zbierania i analizy danych:

Analiza danych zastanych (desk research)

Analiza danych zastanych była prowadzona na bieżąco podczas całego postępowania badawczego i dostarczała informacji na potrzeby wszystkich problemów badawczych. Analizą objęto następujące typy dokumentów:

- Dokumenty o charakterze strategicznym i programowym (Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 wraz z załącznikami, przyjęty dnia 12 czerwca 2018 r. przez Komisję Europejską decyzją wykonawczą nr C(2018)3837; Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych RPO WL 2014-2020 (wersja obowiązująca w momencie realizacji badania); Regionalna Strategia Innowacji Województwa Lubelskiego do 2020 roku; Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (z perspektywą do 2030 roku),
- Dane statystyczne i monitoringowe (Dane monitoringowe związane z wdrażaniem RPO WL; Dane GUS (w szczególności BDL), STRATEG, EUROSTAT i inne ogólnodostępne dane statystyczne odnoszące się do poszczególnych obszarów RPO WL; Dokumenty określające metody szacowania wartości wskaźników w ramach RPO WL 2014-2020; Sprawozdania roczne z wdrażania RPO WL na lata 2014-2020,
- Akty prawne i wytyczne szczebla unijnego i krajowego (Pakiet rozporządzeń UE w sprawie polityki spójności 2014-2020, Ustawa z dnia 11 lipca 2014 r. o zasadach realizacji programów w zakresie polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014–2020 (ustawa wdrożeniowa), Wytyczne wydane na podstawie art. 5 ust. 1 ustawy wdrożeniowej),
- Raporty z badań ewaluacyjnych i analiz dotyczących poszczególnych obszarów interwencji RPO WL 2014-2020¹.

Odtworzenie logiki interwencji - TBE

W ramach ewaluacji opartej na teorii TBE (theory based evaluation) Wykonawca przeanalizował logikę interwencji RPO WL 2014-2020 w podziale na Osi priorytetowe Programu. W ewaluacji opartej na teorii (TBE) proces badawczy wychodzi od jasnego

¹ Odniesienie się do konkretnych raportów znajduje się w poszczególnych kolejnych rozdziałach Raportu cząstkowego w zakresie danego obszaru tematycznego interwencji w ramach Programu oraz wskazane zostało w rozdziale Bibliografia.

RAPORT CZĄSTKOWY

przedstawienia, rekonstrukcji lub aktualizacji teorii zmiany, czyli leżących u źródeł interwencji (tu: działań podejmowanych w ramach RPO WL 2014-2020) założeń co do mechanizmów przyczynowo-skutkowych, które sprawiają, że zaplanowana interwencja przyniesie pożądane efekty. Następnie w toku badania dokonuje się weryfikacji, czy podczas realizacji interwencji założenia te okazały się prawdziwe, a jeśli nie, to jakie są przyczyny rozbieżności między nimi a rzeczywistością. Kluczowe dla tego rodzaju ewaluacji było „odtworzenie” teorii interwencji, ponieważ poznanie założeń i dążeń, które leżały u podstaw danej interwencji, jest szczególnie ważne dla prawidłowego sposobu oceny. TBE pozwolił ewaluatorowi w pełni zrozumieć, co dana instytucja/podmiot chciał osiągnąć projektując daną interwencję, skąd wzięty się działania i jakie problemy miały być rozwiązane. W ramach tego podejścia zweryfikowano, czy poczynione w przeszłości założenia (na etapie diagnozy) są nadal aktualne, czy może pojawiły się nowe obszary wymagające wsparcia. W efekcie końcowym badanie ewaluacyjne powinno udoskonalić daną interwencję (optymalizacja teorii interwencji).

Rodzaj i kryteria ewaluacji

Niniejsze badanie jest ewaluacją opartą na teorii² co oznacza, że jego głównym celem jest informowanie o tym, w jaki sposób i dlaczego interwencja RPO WL 2014-2020 osiągnie lub osiągnęła określone cele. Przyjęte na potrzeby badania kryteria ewaluacji: **skuteczność**, **trafność**, **efektywność** oraz **użyteczność**, służą wskazaniu, co w ramach prowadzonej ewaluacji podlega ocenie oraz stanowią pryzmat, przez który będziemy przyglądać się Programowi.

² Wytyczne Ministra Infrastruktury i Rozwoju w zakresie ewaluacji polityki spójności na lata 2014-2020, Warszawa 2015, s. 4.

Zasada kontekstowości wyjaśniania

We wnioskowaniu przestrzegano zasady kontekstowości, co oznacza, że każdej identyfikacji zjawisk zaobserwowanych w wyniku procesu badawczego towarzyszyło podanie kontekstu zawierającego wyjaśnienie (ustalenie i podanie ich przyczyn) oraz informacje o okolicznościach wystąpienia przedmiotowych zjawisk. Zasada kontekstowości była stosowana nawet w przypadkach, gdy zgromadzony materiał badawczy nie dostarcza stosownych informacji w tym zakresie. Wówczas przedstawiano wyjaśnienie i identyfikowano okoliczności na podstawie posiadanej wiedzy eksperckiej zaznaczając, iż proponowany kontekst może mieć charakter hipotezy.

Zasada triangulacji metodologicznej

W badaniu zastosowano również zasadę triangulacji metodologicznej, oznaczającą zróżnicowanie źródeł danych, metod badawczych i perspektyw badawczych, co gwarantowało zgromadzenie wszechstronnego materiału badawczego i poddanie go kompleksowej analizie i ocenie³. Triangulacja metodologiczna została zastosowana odnośnie: źródeł danych – dokonano analizy danych zastanych oraz danych pochodzących z badań terenowych; metod badawczych – łączono różne metody badawcze w badaniu tych samych problemów badawczych, co pozwoliło na uchwycenie różnych aspektów badanego przedmiotu oraz perspektyw badaczy – ewaluacja została przeprowadzona przez zespół badawczy, co pozwala uzyskać bogatszy i bardziej wiarygodny obraz badanego przedmiotu.

³ Bienias S., Strzęboszewski P., Opałka E., Ewaluacja. Poradnik dla pracowników administracji publicznej. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2012, s.89; Olejniczak K., Kozak M., Ledzion B. (red.), Teoria i praktyka ewaluacji interwencji publicznych. Podręcznik akademicki. Wydawnictwa akademickie i profesjonalne, Warszawa 2008, s. 131, 340, 396; Stańczyk S., Triangulacja – łączenie metod badawczych i uzretelnienie badań. [W:] Czakon W. (red.), Podstawy metodologii w naukach o zarządzaniu, Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa 2011, s. 79-84.

2 AKTUALIZACJA DIAGNOZY SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ

Celem rozdziału, który jest aktualizacją diagnozy było zweryfikowanie, czy pierwotnie zidentyfikowane potrzeby określone w RPO WL 2014-2020 są nadal aktualne. W tym celu dokonano analizy wskaźników rezultatu strategicznego wskazanych przede wszystkim w załączniku nr 5 do RPO WL stanowiącym aneks diagnostyczny do Programu i opisującym aktualną sytuację społeczno-gospodarczą województwa lubelskiego. W poniższym rozdziale zaprezentowano ocenę stanu realizacji tych wskaźników. W tabelach prezentowanych w poniższym rozdziale zaprezentowano dane dla lat 2012-2017, o ile dane te były dostępne w pełnym zakresie tych 5 lat⁴.

Celem analizy było odniesienie się do wartości wskaźników osiągniętych na obecnym etapie wdrożenia Programu i skomentowanie tych wartości wskazując ewentualne zagrożenie nieosiągnięcia bądź przekroczenie wartości docelowej. Odnosząc się do każdej z osi priorytetowej (OP) wskazano uwarunkowania otoczenia zewnętrznego mającego wpływ na realizację interwencji. Dla każdej OP wyróżniono zidentyfikowane lub nadal aktualne potrzeby w celu powiązania wniosków badawczych zaprezentowanych w kolejnym rozdziale opisującym ocenę analizy logiki interwencji.

Oś Priorytetowa 1 Badania i innowacje

Tabela 1. Szczegółowe priorytety inwestycyjne w OP1 Badania i innowacje

Priorytet Inwestycyjny	Działanie	Cel szczegółowy
1a Udoskonalanie infrastruktury badań i innowacji i zwiększanie zdolności do osiągnięcia doskonałości w zakresie badań i innowacji oraz wspieranie ośrodków kompetencji, w szczególności tych, które leżą w interesie Europy	Działanie 1.1 Regionalna infrastruktura badawczo – rozwojowa	Celem szczegółowym Działania jest wzrost aktywności sektora B+R w strategicznych dla regionu dziedzinach gospodarki, stworzenie wysokiej jakości infrastruktury naukowo - badawczej oraz zwiększenie powiązań pomiędzy sektorem nauki a przedsiębiorstwami, co konsekwentnie przełoży

⁴ Za przyjęciem roku 2012 jako daty początkowej analizy przemawiały dwa argumenty: często jest to rok odniesienia w Aneksie diagnostycznym, poza tym pokazuje stan przed rozpoczęciem wdrażania Programu i obejmuje okres co najmniej 5 lat (dla wskaźników odnoszących się do PKB, które jest raportowane z 2 letnim opóźnieniem).

RAPORT CZĄSTKOWY

		<p>się na wzrost nakładów na B+R w relacji do PKB.</p>
<p>1b Promowanie inwestycji przedsiębiorstw w badania i innowacje, rozwijanie powiązań i synergii między przedsiębiorstwami, ośrodkami badawczo-rozwojowymi i sektorem szkolnictwa wyższego, w szczególności promowanie inwestycji w zakresie rozwoju produktów i usług, transferu technologii, innowacji społecznych, ekoinnowacji, zastosowań w dziedzinie usług publicznych, tworzenia sieci, pobudzania popytu, klastrów i otwartych innowacji poprzez inteligentną specjalizację, oraz wspieranie badań technologicznych i stosowanych, linii pilotażowych, działań w zakresie wczesnej walidacji produktów, zaawansowanych zdolności produkcyjnych i pierwszej produkcji, w szczególności w dziedzinie kluczowych technologii wspomagających, oraz rozpowszechnianie technologii o ogólnym przeznaczeniu</p>	<p>Działanie 1.2 Badania celowe</p>	<p>Celem Działania jest zwiększenie udziału sektora przedsiębiorstw w ogólnej wartości nakładów na działalność badawczo-rozwojową w regionie oraz zwiększenie skali wdrażanych innowacji przez przedsiębiorstwa z sektora MŚP prowadzące działalność gospodarczą na terenie województwa lubelskiego.</p>
	<p>Działanie 1.3 Infrastruktura badawczo-rozwojowa w przedsiębiorstwach</p>	<p>Celem szczegółowym Działania jest zwiększenie udziału sektora przedsiębiorstw w ogólnej wartości nakładów na infrastrukturę badawczo-rozwojową w regionie.</p>
	<p>Działanie 1.4 Transfer technologii i komercjalizacja badań</p>	<p>Celem Działania jest efektywna współpraca IOB z MŚP w zakresie prorozwojowych usług o charakterze specjalistycznym. Pozwoli to na uzyskanie przez MŚP dostępu do wysoko specjalistycznych usług, zgodnych z pojawiającymi się w firmach nowymi potrzebami</p>
	<p>Działanie 1.5 Bon na innowacje</p>	<p>Celem Działania jest wsparcie przedsiębiorców prowadzące do zwiększenia ich aktywności w zakresie współpracy z sektorem naukowo-badawczym.</p>

Źródło: SZOOP WL, 18.12.2018 r.

RAPORT CZĄSTKOWY

W warunkach gospodarki opartej na wiedzy region staje się jedną z najistotniejszych płaszczyzn stymulujących innowacyjną przedsiębiorczość i sprzyjających procesom kreowania, absorpcji i dyfuzji innowacji⁵. Regionalna polityka innowacyjna może istotnie te procesy usprawniać i budować endogeniczny potencjał podmiotów działających w tym regionie⁶. Diagnoza systemu transferu technologii i komercjalizacji wiedzy w Polsce przeprowadzona przez zespół ekspertów w ramach systemowego projektu Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości wskazała na szereg potrzeb społeczno-gospodarczych warunkujących skuteczne wsparcie procesów innowacyjnych w ich rynkowej fazie – nie mające regionalnej specyfiki, lecz tożsame dla gospodarki całego kraju, w tym potrzeby:

- wzrostu aktywności badawczo-rozwojowej przedsiębiorstw (**P1**),
- urynkowienia działalności badawczo-rozwojowej (**P2**),
- wzrostu współpracy pomiędzy przedsiębiorstwami a jednostkami naukowymi (**P3**),
- poprawę konkurencyjności przedsiębiorstw (**P4**)⁷.

Potrzebom tym może i powinna wychodzić naprzeciw właściwie ukierunkowana interwencja publiczna w tym obszarze. Poniżej została przedstawiona diagnoza zasadności podjęcia takiej interwencji w województwie lubelskim wykorzystująca szereg wskaźników pochodzących ze statystyki publicznej mierzących stan regionalnego środowiska innowacyjnego na moment programowania interwencji w regionie na lata 2014-2020, zarówno od strony ponoszonych nakładów, jak i uzyskiwanych wyników, oraz zmiany, jakie zostały dotychczas osiągnięte.

W 2011 roku wielkość wskaźnika produktu krajowego brutto na 1 mieszkańca w województwie lubelskim kształtowała się na najniższym poziomie w kraju (28 282 zł wobec średniej dla Polski w wysokości 40 669 zł, co stanowiło 69,5% wartości ogólnopolskiej). Do roku 2016 jego wielkość zwiększyła się do poziomu 33 371 zł (przy średniej dla całego kraju wynoszącej 48 432 zł, co stanowiło 68,9% wartości ogólnopolskiej), i wciąż było wielkością najniższą w Polsce. Tempo zmian dokonanych w tym okresie (wzrost o 18%) stawia województwo lubelskie na 10. miejscu w kraju, jednakże wobec zmiany dla całego kraju na poziomie 19,1% oznacza **dalsze pogłębianie się dystansu pod względem poziomu rozwoju**

⁵ K. B. Matusiak, *Uwarunkowania innowacyjności małych firm*, w: *Innowacje małych i średnich przedsiębiorstw w świetle badań empirycznych* [w:] *Innowacje małych i średnich przedsiębiorstw w świetle badań empirycznych*, A.H. Jasiński (red.), Promocja XXI, Warszawa 2009, [Środowisko innowacyjne](#), s. 79.

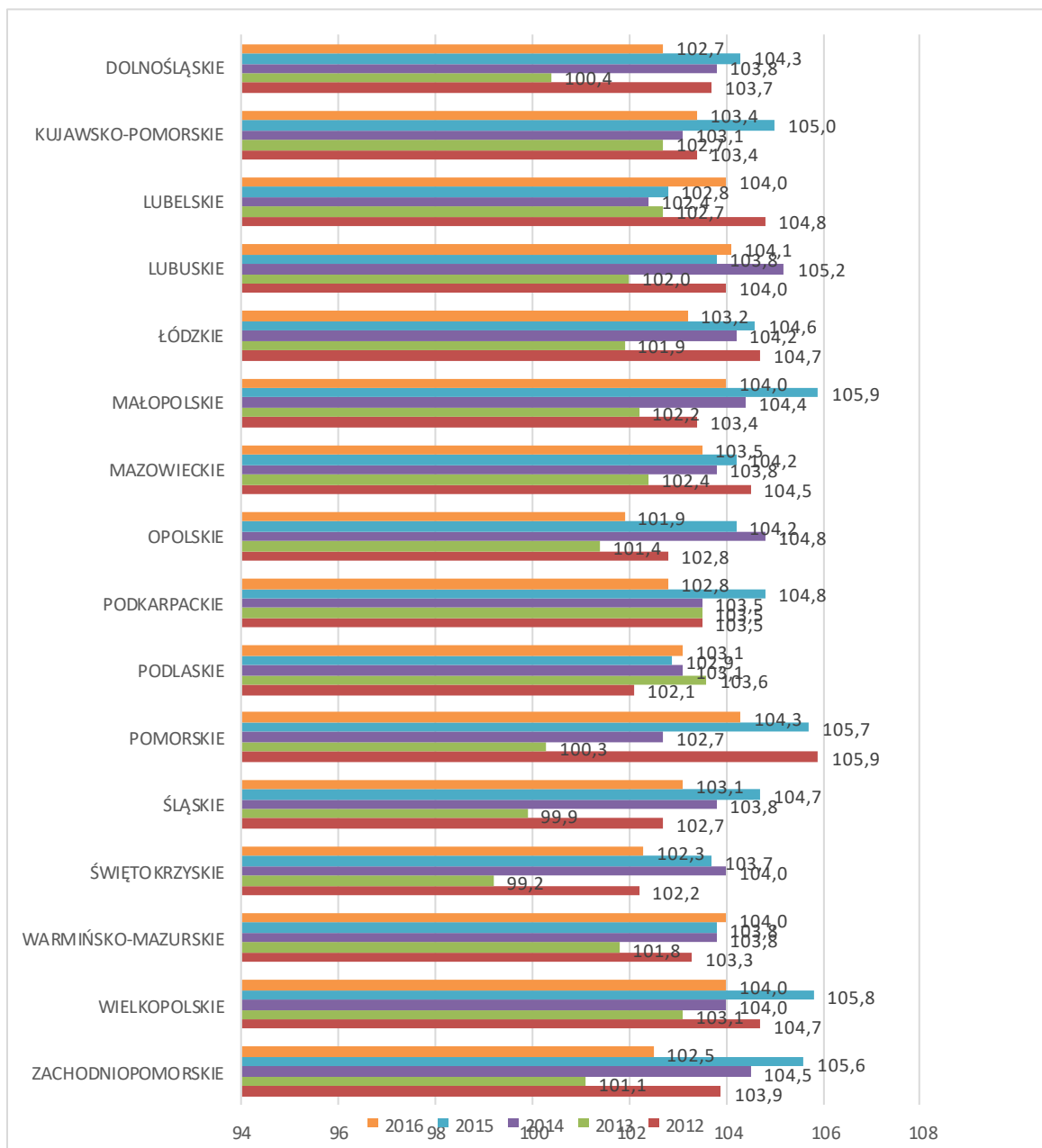
⁶ M. Fritsch, A. Stephan, *Regionalization of innovation policy - Introduction to the special issue*, *Research Policy*, Volume 34, Issue 8, 2005.

⁷ *System transferu technologii i komercjalizacji wiedzy w Polsce – siły motoryczne i bariery*, K. B. Matusiak, J. Guliński (red.), Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2010.

RAPORT CZĄSTKOWY

społeczno-gospodarczego w porównaniu z większością województw. Jak pokazuje Wykres 2, w latach 2012-2016 gospodarka województwa lubelskiego – w przeciwieństwie do wielu innych województw, w których odnotowano w tym czasie dość silne fluktuacje - rozwijała się stabilnie, co należy uznać za korzystny trend.

Wykres 2. Dynamika produktu krajowego brutto na 1 mieszkańca w województwach Polski w latach 2012-2016, rok poprzedni=100

Źródło: dane GUS, Bank Danych Lokalnych

RAPORT CZĄSTKOWY

Wzrost aktywności badawczo-rozwojowej przedsiębiorstw był na etapie programowania interwencji jedną z pilniejszych potrzeb województwa lubelskiego (P1). Wskazywany w przeprowadzonej przez uruchomieniem interwencji diagnozie⁸ udział sektora przedsiębiorstw w nakładach wewnętrznych na B+R wynosił zaledwie 13% (wobec średniej dla kraju – 26,6%). Jak pokazują dane zamieszczone w **Tabela 2** do 2016 roku udział sektora przedsiębiorstw zwiększył się przeszło dwukrotnie, do poziomu 27,5%. Wobec także rosnącego udziału sektora szkolnictwa wyższego (na co mogą wpływać zmiany w systemie finansowania nauki premiujące aktywność badawczo-rozwojową – C1) oznacza to, że przesunięcia w strukturze nakładów wewnętrznych na B+R dokonały się kosztem sektora rządowego i sektora prywatnych instytucji niekomercyjnych, który zaznaczył spadek z 19,6% w 2012 roku do poziomu 1,7% w 2016 roku. **Sektor przedsiębiorstw odgrywa coraz ważniejszą rolę w grupie podmiotów ponoszących nakłady na B+R w województwie lubelskim i zdiagnozowana na etapie programowania interwencji potrzeba istotnie straciła na znaczeniu.**

Tabela 2. Nakłady wewnętrzne na B+R w województwie lubelskim wg sektorów wykonawczych w latach 2012-2016 (w mln zł)

Sektor wykonawczy	2012	2013	2014	2015	2016
w sektorze przedsiębiorstw	108,3 (16,6%)	80,3 (20,0%)	104,4 (15,1%)	178,0 (24,3%)	172,0 (27,5%)
w sektorze rządowym i sektorze prywatnych instytucji niekomercyjnych	127,6 (19,6%)	108,3 (26,9%)	156,3 (22,6%)	94,7 (12,9%)	10,6 (1,7%)
w sektorze szkolnictwa wyższego	416,3 (63,8%)	213,5 (53,1%)	430,0 (62,3%)	461,0 (62,8%)	442,3 (70,8%)
Ogółem	652,2	402,1	690,7	733,7	624,9

Źródło: dane GUS, Bank Danych Lokalnych

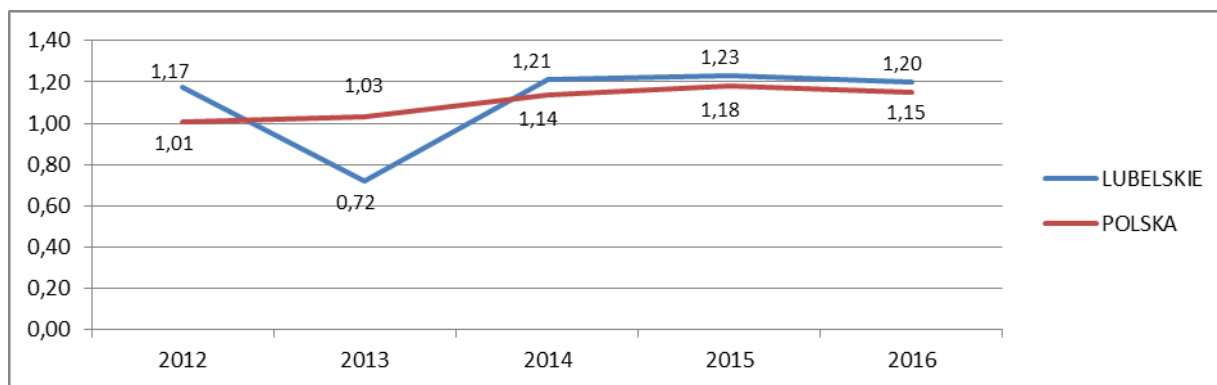
Wskaźnikiem obrazującym aktywność badawczo-rozwojową podmiotów w regionie jest wysokość nakładów wewnętrznych na B+R w relacji do regionalnego produktu krajowego brutto, co stanowi jeden ze wskaźników rezultatu strategicznego dla PI 1a. Jak ilustruje

⁸ Zob. Aneks diagnostyczny do projektu Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2014 – 2020, s. 10.

RAPORT CZĄSTKOWY

Wykres 3, w momencie programowania interwencji w regionie w ramach RPO, poziom ponoszonych nakładów na B+R w relacji do PKB był wyższy (1,17%) aniżeli dla całego kraju (1,01%), plasując województwo lubelskie na 4. pozycji w Polsce. Analizowany okres obejmujący lata 2012-2016 cechowała wysoka fluktuacja wartości tego wskaźnika (z dużym spadkiem w 2013 roku), w przeciwieństwie do względnie stałej tendencji kształtowania się tego wskaźnika dla całego kraju. I choć polityka gospodarcza realizowana na poziomie UE, krajowym i regionalnym silnie zorientowana na promowanie innowacyjności powinna sprzyjać dalszemu zwiększaniu nakładów na B+R (**C3** i **C4**), to jednakże trudno rozsądnie oczekiwać, że w perspektywie roku 2023 zostanie osiągnięta jego docelowa wielkość na poziomie 2,45%. Analiza dotychczasowego trendu wskazuje, że założone wartości były znacznie przeszacowane.

Wykres 3. Nakłady na działalność B+R w relacji do PKB w województwie lubelskim na tle Polski w latach 2012-2016 (w %)

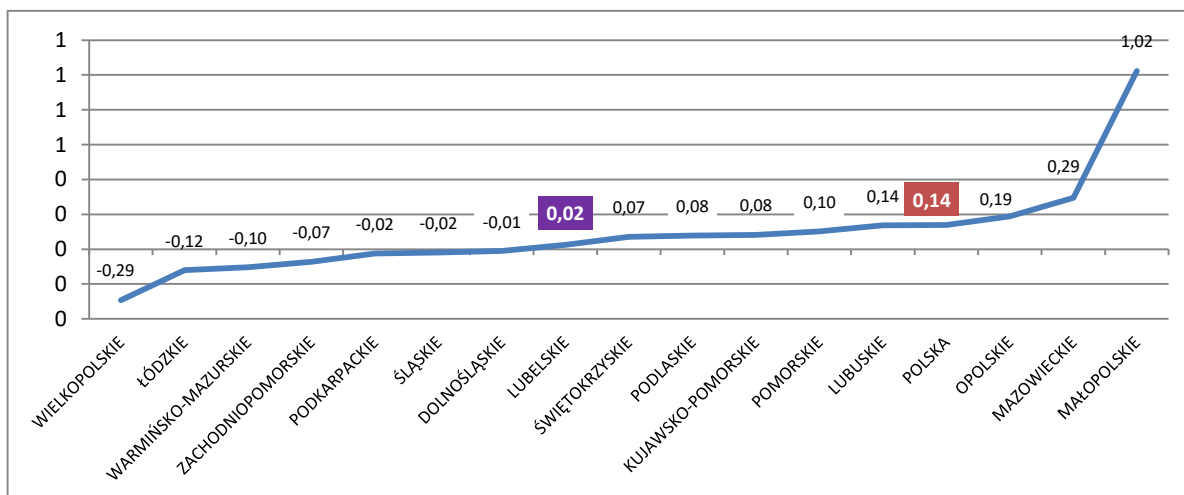
Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

W latach 2012-2016 województwo lubelskie zanotowało nieznaczny wzrost wielkości tych nakładów o 0,02 p.p. (

Wykres 4), jednakże przeciętny wzrost dla całego kraju był wyższy i wyniósł 0,14 p.p. Według stanu na 2016 rok pozycja województwa lubelskiego na tle innych województw nieznacznie pogorszyła się (spadek z 4. na 5. lokatę w kraju).

RAPORT CZĄSTKOWY

Wykres 4. Zmiana nakładów na B+R w relacji do PKB (ceny bieżące) w województwach Polski w latach 2012-2016 (w p.p.)

Źródło: dane GUS, Bank Danych Lokalnych

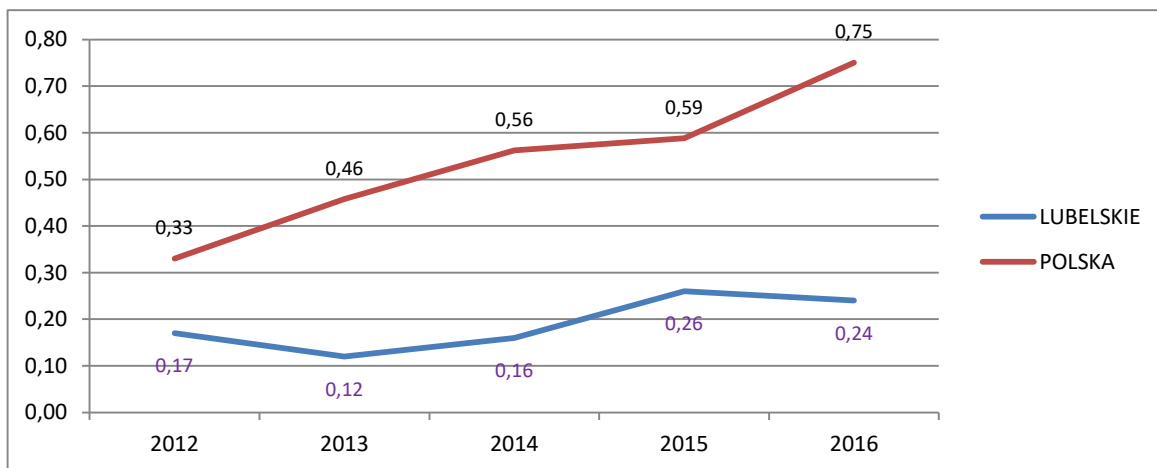
Wskaźnik wielkości nakładów wewnętrznych ponoszonych przez sektor przedsiębiorstw w relacji do PKB (specyficzny dla Programu wskaźnik rezultatu strategicznego) wykazywał w latach 2012-2016 trend wzrostowy, jednakże jego tempo było znacząco niższe niż średnia wartość dla Polski (

RAPORT CZĄSTKOWY

Wykres 5). I choć pozycja województwa lubelskiego na tle kraju nieznacznie się poprawiła (10. pozycja w 2012 i 9. w 2016 roku), to przedstawione dane ujawniają niepokojący trend powiększania się tej różnicy na przestrzeni analizowanych lat. Tym niemniej, **osiągnięcie przyjętej dla 2023 roku wielkości 0,35% jest prawdopodobne i możliwe do uzyskania pod warunkiem kontynuacji obecnego trendu wzrostowego.**

RAPORT CZĄSTKOWY

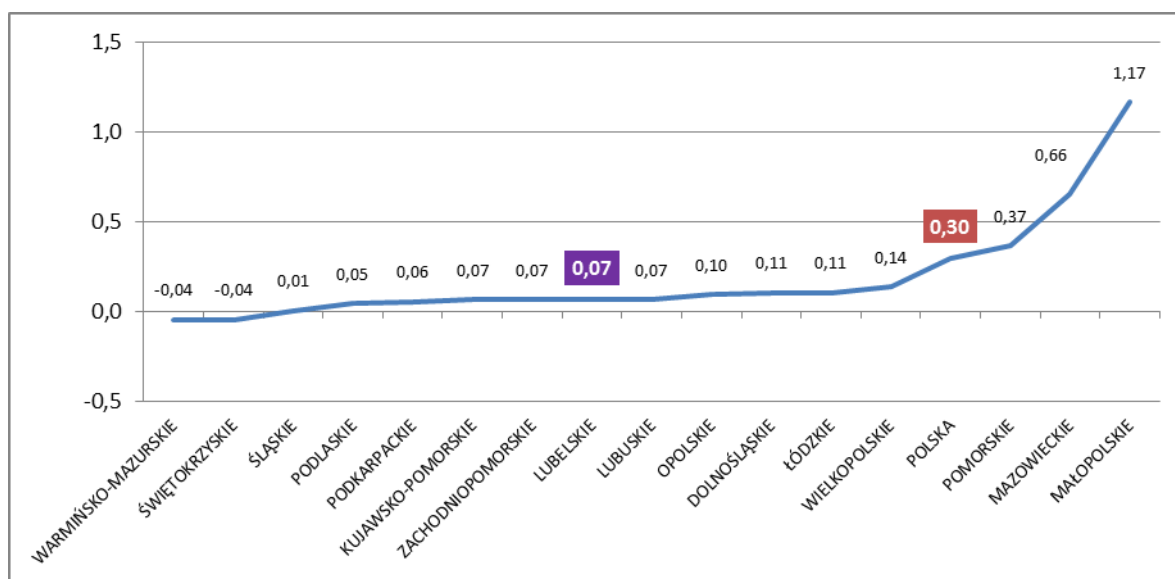
Wykres 5. Udział nakładów wewnętrznych ponoszonych przez sektor przedsiębiorstw w relacji do PKB (ceny bieżące) w województwie lubelskim na tle Polski w latach 2012-2016 (w %)

Źródło: dane GUS, Bank Danych Lokalnych

Dane przedstawione na Wykres 6 pokazują, że trend zmian w Lubelskim nie odbiegał od trendu obserwowanego w większości polskich województw, a do ponadprzeciętnej jego zmiany przyczyniły się wzrosty odnotowane głównie w dwóch województwach: małopolskim (wzrost o 1,17 p.p.) i mazowieckim (wzrost o 0,66 p.p.).

Wykres 6. Zmiana udziału nakładów wewnętrznych ponoszonych przez sektor przedsiębiorstw w relacji do PKB (ceny bieżące) w województwach Polski w latach 2012-2016 (w p.p.)

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

RAPORT CZĄSTKOWY

Zdiagnozowana potrzeba poprawy konkurencyjności przedsiębiorstw (**P4**) może być zaspokajana poprzez działania innowacyjne, których pożądanym wynikiem jest powstawanie nowych lub zmodyfikowanych produktów i usług oraz zmiany marketingowe i organizacyjne. Na przestrzeni lat 2012-2017 wysokość nakładów na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach przemysłowych zwiększyła się w województwie lubelskim w ujęciu nominalnym o 21,7 mln zł i był to wzrost wyraźnie wolniejszy aniżeli dla całego kraju (**Tabela 3**). W przypadku przedsiębiorstw usługowych wysokość nakładów ponoszonych przez tę kategorię przedsiębiorstw dramatycznie się zmniejszyła, z 317,7 mln zł w 2012 roku do zaledwie 33,6 mln zł w 2017 roku. Należy jednakże zwrócić uwagę na bardzo wysokie fluktuacje zmian wielkości tych nakładów (przybierające postać sinusoidy) mające miejsce w kolejnych latach, co nakazuje podchodzić z dużą ostrożnością do ich interpretacji.

Tabela 3. Nakłady na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach przemysłowych i usługowych w województwie lubelskim na tle Polski w latach 2012-2017 (w tys. zł)

Kraj/region	2012	2013	2014	2015	2016	2017
	przedsiębiorstwa przemysłowe					
POLSKA	21 535 417	20 958 946	24 621 577	31 094 064	28 304 719	28 023 497
Lubelskie	588 930	475 480	483 525	573 634	496 608	610 621
	przedsiębiorstwa z sektora usług					
POLSKA	15 145 405	11 980 872	12 995 246	12 640 880	10 706 188	13 142 242
Lubelskie	317 714	57 096	160 517	48 818	133 544	33 582

Źródło: dane GUS, Bank Danych Lokalnych

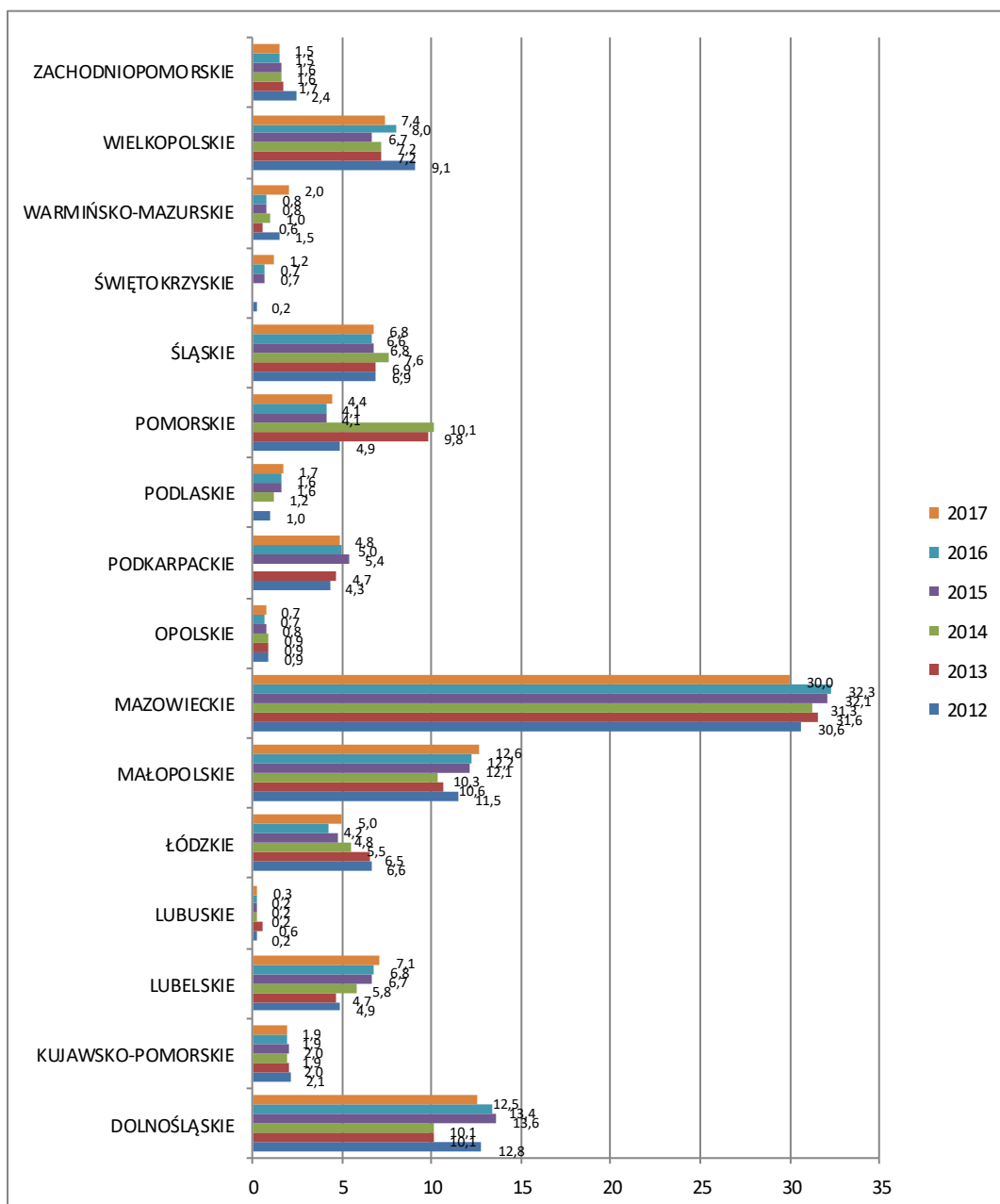
Od strony zasobowej warto także przyjrzeć się zmianom w zakresie wyposażenia podmiotów prowadzących działalność B+R w aparaturę naukowo-badawczą, co jest jednym ze wskaźników rezultatu strategicznego określonych dla OP1. Udział województwa lubelskiego w alokacji aparatury naukowo-badawczej w kraju w 2012 roku wynosił 4,9%. **Założona dla roku 2023 wartość docelowa wskaźnika w wysokości 6% została przekroczona i w 2017 roku kształtowała się na poziomie 7,1%**, co przedstawia

RAPORT CZĄSTKOWY

Wykres 5. Obecna wielkość alokacji aparatury naukowo-badawczej plasuje województwo lubelskie na wysokiej, 5. pozycji w kraju i tworzy dobre podstawy do wzrostu aktywności badawczo-rozwojowej w regionie. **Przyczyny tej sytuacji będą analizowane na dalszych etapach badania, a ich efektem może być rekomendacja ewentualnej zmiany wartości docelowej.**

RAPORT CZĄSTKOWY

Wykres 7. Alokacja aparatury naukowo-badawczej względem kraju w latach 2012-2017 (w %)

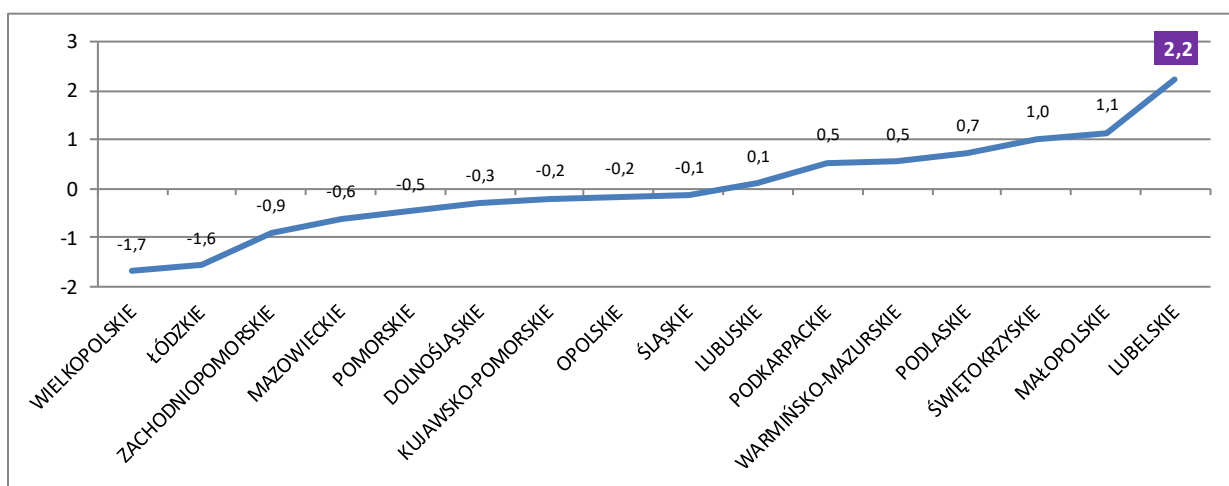
Źródło: STRATEG oraz GUS, Działalność badawcza i rozwojowa w Polsce w 2017 roku, Warszawa, 2018.

W latach 2012-2017 województwo lubelskie odnotowało najwyższy spośród wszystkich województw (o 2,2 p.p., z poziomu 4,9% do 7,1%) wzrost obrazujący zmiany w jej rozmieszczeniu w kraju (Wykres 6). Obraz tych korzystnych zmian nieco burzy pogłębiający

RAPORT CZĄSTKOWY

się stopień zużycia aparatury naukowo-badawczej, który zwiększył się z 56,6% w 2012 roku do 81,7% w 2017 roku⁹.

Wykres 8. Zmiany w alokacji aparatury naukowo-badawczej w kraju w latach 2012-2017 (w p.p.)

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS, STRATEG

Od danych ilustrujących ponoszone nakłady jeszcze ważniejsze są dane prezentujące wyniki prowadzonej działalności innowacyjnej, co może przyczyniać się do poprawy konkurencyjności przedsiębiorstw (**P4**). Dobrym miernikiem udziału innowacji wytwarzanych i wdrażanych w regionie przez przedsiębiorstwa jest średni udział przedsiębiorstw innowacyjnych w ogólnej liczbie przedsiębiorstw. Kształtowanie się poziomu tego wskaźnika w województwie lubelskim w latach 2012-2017 cechuje wysoki poziom zmienności (w przeciwieństwie do względnie stałej tendencji dla Polski), co ilustruje

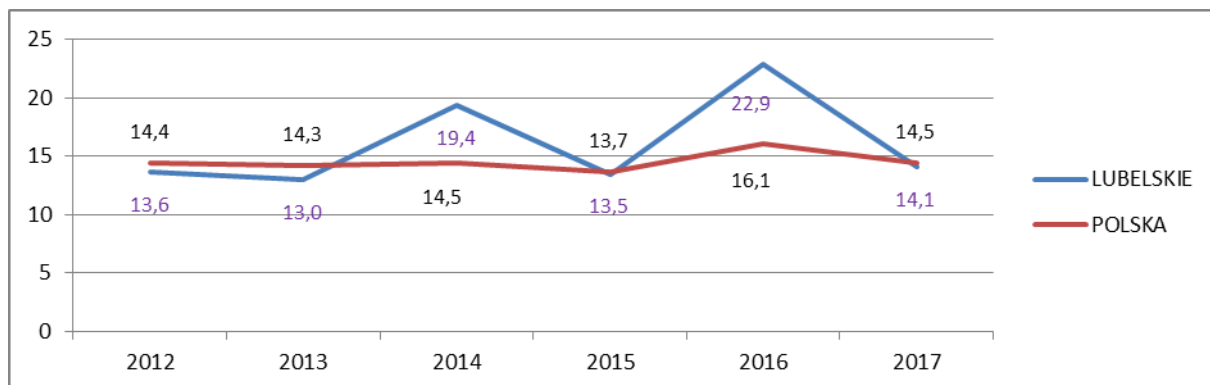
⁹ GUS, Działalność badawcza i rozwojowa w Polsce w 2017 roku, Warszawa, 2018; GUS, 2014, Nauka i technika w 2012 roku, [Aparatura naukowo-badawcza](#).

RAPORT CZĄSTKOWY

Wykres 9. Jego wartość w 2017 roku zbliżyła się do średniej ogólnopolskiej, co należy uznać za korzystny trend opisujący zmiany w tym zakresie w regionie. Warto nadmienić, że województwo lubelskie zdołało się przesunąć z 11. pozycji, jaką zajmowało w 2012 roku, na 7. pozycję w 2017 roku. **Potrzeba zidentyfikowana na etapie diagnozy zachowuje wciąż swoją aktualność, choć jej znaczenie jako czynnika mogącego wpływać negatywnie na regionalną gospodarkę istotnie się zmniejszyło.**

RAPORT CZĄSTKOWY

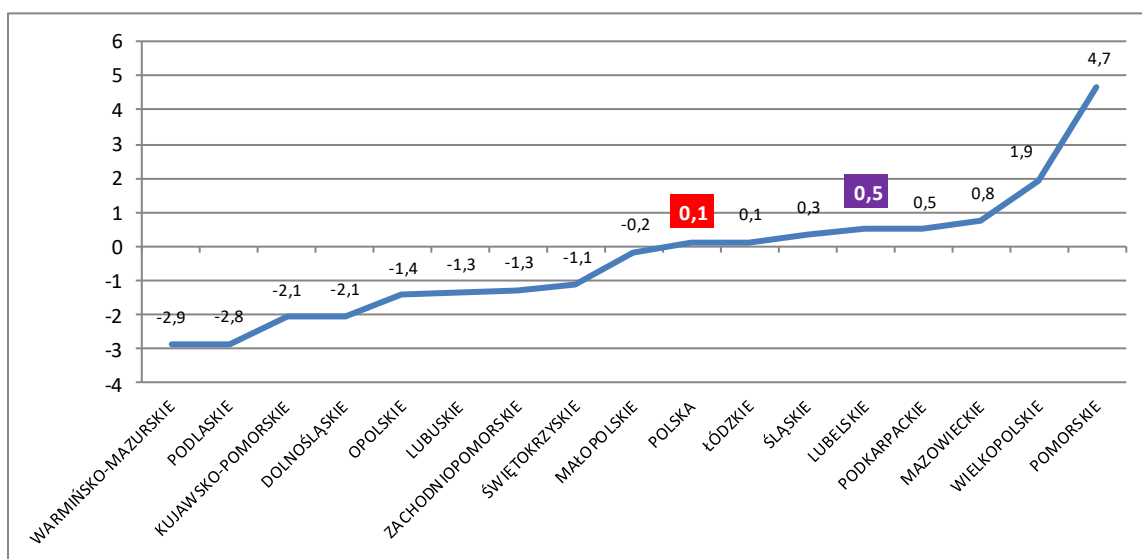
Wykres 9. Średni udział przedsiębiorstw innowacyjnych w ogólnej liczbie przedsiębiorstw w województwie lubelskim na tle Polski w latach 2012-2017 (w %)

Źródło: dane GUS, Bank Danych Lokalnych

Zmiana wartości wskaźnika (wzrost o 0,5 p.p.) zaznacza korzystny trend na przestrzeni lat 2012-2017 i przewyższa średnią dla kraju (0,1 p.p.), co przedstawia Wykres 10. Poniższy wykres stanowi zobrazowanie zanotowanego przez województwo lubelskie awansu w rankingu województw, gdzie 9 polskich regionów zanotowało spadek jego wartości.

Wykres 10. Zmiana średniego udziału przedsiębiorstw innowacyjnych w ogólnej liczbie przedsiębiorstw w województwach Polski w latach 2012-2017 (w p.p.)

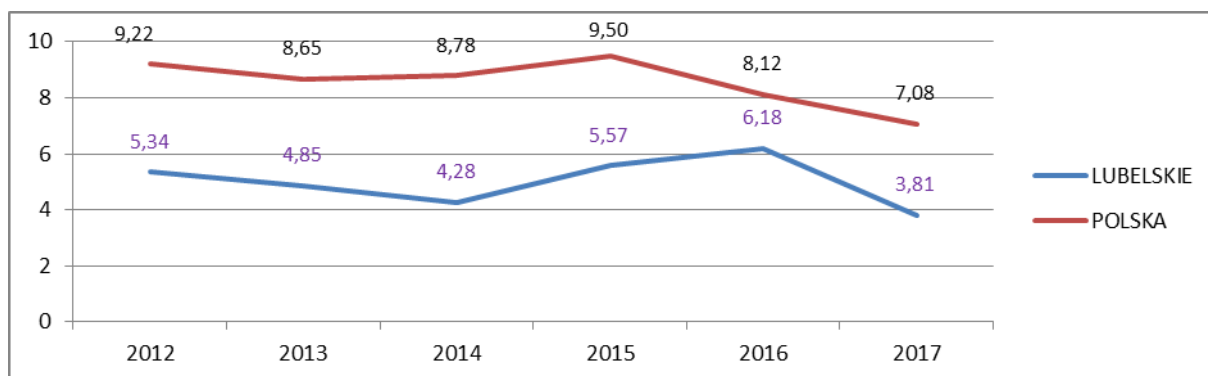
Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Efekty wynikowe prowadzonej działalności innowacyjnej obrazuje też wskaźnik udziału przychodów ze sprzedaży produktów nowych lub istotnie ulepszonych. Kierunek zmian tej kategorii przychodów w przedsiębiorstwach przemysłowych, których znaczenie w gospodarce województwa lubelskiego rośnie (wzrost udziału w ogólnej liczbie

RAPORT CZĄSTKOWY

przedsiębiorstw z poziomu 9,5% w 2012 roku do poziomu 9,9% w 2016 roku oraz w przychodach z 36% do 38,2% w analogicznym okresie)¹⁰, był zbliżony do ogólnopolskiego, jednakże z wartościami dla kolejnych lat na blisko dwukrotnie niższym poziomie (Wykres 11).

Wykres 11. Udział przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych w przedsiębiorstwach przemysłowych w województwie lubelskim na tle Polski w latach 2012-2017 (w %)

Źródło: dane GUS, Bank Danych Lokalnych

W latach 2012-2017 odnotowano w województwie lubelskim znaczące obniżenie wartości tego wskaźnika (o 1,5 p.p.), choć niższe niż średnio dla całego kraju (o 2,1 p.p.), na czym głównie zaważył silny spadek, który miał miejsce w województwie pomorskim (

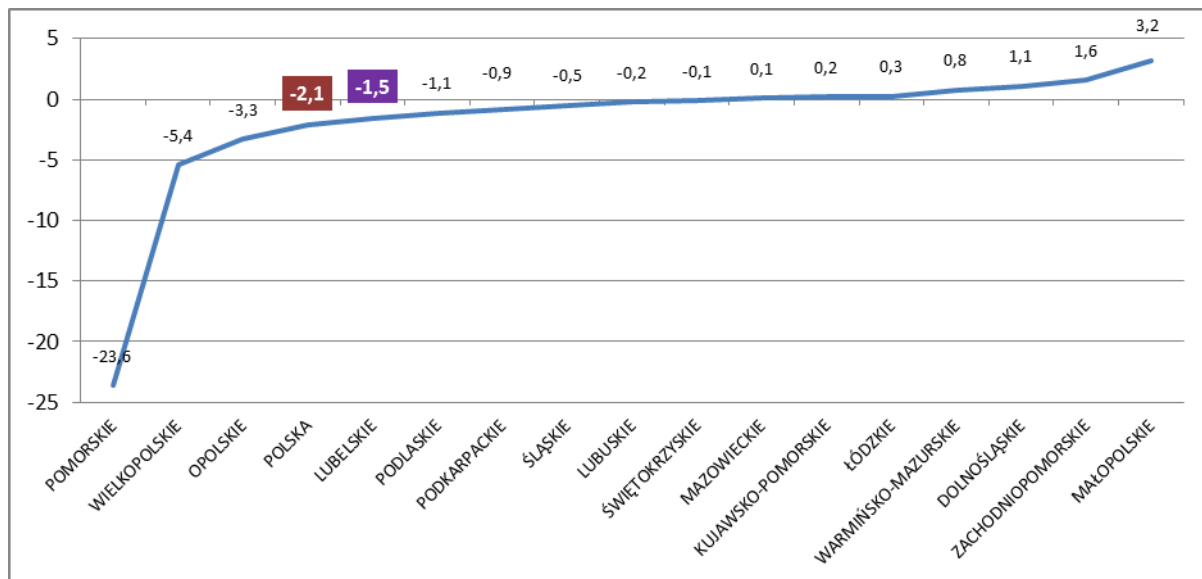
¹⁰ Obliczenia własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych.

RAPORT CZĄSTKOWY

Wykres 12). W efekcie, z 10. pozycji, jaką województwo lubelskie zajmowało w 2012 roku, spadło ono w 2017 roku na ostatnią pozycję w kraju.

RAPORT CZĄSTKOWY

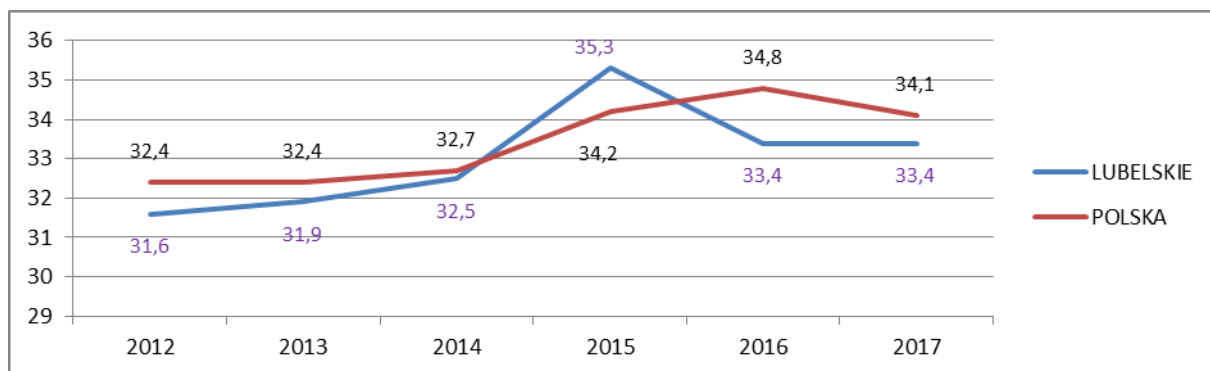
Wykres 12. Zmiana udziału przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych w przedsiębiorstwach przemysłowych w województwach Polski w latach 2012-2017 (w p.p.)

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

W odniesieniu do innego ze wskaźników mierzących innowacyjność regionalnych podmiotów od strony wynikowej, zmiany udziału przychodów netto ze sprzedaży produktów podmiotów zaliczanych do wysokiej i średnio-wysokiej techniki nie odbiegały od zmian ogólnopolskich i uplasowały województwo lubelskie w środku stawki polskich województw na 8. miejscu, zarówno na początku jak i na koniec analizowanego okresu (Wykres 13).

Wykres 13. Udział przychodów netto ze sprzedaży produktów podmiotów zaliczanych do wysokiej i średnio-wysokiej techniki w województwie lubelskim na tle Polski w latach 2012-2017 (w %)

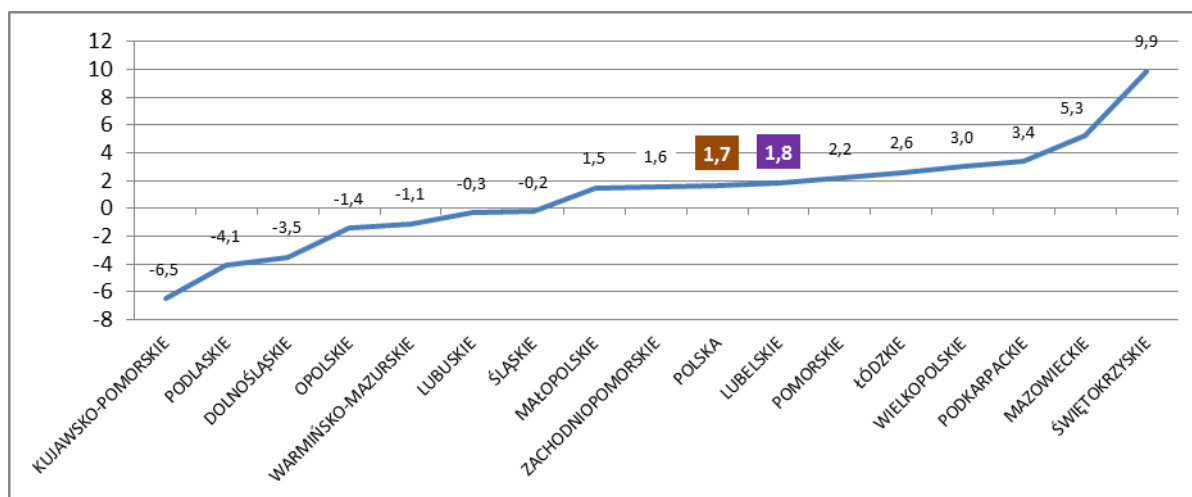

Źródło: dane GUS, Bank Danych Lokalnych

RAPORT CZĄSTKOWY

O zbieżności z ogólnokrajowym trendem świadczy też wielkość zmiany przychodów netto ze sprzedaży produktów podmiotów zaliczanych do wysokiej i średnio-wysokiej techniki, co ilustruje Wykres 14.

Wykres 14. Zmiana udziału przychodów netto ze sprzedaży produktów podmiotów zaliczanych do wysokiej i średnio-wysokiej techniki w województwach Polski w latach 2012-2017 (w p.p.)

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

W sytuacji, gdy duża część aktywności badawczo-rozwojowej spoczywa na sektorze nauki, możliwość przejścia od fazy badań podstawowych i prac rozwojowych do wdrożenia lub komercjalizacji ich wyników, innymi słowy urynkowania działalności badawczo-rozwojowej (P2) jest silnie determinowana przez współpracę pomiędzy jednostkami naukowymi a przedsiębiorstwami (P3), które będąc bliżej rynku, mogą skutecznie wspierać procesy komercjalizacji.

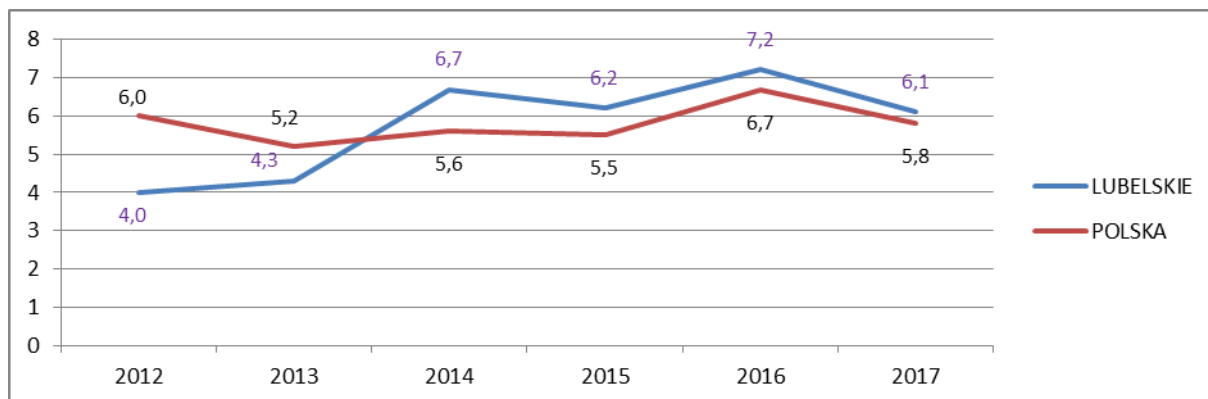
Informacji na temat skłonności do podejmowania współpracy w zakresie działalności innowacyjnej dostarcza wskaźnik udziału przedsiębiorstw współpracujących w zakresie działalności innowacyjnej. W przypadku przedsiębiorstw przemysłowych warto odnotować znaczący wzrost wartości tego wskaźnika na przestrzeni lat 2012-2017, z poziomu 4,0% do poziomu 6,1%, przewyższając wartość średnią dla całego kraju (

RAPORT CZĄSTKOWY

Wykres 15). Można oczekiwać, że wraz z rozwojem społeczno-gospodarczym będzie postępował także wzrost kapitału społecznego (C2).

RAPORT CZĄSTKOWY

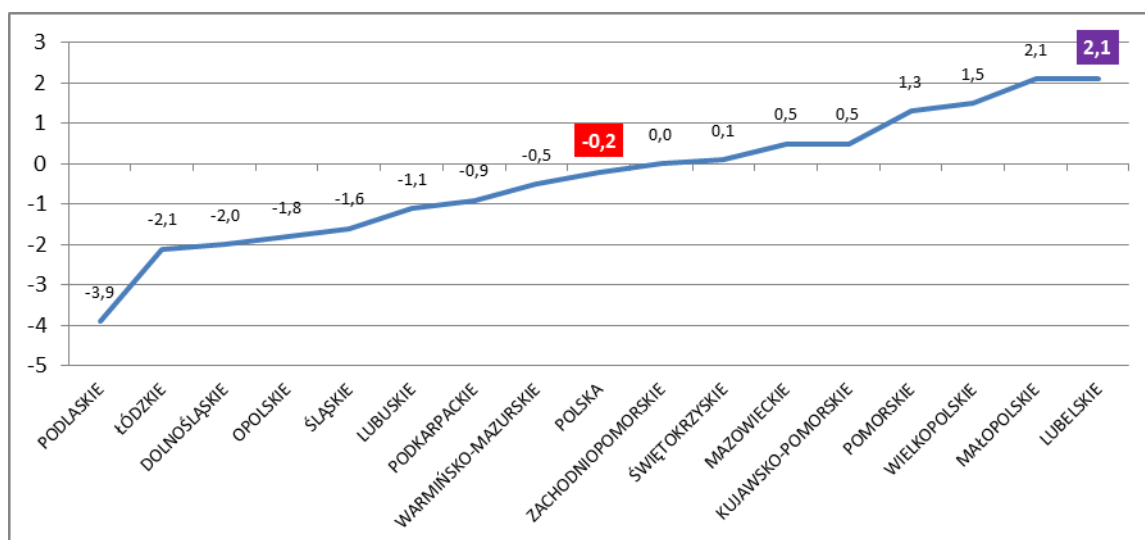
Wykres 15. Przedsiębiorstwa przemysłowe, które współpracowały w zakresie działalności innowacyjnej w % ogółu przedsiębiorstw w województwie lubelskim na tle Polski w latach 2012-2017 (w %)

Źródło: dane GUS, Bank Danych Lokalnych

Godnym odnotowania jest fakt, że województwo lubelskie było w latach 2012-2017 krajowym liderem wzrostu, przy wzroście o 2,1 pkt. proc. (wobec spadku o 0,2 p.p. dla całego kraju), co ilustruje Wykres 16. W efekcie województwo lubelskie z przedostatniej pozycji w Polsce przesunęło się na 5. miejsce w rankingu.

Wykres 16. Zmiana udziału przedsiębiorstw przemysłowych, które współpracowały w zakresie działalności innowacyjnej w ogólnej liczbie przedsiębiorstw w województwach Polski w latach 2012-2017 (w p.p.)

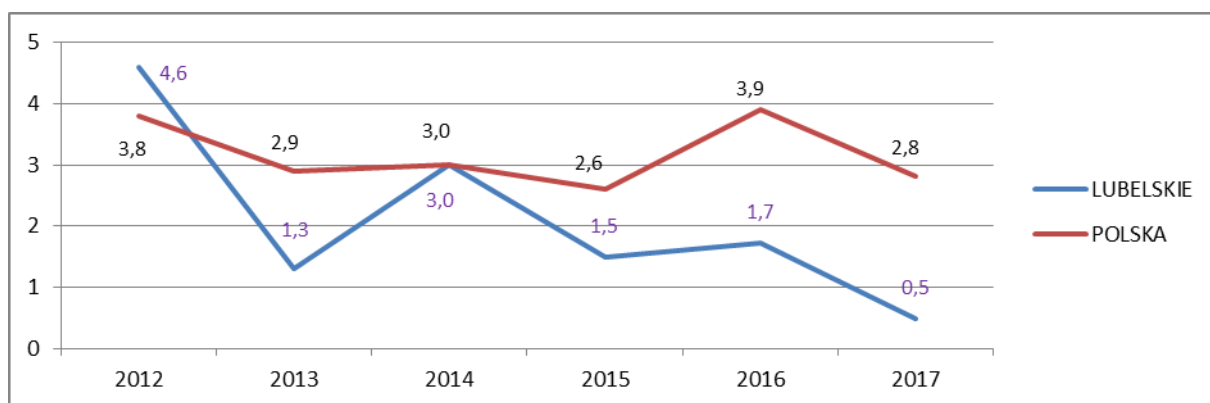
Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Zupełnie inaczej sytuacja przedstawia się w sektorze przedsiębiorstw usługowych, gdzie nastąpił dramatyczny spadek wartości wskaźnika współpracy z poziomu 4,6% w 2012 roku do

RAPORT CZĄSTKOWY

0,5% w 2017 roku, co wskazuje na **wysoki poziom izolacji, w jakiej w procesie innowacyjnym działają podmioty usługowe z województwa lubelskiego** (Wykres 17). Ten bardzo niepokojący sygnał powinien zyskać uwagę władz regionu i znaleźć swoje odzwierciedlenie w odpowiadających na ten problem instrumentach interwencji publicznej stymulujących w jeszcze większym stopniu - gdzie to możliwe - podejmowanie takiej współpracy (np. poprzez jeszcze szersze zastosowanie kryteriów premiujących współpracę w konkursach na dotacje dla przedsiębiorstw ogłaszane w ramach RPO WL).

Wykres 17. Przedsiębiorstwa z sektora usług, które współpracowały w zakresie działalności innowacyjnej w % ogółu przedsiębiorstw w województwie lubelskim na tle Polski w latach 2012-2017 (w %)

Źródło: dane GUS, Bank Danych Lokalnych

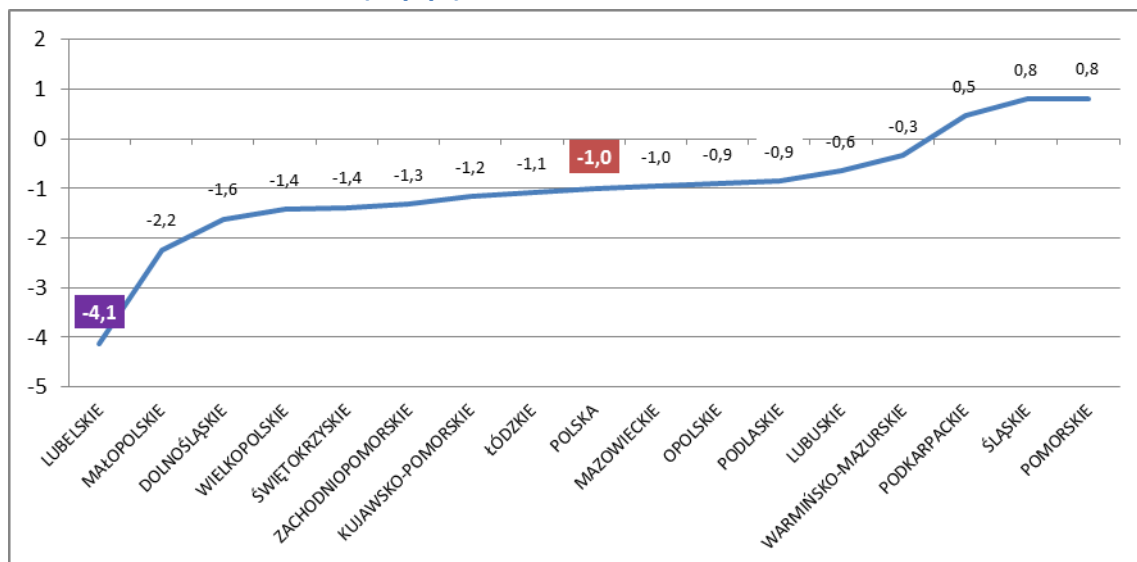
Efektom spadku o 4,1 p.p. (najwyższego w skali kraju) był spadek pozycji województwa lubelskiego z 3. miejsca w Polsce w 2012 roku na 14. pozycję w 2017 roku (

RAPORT CZĄSTKOWY

Wykres 18). Jednocześnie nie sposób nie dostrzec faktu, że aż 15 województw odnotowało spadki w jego wartości.

RAPORT CZĄSTKOWY

Wykres 18. Zmiana udziału przedsiębiorstw z sektora usług, które współpracowały w zakresie działalności innowacyjnej w ogólnej liczbie przedsiębiorstw w województwach Polski w latach 2012-2017 (w p.p.)

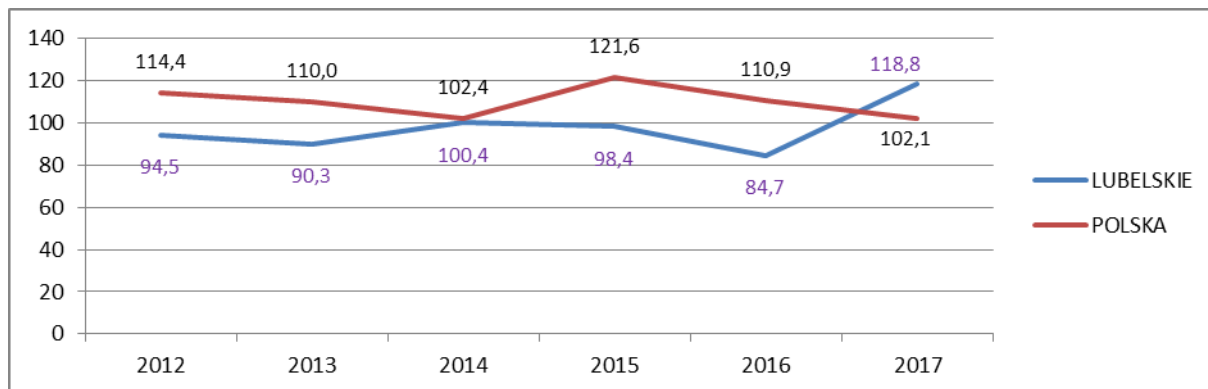

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Jednym z mierników urynkwienia działalności badawczo-rozwojowej określającym jego jakość może być wskaźnik liczby zgłoszonych wynalazków do Urzędu Patentowego RP w przeliczeniu na 1 milion mieszkańców. Zgłoszeniom zazwyczaj podlegają wynalazki o dużym potencjale innowacyjnym (mogące prowadzić do innowacji przełomowych), w odniesieniu do których podmiot je zgłaszający dostrzega wysoki potencjał komercjalizacji. Słabość kompetencyjna małych i średnich przedsiębiorstw w rozwijaniu działalności innowacyjnej na ostatnim jej etapie związanym z wprowadzeniem na rynek i prawną ochroną rozwiązań powstałych w efekcie prowadzonych prac B+R sprawia, że często uzyskiwane rezultaty działalności innowacyjnej w postaci zgłoszeń patentowych są dalekie od oczekiwań. Jak jednak pokazują dane statystyki publicznej, w 2017 roku wartość tego wskaźnika dla województwa lubelskiego (118,8) wyraźnie przewyższyła wartość średnią dla kraju (102,1), co jest bardzo korzystnym symptomem zmiany (Wykres 19).

RAPORT CZĄSTKOWY

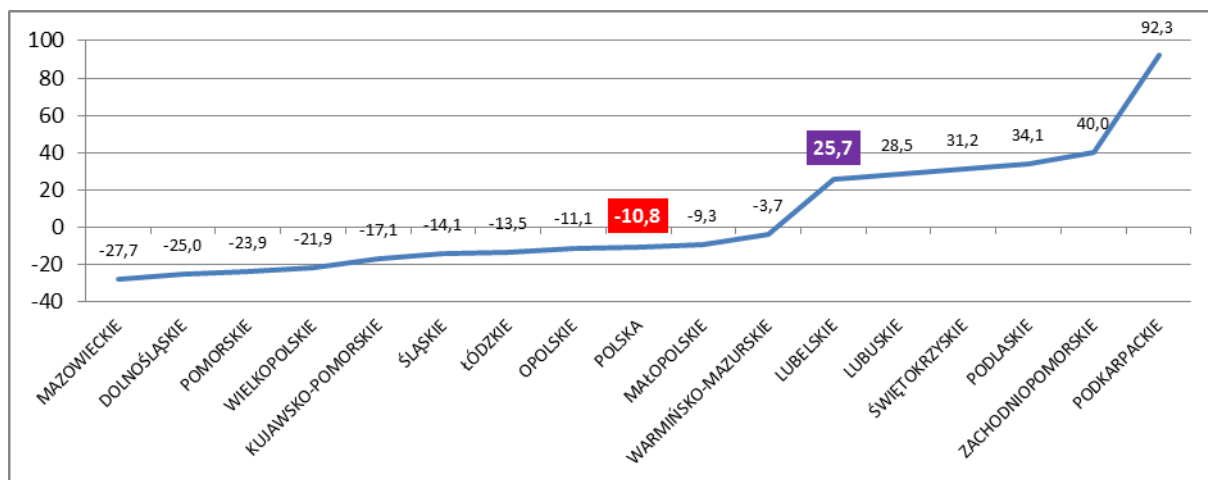
Wykres 19. Liczba zgłoszonych wynalazków w UPRP na 1 mln mieszkańców w województwie lubelskim na tle Polski w latach 2012-2017

Źródło: dane GUS, Bank Danych Lokalnych

Wzrost wartości tego wskaźnika na przestrzeni lat 2012-2017 o 25,7% (wobec spadku o 10,8% średnio dla Polski) pozwolił na przesunięcie się województwa lubelskiego w ogólnopolskim rankingu z 8. pozycji w 2012 roku na 2. pozycję (tuż za województwo mazowieckie) w 2017 roku.

Wykres 20. Zmiana liczby zgłoszonych wynalazków w UPRP na 1 mln mieszkańców w województwach Polski w latach 2012-2017

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Reasumując, potrzeby zdiagnozowane na etapie programowania RPO WL 2014-2020 tylko częściowo zachowały swą aktualność. W największym stopniu dotyczy to urynkowienia działalności badawczo-rozwojowej (**P2**) i współpracy pomiędzy przedsiębiorstwami a jednostkami naukowym (**P3**), lecz jedynie w odniesieniu do przedsiębiorstw sektora usług. W przypadku poprawy konkurencyjności przedsiębiorstw potrzeba zachowuje wciąż swoją aktualność, choć jej znaczenie jako czynnika mogącego wpływać negatywnie na regionalną

RAPORT CZĄSTKOWY

gospodarkę istotnie się zmniejszyło. Największy postęp i osłabienie potrzeby dokonano się w obszarze aktywności badawczo-rozwojowej przedsiębiorstw.

Oś Priorytetowa 2 Cyfrowe Lubelskie

Tabela 4. Szczegółowe priorytety inwestycyjne w OP2 Cyfrowe Lubelskie

Priorytet Inwestycyjny	Działanie	Cel szczegółowy
2c Wzmocnienie zastosowań TIK dla e-administracji, e-uczenia się, e-włączenia społecznego, e-kultury i e-zdrowia	Działanie 2.1 Cyfrowe Lubelskie	Celem działania jest zwiększony poziom wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych w administracji publicznej poprzez działania ukierunkowane na zwiększenie zakresu informacji i zasobów sektora publicznego udostępnionych w postaci cyfrowej; wzmocnienie stopnia cyfryzacji administracji oraz rozwój elektronicznych usług publicznych w zakresie tworzenia i cyfryzacji nowych; poprawę funkcjonalności i e-dojrzałości istniejących usług; integrację oraz zwiększenie stopnia dostępności dla obywateli.
	Działanie 2.2 Cyfryzacja Lubelskiego Obszaru Funkcjonalnego w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych	Celem działania jest zwiększony poziom wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych przez organy administracji publicznej. Zostanie to uzyskane poprzez działania ukierunkowane na zwiększenie zakresu informacji i zasobów sektora publicznego udostępnionych w postaci cyfrowej; wzmocnienie stopnia cyfryzacji administracji; rozwój elektronicznych usług publicznych w zakresie tworzenia i cyfryzacji nowych, poprawę funkcjonalności istniejących usług; zwiększenie stopnia dostępności dla obywateli

Źródło: SZOOP WL, 18.12.2018 r.

Celem OP 2 *Cyfrowe Lubelskie* jest *zwiększenie poziomu wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych w administracji publicznej*. Osiągnięcie tego celu szczegółowego mierzone jest za pomocą dwóch wskaźników rezultatu strategicznego: *Odsetek obywateli korzystających z e-administracji (%)*, *Powierzchnia obszaru województwa, objęta cyfrową ewidencją gruntów i budynków (%)*, a także dwóch wskaźników produktu –

RAPORT CZĄSTKOWY

Liczba usług publicznych udostępnionych on-line o stopniu dojrzałości 3 -dwustronna interakcja [szt.] oraz Liczba podmiotów, które udostępniły on-line informacje sektora publicznego [szt.]. Poniżej przedstawiono informacje na temat najważniejszych wskaźników opisujących zachodzące zmiany w obszarze ICT, w regionie lubelskim. Poniższe wskaźniki przedstawiają takie aspekty rozwoju społeczeństwa informacyjnego, jak: infrastruktura, dostępność e-usług i zainteresowanie korzystaniem z nich czy poziom kompetencji cyfrowych.

Podstawowym warunkiem skuteczności wsparcia jest powszechny dostęp do Internetu potencjalnych odbiorców interwencji. **Województwo lubelskie osiągnęło w roku 2017 wynik średniego odsetka gospodarstw domowych posiadających komputer z podłączeniem do Internetu na poziomie 68,5%**, co jest wynikiem poniżej średniej dla kraju (74,8%). Lubelszczyzna w rankingu województw **plasuje się na 14. miejscu**, wyprzedzając jedynie województwo świętokrzyskie (68,2%) i podlaskie (66,6%). W porównaniu z rokiem 2012 odsetek gospodarstw domowych posiadających komputer z podłączeniem do Internetu wzrósł w 2017 o 9 p.p., co jest zmianą nieznacznie niższą od zmiany na poziomie kraju.

Tabela 5. Odsetek gospodarstw domowych wyposażonych w komputer osobisty z dostępem do Internetu w latach 2012-2017 [%]

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	zmiana w p.p.
POLSKA	64,7	68,8	71,2	72,8	74	74,8	10,1
Mazowieckie	69,2	73	75,5	77,3	77,5	78,6	9,4
Małopolskie	67,2	72,7	74,6	75,2	76,1	78,1	10,9
Wielkopolskie	68,5	71,7	72,7	72,9	75,5	77,5	9
Śląskie	67,9	72,9	72,5	75,1	75,5	77	9,1
Pomorskie	71	76,1	76,6	75,1	76,5	76,8	5,8
Podkarpackie	62,6	67,6	71,4	73,8	74,8	74,9	12,3
Kujawsko-pomorskie	59,2	64,5	70,2	69,5	74,4	74,3	15,1
Lubuskie	59,7	65,9	71	74,1	75,1	74,1	14,4
Warmińsko-mazurskie	58,2	61,5	65,1	65,9	71,4	73,6	15,4
Dolnośląskie	62,6	66	68,4	72,2	72,9	73,4	10,8
Zachodniopomorskie	64	65,5	68,2	70,6	71,5	72,1	8,1
Opolskie	66,7	66,5	66,7	68,6	70,8	71,4	4,7
Łódzkie	59,2	62,8	67,3	71,1	71,8	70,8	11,6
Lubelskie	59,5	65,4	67,9	68,4	69,5	68,5	9
Świętokrzyskie	56,7	64,3	65	65,7	67,1	68,2	11,5
Podlaskie	59,4	61	65,4	67,1	66,4	66,6	7,2

Źródło: dane GUS, STRATEG

RAPORT CZĄSTKOWY

Pozycja regionu na tle innych województw w zakresie odsetka gospodarstw domowych wyposażonych w komputer osobisty z dostępem do Internetu nie jest zatem w pełni satysfakcjonująca. Jest oczywiste, że Lubelska Sieć Szerokopasmowa i inwestycje z nią powiązane zrealizowane w latach 2007-2013 były istotnym bodźcem rozwojowym dla całego regionu, niemniej jednak nie pozwoliły one jeszcze na dogonienie chociażby poziomu średniej dla całego kraju. O istotnej zmianie świadczą dane statystyczne. W roku 2007 odsetek gospodarstw domowych wyposażonych w komputer osobisty z dostępem do Internetu wynosił 28,1%, a w roku 2013 – 65,4% (wzrost o 37,3 p.p.).

Istotne zmiany między 2011 a 2013 rokiem zaszły także w zakresie odsetka gospodarstw domowych wyposażonych w komputer osobisty z dostępem do Internetu szerokopasmowego. W 2011 roku wartość wskaźnika wynosiła 43,3%, a w 2013 roku – 55,4% (wzrost o 12,1 p.p.). W poniższej tabeli przedstawiono dane dla tego wskaźnika w latach 2012-2017. Pod tym kątem region w 2017 roku zajmował 4 pozycję, co należy uznać za bardzo dobry wynik. Między 2012 a 2017 rokiem nastąpił wzrost odsetka takich gospodarstw o 23,8 p.p. i był to najwyższy przyrost w skali kraju.

Tabela 6. Odsetek gospodarstw domowych wyposażonych w komputer osobisty z dostępem do Internetu szerokopasmowego w latach 2012-2017 [%]

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	zmiana w p.p.
POLSKA	52,4	55,4	58,9	60,9	56,1	53,8	5,6
Podkarpackie	62,6	67,6	71,3	73,8	74,7	74,9	15,1
Kujawsko-pomorskie	59,1	64,5	69,9	69,4	73,1	74	14,6
Opolskie	65,3	65	66,4	68,6	70,7	71,2	9
Lubelskie	48,3	55,4	64,2	65	66,3	67,1	23,8
Dolnośląskie	60,7	62,5	66,6	70,2	64,3	63,6	6,6
Zachodniopomorskie	48,4	56,9	63,5	66,8	58,1	61	22
Podlaskie	48,8	52,1	58,6	58,9	57	58,9	12,4
Łódzkie	41,5	45	52	57,8	58,2	58,2	21,8
Wielkopolskie	58,4	63,1	62,5	60,4	55,8	55,3	2,5
Warmińsko-mazurskie	53,7	55,8	60,4	53,2	55,9	55	5,5
Mazowieckie	57,3	54,4	58,3	64,5	55,3	48,5	-5,6
Śląskie	49,7	54,6	51,5	51,9	45,9	46	0,3
Świętokrzyskie	33,7	35,2	43,3	47	44	44,9	15
Lubuskie	49,9	53,6	63,4	67,8	59,7	43,7	2,6
Małopolskie	43,9	53,8	56,6	56,6	43,1	37,6	-4,2
Pomorskie	49,8	43,7	44,9	48,8	41,8	31,7	-11,3

Źródło: dane GUS, STRATEG

RAPORT CZĄSTKOWY

Jeszcze większy odsetek gospodarstw posiada w domu dostęp do szerokopasmowego Internetu bez względu na rodzaj urządzenia dostępowego. **W 2017 roku odsetek gospodarstw domowych w regionie lubelskim posiadających szerokopasmowy dostęp do Internetu w domu wynosił 70%** (region zajmował wówczas 15. pozycję w kraju), w roku 2014 było to 71% (8. pozycja w kraju), co oznacza minimalny spadek.

Tabela 7. Odsetek gospodarstw domowych posiadających szerokopasmowy dostęp do Internetu w domu [%] w latach 2014-2017¹¹ [%]

	2014	2015	2016	2017	zmiana w p.p.
POLSKA	71	71	76	78	7
Podkarpackie	74	76	83	84	10
Opolskie	72	77	73	82	10
Pomorskie	79	75	81	82	3
Wielkopolskie	75	73	78	81	6
Mazowieckie	75	76	78	80	5
Kujawsko-pomorskie	70	64	71	79	9
Świętokrzyskie	66	74	74	79	13
Zachodniopomorskie	66	72	75	79	13
Dolnośląskie	72	72	77	78	6
Małopolskie	72	69	77	77	5
Śląskie	68	68	74	77	9
Warmińsko-mazurskie	64	71	70	77	13
Łódzkie	66	60	72	72	6
Podlaskie	71	75	71	72	1
Lubelskie	71	72	74	70	-1
Lubuskie	63	59	72	65	2

Źródło: dane GUS, STRATEG

Poza analizą poziomu dostępu gospodarstw domowych do Internetu, ważne jest także zwrócenie uwagi na to, jak kształtuje się dostęp do Internetu wśród przedsiębiorstw, ile % z nich posiada strony internetowe czy wykorzystuje możliwości e-handlu.

W latach 2012-2017 widoczna była wyraźna tendencja wzrostowa w obszarze odsetka przedsiębiorstw posiadających dostęp do Internetu szerokopasmowego. W roku 2012 w województwie lubelskim odsetek ten wyniósł 81%, zaś w roku 2017 - 95,8%, co jest wynikiem powyżej średniej krajowej (94,6%). Istotna jest zmiana pozycji, jaka nastąpiła w przypadku tego regionu – z 9. pozycji w kraju (w roku 2012) województwo znalazło się na

¹¹ Prezentowany zakres czasowy wskaźnika wynika z dostępności danych statystycznych.

RAPORT CZĄSTKOWY

pozycji 6. (w roku 2017) wśród pozostałych województw, wyprzedzając m.in. województwo mazowieckie.

Tabela 8. Odsetek przedsiębiorstw posiadających dostęp do Internetu szerokopasmowego w latach 2012-2017 [%]

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	zmiana w p.p.
POLSKA	81,9	82,6	90,4	91,9	93,2	94,6	25,6
Podlaskie	78,5	84,8	85,8	91,1	95	96,7	22,1
Śląskie	83	84,1	93,1	93,4	94,3	96,4	23,8
Lubuskie	81,1	81	90,8	93,4	94,3	96,3	28,9
Kujawsko-pomorskie	83,8	83,1	85,2	83,8	92,6	96	30
Dolnośląskie	86,1	85,5	92,8	95,5	93,2	95,9	22,8
Lubelskie	81	78	90	91,6	94	95,8	33,4
Zachodniopomorskie	83,1	84,1	88	86,7	90,3	95,8	31,6
Warmińsko-mazurskie	82,9	77,2	88,4	89,5	92,5	94,6	34,4
Mazowieckie	87,3	86,6	93	93,9	94,4	94,5	20
Podkarpackie	78,2	78,8	88,6	93,9	93,8	94,1	30
Łódzkie	79	81,4	88,6	90,8	91	93,7	27,6
Pomorskie	81,8	82,2	86,9	94,6	94,2	93,5	22,9
Małopolskie	77,7	81,7	89,2	90,8	93,2	93,4	25,4
Wielkopolskie	79,1	82	92,5	90,2	91	93,3	24,9
Opolskie	78,3	81,6	90,8	94,4	93,4	92,9	28,2
Świętokrzyskie	72,7	71,3	88,4	87,4	92,4	92,2	35,4

Źródło: dane GUS, STRATEG

W roku 2017 niemal 62% przedsiębiorstw w regionie lubelskim posiadało własną stronę internetową. Dla porównania w roku 2012 odsetek ten wyniósł 58,6%. Na przestrzeni lat nastąpił wzrost o 3,3 p.p., w wyniku czego pozycja regionu zmieniła się z miejsca 15. na 13.

Tabela 9. Przedsiębiorstwa (powyżej 9 pracujących) posiadające własną stronę internetową [%]

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	zmiana w p.p.
POLSKA	67,6	66	65,3	65,4	67	66,9	-0,7
Mazowieckie	75,1	71,7	70,7	71,9	72,6	71,2	-3,9
Pomorskie	69,1	67,3	66,8	70,4	70,8	70,2	1,1
Śląskie	73,7	71,2	67	68,4	68,1	69,6	-4,1
Dolnośląskie	67,6	64,1	66,3	66,2	68,9	68,3	0,7
Małopolskie	68,5	68,4	66,5	62,8	68,4	67,7	-0,8
Kujawsko-pomorskie	66,2	65,9	63,3	67,6	64,6	66,1	-0,1
Łódzkie	63,7	64,6	64,4	63,8	63,2	65,4	1,7
Wielkopolskie	68,2	64,6	67,1	64,4	65,2	64,7	-3,5
Zachodniopomorskie	59	60,5	62	59,3	66,5	64,6	5,6

RAPORT CZĄSTKOWY

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	zmiana w p.p.
Lubuskie	56,2	55,2	55	55,1	61,5	64,4	8,2
Podlaskie	61,2	63,3	65	63,1	63,6	63,4	2,2
Podkarpackie	61,4	58,8	60,3	56,5	62,5	62,7	1,3
Lubelskie	58,6	61,1	60,3	61,6	62	61,9	3,3
Warmińsko-mazurskie	58,7	59,1	58,5	59,1	62,7	61,8	3,1
Świętokrzyskie	65,7	58,3	56	60,7	55,9	61,5	-4,2
Opolskie	63,1	66,1	60,3	64,4	68,2	59,6	-3,5

Źródło: dane GUS, STRATEG

Posiadanie strony internetowej przez firmę wpływa przede wszystkim na możliwość otrzymywania zamówień online od klientów. Jak pokazuje poniższa tabela, w regionie lubelskim, w 2017 roku 12% firm otrzymywało zamówienia przez sieci komputerowe. W porównaniu do roku 2012 (10,9%) nastąpił wzrost zaledwie o 1,1%. Co więcej nastąpił spadek pozycji regionu na tle pozostałych województw – z miejsca 4. na 12.

Tabela 10. Odsetek przedsiębiorstw otrzymujących zamówienia poprzez sieci komputerowe [%]

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	zmiana w p.p.
POLSKA	10,7	11,7	11,8	12,4	11,8	14	3,3
Mazowieckie	13,9	15	14,9	17,5	15,5	17,5	3,6
Podlaskie	9,4	16,3	14,3	16,8	14,5	15,9	6,5
Małopolskie	10,4	13,4	12,9	13,3	11,3	15,6	5,2
Świętokrzyskie	6,8	8,5	6,5	5,7	6,8	14,6	7,8
Dolnośląskie	11,5	11	10,9	11,2	12,2	14,1	2,6
Wielkopolskie	10,4	11,9	11,7	11,6	10,6	13,8	3,4
Kujawsko-pomorskie	10,3	9,2	11,1	9,8	10,1	13,8	3,5
Pomorskie	9,5	11	11,8	9,5	10,7	13,4	3,9
Łódzkie	12,1	11	11,5	13,6	15	13,1	1
Zachodniopomorskie	8,6	10,3	9,7	10,1	7,9	13	4,4
Śląskie	10,9	10	11,1	12	12,1	12,3	1,4
Lubelskie	10,9	11,5	10	7,8	10,9	12	1,1
Opolskie	7,7	11,7	12,7	9,4	10,6	12	4,3
Warmińsko-mazurskie	7,1	9,6	11,4	12	7,1	11,7	4,6
Podkarpackie	9,7	9,1	10,4	12,1	10,7	11,6	1,9
Lubuskie	7,7	9,4	7,1	10,7	7,1	7,7	0

Źródło: dane GUS, STRATEG

Sieci komputerowe znacznie częściej wykorzystywane są zaś do składania zamówień przez przedsiębiorstwa, co pokazuje poniższa tabela. W roku 2017 odsetek takich przedsiębiorstw

RAPORT CZĄSTKOWY

w regionie lubelskim wyniósł 32,2%, a w roku 2012 – 20%. Pomimo dość istotnego wzrostu odsetka, region zarówno w 2012 jak i 2017 roku plasował się na pozycji 9.

Tabela 11. Odsetek przedsiębiorstw składających zamówienia poprzez sieci komputerowe [%]

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	zmiana w p.p.
POLSKA	21,2	23,6	20,6	34,8	32,5	33,6	12,4
Zachodniopomorskie	22,2	23	20	31,2	30,6	37,5	15,3
Mazowieckie	25,1	28,1	25,9	42,4	38,7	36,9	11,8
Dolnośląskie	21,6	24,4	23,8	37,8	36,5	36,9	15,3
Pomorskie	21,4	26	20,5	36,7	33,3	36,9	15,5
Małopolskie	21,4	24,6	18,8	33,1	31	35,1	13,7
Śląskie	22,3	22,3	19,9	33,3	33,1	34,2	11,9
Warmińsko-mazurskie	19,7	19,5	18,1	34,5	31,1	32,4	12,7
Podlaskie	21,5	24,4	15,6	34,6	32,1	32,3	10,8
Lubelskie	20	21,4	20,4	33,6	30	32,2	12,2
Łódzkie	18,6	22,5	18,8	29,9	30,6	31,9	13,3
Kujawsko-pomorskie	18,6	20,6	19,4	32	31,2	31,5	12,9
Lubuskie	16,5	18,7	14,1	35,5	27,5	31,2	14,7
Opolskie	26,7	26	22,9	36,5	28,6	30,3	3,6
Podkarpackie	19,3	20	18,2	31,6	32,1	29,6	10,3
Wielkopolskie	19,1	22,7	19,9	31,3	28,6	29,1	10
Świętokrzyskie	14,7	17,9	15,8	32,1	24,4	24,4	9,7

Źródło: dane GUS, STRATEG

Rosnący odsetek gospodarstw domowych oraz przedsiębiorstw posiadających dostęp do Internetu, stopniowo wzrastająca liczba przedsiębiorstw posiadających strony www oraz otrzymujących i składających zamówienia online są z pewnością dobrą podstawą do rozwijania e-usług publicznych w ramach OP 2 *Cyfrowe Lubelskie*. **Przedstawione powyżej dane wskazywać mogą na wysoką trafność interwencji RPO WL 2014-2020 w kontekście spodziewanej skuteczności i efektywności planowanych działań, bez napotkania na barierę braku technicznych możliwości korzystania z rezultatów interwencji.**

Poza omówionymi wyżej kwestiami związanymi z infrastrukturą, istotne są dane dotyczące podaży i popytu na e-usługi.

W poniższej tabeli przedstawiono dane nt. odsetka urzędów administracji publicznej udostępniających usługi elektroniczne inne niż oparte o tzw. wzór pisma ogólnego (podaż e-usług). W roku 2015, ponad połowa (51%) urzędów w Polsce (zarówno samorządowych jak i rządowych) udostępniała e-usługi. Pod tym względem region lubelski zajmował 14 miejsce (41%) wyprzedzając jedynie województwo warmińsko-mazurskie i świętokrzyskie. Taki wynik

RAPORT CZĄSTKOWY

wskazuje na trafność założeń interwencji, w której wyniku odsetek urzędów udostępniających e-usługi powinien wzrosnąć.

Tabela 12. Odsetek urzędów administracji publicznej udostępniających usługi elektroniczne inne niż oparte o tzw. wzór pisma ogólnego [%]¹²

	2012	2015	Zmiana (w p.p.)
Polska	33	51	18
Śląskie	65	80	14
Łódzkie	25	65	40
Małopolskie	38	65	27
Podlaskie	31	55	24
Lubuskie	21	53	31
Opolskie	38	52	15
Wielkopolskie	28	52	24
Podkarpackie	19	49	30
Kujawsko-pomorskie	28	48	20
Zachodniopomorskie	39	47	8
Dolnośląskie	41	46	5
Mazowieckie	33	45	12
Pomorskie	32	42	10
Lubelskie	31	41	10
Warmińsko-mazurskie	18	40	22
Świętokrzyskie	29	31	2

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zawartych w załącznikach do raportów: Wpływ cyfryzacji na działanie administracji publicznej w Polsce, PBS, Warszawa 2012; Wpływ cyfryzacji na działanie administracji publicznej w Polsce, ASM, Warszawa 2015

Poniżej przedstawiono dane dotyczące skali korzystania z Internetu w kontaktach z administracją publiczną przez wszystkich mieszkańców oraz przez przedsiębiorców.

W latach 2012-2016 wzrastał w województwie lubelskim odsetek obywateli korzystających z Internetu w kontaktach z administracją publiczną. W roku 2017 wskaźnik ten odnotował

¹² Prezentowany zakres czasowy wskaźnika wynika z dostępności danych statystycznych.

RAPORT CZĄSTKOWY

jednak nieznaczny spadek i osiągnął wartość 26,7%. Jednakże w roku 2018 wartość wskaźnika wzrosła do 31,2%, co można uznać za pozytywną zmianę. Województwo lubelskie osiągnęło wynik poniżej średniej krajowej, która w roku 2018 wyniosła 35,5%, a jego pozycja między rokiem 2012 a 2018 zmieniła się nieznacznie na gorsze – w roku 2012 region zajmował 12. pozycję w kraju, w roku 2018 – pozycję 13 (patrz tabela poniżej).

Tabela 13. Odsetek osób korzystających z Internetu w kontaktach z administracją publiczną [%]; Osoby korzystające z usług administracji publicznej za pomocą Internetu w ciągu ostatnich 12 miesięcy według województw [%]¹³

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	zmiana w p.p.
POLSKA	31,6	22,6	26,9	26,6	30,2	30,8	35,5	3,9
Mazowieckie	43,1	29,4	34,1	33,1	36,4	34,5	41,9	-1,2
Pomorskie	31,7	27,4	32,3	23,7	32,9	36,1	41,7	10
Śląskie	31,3	25,1	27	29,4	36,7	32,9	39,4	8,1
Małopolskie	36,3	25,6	29,5	29,8	34,8	29,4	37,8	1,5
Dolnośląskie	32,3	21,9	30,8	27	27,1	30,2	37,1	4,8
Podlaskie	37,8	19,3	22,4	27	27,9	24,7	36,3	-1,5
Warmińsko-mazurskie	19,7	16,3	24,7	25,3	25	31,5	34	14,3
Wielkopolskie	29	19,7	20,7	24,8	27,1	30,9	33,9	4,9
Zachodniopomorskie	30	13,7	23,5	25,9	32,5	35,4	33,7	3,7
Świętokrzyskie	19	14,6	20,8	15,6	22,6	26,5	32,9	13,9
Kujawsko-pomorskie	28,1	22,2	23,7	17,8	25,6	32	32,5	4,4
Łódzkie	32	25,1	26,1	24,3	26,5	29,3	32,3	0,3
Lubelskie	26,6	16,8	24,4	25,1	28,5	26,7	31,2	4,6
Opolskie	27,5	17,6	22,7	22,4	26	29,9	29,9	2,4
Lubuskie	22,7	16,5	22,5	23,4	22,9	26,8	27,2	4,5
Podkarpackie	24,8	19,8	22,5	25,3	25,5	25,3	24	-0,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych strateg.gov.pl (dla lat 2012-2017) oraz danych GUS Szczecin „Społeczeństwo informacyjne w Polsce” (za rok 2018)

Warto zaznaczyć, że **dwa wskazane w powyższej tabeli wskaźniki odzwierciedlają jednocześnie wskaźnik rezultatu, który został przyjęty w ramach Programu *Odsetek obywateli korzystających z e-administracji***. Wartość docelowa tego wskaźnika dla roku 2023 została oszacowana na poziomie 30%. Jak pokazują powyższe dane, w 2018 roku wartość ta została już przekroczona, mimo, że w poprzednich latach miały miejsce spadki tej wartości.

¹³ Oba wskaźniki w latach 2014-2017 (okres, dla którego są dostępne dane dla obu wskaźników jednocześnie) przyjmowały te same wartości z uwagi na identyczną metodologię ich liczenia.

RAPORT CZĄSTKOWY

W latach 2012-2017 nieznacznie wzrósł odsetek przedsiębiorstw w województwie lubelskim korzystających z Internetu w kontaktach z administracją publiczną w celu odsyłania wypełnionych formularzy w formie elektronicznej, co mogłoby wskazywać na trafność i użyteczność interwencji zaplanowanych do wsparcia w ramach OP2 *Cyfrowe Lubelskie*. W 2012 roku odsetek ten znajdował się na poziomie 93,7%, w 2017 wzrósł do poziomu 94,3%, co jednak w dalszym ciągu pozostaje wynikiem poniżej średniej krajowej, która w 2017 roku wyniosła 95,1%. Niestety w tym przypadku pozycja regionu znacznie się pogorszyła – z 1. miejsca w 2012, region przesunął się na miejsce 10. w 2017 roku.

Tabela 14. Odsetek przedsiębiorstw korzystających z Internetu w kontaktach z administracją publiczną w celu odsyłania wypełnionych formularzy w formie elektronicznej w latach 2012-2017 [%]

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	zmiana w p.p.
POLSKA	86,2	82,7	91,6	93,5	94,3	95,1	8,9
Zachodniopomorskie	78,2	73	85,3	92,6	95,8	98,2	20
Lubuskie	93,1	90,2	93,4	94,3	96,3	97,2	4,1
Dolnośląskie	82,9	77,7	95,2	93,8	95,5	96,3	13,4
Mazowieckie	86,7	84,8	92,7	94,5	94,2	96,2	9,5
Pomorskie	83,5	76,8	93,8	94,7	92,8	95,8	12,3
Śląskie	92,9	93	93,4	94,7	96,2	94,9	2
Małopolskie	84,5	76,5	89,5	92,9	93,2	94,9	10,4
Wielkopolskie	81,6	82,7	89,6	91	92,8	94,7	13,1
Kujawsko-pomorskie	92,1	79,1	90	94,1	94,9	94,5	2,4
Lubelskie	93,7	90,9	90,6	94	95,5	94,3	0,6
Świętokrzyskie	77,6	74,1	89,3	94,4	90,8	94,3	16,7
Podkarpackie	82,7	83,5	94	93,9	94,6	94,2	11,5
Podlaskie	86,8	76,6	91,1	95,3	95,9	93,7	6,9
Opolskie	85,7	77,9	94,1	92,9	91,6	93,3	7,6
Łódzkie	91,6	84,1	89,5	90,9	93,5	92,8	1,2
Warmińsko-mazurskie	78,8	85,8	89,5	91,8	94,2	92,3	13,5

Źródło: dane GUS, STRATEG

Wpływ na poziom korzystania z Internetu (w tym na korzystanie z e-usług) mają także kompetencje cyfrowe. W poniższej tabeli przedstawiono dane na temat odsetka osób posiadających podstawowe lub ponadpodstawowe umiejętności cyfrowe. W 2017 roku 43,9% mieszkańców regionu lubelskiego posiadało podstawowe lub ponadpodstawowe umiejętności cyfrowe. W roku 2015 odsetek ten wynosił 41,7%. Niestety w ciągu tych dwóch lat pozycja regionu spadła z 3. na 10. miejsce.

RAPORT CZĄSTKOWY

Tabela 15. Odsetek osób posiadających podstawowe lub ponadpodstawowe umiejętności cyfrowe w latach 2015-2017 [%]

	2015	2016	2017	zmiana w p.p.
POLSKA	40,1	44,4	46,4	6,3
Zachodniopomorskie	42,8	50,1	57,1	14,3
Mazowieckie	48,8	51,1	54,6	5,8
Opolskie	38,8	45,7	50,6	11,8
Łódzkie	39	38,3	47,8	8,8
Pomorskie	40,1	49,3	47,8	7,7
Śląskie	38,2	45,8	45,4	7,2
Dolnośląskie	40,6	40,4	45,2	4,6
Kujawsko-pomorskie	35,4	43,3	44,1	8,7
Małopolskie	40,2	49,9	44,1	3,9
Lubelskie	41,7	41,7	43,9	2,2
Wielkopolskie	36,9	40,6	43,8	6,9
Podkarpackie	38,2	45,8	43,5	5,3
Warmińsko-mazurskie	36,4	39,1	42,9	6,5
Podlaskie	37,1	37,2	42,4	5,3
Świętokrzyskie	26,4	29,5	38,5	12,1
Lubuskie	38,1	41,6	36,7	-1,4

Źródło: dane GUS, STRATEG

Ostatnim elementem diagnozy jest obszar cyfryzacji ewidencji gruntów i budynków, który jest przedstawiony w drugim ze wskaźników rezultatu strategicznego: **Powierzchnia obszaru województwa objęta cyfrową ewidencją gruntów i budynków**. Według danych z 2014 roku, wskaźnik dla regionu wynosił 30%. IZ RPO WL założyła, że do roku 2023 100% obszaru województwa zostanie objęta cyfrową ewidencją. Beneficjenci w zawartych umowach o dofinansowanie oszacowali, że cyfrową ewidencją uda im się objąć 39,34% obszaru regionu, co oznaczałoby, że w sumie taką ewidencją zostałyby objęte około 69,34% powierzchni województwa (przy założeniu, że nie zostaną zawarte żadne nowe umowy na tego typu projekty). Podsumowując, w roku 2017 blisko 69% mieszkańców regionu miało w domu komputer z dostępem do Internetu. Jednakże odsetek gospodarstw domowych posiadających w ogóle dostęp do Internetu wynosił w tym samym roku 70% – wynika to z faktu, że aktualnie coraz częściej dostęp do sieci odbywa się poprzez urządzenia mobilne typu tablety czy smartfony. Dość **pozytywna sytuacja dotyczy z kolei odsetka przedsiębiorstw posiadających dostęp do Internetu szerokopasmowego** – w roku 2017

RAPORT CZĄSTKOWY

wskaźnik wyniósł już niemal 96%. Blisko 62% przedsiębiorstw posiadało w 2017 roku stronę www, co jednak nie przełożyło się na to, że firmy te otrzymywały zamówienia przez sieci komputerowe (w 2017 roku tylko 12% firm w regionie otrzymywało w ten sposób zamówienia). Z drugiej jednak strony, ponad 32% firm składało w 2017 roku zamówienia poprzez sieci komputerowe. **Dane na temat wyposażenia mieszkańców oraz firm w infrastrukturę ICT wskazują, że w obszarze tym nadal istnieją potrzeby – województwo lubelskie plasuje się zazwyczaj poniżej średniej dla kraju**, w żadnym z analizowanych w tym zakresie wskaźników nie zajęło w roku 2017 pozycji 1. Trzeba jednak mieć na uwadze, że wsparcie w ramach OP2 RPO WL 2014-2020 nie było nastawione na takiego rodzaju inwestycje, zatem nie można bezpośrednio mówić o wpływie interwencji w tym obszarze. **Aspekt infrastrukturalny z pewnością może być jednak analizowany jako jeden z czynników wpływających na identyfikowane w ramach badania efekty dofinansowanych projektów**, w tym przede wszystkim na wskaźnik rezultatu strategicznego dotyczący korzystania z e-administracji. Dlatego też przyjęto, że poziom zapewnienia mieszkańcom regionu dostępu do Internetu stanowi zewnętrzny czynnik (C1) mogący mieć negatywny wpływ na osiągnięte efekty interwencji. Z kolei, poziom zapewnienia przedsiębiorcom dostępu do sieci może być czynnikiem zewnętrznym (C2) mającym wpływ pozytywny. Innym czynnikiem zewnętrznym, który może mieć wpływ negatywny na uzyskiwane efekty interwencji są kompetencje cyfrowe mieszkańców (C3) – zgodnie z przedstawionymi danymi, w 2017 roku niespełna 44% mieszkańców posiadało podstawowe lub ponadpodstawowe umiejętności cyfrowe. Oznacza to, że 56% mieszkańców nie dysponowało wówczas żadnymi umiejętnościami tego typu.

Kolejnym analizowanym aspektem w ramach diagnozy były podaż i popyt na e-usługi. Wskaźnikiem, który w dużym stopniu wpływa na poziom wykorzystywania Internetu do kontaktów z administracją publiczną jest odsetek urzędów, które udostępniają e-usługi. Z uwagi jednak na brak nowych danych, można jedynie oprzeć się na danych z lat 2012 i 2015 – w regionie lubelskim, **w roku 2015 41% urzędów udostępniało usługi elektroniczne inne niż oparte o tzw. wzór pisma ogólnego. Wartość ta stanowić może potwierdzenie trafności i użyteczności zaplanowanej w ramach OP2 interwencji** – wskazuje bowiem na dość duże potrzeby wśród urzędów na korzystanie ze wsparcia kierowanego na rozwój zaawansowanych e-usług (P1). Niedostateczny poziom dostępu obywateli do publicznych informacji, zasobów i usług cyfrowych świadczonych przez administrację (P2) bezpośrednio wpływa zaś na poziom korzystania z e-usług. Analizując jednak popyt na e-usługi warto, z jednej strony, podkreślić relatywnie wysoki odsetek przedsiębiorstw korzystających z Internetu w kontaktach z administracją publiczną w celu odsyłania wypełnionych formularzy w formie elektronicznej (w 2017 roku odsetek ten wynosił 94,3%, jednak region plasował się na 10 miejscu). Z drugiej zaś strony, odsetek mieszkańców regionu

RAPORT CZĄSTKOWY

korzystających z e-administracji w roku 2018 wyniósł 31,2 %, a województwo zajmowało pod tym względem 13. pozycję wśród innych regionów – co jasno potwierdza, że w tym aspekcie potrzeby nadal są aktualne (P3). **Wartości omówionych wskaźników oraz zajmowane przez region pozycje w rankingach województw z pewnością dowodzą słuszności założeń interwencji i wskazują na konieczność kontynuacji tego kierunku wsparcia.** Sytuacji nie zmienia fakt, że wartość wskaźnika rezultatu strategicznego *Odsetek obywateli korzystających z e-administracji* w 2018 roku przewyższyła już wartość docelową określoną w Programie. **W ramach badania z pewnością zasadne będzie wskazanie przyczyn oszacowania wartości docelowej wskaźnika na takim poziomie oraz czynników mających wpływ na to, że w 2018 roku przekroczono już wartość docelową określoną na rok 2023.** Można zakładać, że czynnikiem mającym pozytywny wpływ na wartość wskaźnika strategicznego jest uruchamianie e-usług publicznych finansowanych z innych źródeł niż RPO WL 2014-2020 (np. ze środków POPC) (C4). **Wyniki diagnozy wskazują także na potrzebę pogłębionej analizy w zakresie możliwości realizacji wartości docelowej drugiego z wskaźników rezultatu strategicznego - *Powierzchnia obszaru województwa objęta cyfrową ewidencją gruntów i budynków*.** W chwili obecnej, opierając się na danych z zawartych dotąd UoD, istnieje ryzyko, że wartość docelowa nie zostanie osiągnięta. Ryzyko niezrealizowania wartości docelowej pozwala z kolei twierdzić, że również w tym aspekcie potrzeby regionu nadal pozostaną aktualne (P4).

Oś Priorytetowa 3 Konkurencyjność przedsiębiorstw

Tabela 16. Szczegółowe priorytety inwestycyjne w OP3 Konkurencyjność przedsiębiorstw

Priorytet Inwestycyjny	Działanie	Cel szczegółowy
3a Promowanie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwianie gospodarczego wykorzystywania nowych pomysłów oraz sprzyjanie tworzeniu nowych firm, w tym również poprzez inkubatory przedsiębiorczości	Działanie 3.1 Tereny inwestycyjne	Celem Działania jest zwiększony potencjał inwestycyjny województwa lubelskiego. Cel ten zostanie osiągnięty poprzez wsparcie przedsięwzięć w zakresie organizacji terenów inwestycyjnych m. in. na obszarach powojaskowych, przemysłowych,

RAPORT CZĄSTKOWY

	pokolejowych i popegeerowskich oraz ich kompleksowego zagospodarowania.
Działanie 3.2 Instrumenty kapitałowe	Celem Działania jest ułatwienie komercyjnego wykorzystania nowych pomysłów przedsiębiorstw przy wykorzystaniu kapitałowych mechanizmów wsparcia.
Działanie 3.3 Przedsiębiorstwa odpryskowe	Celem szczegółowym Działania jest stymulowanie rozwoju przedsiębiorczości, zwłaszcza przedsiębiorczości technologicznej opartej na badaniach i kapitale intelektualnym z przeznaczeniem na tworzenie innowacji, wzrost zatrudnienia, rozwój gospodarki oraz przekształcenie wyników badań w towary i usługi.
Działanie 3.4 Dostosowanie oferty IOB do potrzeb rynku	Celem Działania jest ułatwienie dostępu przedsiębiorstwom z sektora MŚP prowadzących działalność gospodarczą na terenie

RAPORT CZĄSTKOWY

		województwa lubelskiego do wysokospecjalistycznych usług świadczonych przez instytucje otoczenia biznesu (IOB).
	Działanie 3.5 Bon na doradztwo	Celem Działania jest wzrost konkurencyjności oraz podniesienie jakości i efektywności zarządzania przedsiębiorstwami z sektora MŚP poprzez ułatwienie dostępu do wysokiej jakości zewnętrznych usług doradczych.
	Działanie 3.8 Tereny inwestycyjne w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Lubelskiego Obszaru Funkcjonalnego	Celem Działania jest zwiększony potencjał inwestycyjny województwa lubelskiego. Cel ten zostanie osiągnięty poprzez wsparcie przedsięwzięć w zakresie organizacji terenów inwestycyjnych m. in. na obszarach powojkowych, po-przemysłowych, pokolejowych i popegeerowskich oraz ich kompleksowego zagospodarowania.
3b Opracowanie i wdrożenie nowych modeli biznesowych	Działanie 3.6 Marketing	W ramach Działania zaplanowano wsparcie

RAPORT CZĄSTKOWY

<p>dla MŚP, w szczególności w celu umiędzynarodowienia</p>	<p>gospodarczy</p>	<p>działań marketingowych, mających na celu kreowanie dobrego wizerunku regionu pod kątem potencjalnych inwestorów i kontrahentów, w tym tworzenie sieci centrów obsługi inwestorów, a także związanych z promocją przedsiębiorstw z województwa lubelskiego na rynkach krajowych i międzynarodowych.</p>
	<p>Działanie 3.9 Udział w targach i misjach</p>	<p>W ramach Działania zaplanowano wsparcie związane z promocją oferty przedsiębiorstw z sektora MŚP na rynkach krajowych i międzynarodowych w celu zdobycia nowych rynków zbytu oraz zwiększenia ich konkurencyjności.</p>
<p>3c Wspieranie tworzenia i poszerzania zaawansowanych zdolności w zakresie rozwoju produktów i usług</p>	<p>Działanie 3.7 Wzrost konkurencyjności MŚP</p>	<p>Wsparcie zaplanowane w ramach Działania ma na celu przełamanie barier związanych z dostępem do finansowania, know – how, a także pobudzenie działań tworzących wspólny łańcuch wartości</p>

RAPORT CZĄSTKOWY

	przedsiębiorstwa.
Działanie 3.10 Wzrost konkurencyjności MŚP dla ZIT miast subregionalnych	Wsparcie zaplanowane w ramach Działania ma na celu zwiększenie dostępności do finansowania, know – how oraz pobudzenie działań tworzących wspólne łańcuchy wartości przedsiębiorstwa na miejskich obszarach funkcjonalnych.

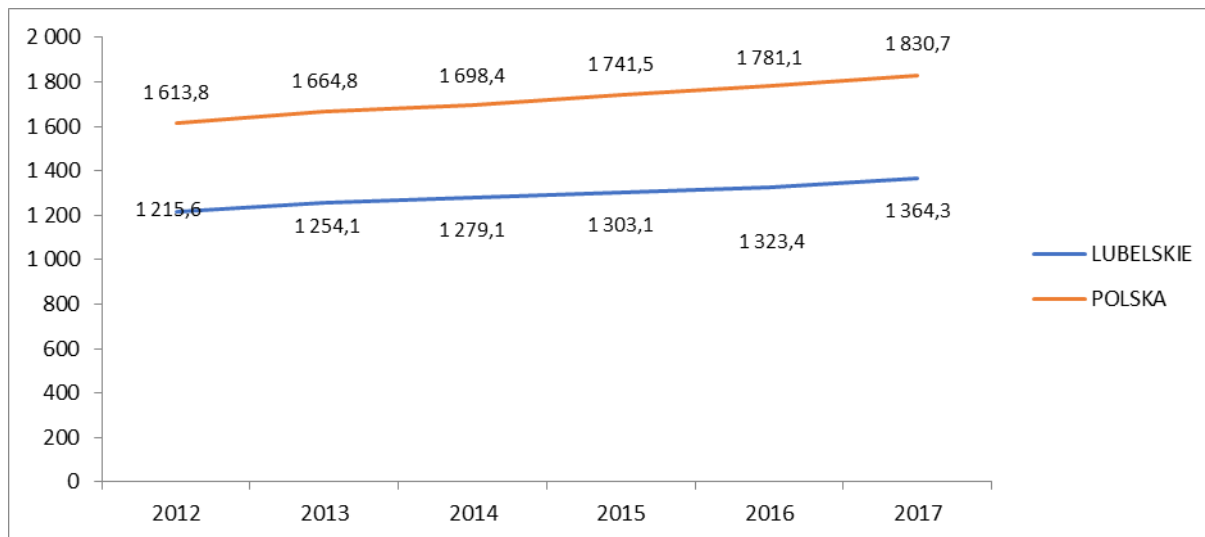
Źródło: SZOOP WL, 18.12.2018 r.

Powstawanie i trwanie MSP

Na przestrzeni ostatnich sześciu lat, dla których analizowane są dane, średnia liczba MŚP na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym rosła. W 2012 r. wskaźnik ten wynosił 1215,6 podmiotów, aby w 2017 r. - osiągnąć wartość 1364,3 firm. Największy przyrost miernika (o 404,1 jednostki) zaobserwowano na Mazowszu, zaś najniższy - o 121,6 - na Opolszczyźnie. Ogółem dla Polski, zmiana miernika w analizowanym okresie to wzrost o 216,9, co jest o 68,3 jednostki większe od wzrostu zaobserwowanego dla województwa lubelskiego (148,7). Ogółem, województwo lubelskie w 2017 r. zajmowało 15 lokatę w skali kraju w zakresie liczby MŚP na 10 tys. mieszkańców regionu w wieku produkcyjnym.

RAPORT CZĄSTKOWY

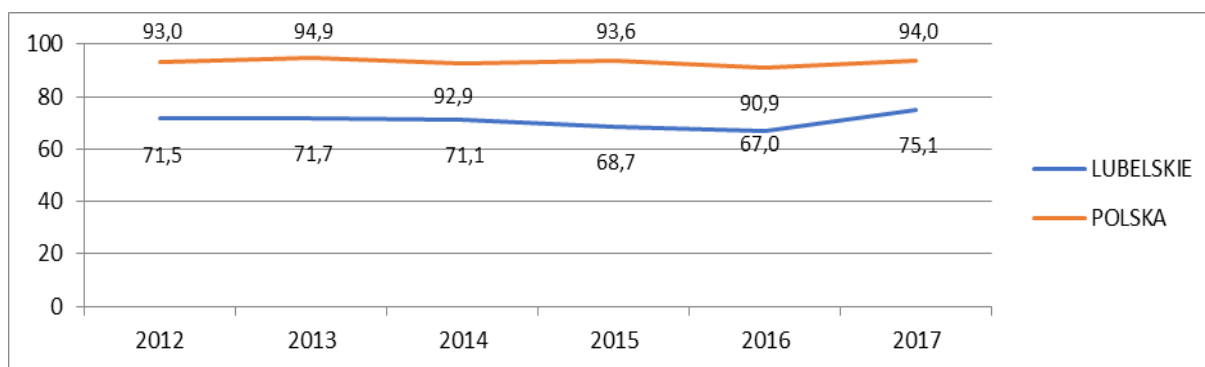
Wykres 21. Liczba MŚP na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym w latach 2012-2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Na Lubelszczyźnie w analizowanym okresie liczba jednostek nowo zarejestrowanych w rejestrze REGON na 10 tys. ludności wzrosła pomiędzy 2012 a 2017 r. o 3,6 podmiotów. Ogółem, w 2017 r. lubelskie zajmowało 13 lokatę w skali kraju, wyprzedzając województwa podkarpackie, podlaskie i opolskie. Jest to awans o jedną pozycję względem 14 miejsca z 2012 r. Zwraca również uwagę, iż po umiarkowanym spadku obserwowanym w latach 2015 i 2016, liczba nowo zarejestrowanych jednostek w rejestrze REGON gwałtownie wzrosła w 2017 r. (znaczący wzrost zaobserwowano również dla Polski, jednak dla województwa lubelskiego był on bardziej skokowy). Świadczy to pozytywnie o dynamice nowych przedsiębiorstw w regionie względem liczby jego mieszkańców.

Wykres 22. Jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w latach 2012-2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

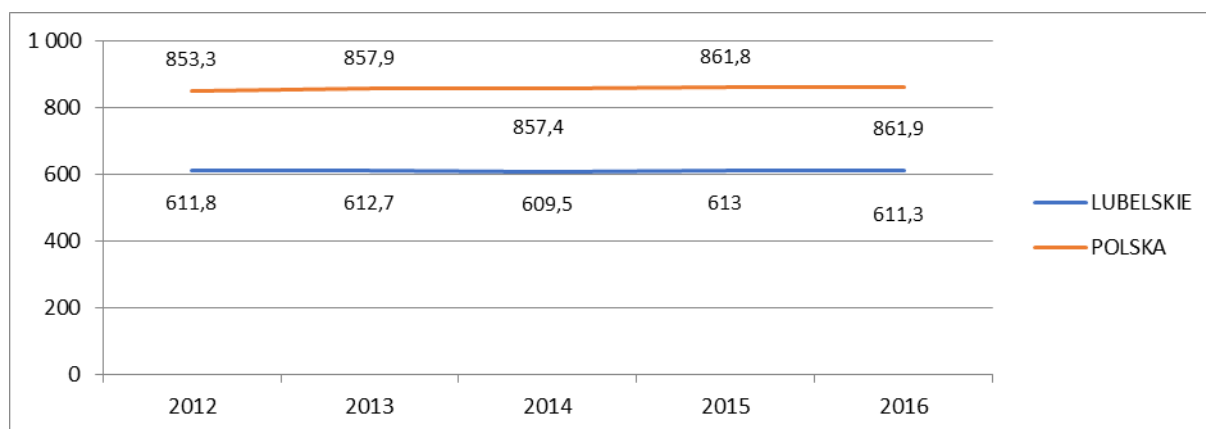
RAPORT CZĄSTKOWY

Na tworzenie, a następnie dalsze prowadzenie działalności gospodarczej wpływa szereg czynników. Część z nich, choć obserwowana na Lubelszczyźnie w analizowanym okresie, nie stanowi zjawisk specyficznych dla tego regionu. Zmiany prawodawstwa (w tym kwestii fiskalnych dot. tzw. uszczelnienia VAT) (**C2**) czy ogólny, pozytywny trend w zakresie kształtowania się PKB w kraju (**C1**) wpływały na kondycję firm w całej Polsce. O ile dobra sytuacja ekonomiczna pozwalała firmom na rozwój, o tyle kwestie podatkowe były i są wyzwaniem. Firmy obawiają się kontroli skarbowych m.in. z uwagi na lęk, iż nie są w stanie sprostać zmieniającym się przepisom; same kontrole są zaś postrzegane jako pracochłonne i czasochłonne. Równocześnie - zarówno województwo lubelskie, m.in. w ramach RPO WL 2014-2020, jak i inne regiony (**C4 i C5**) podejmowały i nadal kontynuują szereg aktywności mających zachęcić przedsiębiorców do zakładania firm oraz ich rozwoju. Takie wsparcie, np. w postaci tworzenia stref inwestycyjnych, powinno przekładać się zwiększenie liczby tworzonych, nowych firm, a następnie zapewnienie ich większej przeżywalności.

Dla obszaru analizy istotne znaczenie ma również liczba IOB działających w regionie.

W 2012 r. na Lubelszczyźnie było ich 611,8 na 10 tys. podmiotów gospodarki narodowej (13 lokata w skali kraju), zaś w 2016 r. - 611,3 (14 miejsce w Polsce). W obydwu przypadkach wartość ta odbiega in minus względem średniej krajowej wynoszącej odpowiednio 853,3 w 2012 r. i 861,9.

Wykres 23. Instytucje otoczenia biznesu (działalności finansowej i ubezpieczeniowej oraz obsługa rynku nieruchomości) na 10 tys. podmiotów gospodarki narodowej w latach 2012-2016

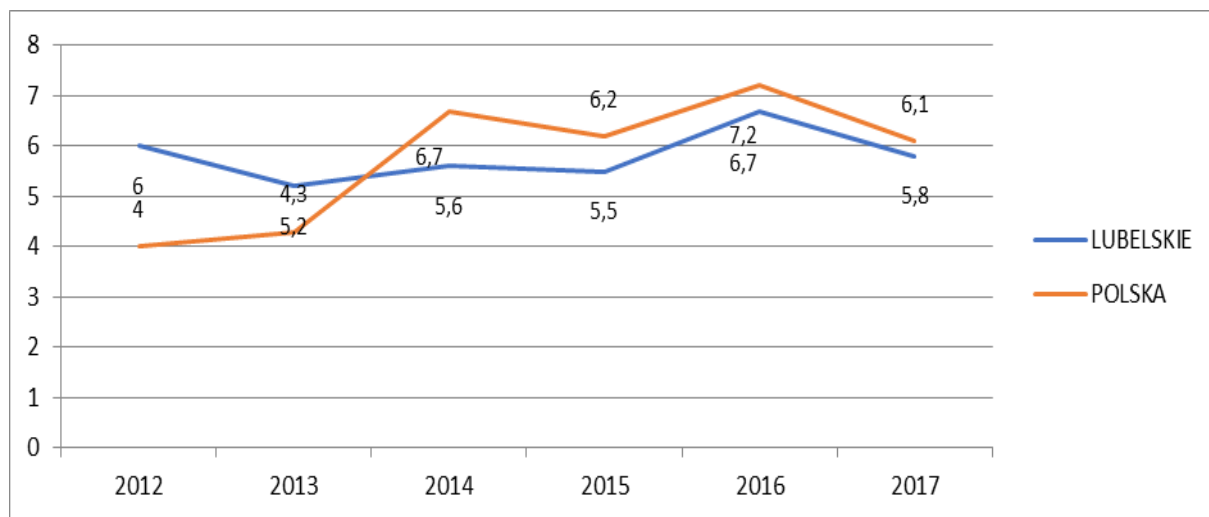
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, STRATEG

W 2017 r. 6,1% lubelskich przedsiębiorstw przemysłowych współpracowało w zakresie działalności innowacyjnej, przy średniej krajowej wynoszącej 5,8%. Ogółem, województwo lubelskie zajmowało 5 lokatę w skali kraju (ex aequo z województwem śląskim), co oznacza ogromny awans z 15 pozycji w 2012 r.. Równocześnie, warto podkreślić, iż jest to wartość

RAPORT CZĄSTKOWY

wyższa niż średnia dla kraju, na terenie którego mogliśmy ogółem zaobserwować spadek tegoż odsetka o 0,2 p.p.

Wykres 24. Odsetek przedsiębiorstw przemysłowych, które współpracowały w zakresie działalności innowacyjnej [%] w latach 2012-2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, STRATEG

W 2012 r. udział przedsiębiorstw innowacyjnych w ogólnej liczbie przedsiębiorstw przemysłowych wyniósł na Lubelszczyźnie 15,9% (12 lokata w kraju; przy średniej ogólnopolskiej wynoszącej 16,5%). Pięć lat później, w 2017 r., średnia krajowa wzrosła do 18,5%, zaś wartość zmiennej dla województwa lubelskiego wzrosła do 20,1%, co dało regionowi trzecią pozycję w Polsce. Oznacza to znaczące poprawienie się sytuacji na Lubelszczyźnie w analizowanym obszarze, zaś dalsze badanie powinno m.in. spróbować zweryfikować, w jakim stopniu interwencja w ramach RPO WL 2014-2020 przyczyniła się do tej zmiany. Jeśli chodzi o odsetek innowacyjnych przedsiębiorstw usługowych, to w 2012 r. województwo cechowało się wartością 11,4%, (tj. 8 lokata w kraju) przy średniej dla Polski wynoszącej 21,4%. Na przestrzeni analizowanego okresu, pozycja regionu spadła na 11 lokatę, zaś w 2017 r. wartość wskaźnika wyniosła 8,0% (liderami zostali zaś Mazowsze, Pomorze i Dolny Śląsk, zaś stawkę zamykają województwa opolskie, warmińsko-mazurskie i świętokrzyskie). Analogicznie, jak zauważono w opisie dla Osi priorytetowej 1, **przedsiębiorstwa z sektora usług odnotowały pogorszenie sytuacji w ważnym wymiarze ich konkurencyjnego funkcjonowania** (tj. zarówno współpracy proinnowacyjnej, jak i prowadzenia zakończonych sukcesem prac nad wdrożeniem innowacji). Jest to szczególnie zwracające uwagę w przypadku **odmiennego trendu wśród firm przemysłowych i powoduje, że w ramach raportu końcowego konieczne będzie przeanalizowanie, jakie były przyczyny takiego stanu rzeczy.**

RAPORT CZĄSTKOWY
Tabela 17. Udział przedsiębiorstw innowacyjnych wg sektorów w latach 2012-2017

	Udział przedsiębiorstw innowacyjnych – w ogólnej liczbie przedsiębiorstw przemysłowych						Udział przedsiębiorstw innowacyjnych – w ogólnej liczbie przedsiębiorstw z sektora usług					
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2012	2013	2014	2015	2016	2017
POLSKA	16,5	17,1	17,5	17,6	18,7	18,5	12,4	11,4	11,4	9,8	13,6	10,4
Dolnośląskie	20,7	19,0	22,1	17,1	18,4	17,8	12,9	13,4	10,5	11,3	8,5	11,8
Kujawsko-pomorskie	17,5	13,6	14,9	16,1	17,4	17,4	10,8	8,4	10,0	8,9	10,9	6,8
Lubelskie	15,9	15,9	21,2	18,4	22,5	20,1	11,4	10,1	17,5	8,6	23,3	8,0
Lubuskie	16,5	19,2	15,5	15,4	19,1	15,4	12,2	9,5	5,5	7,8	7,2	10,7
Łódzkie	13,7	15,6	15,2	15,4	16,1	16,0	11,4	10,4	11,9	9,7	10,0	9,4
Małopolskie	17,4	18,1	15,6	20,4	21,3	20,7	13,1	11,8	11,5	10,0	13,4	9,4
Mazowieckie	15,3	18,5	19,1	17,2	20,8	19,5	16,9	15,2	15,1	11,8	18,6	14,2
Opolskie	22,3	20,0	19,5	21,5	20,1	22,6	5,7	10,1	15,7	8,6	4,8	2,5
Podkarpackie	17,9	19,9	18,4	17,3	20,9	19,4	11,6	9,5	10,8	11,2	15,0	11,1
Podlaskie	22,0	23,4	18,7	20,6	17,5	18,2	8,1	12,0	10,7	10,1	5,4	6,2

RAPORT CZĄSTKOWY

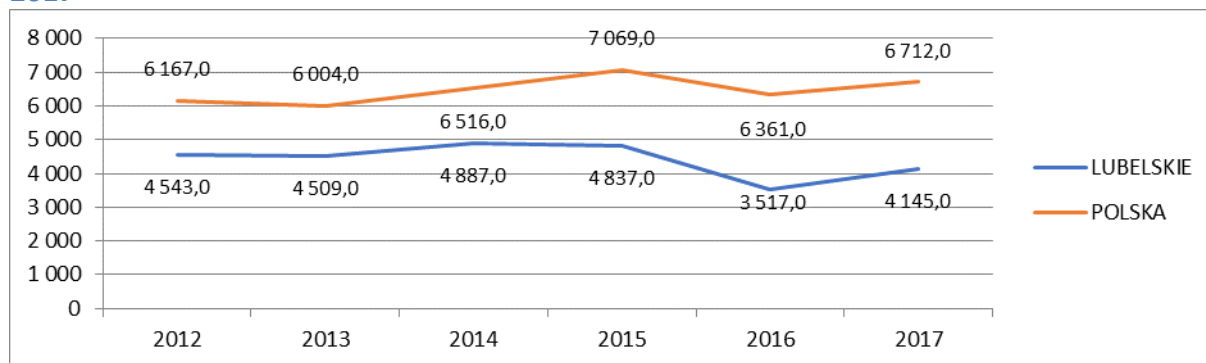
Pomorskie	11,0	15,3	16,5	15,6	16,5	17,9	10,7	9,6	8,1	9,7	19,7	13,2
Śląskie	19,1	15,4	19,9	19,6	20,7	19,3	8,9	10,8	11,4	6,7	10,5	9,3
Świętokrzyskie	18,2	17,6	14,2	13,7	15,0	19,2	8,4	6,7	8,1	9,2	5,9	5,2
Warmińsko-Mazurskie	18,6	20,1	17,4	16,3	13,5	14,3	5,3	9,1	4,4	6,3	4,8	3,9
Wielkopolskie	12,0	15,7	14,9	17,3	16,7	18,6	11,6	8,5	7,7	8,7	13,9	8,9
Zachodniopomorskie	18,2	16,7	17,4	18,5	17,0	18,1	11,7	12,5	10,7	13,1	6,8	9,2

Źródło: dane GUS, STRATEG

Rozwój MSP: Inwestycje

Funkcjonujące już podmioty mogą rozszerzać skalę swojej działalności, podejmując się m.in. działań inwestycyjnych. Jeśli chodzi o nakłady ponoszone w tym celu w cenach bieżących na jednego mieszkańca, to pomiędzy 2012 r. a 2017 r. ta miara opisująca skłonność wydatkowania przedsiębiorców na działania prorozwojowe spadła w województwie lubelskim. Zmniejszenie nakładów o 398 zł w analizowanym okresie jest jednym z 6 zaobserwowanych spadków tego wskaźnika, który ogółem dla Polski wzrósł o 545. Niekwestionowanym liderem w zakresie pozytywnej zmiany omawianego miernika jest Opolszczyzna, z przyrostem na poziomie 2543 zł.

Wykres 25. Nakłady inwestycyjne (w cenach bieżących) na 1 mieszkańca w latach 2012-2017

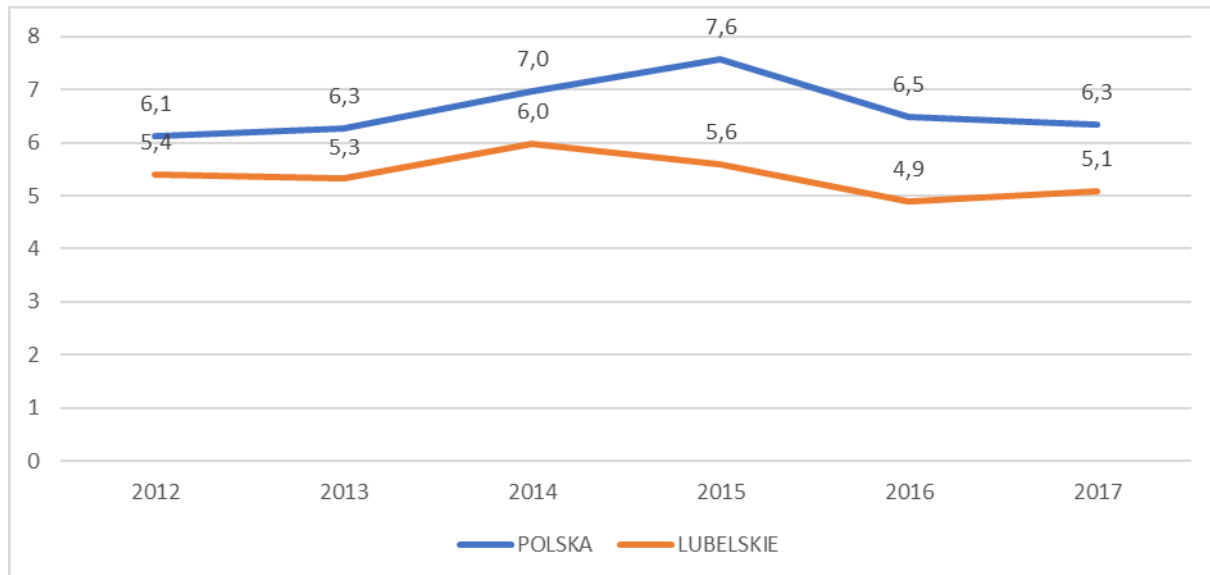

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, STRATEG

Wskaźnik rezultatu strategicznego, jakim jest udział nakładów inwestycyjnych w przedsiębiorstwach w stosunku do PKB na Lubelszczyźnie w analizowanym okresie nieznacznie spadł z 5,4% w 2012 r. do 5,1% w 2017 r. Oznacza to, iż wartość miernika odbiega od wartości docelowej określonej w Programie na poziomie 8,9%. W tym samym okresie, analizowany miernik nieznacznie wzrósł w skali kraju z 6,1% do 6,3%. Liderem w zakresie wartości tego wskaźnika jest Mazowsze z miernikiem o wartości 9,1%. Jeśli chodzi o prognozy dot. osiągnięcia zakładanej na 2023 r. wartości, to na ten moment wydaje się to przedsięwzięciem ambitnym. Statystyczna estymacja w oparciu o tak skrócono szereg czasowy wskazuje na ryzyko dot. nieosiągnięcia zakładanej wartości docelowej.

RAPORT CZĄSTKOWY

Wykres 26. Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach w stosunku do PKB [%] w latach 2012-2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, STRATEG

Warto podkreślić, iż w latach 2012-2017 firmy z regionu mogły wspierać się w swoich działaniach inwestycyjnych wykorzystując nie tylko narzędzia zaproponowane w ramach RPO WL, ale też np. z PO IG/ PO IR czy programów wdrażanych centralnie przez Komisję Europejską (np. Horyzont2020) (C4). Z pewnością w minionych latach nastąpiła zmiana mentalnościowa w zakresie postrzegania prowadzenia biznesu oraz zdolności do przyznawania się do problemów/porażek w tym zakresie¹⁴ (C7). Przejawia się ona większą akceptacją trudności napotykanym na biznesowej drodze, ale też większą konsekwencją w dążeniu do profesjonalnego celu - wbrew trudnościom. Być może, jest ona częściowo pochodną wejścia na rynek pracy tzw. Millenialsów, czyli osób urodzonych pomiędzy 1980 a 1990 r. i zdaniem badaczy cechujących się mniejszą potrzebą wertykalnego sukcesu niż ich poprzednicy, zaś bardziej ceniących w pracy poczucie sensu i społecznej przydatności wykonywanych działań¹⁵. Na obszar styku nauki i biznesu, czyli wdrażanie przedsięwzięć B+R+I, w minionym okresie najwydajniej mogło wpłynąć dokonanie zmiany w warunkach ewaluacji uczelni oraz samych pracowników akademickich (C8), w tym zwłaszcza na skutek tzw. Ustawy 2.0, zwanej też Konstytucją dla nauki. Kolejne wdrażane rozwiązania mają

¹⁴ Por. np. specjalny numer poświęcony popełnianiu błędów magazynu Personel Plus, Nr 3/2018 (124).

¹⁵ Espinoza, Ch., Miller, P., Bateman, P., Garbett, C. Milenialsi w pracy: 7 umiejętności, które powinni posiadać dwudziestokilkulatki, by móc pokonywać progi i bariery w życiu i pracy. Warszawa: Wydawnictwo Studio Emka, 2016.

RAPORT CZĄSTKOWY

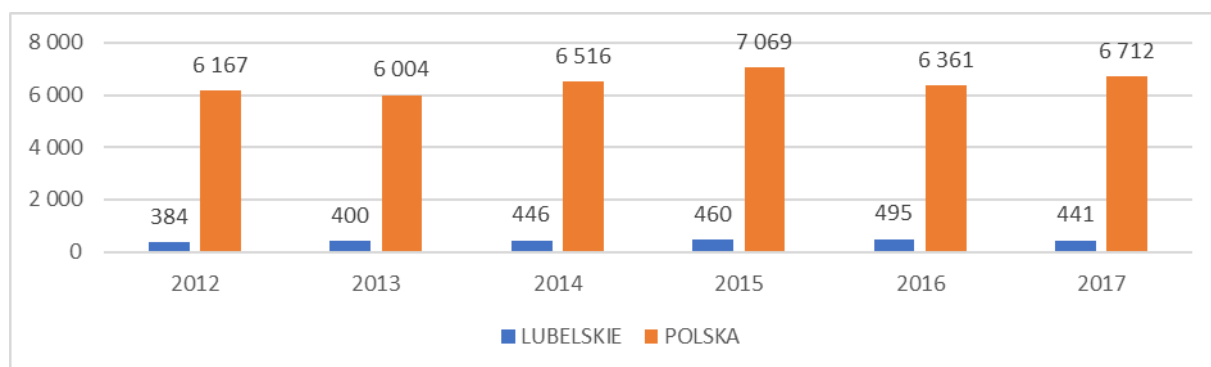
motywować - poprzez zachęty finansowe oraz stanowiskowe - do podejmowania współpracy z biznesem jako praktycznego zaimplementowania teoretycznych wyników badań.

Specyficzną formą realizowania biznesowych zastosowań osiągnięć naukowych są podmioty przedsiębiorczości akademickiej, których rozwój w skali kraju można zaobserwować¹⁶ (C9).

Rozwój MSP: Internacjonalizacja

Pomiędzy 2012 a 2016 r. obserwuje się na Lubelszczyźnie systematyczny wzrost liczby przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym do 2016 r., a następnie znaczny spadek w 2017 r. (podczas gdy w tym samym roku w skali kraju obserwowana była tendencja wzrostowa). W 2012 r. takich firm było na Lubelszczyźnie 384, zaś 5 lata później już 441. Wartość ta sytuuje region na 12 miejscu w kraju, za województwami: opolskim, warmińsko-mazurskim, podlaskim i świętokrzyskim.

Wykres 27. Liczba przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w latach 2012-2017

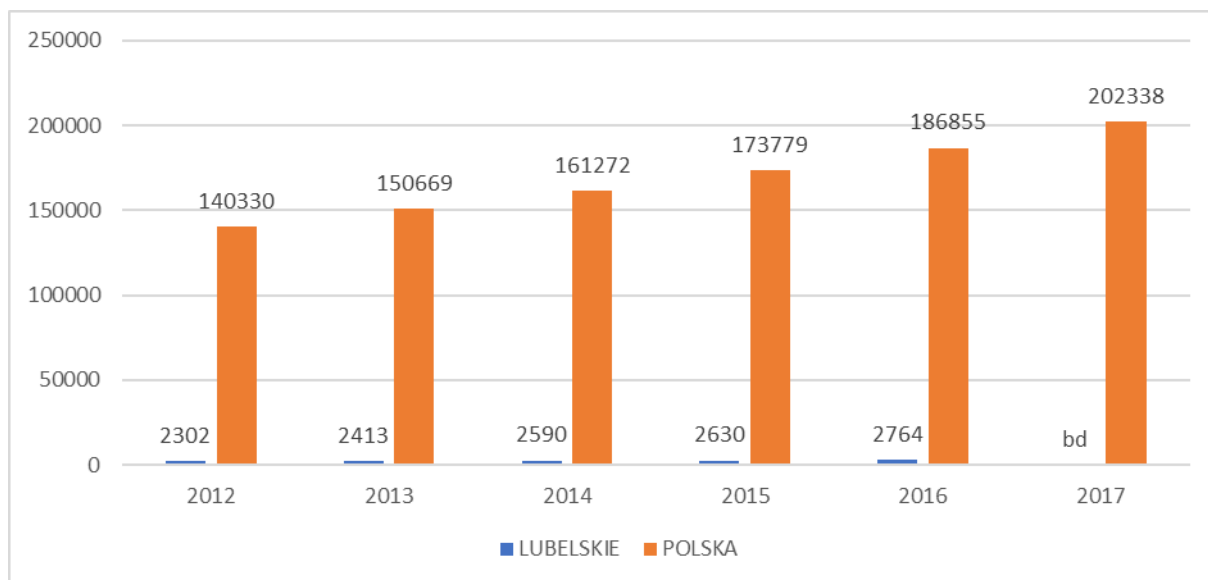
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, STRATEG

Pomiędzy 2006 a 2016 r. wartość eksportu w województwie lubelskim uległa podwojeniu, z 1315 milionów euro na początku analizowanego okresu do 2764 milionów euro w 2016. W przypadku utrzymania się takiego charakteru oraz tempa zmian, region powinien być w stanie osiągnąć założoną wartość tego miernika mającego charakter wskaźnika strategicznego (wyznaczoną jako 3470 mln EUR w 2023 r.), a nawet ją przekroczyć. Jest to jednak kwestia silnie uzależniona od uwarunkowań zewnętrznych, leżących poza kontrolą IZ RPO WL 2014-2020, takich jak np.: sytuacja geopolityczna (C13) oraz sytuacja na rynkach międzynarodowych (C10), kursy walutowe (C12) czy też wreszcie stan gospodarki potencjalnych importerów oraz ich zdolność do absorpcji eksportowanych dóbr i usług (C11).

¹⁶ Spin out, spin off: transfer wiedzy, przedsiębiorczość, komercjalizacja : przewodnik dobrych praktyk przedsiębiorczości akademickiej. J&L Leszek Żochowski. Gliwice, 2013.

RAPORT CZĄSTKOWY

Wykres 28. Wartość eksportu w latach 2006-2017 (w milionach euro)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, STRATEG [dane dla Polski przeliczone wg kursu 4,30 EUR/PLN właściwego na dzień 31.12.2018 r.] oraz w oparciu o Sprawozdanie roczne z wdrażania Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 za 2017 rok, s. 74

Reasumując powyższe, pomimo zmiany w województwie lubelskim w zakresie wielu wskaźników gospodarczych kluczowych dla obszaru wsparcia MSP, zaprojektowana interwencja wydaje się nadal trafna, zaś stawiane przed nią cele aktualne. Choć może zmieniać się kształt konkretnych narzędzi implementacji (np. rodzaj usługi doradczej czy charakter inwestycji), to założenia stojące u podstaw Osi priorytetowej 3 powinny zostać utrzymane.

Oś Priorytetowa 4 Energia przyjazna środowisku

Tabela 18. Szczegółowe priorytety inwestycyjne w OP4 Energia przyjazna środowisku

Priorytet Inwestycyjny	Działanie	Cel szczegółowy
4a Wspieranie wytwarzania i dystrybucji energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych	Działanie 4.1 Wsparcie wykorzystania OZE	Celem Działania jest realizacja zadań przyczyniających się do wypełnienia zobowiązań wynikających z tzw. pakietu energetyczno-klimatycznego Unii Europejskiej oraz Strategii Europa 2020.

RAPORT CZĄSTKOWY

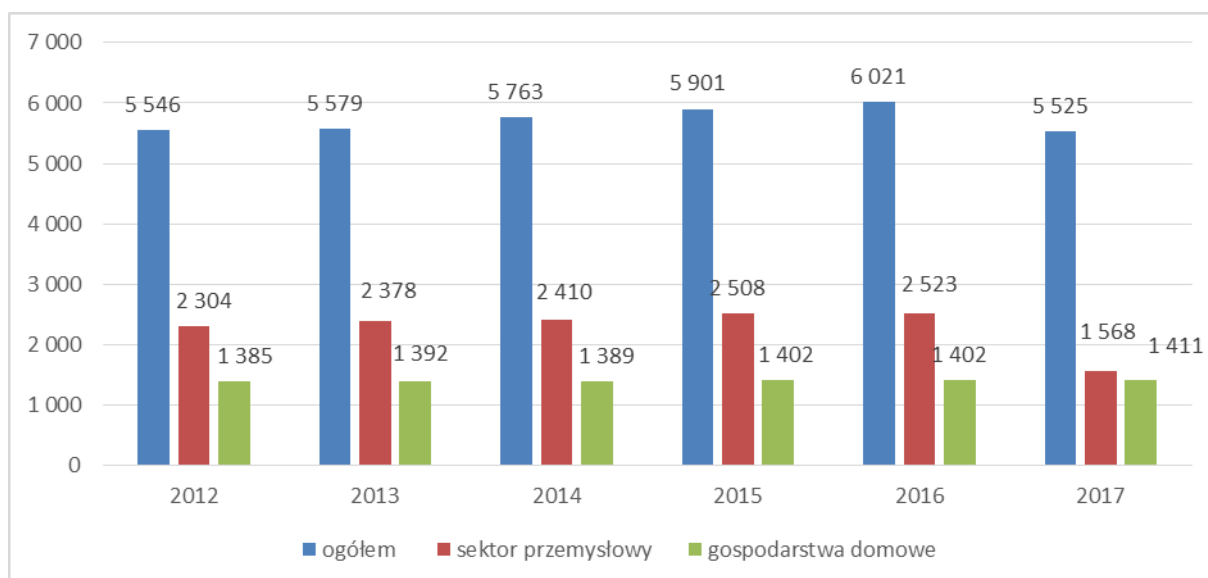
Działanie 4.2
Produkcja energii z OZE w
przedsiębiorstwach

Celem Działania jest realizacja zadań przyczyniających się do wypełnienia zobowiązań wynikających z tzw. pakietu energetyczno-klimatycznego Unii Europejskiej oraz Strategii Europa 2020.

Źródło: SZOOP WL, 18.12.2018 r.

Województwo lubelskie, zarówno w momencie przygotowywania RPO WL 2014-2020, jak i obecnie, jest importerm energii netto – mimo, iż stosunek produkcji energii elektrycznej do jej zużycia od 2012 r. wzrósł (z 37,9% do 40,2% w 2017 r.), region ten nadal pozostaje w grupie województw o najniższej wartości tego wskaźnika w Polsce (14. pozycja w rankingu). Jak wskazują dane zebrane przez GUS, w 2017 r. na terenie województwa wyprodukowano 2 221,8 GWh energii, co stanowi wzrost o 5,8% w porównaniu do 2012 r. Z kolei zużycie energii elektrycznej, po stopniowym wzroście w latach 2012-2016, w 2017 r. spadło do poziomu 5 525 GWh (spadek o 0,38% w stosunku do roku 2012).

Wykres 29. Zużycie energii elektrycznej w województwie lubelskim: ogółem, w sektorze przemysłowym oraz przez gospodarstwa domowe (GWh) w latach 2012-2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

O ile udział zużycia energii w gospodarstwach domowych w zużyciu ogółem utrzymuje się na podobnym poziomie od kilku lat (ok. 25%), o tyle zużycie energii w przemyśle w 2017 r.

RAPORT CZĄSTKOWY

drastycznie spadło (spadek z 42% w 2014 r. do 28% w 2017 r.)¹⁷. Powodem takiego stanu rzeczy było najprawdopodobniej zamykanie nierentownych zakładów przemysłowych oraz zwiększanie efektywności energetycznej zakładów istniejących (także dzięki interwencji w ramach RPO WL 2014-2020). W porównaniu do innych regionów, województwo lubelskie zużywa obecnie najmniej energii na jednego mieszkańca (2 598 kWh) i zużycie to, z wyjątkiem ostatniego roku, stale wzrasta na przestrzeni ostatnich lat (wzrostowy trend zużycia energii elektrycznej charakteryzuje wszystkie województwa). Z uwagi na to, że województwo lubelskie zużywa znacznie więcej energii niż produkuje, można przypuszczać, iż **zapotrzebowanie na energię elektryczną będzie wzrastać (C1), należy zatem poszukiwać sposobów na zwiększenie lokalnej produkcji energii elektrycznej, w tym także ze źródeł odnawialnych, która będzie zwiększać bezpieczeństwo energetyczne regionu (P1).**

Systematycznie rośnie także wartość mocy zainstalowanej w elektrowniach – w 2017 r. wyniosła ona 595,3 MW, co stanowi wzrost o 35% w stosunku do wartości z 2012 r. Warto jednak zauważyć, iż wartość ta jest jedną z najniższych w porównaniu do innych województw (14. pozycja w rankingu).

Województwo lubelskie, wpisując się w założenia Strategii Europa 2020¹⁸, realizuje działania mające za zadanie przyczynić się do osiągnięcia celu wyznaczonego dla Polski na 2020 r., dotyczącego udziału energii z OZE w ogólnym zużyciu energii brutto, który wynosi 15% (C2). Niejako w nawiązaniu do tego celu przyjęto, iż wskaźnikiem rezultatu strategicznego w ramach OP 4 będzie *Udział produkcji energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych w produkcji energii elektrycznej ogółem*, monitorowany przez GUS. Zgodnie z załącznikiem diagnostycznym do RPO WL 2014-2020, w momencie programowania interwencji jedynie niewielki odsetek energii produkowanej w województwie pochodził z odnawialnych źródeł (1,5% w 2012 r.). Wartość docelowa wskaźnika, wyznaczona na 2023 r. wynosi 5,6%. Jak wskazuje poniższy wykres, w 2014 r. odsetek ten wzrósł do poziomu 4,4%, natomiast w 2017 r. osiągnął wartość 23,5%, plasując region na szóstym miejscu w skali kraju (kolejno po województwie warmińsko-mazurskim, podlaskim, pomorskim, kujawsko-pomorskim i podkarpackim). Wartość wskaźnika osiągnięta w 2017 r. przez województwo lubelskie jest wyższa o prawie 10 p. p. niż wartość dla całej Polski. Biorąc pod uwagę dotychczasową dynamikę wskaźnika, nie ma ryzyka nieosiągnięcia jego wartości docelowej (obecnie wartość ta została wielokrotnie przekroczona). Ilość energii wyprodukowanej z OZE w województwie

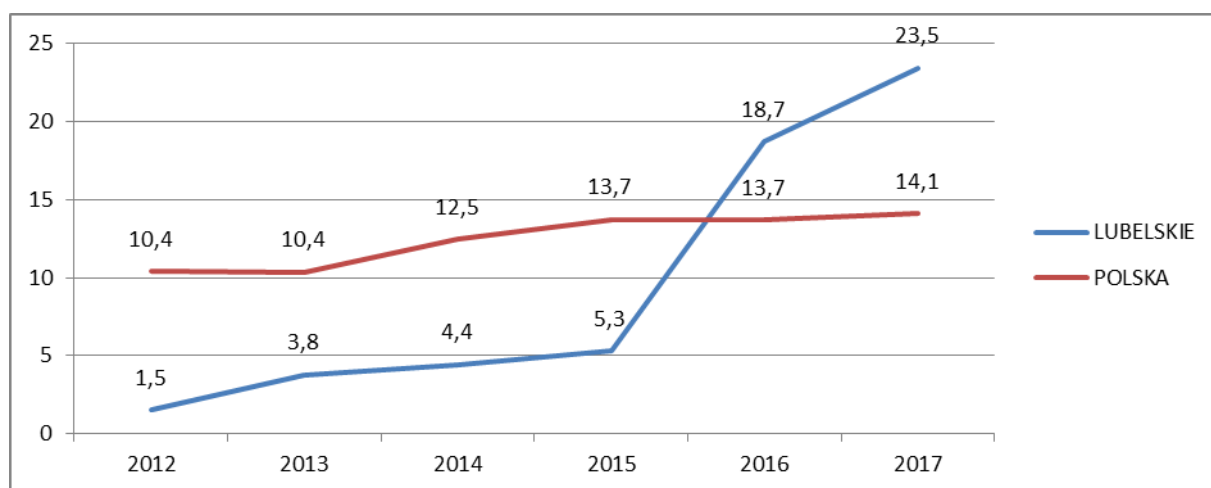
¹⁷ BDL GUS.

¹⁸ EUROPA 2020 Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu, Bruksela 2010.

RAPORT CZĄSTKOWY

stanowiła w 2017 r. 2,17% energii tego typu wyprodukowanej w kraju, co oznacza wzrost o 1,98 p. p. w stosunku do roku 2012 r.¹⁹

Wykres 30. Udział energii odnawialnej w produkcji energii elektrycznej ogółem w województwie lubelskim i w Polsce w latach 2012- 2017 [%]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Istotnym problemem, który ograniczał i częściowo nadal ogranicza pozyskiwanie energii z OZE jest **zły stan sieci elektroenergetycznych (P2)**. Infrastruktura przesyłowa energii elektrycznej była przestarzała, a jej gęstość nie zaspokajała w pełni zapotrzebowania na energię i uniemożliwiała niejako zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego regionu. Problemem był również wysoki koszt podłączenia nowych instalacji OZE do istniejącej sieci. Z uwagi na brak danych ilościowych, pozwalających na ocenę obecnego stanu infrastruktury elektroenergetycznej w województwie, analiza ta zostanie oparta na danych pozyskanych w ramach niniejszego badania ewaluacyjnego (wywiady pogłębione, panele ekspertów).

Zwiększenie udziału energii pochodzących ze źródeł odnawialnych przyczyni się częściowo do przejścia z gospodarki opartej na konwencjonalnych źródłach energii do gospodarki nisko- i zeroemisyjnej. Województwo lubelskie, mimo stosunkowo wysokiego udziału energii ze źródeł odnawialnych w produkcji energii ogółem, nadal opiera swój system energetyki ciepłej na węglu kamiennym. Jak wskazują dane Urzędu Regulacji Energetyki (URE), w 2012 r. 85,8% ciepła produkowanego w województwie wytwarzane było z paliw węglowych, a 14,2% - z paliw gazowych. Udział ciepła produkowanego z OZE (biomasa) wyniósł 0,011%. W 2017 r. sytuacja uległa pogorszeniu – udział energii ciepłej wytwarzanej z paliw węglowych zmniejszył się do 86,6% (pozostałe 13,4% to ciepło wytworzone z paliw gazowych), co

¹⁹ Dane GUS, Bank Danych Lokalnych.

RAPORT CZĄSTKOWY

skutkuje tym, że lubelskie pozostaje w grupie województw, których system ciepłowniczy wykorzystuje do produkcji głównie węgiel kamienny. Udział energii cieplnej wytwarzanej z OZE (biomasa) w regionie jest marginalny (0,008%) i należy do najniższych w kraju²⁰, zatem **potrzeby dotyczące rozwoju produkcji ciepła z odnawialnych źródeł energii są nadal aktualne (P1).**

Jednym ze sposobów ograniczenia zużycia energii oraz zmniejszenia strat związanych z jej produkcją i przesyłem jest kogeneracja, czyli wytwarzanie energii elektrycznej i ciepła w jednym procesie technologicznym²¹. Konieczność wspierania kogeneracji dostrzeżono także w województwie lubelskim, w którym w 2012 r. udział ciepła wytworzonego w kogeneracji w produkcji ciepła ogółem wyniósł 60% (8. miejsce w zestawieniu województw, średnia dla kraju – 63%). Jak wskazują dane URE zaprezentowane w kolejnej tabeli, udział ten na przestrzeni ostatnich lat zmniejsza się stopniowo – w 2017 r. wartość wskaźnika osiągnęła 56% i mimo spadku o 4 p. p. w stosunku do roku 2014 region utrzymał swoją pozycję w rankingu województw.

Tabela 19. Udział energii cieplnej wyprodukowanej w kogeneracji w produkcji ciepła ogółem w % w latach 2012-2017.

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
POLSKA	62,5	62,8	64,3	63,3	61,1	61,1
Dolnośląskie	69,4	68,6	73,1	74,4	70,2	72,2
Kujawsko-pomorskie	71,9	72,2	71,3	64,3	56,8	58,0
Lubelskie	60,0	53,3	66,4	55,7	59,1	56,4
Lubuskie	81,9	78,7	77,1	77,9	79,9	83,6
Łódzkie	70,6	71,4	69,2	70,2	68,8	67,7
Małopolskie	72,9	72,8	71,2	69,4	69,6	71,4
Mazowieckie	72,0	72,8	76,1	75,3	74,6	75,0
Opolskie	26,2	30,4	34,6	32,9	40,5	38,9
Podkarpackie	37,8	29,1	33,0	48,7	47,6	49,5
Podlaskie	46,6	50,2	14,7	17,8	21,3	24,4
Pomorskie	77,3	81,8	81,1	79,4	80,2	77,3
Śląskie	54,6	56,8	57,7	56,6	54,4	54,5

²⁰ Energetyka ciepła w liczbach 2014-2017, Urząd Regulacji Energetyki

²¹ Dyrektywa 2004/8/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 11 lutego 2004 r. w sprawie promowania kogeneracji w oparciu o zapotrzebowanie na ciepło użytkowe na wewnętrznym rynku energii oraz wnosząca poprawki do Dyrektywy 92/42/EWG, mająca na celu promowanie kogeneracji na krajowych rynkach energii

RAPORT CZĄSTKOWY

Świętokrzyskie	36,5	29,5	33,0	33,9	33,5	31,7
Warmińsko-mazurskie	26,0	30,6	30,5	33,3	31,7	27,5
Wielkopolskie	53,8	54,2	52,8	52,9	43,2	49,8
Zachodniopomorskie	38,1	31,7	30,7	38,9	31,4	21,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Regulacji Energetyki

Jednym z czynników wpływających na malejące zainteresowanie produkcją ciepła w kogeneracji może być dość niewielka (mniejsza niż w większości regionów) różnica między ceną ciepła ze źródeł wytwarzających ciepło w kogeneracji (35,54 zł/GJ) i ceną ciepła ze źródeł wytwarzających ciepło bez kogeneracji (36,67 zł/GJ). Największe różnice w cenie w 2017 r. występowały w województwie mazowieckim (o 32,3%), podlaskim (o 23,0%) i świętokrzyskim (o 22,9%).²² Warto zauważyć, iż w województwach wielkopolskim i pomorskim cena ciepła z kogeneracji jest wyższa niż cena ciepła produkowanego bez kogeneracji. Niskie różnice w cenie energii w województwie lubelskim mogą świadczyć o tym, że istniejące jednostki kogeneracyjne nie są na tyle sprawne, aby przechwytywać wystarczająco dużo ciepła w procesie wytwarzania energii elektrycznej, aby uzyskać odpowiedni poziom oszczędności ekonomicznych. Warto zatem wspierać nie tylko budowę nowych jednostek, ale także modernizację jednostek już istniejących, aby zwiększać ich zdolność do zwiększania swojej efektywności.

Biorąc pod uwagę znikomy udział OZE w produkcji energii cieplnej ogółem, należy przypuszczać, iż udział energii wytworzonej w kogeneracji ze źródeł odnawialnych również jest minimalny.

Potrzeby związane z przekształcaniem gospodarki opartej na paliwach węglowych na niskoemisyjną gospodarkę (P1) oraz potrzeby dotyczące budowy i modernizacji infrastruktury energetycznej (P2), zidentyfikowane na etapie programowania RPO WL 2014-2020 pozostają nadal aktualne. Mimo działań mających na celu zwrot ku energii odnawialnej, dywersyfikację źródeł energii oraz zwiększenie bezpieczeństwa energetycznego regionu, potencjał województwa lubelskiego, zwłaszcza w kwestii produkcji energii cieplnej z OZE, pozostaje nie w pełni wykorzystany. Czynnikiem mogącym pozytywnie wpłynąć na osiągnięcie celów programu jest stale rosnące zapotrzebowanie na energię, w tym głównie na „czystą” energię pochodzącą ze źródeł odnawialnych (**C1**), a także rosnąca świadomość społeczna (również wśród przedsiębiorców), na temat możliwości wykorzystania OZE do produkcji energii oraz płynących z tego korzyści ekonomicznych, zdrowotnych i

²² Energetyka ciepła w liczbach 2017, Urząd Regulacji Energetyki

RAPORT CZĄSTKOWY

ekologicznych. Za wzrost świadomości odpowiada częściowo również wymóg dostosowywania prawodawstwa polskiego do wymagań stawianych przez unijne strategie i dyrektywy, wymuszając niejako stosowanie mechanizmów mających na celu wspieranie produkcji energii z OZE oraz w kogeneracji **(C2)**. Czynnikiem zachęcającym do realizacji tego typu działań mogą być także stale zmniejszające się koszty wytwarzania energii solarnej i wiatrowej, wynikające z postępu technologicznego oraz rosnącej konkurencji na rynku **(C3)**.

Wśród potencjalnych czynników negatywnych, mogących wpłynąć na zainteresowanie ubieganiem się o środki w ramach 4 OP RPO WL 2014-2020 można wymienić ograniczenia natury legislacyjnej związane z lokalizacją elektrowni wiatrowych **(C4)**. Na mocy ustawy z dnia 20 maja 2016 r. o inwestycjach w zakresie elektrowni wiatrowych odnawialnych, elektrownie wiatrowe mogły być budowane w odległości od budynków mieszkalnych, budynków o funkcji mieszanej, form ochrony przyrody oraz leśnych kompleksów promocyjnych nie mniejszej niż dziesięciokrotność wysokości elektrowni wiatrowej mierzonej od poziomu gruntu do najwyższego punktu budowli. Ograniczenie to znacznie zmniejszyło obszar potencjalnej lokalizacji farm wiatrowych²³. Wpływ na rozwój energetyki odnawialnej w województwie może mieć także niestabilność przepisów prawa i założeń strategicznych dotyczących sektora energetycznego **(C6)**. Mimo, iż Polska zobowiązała się do osiągnięcia w 2020 r. 15% udziału energii ze źródeł odnawialnych w ogólnym zużyciu energii brutto, a zapisy dotyczące wspierania energetyki odnawialnej pojawiają się w wielu dokumentach o randze krajowej i regionalnej (Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju z perspektywą do 2030 r., Strategia Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko - perspektywa do 2020 r.), dokument „Polityka energetyczna Polski do 2030 r.” została zaktualizowana po raz ostatni w 2009 r. Obecnie trwa procedura tworzenia i konsultowania nowego krajowego dokumentu strategicznego, określającego kierunki rozwoju polskiej energetyki. Projekt dokumentu zakłada zmniejszenie udziału węgla w produkcji energii elektrycznej do 60% w 2030 r. Nowym kierunkiem rozwoju ma być energetyka jądrowa, wspierana przez moce gazowe. Jeśli chodzi o energię ze źródeł odnawialnych, szczególnie wspierane będą morskie farmy wiatrowe, instalacje fotowoltaiczne i elektrownie wykorzystujące biomasę, odchodzić będzie się natomiast do lądowej energetyki wiatrowej²⁴.

²³Ustawa z dnia 22 czerwca 2016 r. o zmianie ustawy o odnawialnych źródłach energii oraz niektórych innych ustaw oraz jej nowelizacja: Ustawa z dnia 7 czerwca 2018 r. o zmianie ustawy o odnawialnych źródłach energii oraz niektórych innych ustaw

²⁴ Projekt dokumentu „Polityka energetyczna Polski do 2040 r.”.

RAPORT CZĄSTKOWY

Poważnym ograniczeniem w zainteresowaniu potencjalnych beneficjentów może być również brak środków finansowych na wkład własny (C5) oraz niechęć do wprowadzania zmian w dotychczasowym sposobie produkcji energii, wynikająca z dotychczasowych przyzwyczajzeń i braku świadomości na temat istniejących możliwości wsparcia.

Oś Priorytetowa 5 Efektywność energetyczna i gospodarka niskoemisyjna

Tabela 20 Szczegółowe priorytety inwestycyjne w OP5 Efektywność energetyczna i gospodarka niskoemisyjna

Priorytet Inwestycyjny	Działanie	Cel szczegółowy
4b Promowanie efektywności energetycznej i korzystania z odnawialnych źródeł energii w przedsiębiorstwach	Działanie 5.1 Poprawa efektywności energetycznej przedsiębiorstw	Celem Działania jest osiągnięcie wysokiej efektywności energetycznej przedsiębiorstw poprzez realizację wielokierunkowych i kompleksowych zadań w różnych dziedzinach, tj. ogrzewaniu, wentylacji, chłodzeniu, przygotowaniu ciepłej wody i oświetleniu pomieszczeń; jak również szersze wykorzystanie energii ze źródeł odnawialnych i niekonwencjonalnych.
4c Wspieranie efektywności energetycznej, inteligentnego zarządzania energią i wykorzystania odnawialnych źródeł energii w infrastrukturze publicznej, w tym w budynkach publicznych, i w sektorze mieszkaniowym	Działanie 5.2 Efektywność energetyczna sektora publicznego	Celem Działania jest poprawa efektywności wykorzystania energii w sektorze budownictwa, w budynkach użyteczności publicznej poprzez realizację wielokierunkowych i kompleksowych zadań w różnych dziedzinach, tj. ogrzewaniu, wentylacji, chłodzeniu, przygotowaniu ciepłej wody i oświetleniu pomieszczeń; jak również szersze wykorzystanie energii ze źródeł odnawialnych i niekonwencjonalnych.

RAPORT CZĄSTKOWY

	<p>Działanie 5.3 Efektywność energetyczna sektora mieszkaniowego</p>	<p>Celem Działania jest poprawa efektywności wykorzystania energii w sektorze budownictwa, w budynkach mieszkaniowych poprzez realizację wielokierunkowych i kompleksowych zadań w różnych dziedzinach, tj. ogrzewaniu, wentylacji, chłodzeniu, przygotowaniu ciepłej wody i oświetleniu pomieszczeń; jak również szersze wykorzystanie energii ze źródeł odnawialnych i niekonwencjonalnych.</p>
	<p>Działanie 5.8 Efektywność energetyczna sektora publicznego dla ZIT miast subregionalnych</p>	<p>Celem Działania jest poprawa efektywności wykorzystania energii w budynkach użyteczności publicznej poprzez realizację wielokierunkowych i kompleksowych zadań w zakresie: systemów ogrzewania, wentylacji, chłodzenia i oświetlenia pomieszczeń, energooszczędnego użytkowania budynków oraz monitoringu i sterowania użytkowaniem energii. Celem jest również szersze wykorzystanie energii ze źródeł odnawialnych i niekonwencjonalnych.</p>
<p>4e Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej</p>	<p>Działanie 5.4 Transport niskoemisyjny</p>	<p>Celem Działania jest osiągnięcie bezemisyjnej/niskoemisyjnej i zrównoważonej mobilności w miastach prowadzące do ograniczenia emisji gazów</p>

RAPORT CZĄSTKOWY

mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych mających oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu

cieplarnianych i innych substancji, wynikające z planów gospodarki niskoemisyjnych. Cel ten będzie osiągnięty poprzez wspieranie działań, dążących do stworzenia efektywnych systemów zrównoważonej mobilności miejskiej.

Działanie 5.5 Promocja niskoemisyjności
Celem Działania jest promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich.

Działanie 5.6 Efektywność energetyczna i gospodarka niskoemisyjna dla Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Lubelskiego Obszaru Funkcjonalnego
Celem Działania jest: 1) osiągnięcie bezemisyjnej/niskoemisyjnej i zrównoważonej mobilności w miastach prowadzące do ograniczenia emisji gazów cieplarnianych i innych substancji, wynikające z planów gospodarki niskoemisyjnych, 2) promowanie strategii niskoemisyjnych poprzez wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej oraz budowę inteligentnych systemów transportowych.

Działanie 5.7 Transport niskoemisyjny dla ZIT miast subregionalnych
Celem Działania jest osiągnięcie niskoemisyjnej i zrównoważonej mobilności w miastach prowadzące do ograniczenia emisji gazów cieplarnianych i innych substancji, wynikające z planów gospodarki niskoemisyjnych.

RAPORT CZĄSTKOWY

Działanie 5.9 Promocja niskoemisyjności dla ZIT miast subregionalnych	Celem działania, powiązanych z realizacją celów polityki klimatycznej, jest przede wszystkim redukcja emisji gazów cieplarnianych i innych substancji wprowadzanych do powietrza, poprzez promowanie strategii niskoemisyjnych na terenie MOF miast subregionalnych.
---	--

Źródło: SZOOP WL, 18.12.2018 r.

Na etapie programowania perspektywy unijnej 2014-2020 w województwie lubelskim **zdiagnozowano rosnące zużycie energii elektrycznej (P1)** i istotną w związku z tym rolę przedsiębiorstw w modernizacji i wprowadzaniu energooszczędnych materiałów, urządzeń czy też systemów do procesów produkcyjnych i eksploatacji. Analiza zużycia energii elektrycznej w sektorze przemysłowym w województwach w latach 2012-2017 pokazała, że w skali wszystkich województw lubelskie osiągnęło drugi co do wielkości spadek, przy czym w 11 województwach zanotowano wzrost. Kolejne lata pokażą, czy zaobserwowany spadek zostanie utrzymany. Szczegóły przedstawia poniższa tabela.

Tabela 21. Zużycie energii elektrycznej w sektorze przemysłowym w latach 2012-2017 w województwie lubelskim [GWh]

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
POLSKA	45 806	47 918	48 185	49 992	52 045	55 008
Dolnośląskie	3 074	3 368	3 456	3 465	3 502	6 674
Kujawsko-pomorskie	3 535	3 573	3 433	3 740	3 945	2 341
Lubelskie	2 304	2 378	2 410	2 508	2 523	1 568
Lubuskie	1 319	1 383	1 427	1 539	1 708	1 335
Łódzkie	1 811	1 951	2 009	2 084	2 157	3 318
Małopolskie	4 177	4 318	4 197	4 153	4 359	4 471
Mazowieckie	7 353	8 297	8 132	8 669	8 673	5 566
Opolskie	1 896	1 953	2 009	1 993	2 126	2 227

RAPORT CZĄSTKOWY

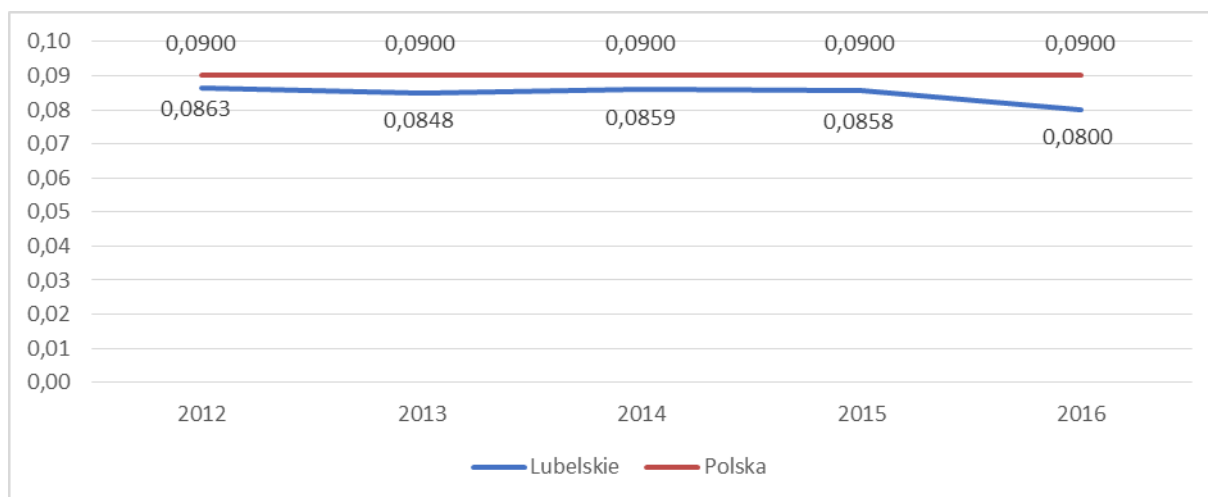
Podkarpackie	1 699	1 849	1 870	1 858	2 019	2 539
Podlaskie	796	790	781	804	841	862
Pomorskie	2 925	2 700	2 705	2 745	2 880	2 792
Śląskie	7 374	7 390	7 419	7 862	8 080	11 140
Świętokrzyskie	1 972	1 879	1 937	1 925	2 062	2 696
Warmińsko-mazurskie	858	966	970	1 009	1 077	1 214
Wielkopolskie	2 966	3 289	3 474	3 673	4 010	4 631
Zachodniopomorskie	1 745	1 834	1 957	1 965	2 083	1 635

Źródło: dane GUS, Bank Danych Lokalnych

Strategiczne znaczenie dla poprawy efektywności energetycznej w województwie lubelskim ma poziom zużycia energii elektrycznej na 1 mln zł PKB. Zmniejszenie energochłonności gospodarki województwa oznaczać będzie, że mniej energii będzie potrzebne do wyprodukowania tej samej wielkości PKB, co przełoży się na wzrost efektywności energetycznej. Wartość powyższego wskaźnika w województwie lubelskim między rokiem 2012 a 2017, według danych GUS, nieznacznie spadła (z 0,0863 do 0,0800 GWh), przy widocznym wahaniu zwykłym między rokiem 2013 i 2014 (wykres poniżej). Na tle pozostałych województw, lubelskie nie jest gospodarką wyraźnie energochłonną. W roku 2012 zajmowało 11 pozycję, natomiast w roku 2016, wraz ze świętokrzyskim, lubuskim oraz podlaskim – miejsce 10. W latach 2012-2017 ponadto plasowało się poniżej średniej krajowej. Biorąc jednak pod uwagę tempo spadku wartości wskaźnika w analizowanych latach, zmniejszenie jego wartości do poziomu 0,06 w roku 2023 może okazać się nierealne. Nie bez znaczenia pozostaje jednak w tym zakresie waga problematyki oszczędnego gospodarowania energią szeroko omawiana na forum europejskim i prowadzone w związku z tym intensywne działania państw członkowskich.

RAPORT CZĄSTKOWY

Wykres 31. Zużycie energii elektrycznej na 1 mln zł PKB w latach 2012-2016 w województwie lubelskim i w Polsce [GWh]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Istotnym problemem, na który niebagatelny wpływ ma sektor przemysłowy, jest jego presja na środowisko poprzez emisję szkodliwych substancji. W 2012 roku w województwie znajdowały się 92 zakłady szczególnie uciążliwe²⁵, które według danych GUS wyemitowały do atmosfery 2,098 tys. Mg pyłów oraz 5 325,4 tys. Mg gazów. Dla porównania, w roku 2016 w województwie funkcjonowało 96 zakładów szczególnie uciążliwych²⁶. Emisja pyłów wynikająca z ich działalności według danych GUS wyniosła 1,711 tys. Mg (spadek o 18,5%), natomiast gazów – 5 069,7 tys. Mg (spadek o 5%). Jednocześnie, odsetek krajowej emisji gazów w omawianych latach w województwie lubelskim zmniejszył się z 2,46% w 2012 roku do 2,37% w 2017 roku. Porównując lubelskie na podstawie danych GUS z pozostałymi województwami, można zauważyć stałą pozycję jego udziału w emisjach gazów między rokiem 2012 a 2017 (12 miejsce w kraju) oraz zwiększenie udziału w emisjach pyłów między tymi latami – z miejsca 12 na miejsce 10. Emisje podstawowych zanieczyszczeń do powietrza pochodzących z zakładów szczególnie uciążliwych w przypadku dwutlenku siarki według danych GUS zmniejszyły się niemal trzykrotnie (z 12,711 tys. Mg do 4,666 tys. Mg), a w przypadku tlenków azotu – prawie o ¼ (z 8,671 tys. Mg do 6,366 tys. Mg). Należy zwrócić uwagę, że zanieczyszczenia pyłowe w roku 2012 w województwie lubelskim w 66%

²⁵ Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Lublinie, Raport o stanie województwa lubelskiego w 2013 roku. Powietrze, Lublin 2013, s. 6.

²⁶ Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Lublinie, Raport o stanie województwa lubelskiego w 2017 roku, Lublin 2018, s. 13.

RAPORT CZĄSTKOWY

pochodziły ze spalania paliw, podczas gdy w roku 2017 z procesów tych powstało już tylko 47% ogólnej emisji²⁷.

W województwie lubelskim można zaobserwować dość pozytywne zmiany związane z efektywnością energetyczną oraz presją wywieraną na powietrze przez przedsiębiorstwa. Czynniki mogące wpływać na zmiany zachodzące w regionie są w dużej mierze uregulowania prawne na poziomie unijnym oraz krajowym. Celem strategicznym polityki energetycznej oraz ekologicznej państwa jest poprawa efektywności gospodarowania energią w polskiej gospodarce. Obszar wykorzystywania oraz użytkowania energii odgrywa kluczową rolę w procesie zapewniania bezpieczeństwa dostaw energii²⁸. Podstawowym celem Unii Europejskiej w obszarze efektywności energetycznej, wynikającym ze strategii *Europa 2020*, jest zwiększenie efektywności wykorzystania energii o 20% w porównaniu z rokiem 1990. Dyrektywa o efektywności energetycznej podkreśla konieczność wprowadzania zachęt wobec małych i średnich przedsiębiorstw, mających na celu poddawanie się przez nie audytom energetycznym i wdrażanie ich zaleceń. Jednocześnie, kluczowe znaczenie dla wdrażania działań w omawianym obszarze mają rosnące koszty zużycia energii w przedsiębiorstwach oraz wahania cen energii na rynku (**C4**) i potrzeba zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego Polski. Koszty energii w przedsiębiorstwach produkcyjnych w coraz większym stopniu stają się strategiczne i decydują o konkurencyjności podmiotu²⁹. Poprawa efektywności energetycznej staje się więc najbardziej racjonalnym narzędziem na rzecz zmniejszania zużycia energii.

Ograniczanie negatywnego oddziaływania przedsiębiorstw na środowisko jest w województwie lubelskim pilną potrzebą, która powinna być realizowana między innymi poprzez kompleksowe działania związane z poprawą ich efektywności energetycznej (np. poprzez rozwijanie kogeneracji z OZE). **Niewątpliwie znaczenie wsparcia efektywności energetycznej w przedsiębiorstwach nadal pozostaje aktualne.** Wraz z postępem technologicznym wzrasta liczba technologii, do pracy których niezbędna staje się energia, głównie energia elektryczna (**C6**). Przemysł dominuje w strukturze zużycia energii elektrycznej, więc ograniczenie jej zużycia właśnie w tym sektorze jest priorytetowym zadaniem na rzecz poprawy efektywności energetycznej.

²⁷ Bank Danych Lokalnych GUS, Emisja zanieczyszczeń z zakładów szczególnie uciążliwych, 2012-2017.

²⁸ W. Dołęga, Wybrane aspekty efektywności energetycznej, [w:] Polityka energetyczna, Tom 20, Zeszyt 4, 2017, s. 68.

²⁹ Amying, Koszty energii. Wyzwania i szanse dla przedsiębiorstw. Raport 2017, Warszawa 2017, s. 8, 10.

RAPORT CZĄSTKOWY

Na etapie przygotowywania RPO WL 2014-2020 zwrócono uwagę **na słabą izolację termiczną, niską wydajność źródeł ciepła oraz niedobór mierników ciepła w budynkach użyteczności publicznej i mieszkalnych w województwie lubelskim, co prowadzi do wysokich kosztów utrzymania tych obiektów³⁰ (P2)**. Powyższych stwierdzeń nie potwierdzono jednak danymi, które uzasadniałyby potrzebę podjęcia interwencji w tym zakresie. Niemniej, inwestycje w poprawę efektywności energetycznej budynków są pożądanymi działaniami wspierającymi ograniczanie zużycia energii w województwie, promowanymi przez Unię Europejską. Dyrektywa o efektywności energetycznej zwraca szczególną uwagę na rolę sektora publicznego w całym procesie – nie tylko jako inicjatora wszelkich działań na ten cel, lecz również aktywnego uczestnika, realizującego ambitne projekty poprawy efektywności energetycznej w budynkach użyteczności publicznej. W Aneksie diagnostycznym do projektu RPO WL 2014-2020 podkreślono korzyści płynące z głębokiej termomodernizacji budynków w postaci znacznych oszczędności energii cieplnej³¹.

Budynki odpowiadają obecnie za około 40% finalnego zużycia energii³², przyczyniając się jednocześnie do znacznej emisji gazów cieplarnianych. Finalne zużycie energii w Polsce wzrasta w tempie około 0,8%/rok³³. W strukturze finalnego zużycia energii wciąż dominują gospodarstwa domowe, przed sektorem przemysłu, transportu, rolnictwa i usług. W latach 2006-2016 ich udział spadł jednakże z 35% do 30%³⁴. Zużycie energii do celów domowych (np. ogrzewanie pomieszczeń, przygotowywanie ciepłej wody) w roku 2015 stanowiło 27% krajowej podaży energii³⁵. Struktura zużycia energii w budynkach w Polsce w 57% dotyczy ogrzewania i wentylacji, w 25% przygotowywania ciepłej wody, a w 18% oświetlenia, gotowania i urządzeń AGD³⁶. Gospodarstwa domowe, w przeliczeniu na 1 mieszkańca najczęściej korzystają z nośnika energii jakim jest węgiel kamienny (32,1% w roku 2014), a

³⁰ Aneks diagnostyczny do projektu Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020, Lublin 2014, s. 26.

³¹ Aneks diagnostyczny do projektu Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020, Lublin 2014, s. 26.

³² Strategia modernizacji budynków: Mapa drogowa 2050, Kraków 2014, s.11.

³³ W latach 2000-2015 – dane z projektu ODYSEE-MURE. ([Efficiency trends – Poland profile](#))

³⁴ Główny Urząd Statystyczny, Efektywność wykorzystania energii w latach 2006-2016, Warszawa-Wrocław 2018, s. 2.

³⁵ Główny Urząd Statystyczny, *Zużycie energii w gospodarstwach domowych w 2015 r.*, Warszawa 2017, s. 86.

³⁶ Ministerstwo Infrastruktury i Budownictwa, *Poradnik w zakresie poprawy charakterystyki energetycznej budynków*, Warszawa 2016, s. 19.

RAPORT CZĄSTKOWY

następnie z ciepła pozyskanego z sieci (20,6% w roku 2014)³⁷. Jeśli chodzi o zużycie energii w gospodarstwach domowych w GJ na 1 mieszkańca, w Polsce w 2014 r. wynosiło ono 21 GJ³⁸.

Efektywność wykorzystania energii w gospodarstwach domowych w Polsce między rokiem 2011 a 2015 uległa zdecydowanej poprawie. W przeliczeniu na 1 mieszkanie, wielkość zużycia energii obniżyła się o około 11%³⁹. Przeciętne roczne tempo poprawy efektywności na 1m² powierzchni mieszkania wyniosło zaś 1,5%/rok (w latach 2002-2015)⁴⁰.

Według Narodowego Spisu Ludności i Mieszkań z 2011 roku wynika, że w województwie lubelskim znajdowało się w tym czasie ponad 390 tys. budynków zamieszkałych i 55 tys. niezamieszkałych. Budynki jednorodzinne stanowią ponad 96% ogółu budynków mieszkalnych w województwie⁴¹.

Na poziom zużycia energii niebagatelny wpływ ma wiek budynków. Największa liczba budynków w województwie lubelskim została wybudowana między rokiem 1945 a 1970 (33,5%). Budynki sprzed II wojny światowej w roku 2011 obejmowały 10,5% ogółu zasobu mieszkaniowego⁴². Zużywają one niemal trzykrotnie więcej energii niż obiekty wybudowane w roku 2007⁴³.

W województwie lubelskim zdiagnozowano **potrzebę zmniejszenia kosztów utrzymania budynków w sektorze mieszkaniowym i budynków użyteczności publicznej poprzez zmniejszenie zużycia energii (P2)**, a więc dużą rolę odgrywa w tym zakresie poziom sprzedaży energii cieplnej na cele komunalno-bytowe. W województwie lubelskim między rokiem 2012 a 2017 zaobserwowano tendencję spadkową w tym zakresie – zarówno w przypadku budynków mieszkalnych (spadek o około 15,6%) jak i urzędów i instytucji (spadek o około 54,4%). Należy mieć jednak na uwadze, że w przeciągu ostatnich 3 analizowanych lat, widoczne są ponowne lekkie tendencje wzrostowe w sprzedaży.

³⁷ Główny Urząd Statystyczny, *Zużycie energii w gospodarstwach domowych w 2015 r.*, Warszawa 2017, s. 87.

³⁸ Tamże, s. 89.

³⁹ Główny Urząd Statystyczny, *Zużycie energii w gospodarstwach domowych w 2015 r.*, Warszawa 2017, s. 93.

⁴⁰ Tamże, s. 94.

⁴¹ Urząd Statystyczny w Lublinie, *Zamieszkane budynki w województwie lubelskim. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011*, Lublin 2014, s. 23.

⁴² Tamże, s. 26.

⁴³ A. Alsabry, W. Pigalski, Tm. Maciejewski, *Teoretyczne a rzeczywiste zapotrzebowanie energetyczne na centralne ogrzewanie i wentylację mieszkań w budownictwie wielorodzinnym*, [w:] *Przegląd budowlany* 11/2010, s. 39-45.

RAPORT CZĄSTKOWY

Lubelskie w roku 2017 plasowało się na 10 pozycji w kraju pod kątem wielkości sprzedanej energii, podczas gdy w roku 2012 była to pozycja 8. Okazuje się więc, że województwo w porównaniu z innymi poczyniło zauważalny postęp w oszczędnościach energii cieplnej.

Tabela 22. Sprzedaż energii cieplnej ogółem na cele komunalno-bytowe w województwach w Polsce w latach 2012-2017 [GJ]

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
POLSKA	203 469 405,1	205 367 616,9	192 392 399,0	186 328 944,0	197 134 943,0	205 114 220,0
Dolnośląskie	12 587 790,0	14 237 179,0	12 815 128,0	12 755 008,0	14 212 365,0	14 628 187,0
Kujawsko-pomorskie	9 989 713,3	9 800 683,4	9 968 768,0	9 458 270,0	10 204 961,0	10 368 674,0
Lubelskie	11 249 543,0	9 621 556,0	8 313 029,0	7 787 790,0	8 168 674,0	8 233 694,0
Lubuskie	3 476 022,3	3 497 005,2	3 261 094,0	3 257 097,0	3 674 494,0	3 853 043,0
Łódzkie	17 100 953,0	16 538 899,0	15 115 141,0	15 031 292,0	16 000 941,0	16 421 611,0
Małopolskie	14 244 845,0	13 622 989,7	12 760 075,0	13 175 972,0	14 454 788,0	15 598 230,0
Mazowieckie	38 045 642,0	40 339 302,0	36 406 286,0	35 027 507,0	37 958 136,0	39 161 580,0
Opolskie	3 743 473,0	3 830 517,0	3 564 721,0	3 518 475,0	4 085 730,0	4 228 644,0
Podkarpackie	6 682 073,0	6 429 692,0	5 260 317,0	5 374 683,0	4 431 029,0	6 144 625,0
Podlaskie	6 840 182,0	6 552 339,0	6 084 956,0	5 812 570,0	6 383 941,0	6 452 661,0
Pomorskie	13 353 847,0	13 327 369,0	13 511 888,2	12 903 383,0	13 675 309,0	13 921 881,0
Śląskie	32 089 653,0	32 544 827,1	32 259 572,0	29 792 867,0	32 016 266,0	32 810 637,0
Świętokrzyskie	4 371 481,0	4 260 680,0	3 991 177,0	3 571 004,0	3 669 626,0	3 800 149,0
Warmińsko-mazurskie	7 312 422,0	7 209 033,0	6 826 024,0	6 404 845,0	7 114 336,0	7 366 809,0
Wielkopolskie	14 447 636,5	14 327 099,0	11 054 548,8	11 460 896,0	12 287 409,0	12 672 488,0
Zachodniopomorskie	7 934 129,0	9 228 446,5	11 199 674,0	10 997 285,0	8 796 938,0	9 451 307,0

Źródło: dane GUS, Bank Danych Lokalnych

Analizując trendy w sprzedaży energii cieplnej na cele komunalno-bytowe, można stwierdzić, że cel założony na 2023 rok w RPO WL 2014-2020 w ramach Priorytetu inwestycyjnego 4c, został już osiągnięty. Docelowa liczba sprzedanych GJ ma bowiem wynosić 11 022 973, podczas gdy na rok 2017 wynosiła już 8 233 694.

RAPORT CZĄSTKOWY

Na etapie programowania interwencji zdiagnozowano problem słabej izolacji termicznej, niskiej wydajności źródeł ciepła i niedoboru mierników ciepła w budynkach w województwie. Udział budynków ocieplonych wynosi około 60% substancji mieszkaniowej w kraju⁴⁴. Nie zmienia to faktu, że wykonane ocieplenie jest jedną z wielu właściwości termicznych budynku, a ocieplenie może być różnej jakości. Jednocześnie, dominującym źródłem ogrzewania domów w Polsce są kotły węglowe. Według badań Instytutu Ekonomii Środowiska, w domach ogrzewanych węglem⁴⁵, 40,8% z nich nie posiada izolacji cieplnej⁴⁶. Ten alarmujący fakt świadczy o bardzo dotkliwym oddziaływaniu budynków na środowisko – potrzebują one znacznej ilości energii do ogrzania, jednocześnie generując znaczne ilości szkodliwych substancji do powietrza. Badania GUS pokazują, że wielkość zużycia nośników energii na cele grzewcze w budynkach nowszych (wybudowanych po roku 1980) jest istotnie niższa od tych wybudowanych przed rokiem 1980. W przypadku ciepła pozyskiwanego z sieci różnica ta wynosi aż 19%. Różnica ta rozpatrywana między budynkami ocieplonymi i nieocieplonymi jest jeszcze wyższa – 43%⁴⁷.

Według danych GUS, działania prowadzące do poprawy efektywności energetycznej budynków, takie jak wymiana instalacji, remont dachu czy wymiana stolarki budowlanej między rokiem 2011 a 2016⁴⁸ w budynkach mieszkalnych w województwie lubelskim nie wykazywały ogólnej tendencji rosnącej. Należy przy tym zwrócić uwagę na stale rosnącą w tym okresie liczbę mieszkań⁴⁹. Względnie najczęściej dokonywano wymiany instalacji (0,89% ogółu omawianych typów mieszkań w roku 2013⁵⁰ i 0,85% w roku 2016). Najmniej popularnym typem inwestycji w badanym okresie pozostały remonty dachów, co jest naturalną konsekwencją ich kosztowności, aczkolwiek między rokiem 2013 a 2016

⁴⁴ Instytut Ekonomii Środowiska, Krajowy Program Modernizacji Budynków. W kierunku innowacyjnej gospodarki niskoemisyjnej. Dlaczego Program jest konieczny, Kraków 2016, s. 7.

⁴⁵ W Polsce takich domów jest około 3,5 miliona, co stanowi prawie 70% ogólnej liczby budynków mieszkalnych. Kotły i piece węglowe są jednocześnie głównym źródłem ogrzewania wody w ponad 70% budynków.

⁴⁶ Instytut Ekonomii Środowiska, Efektywność energetyczna w Polsce. Przegląd 2017, Kraków 2018, s. 62.

⁴⁷ Główny Urząd Statystyczny, Zużycie energii w gospodarstwach domowych w 2015 r., Warszawa 2017, s. 96.

⁴⁸ Dane na ten temat były zbierane przez GUS co dwa lata (2011, 2013, 2015); odstępstwem był rok 2016.

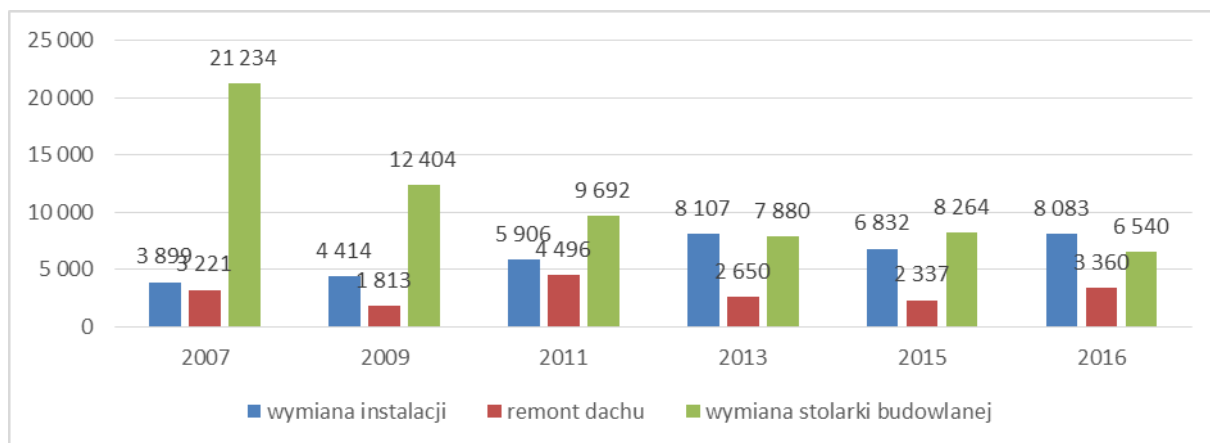
⁴⁹ Bank Danych Lokalnych GUS, Zasoby mieszkaniowe, 2012-2017.

⁵⁰ Brak danych GUS odnośnie ogólnej liczby zasobów mieszkaniowych na rok 2011 uniemożliwił obliczenie wartości względnej mieszkań, których dotyczyła wymiana instalacji w roku 2011.

RAPORT CZĄSTKOWY

nastąpił znaczny przyrost tego typu prac (z 0,29% do 0,35% mieszkań objętych taką inwestycją).

Wykres 32. Liczba mieszkań poddanych remontom związanym z remontem elementów już istniejących w roku 2007, 2009, 2011, 2013, 2015 i 2016 w województwie lubelskim

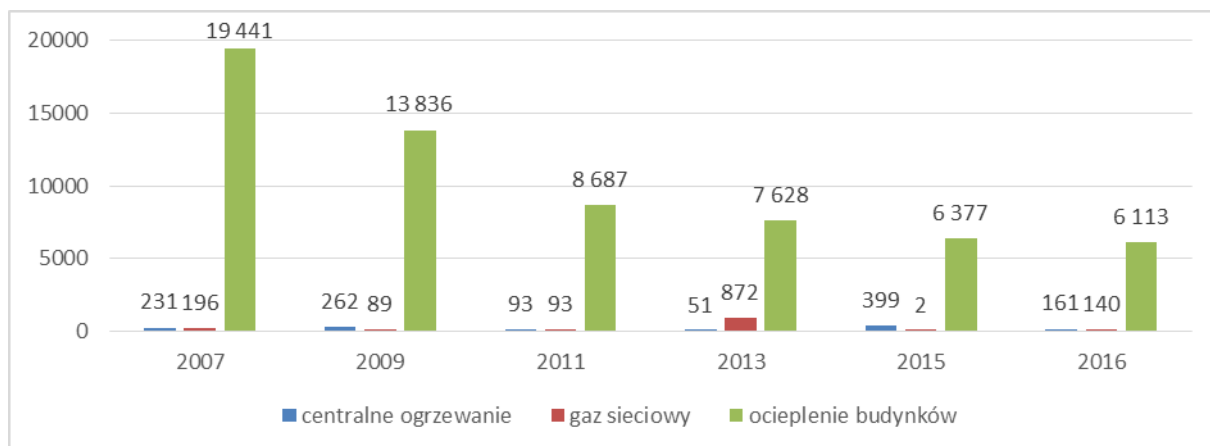
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Analizując zaś remonty mieszkań związane z podwyższeniem ich standardu (doprowadzenie centralnego ogrzewania, podłączenie do instalacji gazu sieciowego, ocieplenie budynku), największe inwestycje w ostatnich latach (2011, 2013, 2015, 2016⁵¹) można zauważyć w przypadku ociepleń budynków, choć odsetek mieszkań, których dotyczyły tego typu działania, w omawianych latach systematycznie malał (z 0,83% w roku 2013 do 0,65% w roku 2016). Co istotne, bardzo nieznaczny odsetek mieszkań w województwie uzyskał podłączenie do gazu sieciowego oraz c.o. Ogółem, zgodnie z danymi GUS, długość sieci ciepłej przesyłowej w województwie wzrosła w latach 2011-2016 o 8,7%.

⁵¹ Dane na ten temat były zbierane przez GUS co dwa lata; odstępstwem był rok 2016.

RAPORT CZĄSTKOWY

Wykres 33. Liczba mieszkań poddanych remontom związanym z podwyższeniem ich standardu w roku 2007, 2009, 2011, 2013, 2015 i 2016 w województwie lubelskim (doprowadzenie przyłączy c.o., gazu sieciowego, ocieplenie)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Podobna tendencja obserwowana była w omawianych latach w pozostałych województwach. W roku 2016 lubelskie zajmowało pod względem odsetka ociepleń 11 pozycję w kraju, przy średniej dla Polski 0,89%.

Tabela 23. Odsetek mieszkań poddanych ociepleniom w województwach w Polsce w latach 2013, 2015 i 2016 w województwach [%]

	2011	2013	2015	2016
POLSKA	b.d.	1,26%	1,19%	0,89%
Dolnośląskie	b.d.	1,07%	0,95%	0,57%
Kujawsko-pomorskie	b.d.	1,69%	1,54%	1,15%
Lubelskie	b.d.	0,83%	0,68%	0,65%
Lubuskie	b.d.	1,41%	1,22%	1,24%
Łódzkie	b.d.	1,08%	1,38%	1,10%
Małopolskie	b.d.	1,00%	1,25%	0,76%
Mazowieckie	b.d.	1,05%	1,01%	0,47%
Opolskie	b.d.	1,04%	1,09%	0,99%
Podkarpackie	b.d.	1,53%	1,13%	0,71%
Podlaskie	b.d.	1,89%	1,59%	1,42%

RAPORT CZĄSTKOWY

Pomorskie	b.d.	1,21%	0,91%	0,97%
Śląskie	b.d.	1,98%	2,09%	1,81%
Świętokrzyskie	b.d.	1,82%	1,26%	0,96%
Warmińsko-mazurskie	b.d.	1,29%	1,09%	0,63%
Wielkopolskie	b.d.	0,69%	0,73%	0,71%
Zachodnio-pomorskie	b.d.	1,16%	0,90%	0,51%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Ze względu na brak danych statystycznych na temat inwestycji w poprawę efektywności energetycznej w budynkach użyteczności publicznej, stanowiących istotną potrzebę w województwie lubelskim, analiza zostanie przeprowadzona na dalszych etapach niniejszego badania. Warto jednak zaznaczyć, że według badania efektywności energetycznej budynków administracji publicznej na lata 2007-2013⁵², inwestycje w poprawę efektywności energetycznej budynków publicznych w województwie lubelskim przyniosły oszczędności zużycia energii w wysokości 31,4%.

W województwie lubelskim w ostatnich latach zaszły dość pozytywne zmiany, mające związek z poprawą efektywności energetycznej. Spadek sprzedaży energii cieplnej do urzędów i instytucji oraz do budynków mieszkalnych wyróżnia się na tle tendencji obserwowanych w innych województwach. Czynniki mogącymi wpływać na zmiany zachodzące w regionie są w dużej mierze uwarunkowania zewnętrzne – rynkowe, prawne oraz środowiskowe. Oprócz uregulowań na poziomie unijnym, efektywność energetyczna zajmuje również ważne miejsce w polityce krajowej. Projekt dokumentu Polityka energetyczna Polski do 2040 roku zwraca uwagę na konieczność wsparcia działań proefektywnościowych, zapewniających atrakcyjność i konkurencyjność gospodarki. Podkreśla się również znaczenie racjonalnego korzystania z energii dla środowiska, ze względu na zmniejszenie emisji zanieczyszczeń i eksploatacji surowców⁵³. Zainteresowanie tematyką efektywności energetycznej wywołuje także funkcjonowanie programu krajowego Czyste Powietrze (C5), umożliwiającego dofinansowanie termomodernizacji jednorodzinnych

⁵² Centrum Badań i Edukacji Statystycznej GUS, Badanie efektywności energetycznej budynków administracji publicznej (rządowej i samorządowej) za lata 2007-2013, Warszawa 2015, s. 98.

⁵³ Ministerstwo Energii, Polityka energetyczna Polski do 2040 roku. Projekt, Warszawa 2018, s. 49.

RAPORT CZĄSTKOWY

budynków mieszkalnych. Stał się on poniekąd wsparciem konkurencyjnym dla RPO WL 2014-2020. Podatkowa ulga termomodernizacyjna (C2) funkcjonująca od 2019 roku, skierowana do podatników podatku PIT będących właścicielami jednorodzinnych budynków mieszkalnych, jest kolejnym uregulowaniem ustawowym, oddziałującym na aktualność tematyki. Nie bez znaczenia dla interwencji zaplanowanej w RPO WL 2014-2020 mają również programy rewitalizacji (C1), obowiązujące w gminach województwa lubelskiego. Niejednokrotnie na wyznaczonych obszarach rewitalizacji są usytuowane budynki (głównie mieszkalne wielorodzinne) wymagające często pilnych interwencji ze względu na ich zły stan techniczny i w konsekwencji generowanie dużych strat energii. Obserwowane wahania cen energii na rynku, rosnące jej zużycie oraz coraz silniejsza potrzeba zapewniania bezpieczeństwa energetycznego poszczególnych państw i regionów skutkują inwestycjami pozwalającymi zapewnić znaczne oszczędności w ponoszonych kosztach wykorzystywania i użytkowania energii (C3).

Znaczna część budynków wciąż nie jest ocieplona, a przestarzałe technologie budownictwa, stosowane w większości obiektów, powodują bardzo duże straty energii. Wysoki poziom zużycia energii w gospodarstwach domowych oraz sektorze publicznym powodowany postępowaniem technologicznym (C6), sprawia, że **potrzeby zdiagnozowane na etapie programowania RPO WL 2014-2020 wciąż pozostają aktualne**. Wzrastająca świadomość społeczna związana z istotą oszczędnego gospodarowania energią sprzyja podejmowaniu działań w tym kierunku. Z drugiej jednak strony zaawansowanie we wdrażaniu projektów w ramach perspektywy unijnej 2014-2020 sprawia, że obserwowany jest niedobór wykonawców, mogących realizować kolejne projekty związane z robotami budowlanymi. Powoduje to wzrost cen usług tego typu (C7), co z kolei przekłada się na problemy z terminowym postępowaniem przedsięwzięć.

Na etapie programowania RPO WL 2014-2020 zwrócono uwagę na **problem emisji pyłu PM10 w sezonie grzewczym w największych miastach** (Lublin, Biała Podlaska, Chełm, Zamość, Puławy, Radzyń Podlaski)⁵⁴ (P4). W związku z powyższym, niezbędnym zadaniem stało się ograniczenie emisji zanieczyszczeń pyłowych szkodliwych dla zdrowia ludzkiego. W Diagnozie nie zwrócono uwagi na źródła emisyjności – czy są one liniowe, powierzchniowe czy też punktowe, co pozwoliłoby na ukierunkowanie interwencji.

⁵⁴ Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego w Lublinie, Aneks diagnostyczny do projektu Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020, Lublin 2014, s. 25-26.

RAPORT CZĄSTKOWY

Szacowana emisja PM₁₀ do powietrza na obszarze województwa lubelskiego w 2017 roku sięgnęła 24 813,5 Mg, natomiast BaP – 8,527 Mg⁵⁵. Pochodziła ona w przeważającym stopniu z emisji powierzchniowej (indywidualne źródła ogrzewania). Najwyższe stężenia pyłu PM₁₀ obserwowane były w powiecie bialskim, lubelskim oraz zamojskim⁵⁶. Suma emisji pyłu PM₁₀ stanowiła 8,1% wszystkich zanieczyszczeń emitowanych w województwie. Lubelskie pod względem emisji zanieczyszczeń pyłowych znalazło się w 2017 roku na 11 miejscu wśród pozostałych polskich województw⁵⁷. Porównując poziom emisji w województwie lubelskim w roku 2017 z rokiem 2012, można zauważyć dwukrotne obniżenie zanieczyszczenia pyłowego, które w 2012 roku wynosiło 60 173 Mg⁵⁸. Wciąż jednak sektor bytowo-komunalny pozostaje najbardziej problematycznym emitentem szkodliwych pyłów do powietrza. Ponadto, liczba dni ze stwierdzonymi przekroczeniami stężeń pyłu zawieszonego PM₁₀ w największych miastach województwa lubelskiego w roku 2017 wynosiła w styczniu od 15 do 20 dni, w lutym – od 8 do 10 dni, w marcu – od 5 do 10 dni⁵⁹.

Analizy i oceny poziomów stężeń zanieczyszczeń powietrza dokonuje się w strefach, które są zawarte w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 2 sierpnia 2012 r. w sprawie stref, w których dokonuje się oceny jakości powietrza (Dz. U. 2012, poz. 914). W województwie lubelskim w roku 2017 wyznaczone były dwie strefy: aglomeracja lubelska obejmująca miasto Lublin oraz strefa lubelska obejmująca pozostały obszar województwa, nie wchodzący w skład aglomeracji. Według danych WIOŚ w Lublinie, obie z tych stref objęte są oceną pod kątem spełniania kryteriów ochrony zdrowia⁶⁰. Liczba stref, w których dokonuje się oceny jakości powietrza, o klasie C, gdzie poziomy stężenie PM₁₀ są powyżej poziomu dopuszczalnego w roku 2017 dotyczyła obu stref istniejących w regionie⁶¹. Względem roku 2013 nie odnotowano więc pozytywnej zmiany związanej ze stężeniami pyłu PM₁₀⁶². Trudno mówić o obecnym poziomie realizacji rezultatu strategicznego w RPO WL 2014-2020 dla

⁵⁵ WIOŚ Lublin, Raport o stanie środowiska województwa lubelskiego w 2017 roku. Powietrze, Lublin 2018, s. 12.

⁵⁶ Tamże, s. 16.

⁵⁷ Tamże, s. 13-14.

⁵⁸ WIOŚ Lublin, Raport o stanie środowiska województwa lubelskiego w 2012 roku. Powietrze, Lublin 2013, s. 14.

⁵⁹ Tamże, s. 26.

⁶⁰ WIOŚ Lublin, Raport o stanie środowiska województwa lubelskiego w 2017 roku. Powietrze, Lublin 2018, s. 22.

⁶¹ Tamże, s. 29.

⁶² W RPO WL 2014-2020 jako rok bazowy do pomiaru wskaźnika rezultatu strategicznego przyjęto rok 2013.

RAPORT CZĄSTKOWY

Priorytetu inwestycyjnego 4e, dotyczącego liczby stref, w których dokonuje się oceny jakości powietrza, o klasie C, gdzie poziomy stężenie PM10 są powyżej poziomu dopuszczalnego. Przekroczenia norm jakości powietrza nie wskazują na poprawę sytuacji względem roku bazowego (2013). Przyczyny takiego stanu rzeczy zostaną przeanalizowane na dalszych etapach niniejszego badania.

Dużym problemem na obszarach wiejskich i w tych częściach miast, które nie posiadają dostępu do sieci ciepłej, jest użytkowanie nieekologicznych oraz nieefektywnych źródeł ogrzewania. Lublin od 2013 roku prowadzi system dopłat dofinansowujących likwidację pieców i kotłów na paliwo stałe, będących główną przyczyną emisji szkodliwych substancji do powietrza. Do roku 2018 dokonano wymiany ponad 300 źródeł ogrzewania tego typu⁶³.

Na etapie diagnozy w ramach programowania RPO WL 2014-2020 stwierdzono **wysoką emisyjność gazów cieplarnianych i innych substancji szkodliwych dla zdrowia ludzkiego (P3)**. Na poziom emisyjności istotny wpływ ma także transport. Analizując zmiany zachodzące w województwie lubelskim w ostatnich latach pod kątem tendencji obserwowanych w miastach (w których ruch pojazdów jest szczególnie nasilony), warto zwrócić uwagę na komunikację miejską. Liczba przewozów pasażerów komunikacją miejską w ciągu roku w województwie lubelskim w latach 2012-2017, wedle danych GUS, nie ulegała systematycznemu wzrostowi. Tendencja wzrostowa występowała w latach 2012-2015 (ze 126,1 mln osób do 143,5 mln osób), po czym w latach 2016-2017 zanotowano ponowny spadek (ze 142,1 mln osób do 141,3 mln osób). Bardziej widoczny trend spadkowy wystąpił jedynie w łódzkim, śląskim i kujawsko-pomorskim. W odniesieniu do potraktowania omawianego wskaźnika jako wskaźnika strategicznego dla RPO WL 2014-2020 wobec Priorytetu inwestycyjnego 4e, można uznać, że wartość prognozowaną na rok 2023 dość trudno będzie osiągnąć. Obecny trend nie wskazuje na tak dużą liczbę przewozów jak założono w Programie (202,5 mln osób). Między rokiem 2012 a 2017 odnotowano bowiem przyrost o 17,2 mln pasażerów, podczas gdy do 2023 liczba ta powinna wzrosnąć o kolejne 61,2 mln. Mimo faktu, że między omawianymi latami lubelskie znalazło się wśród 10 województw, w których wzrosła liczba przewozów, warto pamiętać o niepokojących wartościach wskaźnika w 2016 i 2017 roku.

⁶³ Program ograniczania niskiej emisji dostępny na stronie internetowej Lublin.eu. Program ograniczania niskiej emisji, tekst dostępny w Internecie: [Program ograniczania niskiej emisji](#), data dostępu: 10.01.2019 r.

RAPORT CZĄSTKOWY
Tabela 24. Liczba przewozów pasażerskich komunikacją miejską w ciągu roku w województwie lubelskim w latach 2012-2017 [mln osób]

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
POLSKA	3 867,5	3 620,9	3 711,1	3 672,2	3 766,3	3 739,4
Dolnośląskie	242,0	251,7	259,2	264,1	271,1	281,2
Kujawsko-pomorskie	167,7	173,6	168,9	181,8	182,9	172,0
Lubelskie	126,1	133,3	140,6	143,5	142,1	141,3
Lubuskie	41,3	40,1	39,2	43,1	42,9	43,5
Łódzkie	255,4	250,1	254,6	258,4	300,1	230,9
Małopolskie	408,4	416,6	484,9	396,9	418,2	444,9
Mazowieckie	1 021,2	919,1	908,7	930,2	924,7	937,7
Opolskie	25,5	25,5	21,5	25,4	25,5	25,8
Podkarpackie	48,2	54,7	53,4	52,6	55,5	59,6
Podlaskie	110,1	108,4	108,8	108,9	108,5	106,3
Pomorskie	279,1	284,7	287,8	291,6	291,7	291,5
Śląskie	585,6	460,9	436,5	416,7	413,7	406,1
Świętokrzyskie	47,9	47,7	48,6	48,5	46,8	46,2
Warmińsko-mazurskie	59,5	50,7	64,4	53,8	63,2	66,3
Wielkopolskie	268,5	226,6	259,2	279,8	299,8	306,2
Zachodnio-pomorskie	181,0	177,1	175,0	176,7	179,5	180,1

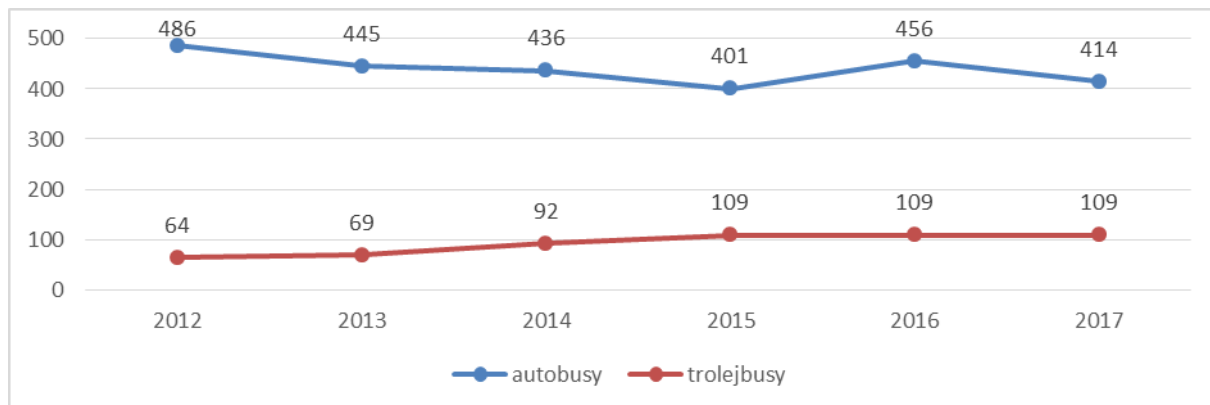
Źródło: dane GUS, Bank Danych Lokalnych

Jednocześnie, należy zwrócić uwagę na malejącą liczbę autobusów w województwie. Począwszy od roku 2012 do roku 2015 widoczny był negatywny trend. W roku 2016 komunikacja miejska została zasilona w nowy tabor, jednakże w roku 2017 nastąpił ponowny spadek. Bardziej pozytywnie kształtowała się sytuacja związana z trolejbusami – od roku 2012 do roku 2015 dokonywano kolejnych inwestycji w ten środek transportu, a od roku

RAPORT CZĄSTKOWY

2015 do roku 2017 utrzymywała się stała liczba taboru. Należy mieć na uwadze, że wzrost jednostek trolejbusów nie zrekomensował w omawianych latach spadku liczby taboru autobusowego. Szczegóły przedstawia poniższy wykres.

Wykres 34. Liczba autobusów i trolejbusów w województwie lubelskim w latach 2012-2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

W konsekwencji zmiany liczby autobusów, zmianie ulegała liczba miejsc w autobusach. Podobnie, wzrosła ona między 2011 a 2012 (z 39,6 do 53,2 tys. szt.) i ponownie spadła między 2014 a 2015, by ulec wzrostowi w roku 2016. Ostatecznie w roku 2017 liczba ta ukształtowała się na poziomie 43 tys. szt.

Długość linii komunikacji miejskiej, według danych GUS, w ostatnich latach z roku na rok ulegała wydłużeniu. W roku 2012 było to 1 883 km, podczas gdy w roku 2017 – 2 333 km. Pod tym względem lubelskie jest jedynym województwem, któremu udało się odnotować tak regularny przyrost (tabela poniżej). Po przeliczeniu długości linii komunikacji miejskiej na 1000 mieszkańców, jak podaje GUS, lubelskie również zanotowało systematyczny przyrost między rokiem 2012-2017 (z 0,87 km/1000 mieszk. do 1,10 km/1000 mieszk.)⁶⁴. Zdecydowaną większość długości linii komunikacji miejskiej stanowią linie autobusowe, które również z roku na rok powiększały swoją długość (z 1 804 km do 2 173 km)⁶⁵. Długość bus-pasów zaś rosła w latach 2013-2017 w dość wolnym tempie (2,2 km w roku 2013 i 4,8 km w roku 2017). Mniej tego typu infrastruktury w roku 2017 znajdowało się jedynie w woj. lubuskim i opolskim⁶⁶.

⁶⁴ Bank Danych Lokalnych GUS, Długość linii komunikacji miejskiej na 1000 mieszkańców, 2012-2017.

⁶⁵ Bank Danych Lokalnych GUS, Linie autobusowe, 2012-2017.

⁶⁶ Bank Danych Lokalnych GUS, Długość bus-pasów, 2013-2017.

RAPORT CZĄSTKOWY

Tabela 25. Długość linii komunikacji miejskiej w województwie lubelskim w latach 2012-2017 [km]

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
POLSKA	53 407	54 173	54 951,9	56 763,1	56 549,9	57 780,5
Dolnośląskie	3 344	3 178	3 282,9	3 606,5	3 715,5	3 986,3
Kujawsko-pomorskie	1 529	2 173	1 668,8	1 760,5	1 829,5	1 917,7
Lubelskie	1 883	2 051	2 092,2	2 138,0	2 249,2	2 333,3
Lubuskie	1 154	1 272	1 246,1	1 119,2	1 143,9	1 191,2
Łódzkie	4 141	3 597	3 796,3	3 901,1	3 682,2	3 653,3
Małopolskie	5 410	4 924	5 109,6	5 677,6	5 545,7	5 254,7
Mazowieckie	6 574	6 071	6 324,8	6 627,7	6 794,4	7 108,9
Opolskie	588	659	658,0	692,3	694,3	757,2
Podkarpackie	3 295	3 530	2 967,8	2 964,8	2 888,7	2 912,8
Podlaskie	1 068	1 085	1 191,5	1 196,5	1 181,3	1 726,3
Pomorskie	2 985	2 954	2 959,7	2 902,0	3 060,6	3 047,4
Śląskie	12 683	12 638	12 969,8	12 828,7	11 848,7	12 208,6
Świętokrzyskie	1 910	2 370	2 470,5	2 247,7	2 188,2	2 120,4
Warmińsko-mazurskie	1 198	1 231	1 244,2	1 243,5	1 197,6	1 217,9
Wielkopolskie	4 024	4 825	5 327,5	6 025,7	6 678,2	6 410,0
Zachodnio-pomorskie	1 621	1 614	1 642,2	1 831,3	1 851,9	1 934,5

Źródło: dane GUS, Bank Danych Lokalnych

O kompleksowości miejskich systemów komunikacji świadczy m. in. istnienie węzłów przesiadkowych, rozumianych jako połączone funkcjonalnie i przestrzennie miejsca postojowe, przystanki komunikacji miejskiej czy stacje roweru miejskiego. Zadaniem tego typu struktur jest ograniczenie ruchu samochodowego na terenie miast na rzecz komunikacji miejskiej. System węzłów przesiadkowych w województwie lubelskim tworzą m. in. parkingi Park&Ride. Jak podaje GUS, w roku 2016 istniał jeden taki parking, natomiast w roku 2017 –

RAPORT CZĄSTKOWY

2. Jedynie w województwie mazowieckim oraz zachodniopomorskim liczba ta przekraczała 10⁶⁷.

W ostatnich latach następował dość pozytywny rozwój dróg rowerowych. W roku 2012 było ich 285 km, natomiast w roku 2017 już niemal 683 km. Więcej tego typu infrastruktury w roku 2017 znajdowało się w woj. łódzkim, dolnośląskim, zachodniopomorskim, śląskim, kujawsko-pomorskim, pomorskim, wielkopolskim i mazowieckim⁶⁸. Przeliczając powyższe wartości na 10 tys. km², mimo stałego przyrostu, lubelskie w zestawieniu z pozostałymi województwami plasowało się jednak w badanych latach na 3 miejscu od końca (113 km/10 tys. km² w roku 2012 i 271,8 km/10 tys. km² w roku 2017)⁶⁹. Podobnie, systematycznie wzrastała długość ścieżek rowerowych na 10 tys. ludności – w roku 2012 było to 2,73 km/10 tys. ludności, natomiast w roku 2017 – 4,43 km/10 tys. ludności⁷⁰.

Wskaźnikiem obrazującym zmiany zachodzące w środkach komunikacji w województwie jest także liczba samochodów osobowych przeliczona na 1000 ludności. Ogółem, między rokiem 2012 a 2017 w tym zakresie nastąpił przyrost o 24%. Uwagę zwraca również fakt systematycznego przyrostu liczby aut w każdym mieście powiatowym w regionie, z czego najbardziej widoczny w Chełmie – o 26,1%⁷¹.

Wśród zewnętrznych czynników oddziałujących na zmiany zachodzące w województwie lubelskim wymienić należy przede wszystkim znaczenie świadomości społecznej związanej z negatywnymi skutkami emisji zanieczyszczeń do atmosfery (**C12**). Wciąż obserwuje się niewystarczającą wiedzę i zbyt niewiele proekologicznych postaw, by na szeroką skalę skutecznie przeciwdziałać wpływowi sektora bytowo-komunalnego oraz transportu na jakość powietrza i tym samym zdrowie ludzkie (**C8**). Zmiana nieefektywnych i nieekologicznych źródeł ogrzewania napotyka na niechęć społeczną powodowaną dużymi kosztami inwestycji oraz obawami przed późniejszymi wyższymi kosztami opłat za ogrzewanie (**C10**). Na aktualność tematyki niskiej emisji w dużej mierze wpływa rządowy program Czyste Powietrze, odgrywający również rolę swoistej kampanii społecznej na temat korzyści płynących z inwestycji np. w wymianę kotłów (**C11**). Innym czynnikiem, oddziałującym głównie na emisję liniową, mają społeczne przyzwyczajenia do korzystania z transportu prywatnego (**C9**). Często istnieją one z powodu braku wystarczającej infrastruktury

⁶⁷ Bank Danych Lokalnych GUS, Liczba parkingów w systemie Parkuj i Jedź (Park & Ride), 2016-2017.

⁶⁸ Bank Danych Lokalnych GUS, Ścieżki rowerowe (drogi dla rowerów) ogółem, 2012-2017.

⁶⁹ Bank Danych Lokalnych GUS, Ścieżki rowerowe na 10 tys. km², 2012-2017.

⁷⁰ Bank Danych Lokalnych GUS, Ścieżki rowerowe na 10 tys. ludności, 2012-2017.

⁷¹ Bank Danych Lokalnych GUS, Samochody osobowe na 1000 ludności, 2012-2017.

RAPORT CZĄSTKOWY

komunikacji miejskiej bądź brak komunikacji podmiejskiej, co powoduje zatłoczenie motoryzacyjne większych miast województwa.

W zakresie gospodarki niskoemisyjnej w województwie lubelskim wciąż zauważalne są istotne potrzeby. W latach 2012-2017 zachodziły pozytywne zmiany związane z inwestycjami w infrastrukturę komunikacji miejskiej, lecz jednocześnie wciąż wzrastała liczba samochodów osobowych. Przeciwdziałanie negatywnemu oddziaływaniu transportu na jakość powietrza należy uznać za proces wieloletni, za którym powinna podążać zmiana postaw społecznych. Podobnie, ograniczanie emisji powierzchniowej, pochodzącej z sektora bytowo-komunalnego, wymaga długofalowych interwencji, gdyż najtrudniejszą barierą hamującą poprawę sytuacji w województwie, są obserwowane obecnie postawy społeczne.

Oś Priorytetowa 6 Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów

W OP6 Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów postawiono następujące cele szczegółowe PI oraz Działania:

Tabela 26 Cele szczegółowe i priorytety inwestycyjne w OP6 Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów

Priorytet Inwestycyjny	Działanie	Cel szczegółowy
5b Wspieranie inwestycji ukierunkowanych na konkretne rodzaje zagrożeń przy jednoczesnym zwiększeniu odporności na klęski i katastrofy i rozwijaniu systemów zarządzania klęskami i katastrofami	Działanie 6.1 Bezpieczeństwo ekologiczne	Celem Działania jest ochrona zdrowia i bezpieczeństwa ludzi, w tym ochrona dóbr materialnych na obszarach zabudowanych poprzez wyposażenie służb ratowniczych w sprzęt do prowadzenia akcji.
	Działanie 6.2 Mała retencja. <i>Realizacja Działania nie będzie kontynuowana.</i>	-

RAPORT CZĄSTKOWY

6a Inwestowanie w sektor gospodarki odpadami celem wypełnienia zobowiązań określonych w dorobku prawnym Unii w zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te zobowiązania potrzeb inwestycyjnych określonych przez państwa członkowskie	Działanie 6.3 Gospodarka odpadami	Zwiększenie udziału odzysku, w szczególności recyklingu w odniesieniu do szkła, metali, tworzyw sztucznych oraz papieru i tektury, jak również odzysku energii z odpadów, zgodnego z wymogami ochrony środowiska, a także ochrona zdrowia i środowiska w postaci usuwania odpadów niebezpiecznych dla zdrowia.
6b Inwestowanie w sektor gospodarki wodnej celem wypełnienia zobowiązań określonych w dorobku prawnym Unii w zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te zobowiązania potrzeb inwestycyjnych, określonych przez państwa członkowskie	Działanie 6.4 Gospodarka wodno-ściekowa	Realizacja zobowiązań akcesyjnych w zakresie gospodarki ściekowej w aglomeracjach 2 – 10 tys. RLM.

Źródło: SZOOP WL, 18.12.2018 r.

Województwo lubelskie w całości znajduje się w dorzeczu Wisły, która przepływa w zachodniej części regionu i na długim odcinku stanowi jego zachodnią granicę. Największym miastem położonym nad Wisłą są Puławy. Granica wschodnia województwa (będąca także granicą państwa) w większości oparta jest zaś na Bugu. Przez środek regionu przepływa Wieprz, który ma zarówno źródło, jak i ujście na terenie województwa lubelskiego. Wieprz jest połączony z Krzną (będącą w dorzeczu Bugu) najdłuższym w Polsce kanałem melioracyjnym o długości 140 km.

RAPORT CZĄSTKOWY

Zgodnie z danymi GUS⁷² łączna długość rzek w regionie wynosi 4909 km, z czego 3488 km jest uregulowana. Zagrożenie powodzią w województwie lubelskim, biorąc pod uwagę cały obszar regionu, jest uznawane za małe (najniższe w Polsce obok województwa świętokrzyskiego)⁷³. Tym niemniej w częściach powiatów zachodnich leżących bezpośrednio nad Wisłą (kraśnicki, opolski, puławski, rycki), a także nad Bugiem oraz lokalnie nad Wieprzem można mówić o wysokim stopniu zagrożenia powodzią⁷⁴. Mapa obszarów narażonych na niebezpieczeństwo powodzi znajduje się w załączeniu do niniejszego raportu. Długość wałów przeciwpowodziowych wynosi 188 km i jest to 13 pozycja wśród wszystkich województw.

Tabela 27. Długość wałów przeciwpowodziowych wg województw w latach 2012-2016

	2012	2014	2016
POLSKA	8 497	8449	8451
DOLNOŚLĄSKIE	1 327	1314	1311
MAŁOPOLSKIE	1 020	1023	1023
LUBUSKIE	818	818	818
WIELKOPOLSKIE	773	786	786
POMORSKIE	653	656	657
PODKARPACKIE	633	633	635
MAZOWIECKIE	669	602	602
ZACHODNIOPOMORSKIE	556	566	559
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	442	435	435
OPOLSKIE	372	374	380
ŚWIĘTOKRZYSKIE	344	344	346
ŚLĄSKIE	336	336	340

⁷² Ochrona środowiska w Polsce 2017, Główny Urząd Statystyczny, s.165

⁷³ Natalia Gołąb, Ochrona przeciwpowodziowa Polski w latach 2007–2016, w: [red] Zofia Wilk-Woś, Andrzej Marjański, Bezpieczeństwo i zagrożenia kryzysowe. Źródła i rodzaje zagrożeń bezpieczeństwa, s.96

⁷⁴ Sweco Consulting Sp. z o.o, IMiGW – PIB. Raport z przeglądu i aktualizacji wstępnej oceny ryzyka powodziowego. Warszawa, grudzień 2018, zał. Mapa obszarów narażonych na niebezpieczeństwo powodzi

RAPORT CZĄSTKOWY

	2012	2014	2016
LUBELSKIE	182	190	188
KUJAWSKO-POMORSKIE	179	179	179
ŁÓDZKIE	162	162	161
PODLASKIE	31	31	31

Źródło: dane GUS, Bank Danych Lokalnych

Długość wałów wymagająca odbudowy lub modernizacji wynosi 53 km⁷⁵, zaś liczba obiektów małej retencji wynosi jedynie 85, co plasuje lubelskie na ostatnim miejscu w kraju⁷⁶. Należy zauważyć, że udział długości wałów wymagających odbudowy w stosunku do ich łącznej długości systematycznie spada. W roku 2012 wały wymagające odbudowy stanowiły 38% (9. miejsce w kraju), natomiast w 2016 roku – jedynie 28% (12. miejsce w kraju). Potrzeba utrzymywania odpowiedniego stanu wałów przeciwpowodziowych (w szczególności po zniszczeniach wywołanych powodzią na Wiśle w 2010 roku) oraz infrastruktury małej retencji wodnej wciąż istnieje, choć nie jest tak silna jak w roku 2012.

Długość oraz odsetek wałów wymagających odbudowy pokazuje poniższa tabela.

Tabela 28. Długość wałów przeciwpowodziowych wymagających odbudowy wg województw (uporządkowane malejąco wg odsetka łącznej długości wałów)

	2012	2014	2016	2012	2014	2016
	w km			jako % łącznej długości wałów		
POLSKA	8 497	8449	8451	41%	45%	43%
LUBUSKIE	427	545	543	52%	67%	66%
PODKARPACKIE	360	411	394	57%	65%	62%
ŚWIĘTOKRZYSKIE	214	208	206	62%	60%	60%
POMORSKIE	245	343	343	38%	52%	52%
DOLNOŚLĄSKIE	632	603	607	48%	46%	46%
MAŁOPOLSKIE	455	461	461	45%	45%	45%
ŚLĄSKIE	131	154	146	39%	46%	43%
MAZOWIECKIE	290	260	236	43%	43%	39%
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	141	172	159	32%	40%	37%

⁷⁵ Ochrona środowiska w Polsce 2017, Główny Urząd Statystyczny, str. 165

⁷⁶ Ochrona środowiska w Polsce 2017, Główny Urząd Statystyczny, str. 165

RAPORT CZĄSTKOWY

	2012	2014	2016	2012	2014	2016
	w km			jako % łącznej długości watów		
WIELKOPOLSKIE	247	243	249	32%	31%	32%
PODLASKIE	18	18	9	58%	58%	29%
LUBELSKIE	70	65	53	38%	34%	28%
OPOLSKIE	81	83	89	22%	22%	23%
KUJAWSKO-POMORSKIE	64	55	41	36%	31%	23%
ŁÓDZKIE	44	61	32	27%	38%	20%
ZACHODNIOPOMORSKIE	96	98	90	17%	17%	16%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Co istotne województwo lubelskie zajmuje pierwsze miejsce w kraju pod względem pojemności użytkowej zbiorników wodnych (68132 dam³). Wśród największych sztucznych zbiorników wodnych wymienić należy Nielisz na Wieprzu (rok uruchomienia 2008; Pojemność całkowita przy maksymalnym piętrzeniu = 28,5hm³) oraz zbiorniki na kanale Wieprz-Krzna: Wytyczono (1976, 11,1hm³), Mosty (1969, 6,9 hm³), Żelizna (1971, 6,9hm³). Na obszarze województwa lubelskiego znajdują się 23 stacje pomp odwadniających o powierzchni oddziaływania 18,9 tys ha⁷⁷.

W 2011 lubelskie zostało, jako jedno z pięciu województw, objęte Programem ochrony przed powodzią w dorzeczu górnej Wisły (POGW), którego nakłady sięgać miały 13 mld zł. Mimo rozpoczęcia niektórych inwestycji Program w ocenie NIK uznany został za nieskuteczny, a jego efekty są nikłe. Od 2014 roku Program nie jest kontynuowany.

Województwo lubelskie jest także obszarem występowania innych zagrożeń. Konsekwencje błędnie zaplanowanych działań związanych z melioracją (w tym np. negatywne skutki budowy wspomnianego powyżej kanału Wieprz-Krzna⁷⁸) w połączeniu ze zmianami klimatu doprowadzają do coraz częstszych susz i niedoborów wody, a także zwiększają ryzyko pożarów (w szczególności torfowisk, lasów, łąk). Ponadto coraz częściej obserwuje się silne wiatry (rok 2014 - 2012 przypadków, rok 2015 – 2278 przypadków, rok 2016 – 3005 przypadków, rok 2017 - 3286 przypadków⁷⁹) i gwałtowne burze, które powodują liczne

⁷⁷ Ochrona środowiska w Polsce 2017, Główny Urząd Statystyczny, str. 164.

⁷⁸ Pichla Andrzej, Rola Kanału Wieprz-Krzna w gospodarce wodnej regionu. Artykuł dostępny: [Kanał Wieprz-Krzna](#)

⁷⁹ Statystyki zdarzeń systemu Wspomagania Decyzji Państwowej Straży Pożarnej za lata 2014-2016. Dostęp na: dane.gov.pl

RAPORT CZĄSTKOWY

zniszczenia infrastruktury mieszkaniowej i gospodarczej. Ocenia się, że zjawiska te będą się w najbliższych latach nasilać⁸⁰. Wobec tego istnieje konieczność zapewnienia sprawnej i efektywnej infrastruktury zabezpieczającej przed katastrofami naturalnymi, w szczególności w kontekście ryzyka powodziowego (i doświadczeń z roku 2010, gdy w trakcie powodzi zostały przerwane wały na Wiśle). Istnieje potrzeba wsparcia systemu monitorowania zagrożeń, a także stworzenia i utrzymania systemu wczesnego reagowania. To zaś wiąże się z koniecznością wyposażenia służb ratowniczych, w szczególności w odpowiednie pojazdy, sprzęt ratowniczy, łodzie itp.

Należy stwierdzić, że potrzeby w zakresie ochrony przeciwpowodziowej i wsparcia służb ratowniczych wskazane w Aneksie diagnostycznym stanowiącym załącznik nr 5 są wciąż aktualne. Również w odniesieniu do specyficznego dla programu wskaźnika rezultatu wciąż identyfikuje się istotne potrzeby. W RPO WL 2014-2020 wskaźnik ten został określony jako *Czas interwencji służb ratowniczych do 1 godz. w interwencjach ogółem (%)*. Wartością bazową dla roku 2014 było 52%, zaś wartością docelową na rok 2023 jest 58%. Zmianę tego wskaźnika w kolejnych latach pokazuje poniższa tabela:

Tabela 29. Czas interwencji ratowniczych do 1 godziny wg województw w latach 2014-2018

	2014	2015	2016	2017	2018
POLSKA	60,27%	60,92%	59,98%	57,82%	60,06%
ZACHODNIOPOMORSKIE	67,25%	67,41%	66,55%	62,98%	64,25%
ŁÓDZKIE	64,91%	64,80%	63,67%	59,32%	64,09%
ŚLĄSKIE	63,61%	64,11%	62,64%	61,82%	63,44%
KUJAWSKO-POMORSKIE	61,65%	62,54%	62,90%	52,56%	62,02%
MAZOWIECKIE	62,55%	61,82%	60,79%	59,48%	61,27%
POMORSKIE	63,20%	63,80%	60,68%	55,85%	60,65%
DOLNOŚLĄSKIE	62,31%	61,38%	60,18%	58,95%	60,36%
MAŁOPOLSKIE	58,01%	61,65%	59,40%	60,85%	60,21%
WIELKOPOLSKIE	58,01%	57,41%	57,74%	56,53%	59,42%
OPOLSKIE	57,55%	60,32%	58,48%	57,22%	59,27%
LUBUSKIE	58,35%	59,56%	58,74%	54,54%	57,35%

⁸⁰ Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego, Aneks diagnostyczny do projektu Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2014 – 2020, str. 26

RAPORT CZĄSTKOWY

	2014	2015	2016	2017	2018
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	58,57%	58,52%	57,95%	55,00%	57,28%
PODLASKIE	54,95%	55,33%	57,00%	55,40%	55,58%
LUBELSKIE	51,90%	54,84%	54,61%	53,12%	54,27%
PODKARPACKIE	51,84%	54,54%	53,36%	54,06%	52,87%
ŚWIĘTOKRZYSKIE	50,53%	52,95%	51,39%	52,70%	50,37%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KG PSP

Jak widać po początkowym wzroście odsetka w 2015 roku świadczącym o poprawie sytuacji, w kolejnych dwóch latach wartość wskaźnika spada. Wg danych za rok 2018 wskaźnik ten uległ poprawie, jednak wciąż jest poniżej wartości z roku 2015 oraz z roku 2016. Województwo lubelskie jest wciąż wśród trzech województw osiągających najniższą wartość tego wskaźnika (w roku 2017 – 15 pozycja, w roku 2018 – 14 pozycja).

Istotnym problemem w regionie pozostaje stan czystości i jakości wód. Zgodnie z wynikami monitoringu prowadzonego przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska (WIOŚ) w Lublinie w latach 2010-2015, zdecydowana większość cieków Lubelszczyzny (96%) prowadziła wody o złej jakości, a tylko nieliczne (4%) wykazały dobry stan wód⁸¹. Powyższe dane należy jednak czytać z uwzględnieniem zaostżenia kryteriów które miało miejsce w 2016 roku⁸².

Więszym zróżnicowaniem charakteryzuje się jakość wód jezior. Zgodnie z wynikami badań WIOŚ⁸³ obejmującymi 17 obiektów z terenu województwa lubelskiego, stan wód 7 jezior oceniono jako dobry, a w przypadku 10 akwenów – jako zły. Wśród obiektów zaliczonych do pierwszej kategorii znalazły się m.in. jeziora: Białe Włodawskie, Rogóźno, Łukie oraz Bikcze.

⁸¹ Stan jednolitych części wód powierzchniowych badanych w latach 2010-2015, WIOŚ, Wydział Monitoringu Środowiska Lublin, 2016.

⁸² Monitoring jakości wód jest jednym z podsystemów państwowego monitoringu środowiska prowadzonego przez Inspekcję Ochrony Środowiska. Celem jego funkcjonowania jest, na podstawie art. 26 ustawy – Prawo ochrony środowiska, uzyskiwanie informacji i danych dotyczących jakości wód. Obowiązek badania i oceny jakości wód powierzchniowych w ramach państwowego monitoringu środowiska (pmś) wynika z art. 155a ust. 2 ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. – Prawo wodne. Szczegółowe zasady dotyczące planowania i realizacji programów badań monitoringowych jednolitych części wód powierzchniowych zawarte zostały w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 19 lipca 2016 r. w sprawie form i sposobu prowadzenia monitoringu wód powierzchniowych i podziemnych (Dz. U. z 2016 r., poz. 1178).

⁸³ Ibidem.

RAPORT CZĄSTKOWY

Według danych monitoringowych Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Lublinie potencjalnymi źródłami zanieczyszczeń wód powierzchniowych jak i podziemnych są składowiska odpadów, w szczególności te, na których składowane są odpady niebezpieczne. W roku 2016 na terenie województwa lubelskiego funkcjonowały tylko 33 składowiska odpadów komunalnych⁸⁴.

Ze względu na fakt, iż dominującymi zanieczyszczeniami wód są zanieczyszczenia pochodzenia rolniczego oraz ścieki bytowe z terenów nieobjętych kanalizacją, poniższa analiza przedstawia zmianę sytuacji w obszarach gospodarki odpadami oraz gospodarki wodno-ściekowej.

Celem RPO WL 2014-2020 w obszarze gospodarki wodno-ściekowej jest *realizacja zobowiązań akcesyjnych w zakresie gospodarki ściekowej w aglomeracjach 2 – 10 tys. RLM* poprzez wzrost liczby ludności korzystającej z systemu oczyszczania ścieków oraz poprawa stanu środowiska przyrodniczego, w szczególności poprawa stanu chemicznego i ekologicznego wód, w wyniku ograniczania ilości odprowadzanych ścieków oczyszczonych.

Według danych GUS w latach 2012-2017 roku nastąpił wzrost udziału ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków, w ogólnej liczbie ludności, który w 2017 roku wyniósł 57%.

Wskaźnik ten w latach 2012-2017 w regionie odbiegał jednak znacząco od wartości uśrednionych dla Polski, które wynosiły analogicznie 68,6% w 2012 roku i 73,6% w 2017 roku.

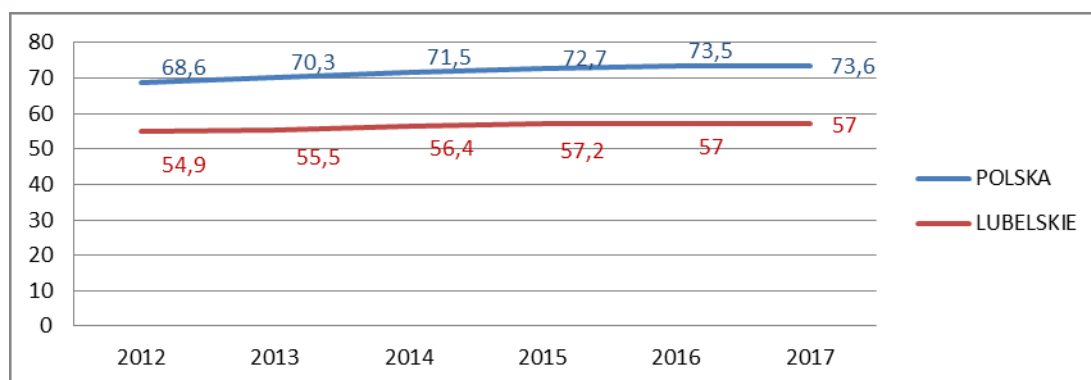
Należy w tym miejscu zaznaczyć, że od 2013 województwo lubelskie zajmuje ostatnie miejsce pod względem wysokości tego wskaźnika, co wskazuje na wciąż aktualną potrzebę objęcia szerszego odsetka ludności zamieszkującej region systemem oczyszczania ścieków.

⁸⁴ Ocena stanu jednolitych części wód powierzchniowych monitorowanych w województwie lubelskim w roku 2017, Lublin 2018, s.8.

RAPORT CZĄSTKOWY

Nadal można również zaobserwować niedostateczny wzrost liczby ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków na obszarach wiejskich. Podczas gdy w miastach wskaźnik ten w 2017 roku znajdował się na poziomie 93,9%, na obszarach wiejskich wyniósł zaledwie 25% (w roku 2012 wyniósł 20,6%), co plasuje Lubelszczyznę na 15. miejscu w rankingu województw (na ostatnim miejscu znajduje się woj. podlaskie z wartością wskaźnika na poziomie 23,4%).

Wykres 35. Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków w % ogólnej liczby ludności w województwie lubelskim i Polsce w latach 2012-2017

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Według danych GUS województwo charakteryzuje się wciąż dość niskim wskaźnikiem skanalizowania, pomimo ciągłego inwestowania w systemy odprowadzania ścieków.

Odsetek osób objętych system kanalizacji na terenie województwa lubelskiego wyniósł 52,7% w 2017 roku (w 2012 było to 49,3%). Podczas gdy w skali kraju odsetek ten wyniósł odpowiednio 70,5% i 64,3%.

Długość czynnej sieci kanalizacyjnej na Lubelszczyźnie (według danych GUS) w 2017 roku wyniosła 6 442,9 km, co stanowi wartość o 1 119 km dłuższą niż w roku 2012 i plasuje województwo lubelskie na 12. pozycji na tle województw.

Wyraźne są również dysproporcje pomiędzy poziomem skanalizowania miast i terenów wiejskich.

Odsetek mieszkańców obszarów wiejskich na Lubelszczyźnie objętych systemem kanalizacji, choć ulega tendencji wzrostowej, znacząco odbiega od średniej krajowej, która wyniosła w 2017 roku 41%.

Według danych GUS liczba ludności korzystająca z sieci kanalizacyjnej na obszarach wiejskich rosła umiarkowanie w latach 2012-2017. W 2017 roku z sieci kanalizacyjnej w regionie korzystało 1 119 897 osób, o 52 477 więcej niż w 2012 roku. W 2017 roku odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej na wsi wyniósł 21,3% i plasował Lubelszczyznę na ostatnim miejscu w kraju.

RAPORT CZĄSTKOWY

Z kolei liczba ludności korzystająca z sieci kanalizacyjnej w miastach utrzymywała się w latach 2012-2017 na podobnym poziomie (869 578 osób w 2012 roku, 877 569 osób w 2017 roku – 10. miejsce w rankingu województw).

W 2017 roku odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej w miastach wyniósł 88,8%, odsetek był niższy od średniej krajowej i plasował Lubelszczyznę na 12. miejscu w kraju.

W obliczu powyższych danych poprawa jakości wód na terenie województwa będzie zatem realizowana głównie poprzez inwestycje prowadzące do rozwoju infrastruktury związanej z gospodarowaniem ściekami bytowymi zmierzającymi do zwiększenia udziału osób objętych zbiorczymi systemami ze szczególnym uwzględnieniem obszarów wiejskich i terenów atrakcyjnych.

Tabela 30. Długość czynnej sieci kanalizacyjnej według województw i w Polsce w latach 2012-2017 [km]

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
POLSKA	125 580,6	132 916,0	142 876,1	149 668,0	154 013,7	156 780,5
Dolnośląskie	9 290,4	9 647,4	10 308,9	10 914,9	11 186,9	11 523,0
Kujawsko-pomorskie	7 006,9	7 384,2	7 648,0	7 887,5	8 003,5	8 085,8
Lubelskie	5 323,9	5 538,1	5 918,0	6 278,9	6 459,9	6 442,9
Lubuskie	3 191,6	3 315,0	3 641,2	4 181,4	4 371,1	4 412,3
Łódzkie	5 592,1	5 971,1	6 202,7	6 507,1	6 658,2	6 859,4
Małopolskie	11 390,4	12 370,9	13 509,3	15 050,4	15 536,9	15 870,3
Mazowieckie	12 109,4	13 080,4	15 284,7	14 680,0	15 316,0	15 870,3
Opolskie	3 665,9	3 979,3	4 227,1	4 749,4	4 890,1	4 995,6
Podkarpackie	14 482,4	15 073,9	15 679,2	16 238,4	16 472,3	16 672,0
Podlaskie	3 047,3	3 166,4	3 332,2	3 436,2	3 507,4	3 553,3
Pomorskie	8 826,8	9 551,9	9 954,9	10 306,0	10 528,1	10 699,9
Śląskie	12 813,1	13 539,8	14 785,7	15 557,3	16 082,9	16 264,1
Świętokrzyskie	4 803,7	5 165,2	5 605,2	6 081,5	6 155,1	6 122,2
Warmińsko-mazurskie	5 882,7	6 299,0	6 731,6	6 922,3	7 040,6	7 177,2
Wielkopolskie	11 051,3	11 549,3	12 457,4	13 114,9	13 947,1	14 264,8
Zachodniopomorskie	7 102,7	7 284,1	7 590,0	7 761,8	7 857,6	7 967,4

RAPORT CZĄSTKOWY

Źródło: dane GUS, Bank Danych Lokalnych

Według danych GUS w 2017 roku średnia krajowa objętość ścieków przemysłowych i komunalnych wymagających oczyszczenia odprowadzanych do wód lub do ziemi w ciągu roku wyniosła 2 197 662 dam³ (spadek o 0,07% w porównaniu z rokiem 2012). Wartość tego wskaźnika dla województwa lubelskiego wyniosła w 2017 roku 70 288 dam³, co jest 12. wynikiem w kraju (wzrost w porównaniu do 2012 roku – 68 433 dam³). Największą ilość ścieków odprowadzało w 2017 roku do wód województwo śląskie (375 928,5 dam³).

W przeliczeniu na 1 mieszkańca ilość ścieków przemysłowych i komunalnych wymagających oczyszczania odprowadzanych do wód lub do ziemi w ciągu roku wyniosła dla kraju 57,2 m³. Zdecydowanie najwięcej ścieków przemysłowych i komunalnych wymagających oczyszczenia odprowadzanych do wód lub do ziemi w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2017 r. produkowanych było w województwie śląskim – 82,6 m³, a najmniej w województwie lubelskim – 33,0 m³.

Udział ścieków przemysłowych i komunalnych oczyszczonych biologicznie i z podwyższonym usuwaniem biogenów w stosunku do wszystkich ścieków oczyszczonych (według GUS) w latach 2012-2017 był poddany tendencjom spadkowym jak i wzrostowym i osiągnął 82,7% w 2017 r. (w 2012 – 82,5%) przewyższając średnią krajową (72,5%) i plasując województwo lubelskie na 9. miejscu w rankingu województw.

Celem OP6 RPO WL 2014-2020 wyznaczonym na koniec okresu programowania w obszarze gospodarki odpadami jest *usprawnienie systemu selektywnej zbiórki odpadów w oparciu o instalacje regionalne*. Osiągnięcie tego celu szczegółowego mierzone jest za pomocą *wskaźnika rezultatu strategicznego Odpady komunalne zebrane selektywnie w relacji do ogółu odpadów komunalnych [%]*. Ze względu na problemy związane z negatywnym wpływem działalności człowieka na środowisko przyrodnicze, degradacją zasobów przyrodniczych, nielegalnym składowaniem odpadów w miejscach do tego nieprzeznaczonych, jak również niedostateczną infrastrukturę do recyklingu i odzyskiem, podjęte w ramach priorytetu działania przełożą się na objęcie wszystkich mieszkańców województwa zorganizowanym i selektywnym systemem zbiórki odpadów. Interwencja przyczyni się także do zwiększenia ilości zbieranych selektywnie odpadów niebezpiecznych, występujących w strumieniu odpadów komunalnych, wyeliminuje praktyki nielegalnego składowania odpadów i pozwoli na osiągnięcie zakładanych wskaźników ponownego użycia i

RAPORT CZĄSTKOWY

recyklingu, planuje się objęcie regionu systemem gospodarowania odpadami, który będzie bazował na wykorzystaniu instalacji regionalnych⁸⁵.

Ilość odpadów wytworzonych na Lubelszczyźnie na 1 km² (z wyłączeniem odpadów komunalnych) wyniosła w 2012 roku 249,6 tys. t. Udział odpadów składowanych w ilości odpadów wytworzonych w ciągu roku (z wyłączeniem odpadów komunalnych) wyniósł w 2012 roku 35,4%, w 2014 już 46,8%⁸⁶.

Masa odpadów zmieszanych zebranych w ciągu roku (w tym odpadów komunalnych) w 2017 roku osiągnęła wartość 314 132,9 t (w porównaniu do 2012 wyniosła masa tych odpadów wyniosła 310 545,8 t, co plasuje Lubelszczyznę na 12. pozycji na tle pozostałych województw. Masa odpadów komunalnych zebranych selektywnie wyniosła w 2017 roku 125 801 t, co było 10 wynikiem w kraju (36 031 t w 2012 roku).

Według danych GUS w 2017 r. w województwie lubelskim masa wytworzonych w ciągu roku odpadów komunalnych na jednego mieszkańca wyniosła 207 kg i wzrosła w porównaniu do roku 2015 – 180 kg⁸⁷. Wynik ten jest znacznie niższy od średniej krajowej (312 kg zebranych odpadów komunalnych) i plasuje Lubelszczyznę na 15 miejscu na tle pozostałych województw. Najmniejszą ilość odpadów komunalnych w 2017 roku wytwarzali mieszkańcy województwa świętokrzyskiego – 188 kg na osobę.

Według danych GUS wskaźnik odsetka odpadów zebranych selektywnie w relacji do ogółu zebranych w kraju odpadów wynosił w 2017 roku na Lubelszczyźnie 28,6% i był wyższy od wartości krajowej (27,1%) plasując region na 5. miejscu w kraju. **Udział odpadów zebranych selektywnie w odpadach zebranych ogółem wzrósł znacząco w latach 2012-2017 (wzrost o 18,2 p.p. w porównaniu do 2012).**

Tabela 31. Odpady zebrane selektywnie w relacji do ogółu odpadów według województw i w Polsce w latach 2012-2017

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
POLSKA	10,5	13,5	19,8	23,4	25,2	27,1
Dolnośląskie	8,2	11,0	17,1	20,2	21,3	22,5
Kujawsko-pomorskie	9,7	14,1	18,6	21,6	23,8	25,8

⁸⁵ RPO WL 2014-2020, s. 89.

⁸⁶ Wskaźnik przestał być mierzony od 2014 roku.

⁸⁷ Prezentowany zakres czasowy wskaźnika wynika z dostępności danych statystycznych.

RAPORT CZĄSTKOWY

Lubelskie	10,4	13,0	20,0	22,7	25,9	28,6
Lubuskie	10,5	12,5	21,4	18,8	21,5	22,4
Łódzkie	11,4	12,9	26,1	27,4	27,5	27,6
Małopolskie	14,5	15,6	21,6	23,9	27,3	30,3
Mazowieckie	12,2	14,6	17,7	25,0	26,4	26,5
Opolskie	8,8	12,9	23,6	28,0	27,2	31,8
Podkarpackie	12,1	15,1	18,6	23,5	24,4	24,4
Podlaskie	5,3	7,3	13,9	18,5	19,2	25,3
Pomorskie	8,5	12,8	18,9	22,3	23,8	27,2
Śląskie	10,2	13,8	23,5	30,7	34,7	35,9
Świętokrzyskie	7,8	16,4	25,9	26,3	27,3	28,0
Warmińsko-mazurskie	8,4	13,9	14,1	13,9	16,9	18,0
Wielkopolskie	11,8	14,0	18,3	18,4	20,2	24,2
Zachodniopomorskie	9,6	12,4	17,7	19,9	19,8	22,8

Źródło: dane GUS, Bank Danych Lokalnych

Powierzchnia niezrekultywowanych terenów składowanych odpadów (z wyłączeniem odpadów komunalnych) wzrosła w latach 2012-2017 do poziomu 143,3 tys. ha w 2017 roku, plasując region na 11. miejscu w kraju i utrzymując pozycję z 2012 roku, kiedy to powierzchnia ta wynosiła 136,4 tys. ha.

Odnośząc się do ukierunkowania interwencji w PI 6a, w zakresie gospodarki odpadami, w okresie 2012-2017 sukcesywnie przybywało nowych instalacji do odzysku i unieszkodliwiania odpadów poza składowaniem na terenie województwa. Z uwagi na brak danych z 2017 roku bazując na danych z lat wcześniejszych należy wskazać, że na terenie województwa lubelskiego w 2014 roku funkcjonowało 186 punktów selektywnego zbierania odpadów komunalnych, w tym 7, w których znajdowały się punkty napraw (przygotowania do ponownego użycia) oraz 23 punkty, w których przyjmowano rzeczy używane niestanowiące odpadów, celem ponownego użycia. W punktach tych w 2014 roku odebrano łącznie 19 216,98 mg odpadów komunalnych⁸⁸. Podobnie, w województwie w 2015 roku funkcjonowało 15 sortowni odpadów zmieszanych o łącznych mocach przerobowych 285

⁸⁸ Por. Plan gospodarki odpadami dla województwa lubelskiego 2022, Lublin 2016, s. 31.

RAPORT CZĄSTKOWY

900 Mg/rok. Wśród nich 10 sortowni przyjmowało także odpady selektywnego zbierania. W województwie lubelskim w 2015 roku funkcjonowały 22 instalacje do sortowania selektywnie zebranych odpadów. W 2017 roku w 8 regionach było czynnych 29 regionalnych instalacji do przetwarzania odpadów komunalnych⁸⁹.

Według danych GUS masa odpadów poddanych odzyskowi (z wyłączeniem odpadów komunalnych) wyniosła w 2017 roku 84,1 tys. t, co plasuje Lubelszczyznę na ostatnim miejscu w kraju (2012 – 3 998 tys. t). Największą masę odpadów poddanych odzyskowi odnotowano w 2017 w województwie śląskim – 12 163,8 tys. t.

Lubelszczyzna znacznie lepiej wypada pod względem masy unieszkodliwiania zebranych odpadów (z wyłączeniem odpadów komunalnych). Według danych GUS masa unieszkodliwionych odpadów województwie lubelskim wyniosła 3030,7 tys. t w 2017 roku, co stanowiło 3. wynik w kraju (tuż za województwami zachodniopomorskim i łódzkim). W 2014 roku w województwie lubelskim poddano recyklingowi łącznie 7,5% odpadów komunalnych zebranych. Spośród zebranych jako odpady zmieszane, 15,4% ich masy składowano bez przetworzenia⁹⁰. Z kolei – według danych GUS ze stanem na koniec grudnia 2017 roku na terenie województwa lubelskiego istniało 58 dzikich wysypisk śmieci (1 661 dzikich w skali kraju) o łącznej powierzchni 33 289 m², co jest znaczącym spadkiem na przestrzeni lat, począwszy od 2012 roku, kiedy to istniało 115 takich nielegalnych wysypisk śmieci o powierzchni 201 126 m², a więc w 2017 roku powierzchnia tych wysypisk zmniejszyła się niemalże czterokrotnie.

Podsumowując, zmiany sytuacji w obszarze gospodarki wodno-ściekowej (OP6 Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów) wskazują na aktualność problemów wskazanych w diagnozie Programu. Wskazany w Aneksie diagnostycznym stanowiącym załącznik nr 5 do RPO WL 2014-2020 problem niskiego wskaźnika skanalizowania województwa lubelskiego wciąż pozostaje aktualny **(P8)**, pomimo ciągłych inwestycji w systemy odprowadzania ścieków⁹¹. Konieczne są również dalsze inwestycje zmierzające do poprawy stanu ekologicznego i potencjału jednolitych części wód **(P9)**. Istotne jest także zwiększenie dostępu mieszkańców obszarów wiejskich i miejsko-wiejskich do oczyszczalni ścieków, zgodnie z wymaganiami tzw. dyrektywy wodnej **(P10)**. Zaplanowane na rok 2023 wartości docelowe wskaźnika rezultatu strategicznego *Odsetek ludności korzystającej z*

⁸⁹ Ibidem.

⁹⁰ Plan gospodarki odpadami dla województwa lubelskiego 2022, Lublin 2016

⁹¹ Aneks diagnostyczny do projektu RPO WL 2014-2020, Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego w Lublinie, 2014 r., s.31.

RAPORT CZĄSTKOWY

oczyszczalni ścieków: - ogółem - w miastach - na wsi[%] wynoszą odpowiednio: - 60,0% ogółem; 95,0 % w miastach, 30,9% na wsi, nie zostały przekroczone według stanu na 2017 rok i wynoszą analogicznie: 57%, 93,9%, 25%⁹².

Ciągle aktualna pozostaje również kwestia rozwoju gospodarki odpadami i zwiększenia udziału odpadów komunalnych zebranych selektywnie w relacji do ogółu odpadów (**P4**), których wartości docelowe nie zostały osiągnięte. Zaplanowana na rok 2023 wartość docelowa wskaźnika rezultatu strategicznego *Odpady komunalne zebrane selektywnie w relacji do ogółu odpadów komunalnych [%]* wynosi 32,2%, natomiast dane dla tego wskaźnika dostępne w GUS dla roku 2017 – 28,6%. Wskazane powyżej potrzeby wskazują na aktualność założeń RPO WL 2014-2020 oraz na występowanie silnych potrzeb rozwojowych w zakresie OP6 *Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów*.

Podsumowując należy wskazać, że na osiągnięcie zakładanych wartości wskaźników rezultatu strategicznego w zakresie OP6 wyływać będą dodatkowo czynniki zewnętrzne. Pośród nich w pierwszej kolejności należy wskazać na zmieniający się klimat i konieczność podjęcia działań niwelujących ślad człowieka oraz adaptacji, działanie na rzecz ochrony środowiska (negatywny) (**C1**). Podjęcie działań w dziedzinie klimatu leży w nadrzędnym interesie publicznym szczególnie w zakresie inwestycji wodno-kanalizacyjnych. Potrzeby w tym zakresie są wciąż aktualne szczególnie w województwie lubelskim charakteryzującym się rozdrobnioną siecią osadniczą i charakteryzującym się wciąż dość niskim wskaźnikiem skanalizowania, pomimo ciągłego inwestowania w systemy odprowadzania ścieków. Wiązać się z tym będzie kolejny czynnik zewnętrzny, jakim jest konieczność spełnienia zobowiązań akcesyjnych w zakresie gospodarki ściekowej w aglomeracjach od 2 do 10 tys. RLM (pozytywny) (**C2**)⁹³.

Zobowiązania prawne wobec UE w zakresie środowiska (pozytywny) (**C2**) stanowiąc mogą czynnik przyspieszający realizację inwestycji szczególnie w zakresie gospodarki odpadowej. W tym jednak zakresie należy wskazać na uwarunkowania formalno-prawne realizacji projektów w zakresie gospodarki osadowej. Niestety z uwagi na katastrofalne i wieloletnie zaniedbania w zakresie gospodarki odpadami komunalnymi wskazać należy na szereg problemów, które utrudniały, utrudniają i utrudnią będą osiągnięcie przez Polskę wyznaczonych celów w

⁹² Prezentowany zakres czasowy wskaźnika *Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków na wsi w % ogólnej liczby ludności*. wynika z dostępności danych statystycznych.

⁹³ Strategia implementacji dyrektywy 91/271/EWG realizowana jest w szczególności poprzez Krajowy program oczyszczania ścieków komunalnych zawierający aglomeracje $\geq 2\ 000$ RLM oraz Program wyposażenia aglomeracji poniżej 2 000 RLM w oczyszczalnie ścieków komunalnych i systemy kanalizacji sanitarnej

RAPORT CZĄSTKOWY

tej dziedzinie (szczególnie w zakresie odnoszącym się do wymogów dyrektywy składowiskowej oraz wymogów dotyczących konieczności osiągnięcia odpowiednich poziomów odzysku i recyklingu frakcji materiałowych tzw. PMTS – papieru, metali, tworzyw sztucznych i szkła. Gospodarka odpadami komunalnymi należy do zadań własnych gminy. Obowiązki JST w tym zakresie reguluje ustawa z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach wielokrotnie nowelizowana. Z perspektywy oceny mid-term najważniejsza nowelizacja wspomnianej ustawy miała miejsce w 2011 r. (wprowadzone ustawa zmiany nazwano potocznie „rewolucją śmieciową”). Po pierwsze ustawa przeniosła ciężar odpowiedzialności za gospodarkę odpadami komunalnymi na gminy (zamiast jak to było w dotychczasowym modelu, w którym to odpowiedzialność leżała po stronie przedsiębiorstw zajmujących się ich odbiorem od mieszkańców). Istotnie zmieniono także system opłat za gospodarowanie odpadami oraz zezwoleń na prowadzenie działalności w tym zakresie. Nowy system zaczął w pełni funkcjonować 1 lipca 2013 r. Przeniesienie odpowiedzialności na gminy skutkowało m.in. „uszczelnieniem” systemu gospodarowania odpadami, skutkującego wykazywaniem większego strumienia odpadów zebranych. Fakt ten wpłynął w znaczący sposób na sprawozdawczość z zakresu gospodarki odpadami⁹⁴. Zatem diagnozy dokonywane na statystyce GUS w 2013 r. były obarczone pewnym błędem. Niedawno też zgodnie ze stosowaną sprawozdawczością masa odpadów wytworzonych jest równa masie odpadów odebranych. Z tego względu wszelkie analizy w przedmiotowym zakresie na początku projektowania interwencji były bardzo utrudnione. Na możliwość aplikowania o wsparcie ze środków UE na realizację projektów branży odpadowej wpływ miało spełnienie przez Polskę określonych warunków wstępnych tzw. warunków *ex-ante* **(C5)**. W przypadku przedsięwzięć związanych z gospodarką odpadami jednym z takich warunków było uchwalenie wojewódzkich planów gospodarki odpadami (wraz z planami inwestycyjnymi stanowiącymi ich załączniki). Dopiero w dniu 2 sierpnia 2017 r. KE potwierdziła, że warunki te zostały wypełnione. Kluczem do spełnienia tych warunków było przyjęcie przez Radę Ministrów Uchwały nr 88 z dnia 1 lipca 2016 r. w sprawie Krajowego planu gospodarki odpadami 2022 (KPGO 2022), którym wprowadzono restrykcyjne wymogi w zakresie celów dla gospodarki odpadami. W praktyce zatem dopiero po przyjęciu KPGO 2022 regiony mogły finalizować prace związaną z opracowaniem planów wojewódzkich, które musiały być w pełni zgodne z KPGO 2022. Kolejnym czynnikiem zewnętrznym wpływającym na osiągnięcie celów w ramach OP6 jest fakt położenia części terenów województwa położona w zlewni rzeki Wisły (negatywny) **(C4)**, co dodatkowo potęgować

⁹⁴ Należy wskazać, że dopiero po 2014 r. sprawozdawczość gminna „spotkała się” ze sprawozdawczością GUS

RAPORT CZĄSTKOWY

będzie konieczność podejmowania dodatkowych nakładów na inwestycje w zakresie zachowania i ochrony środowiska naturalnego oraz wspierania efektywnego gospodarowania zasobami.

Oś Priorytetowa 7 Ochrona dziedzictwa kulturowego i naturalnego
Tabela 32. Cele szczegółowe i priorytety inwestycyjne w OP7 Ochrona dziedzictwa kulturowego i naturalnego

Priorytet Inwestycyjny	Działanie	Cel szczegółowy
6c Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego	Działanie 7.1 Dziedzictwo kulturowe i naturalne	Ochrona i wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego, zarówno materialnego, jak i niematerialnego. Zrównoważone wykorzystanie i zachowanie dziedzictwa naturalnego.
6d Ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej, ochrona i rekultywacja gleby oraz wspieranie usług ekosystemowych, także poprzez program „Natura 2000” i zieloną infrastrukturę	Działanie 7.2 Ochrona różnorodności przyrodniczej	Wzmocnienie mechanizmów ochrony przyrody.
6d Ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej, ochrona i rekultywacja gleby oraz wspieranie usług ekosystemowych, także poprzez program „Natura 2000” i zieloną infrastrukturę	Działanie 7.3 Turystyka przyrodnicza	Racjonalne udostępnianie zasobów środowiska przy zachowaniu mechanizmów służących ochronie przyrody.
6d Ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej,	Działanie 7.4 Ochrona bioróżnorodności dla	Wzmocnienie mechanizmów ochrony

RAPORT CZĄSTKOWY

ochrona i rekultywacja gleby oraz wspieranie usług ekosystemowych, także poprzez program „Natura 2000” i zieloną infrastrukturę	Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Lubelskiego Obszaru Funkcjonalnego	bioróżnorodności przyrody w Lubelskim Obszarze Funkcjonalnym.
--	---	---

Źródło: SZOOP WL, 18.12.2018 r.

Zgodnie z diagnozą przedstawioną w załączniku nr 5 do RPO WL 2014-2020 województwo lubelskie to jeden z regionów, który charakteryzuje się wysokimi walorami przyrodniczymi oraz atrakcyjnymi, obszarami turystycznymi⁹⁵. Mimo wysokiej dostępności instytucji kultury i licznych form ochrony przyrody, istnieje problemem związany z niedostatecznym stanem infrastruktury turystyczno-kulturalnej, co nie przekłada się na zadowalającą atrakcyjność oferty kulturalnej i przyrodniczej, jak również atrakcyjność turystyczną regionu.

Wskaźnikiem obrazującym potencjał w obszarze ochrony kultury i dziedzictwa narodowego na Lubelszczyźnie jest wysokość wydatków samorządów w tej sferze. Według danych GUS wydatki z budżetu województwa na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w województwie lubelskim w 2012 r. wyniosły ponad 59,6 mln zł, co było 10. wynikiem w kraju. W 2017 roku wydatki budżetu województwa wzrosły nieznacznie do poziomu 61 mln zł, co jest 10. wynikiem w kraju (na 1. miejscu znajduje się niezmiennie województwo mazowieckie – 213,5 mln zł). Z kolei wydatki na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego, jakie poniosły w 2017 roku powiaty wyniosły 8,8 mln zł, co jest 6. wynikiem w kraju (2012 – 7,6 mln zł). Wydatki gmin z wyłączeniem miast na prawach powiatu na kulturę i ochronę dziedzictwa wyniosły w 2017 roku 171,7 mln zł (spadek w porównaniu do 2012 roku - 186,6 mln zł), co plasuje Lubelszczyznę na 9. miejscu na tle pozostałych województw.

Według danych GUS w przeliczeniu na jednego mieszkańca województwa wydatki na kulturę w 2017 roku stanowiły zaledwie 29,06 tys. zł (27,52 tys. zł - 2012) co jest wartością poniżej średniej krajowej 36,19 tys. zł i należy do jednego z najniższych wyników w kraju (niższe wartości cechują tylko woj. świętokrzyskie – 27,89 tys. i podkarpackie – 27,10 tys.). Wysokość miesięcznych wydatków na rekreację i kulturę na 1 mieszkańca Lubelszczyzny w 2012 r. kształtowała się na poziomie 68,71 zł, i była niższa niż średnia krajowa. W 2017 wysokość tych wydatków wyniosła 69 zł, co plasuje Lubelszczyznę na 10. miejscu wśród innych województw.

⁹⁵ Aneks diagnostyczny do projektu RPO WL 2014-2020, Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego w Lublinie, 2014 r., 38-39.

RAPORT CZĄSTKOWY

Województwo lubelskie odznacza się relatywnie niską liczbą imprez kulturalnych. Według danych GUS w 2013 roku liczba imprez kulturalnych wyniosła 119, co jest wynikiem poniżej średniej wartości tego wskaźnika dla województwa – 168 zorganizowanych imprez. W 2017 r. zaś liczba zorganizowanych imprez kulturalnych wyniosła zaledwie 144, co plasuje Lubelszczyznę na 10. pozycji (utrzymanie pozycji z roku 2013).

Według danych GUS w 2013 roku liczba uczestników kulturalnych imprez masowych uzyskała poziom 244 938 osób, co plasuje województwo na 13. miejscu, tuż za województwem podlaskim, opolskim i świętokrzyskim. W 2017 roku liczba uczestników imprez masowych wyniosła 355 472 osób, co plasuje Lubelszczyznę na 11. miejscu. Województwem z najwyższą liczbą uczestników imprez masowych pozostaje województwo mazowieckie (1 647 328 osób).

Jednym z typów obiektów kultury, przewidzianych do wsparcia w ramach RPO WL 2014-2020 są biblioteki publiczne. Według danych GUS w roku 2012 na terenie Lubelszczyzny funkcjonowało 590 tego typu placówek oraz 150 punktów bibliotecznych (2017 – 583 bibliotek, 156 punktów bibliotecznych). Pod względem liczby bibliotek woj. lubelskie plasowało się w 2017 roku na 7. pozycji na tle innych województw (na 1. miejscu z liczbą 953 bibliotek znajdowało się województwo mazowieckie). Należy zauważyć, że wszystkie przywołane w tym akapicie statystyki wykazują tendencję spadkową w dłuższej perspektywie, w 2007 r. bowiem na terenie województwa lubelskiego były 602 biblioteki. Tendencje te dotyczą także pozostałych województw i zbieżne są z tendencjami o zasięgu ogólnokrajowym - na poziomie krajowym w 2017 roku istniały 7 953 biblioteki, zaś w 2012 roku 8 182.

Tabela 33. Liczba bibliotek i filii bibliotecznych w Polsce i województwach w latach 2012-2017.

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
POLSKA	8182	8112	8094	8050	7984	7953
Dolnośląskie	616	611	607	599	593	592
Kujawsko-pomorskie	438	425	423	421	414	408
Lubelskie	590	585	585	583	582	583
Lubuskie	254	253	252	253	253	255
Łódzkie	549	548	542	530	517	512
Małopolskie	744	731	724	725	722	717

RAPORT CZĄSTKOWY

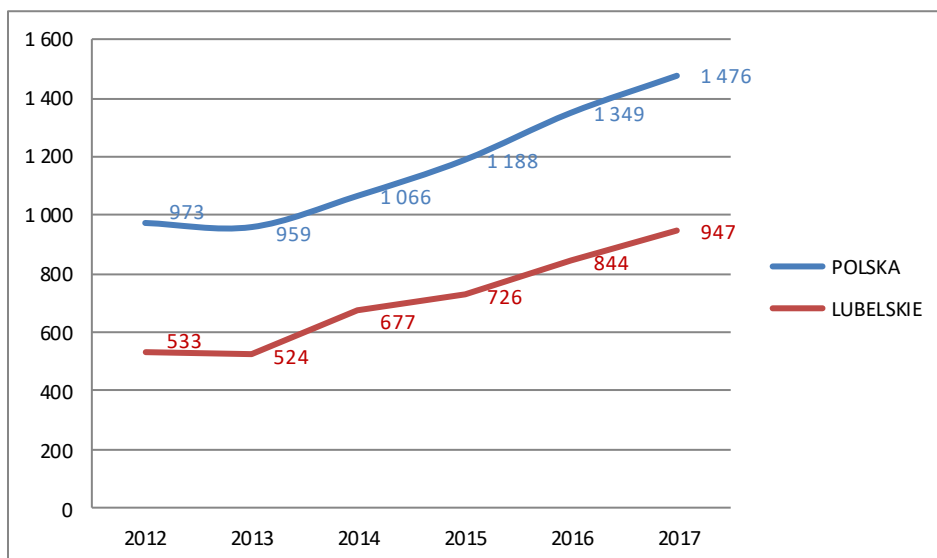
Mazowieckie	969	964	964	961	957	953
Opolskie	317	319	316	315	312	311
Podkarpackie	681	677	678	679	675	674
Podlaskie	240	238	240	238	238	237
Pomorskie	323	319	322	324	321	319
Śląskie	804	800	800	791	788	784
Świętokrzyskie	275	274	269	270	270	270
Warmińsko-Mazurskie	305	302	304	304	300	301
Wielkopolskie	704	693	694	689	681	676
Zachodniopomorskie	373	373	374	368	361	361

Źródło: dane GUS, Bank Danych Lokalnych

Należy zauważyć, że w regionie nastąpił wzrost w obszarze korzystania z oferty kin. Według danych GUS w 2012 roku liczba widzów w kinach stałych na 1000 ludności wyniosła 533 osoby, co było jedną z najniższych pozycji na tle pozostałych województw, tuż za województwem podkarpackim (518 osób). **W latach 2012-2017 w regionie obserwuje się sukcesywny wzrost widzów w kinach zarówno na terenie województwa lubelskiego jak i w kraju – w 2017 roku na terenie Lubelszczyzny kina odwiedziło 947 osób na 1000 ludności, co jest 13. wynikiem w kraju (średnia dla kraju wyniosła 1 476 osób).** Na pierwszym miejscu pod względem liczby widzów w kinach stałych na 1000 ludności pozostaje województwo mazowieckie z liczbą 2028 osób, które skorzystały z oferty kin w 2017 roku.

RAPORT CZĄSTKOWY

Wykres 36. Liczba widzów w kinach stałych ogółem na 1000 mieszkańców w województwie lubelskim i w Polsce w latach 2012-2017.

Źródło: dane GUS, Bank Danych Lokalnych

W 2017 według danych GUS funkcjonowało 225 obiektów zaspokajających potrzeby kulturalno-rekreacyjne mieszkańców regionu - w tym centra, domy, ośrodki kultury, domy, kluby i świetlice - co plasuje województwo lubelskie na 10. miejscu wśród województw. W 2012 roku istniało jedynie 176 takich obiektów.

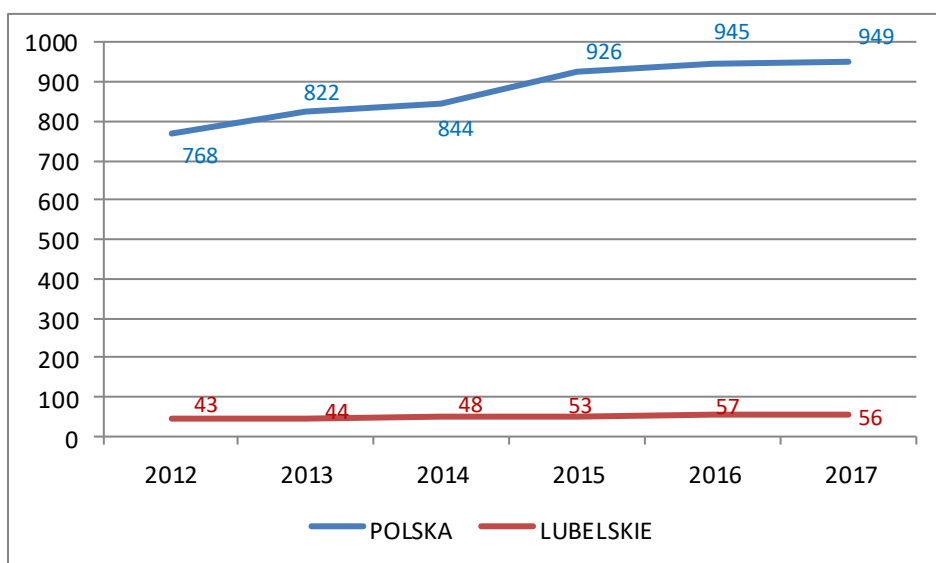
Wskaźnikiem rezultatu strategicznego mierzącym zmiany w obszarze OP7 *Ochrony dziedzictwa kulturowego i naturalnego* jest *Udział obszarów o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chronionych w powierzchni województwa[%]*. Według danych GUS w 2017 roku blisko jedna czwarta (23%) powierzchni województwa lubelskiego była pokryta obszarami prawnie chronionymi (nie uwzględniając obszarów NATURA 2000), o łącznej powierzchni 570 741,21 ha, co plasuje Lubelszczyznę na 9. miejscu na tle pozostałych województw. **W 2012 roku powierzchnia obszarów NATURA 2000, obejmująca szczególnie cenne przyrodniczo tereny, zajmowała 20% powierzchni województwa, w tym OSO 13,4% a SOOS 6,6%. Na koniec roku 2017 udział tych obszarów pozostał niezmienny.** Obszary specjalnej ochrony ptaków i siedlisk częściowo pokrywają się z innymi formami ochrony przyrody. W województwie lubelskim funkcjonują następujące główne formy ochrony przyrody: 2 parki narodowe – Roztoczański Park Narodowy oraz Poleski Park Narodowy; 17 parków krajobrazowych, 88 rezerwatów przyrody, 17 obszarów chronionego krajobrazu, 7 zespołów przyrodniczo – krajobrazowych, 227 użytków ekologicznych oraz 1284 pomników

RAPORT CZĄSTKOWY

przyrody⁹⁶. Ponadto w regionie znajduje się tylko jeden obiekt wpisany na listę światowego dziedzictwa UNESCO, jest nim zabudowa Starego Miasta w Zamościu.

W regionie obecny jest problem związany z występowaniem zdegradowanych obszarów wymagających rekultywacji i rewitalizacji. Według danych GUS powierzchnia gruntów zdewastowanych i zdegradowanych na terenie województwa lubelskiego w 2012 roku wyniosła 3127 ha (w 2017 wskaźnik ten osiągnął poziom 3114 ha i stanowi 0,1% powierzchni regionu). Na obszarze województwa lubelskiego w 2017 roku funkcjonowało łącznie 56 obiektów muzealnych (w skali kraju istniało 949 takich obiektów), co plasuje region na 8. pozycji w kraju, podobnie jak w roku 2012 roku. **W latach 2014-2017 zarówno w skali kraju jak i na terenie Lubelszczyzny odnotowuje się przyrost liczby obiektów muzealnych, w przypadku regionu lubelskiego jest on jednak wolniejszy.**

Wykres 37 Liczba muzeów łącznie z oddziałami muzealnymi w województwie lubelskim i w Polsce w latach 2012-2017

Źródło: dane GUS, Bank Danych Lokalnych

W 2017 roku muzea i oddziały muzealne łącznie odwiedziło 6 442 osoby w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców (nastąpił wzrost w porównaniu do 2012 roku - 3 855 osób), co jest jednym z wyższych wyników w kraju (5. miejsce wśród pozostałych województw). Największą liczbę zwiedzających w 2017 odnotowało województwo małopolskie - 31 478.

⁹⁶ Centralny rejestr form ochrony przyrody, Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Lublinie, dostępne online: [Centralny rejestr form ochrony przyrody](#), data dostępu 31.01.2019 r.

RAPORT CZĄSTKOWY

Tabela 34 Odsetek osób zwiedzających muzea i oddziały muzealne na 10 tys. mieszkańców wg województw w latach 2012-2017

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Polska	6931	7543	7 954	8 652	9 455	9 761
Dolnośląskie	5935	7332	6 220	6 327	6 914	6 815
Kujawsko-pomorskie	3819	3927	3 995	5 102	5 866	5 713
Lubelskie	3855	4692	5 076	5 281	6 016	6 442
Lubuskie	2179	2043	2 144	2 295	2 536	2 490
Łódzkie	2863	3600	4 479	4 463	4 006	3 987
Małopolskie	22528	22867	23 893	26 376	29 363	31 479
Mazowieckie	12578	16485	16 952	17 740	19 635	20 356
Opolskie	1807	1952	2 222	2 374	2 412	3 582
Podkarpackie	4745	4944	6 686	6 861	6 619	6 096
Podlaskie	3215	3500	3 958	4 610	4 533	3 535
Pomorskie	7673	8034	9 349	10 339	12 578	14 260
Śląskie	2510	2613	3 099	3 515	3 164	3 557
Świętokrzyskie	4541	5036	5 398	6 005	5 713	5 178
Warmińsko-mazurskie	3385	4648	3 512	4 860	5 043	4 664
Wielkopolskie	6324	3034	3 198	3 496	4 043	3 419
Zachodniopomorskie	2545	2652	2 765	3 578	4 350	3 632

Źródło: dane GUS, Bank Danych Lokalnych

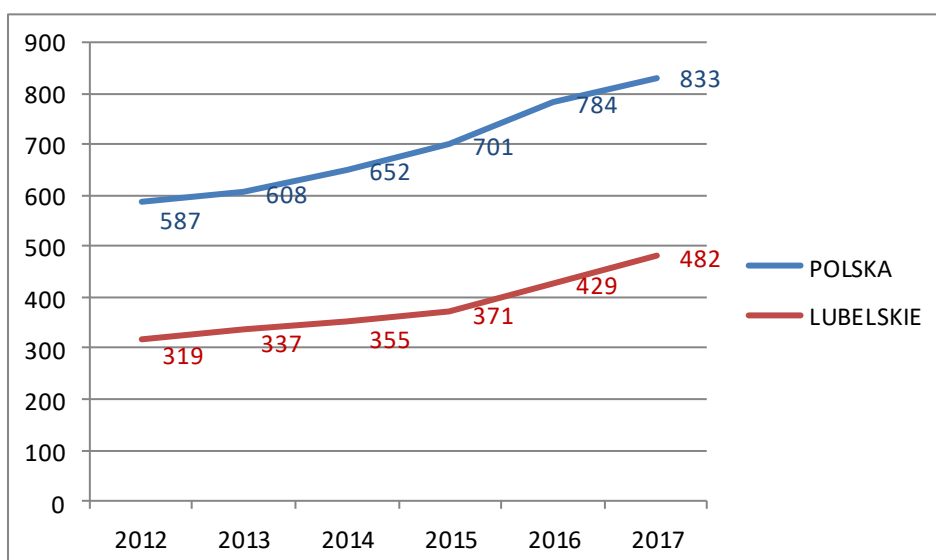
Jednym z oczekiwanych produktów programowych jest dostosowanie obiektów kulturalnych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Pod tym kątem województwo lubelskie znacząco odbiega od średniej krajowej. Według danych GUS w 2017 liczba obiektów, które przystosowały wejście do budynku dla osób niepełnosprawnych poruszających się na wózkach inwalidzkich wyniosła 25 (w 2012 – 17 obiektów, 2017 – 25 obiektów), co stanowiło jedynie 5% ogółu obiektów w kraju obejmujących dostosowane dla niepełnosprawnych wejścia do budynku. Największa liczba takich obiektów znajdowała się w 2017 roku w województwie mazowieckim (79), najmniejsza zaś w województwie lubuskim (7). Z kolei liczba obiektów, w których istnieją udogodnienia dla niepełnosprawnych wewnątrz budynku wyniosła w 2017 w województwie lubelskim 16 takich obiektów, co stanowiło jedynie 4% ogółu obiektów w kraju obejmujących dostosowane dla niepełnosprawnych wnętrza budynków. Największa liczba takich obiektów znajdowała się w 2017 roku w województwie mazowieckim (64), najmniejsza zaś w województwie lubuskim (7).

RAPORT CZĄSTKOWY

Według danych GUS liczba turystycznych obiektów noclegowych w województwie lubelskim w 2012 wyniosła 336 obiektów i na 1000 ludności oferowały one 9 miejsc noclegowych. W 2017 roku liczba obiektów noclegowych w regionie wzrosła do 445 obiektów oferujących 12 miejsc noclegowych na 1000 ludności, co plasuje region na 10. miejscu na tle pozostałych województw (wzrost o jedno miejsce w porównaniu z 2012 rokiem, kiedy region zajmował 11 pozycję). Województwem, które w 2017 roku oferowało najwięcej obiektów noclegowych, było województwo pomorskie (1 629 obiektów); zaś pod względem liczby miejsc noclegowych w 2017 roku najwięcej oferowano ich w województwie zachodniopomorskim (77 miejsc).

W latach 2012-2017 odnotowano tendencję wzrostową wśród liczby turystów, którzy skorzystali z noclegów - odpowiednio 319 osób w przeliczeniu na 1000 ludności w 2012 roku, zaś w 2017 roku 482 osoby, co plasuje województwo lubelskie na 14. pozycji w kraju (wzrost o jedną pozycję w porównaniu do 2012 roku), wyprzedzając województwo świętokrzyskie (264 osób) oraz województwo opolskie (425 osób). Mimo tych tendencji pozycja regionu pozostaje niska na tle pozostałych województw – w 2017 roku najwięcej osób skorzystało z noclegów na 1000 ludności w województwie zachodniopomorskim (1 617 osób), które utrzymało 1. pozycję z roku 2012.

Wykres 38 Liczba turystów korzystających z noclegów na 1000 ludności w województwie lubelskim i w Polsce w latach 2012-2017

Źródło: dane GUS, Bank Danych Lokalnych

Lubelszczyzna pozostaje regionem o relatywnie niskiej atrakcyjności turystycznej, mierzonej popytem na atuty środowiska przyrodniczego i kulturowego oraz wskaźnikiem

turystów korzystających z oferty noclegowej na 1000 ludności w województwie, którego wartość plasuje się poniżej średniej wartości dla kraju, wynoszącej w 2017 – 833 i plasuje region na 14 miejscu, wzrost w porównaniu do 2012 roku, kiedy region zajmował 15. pozycję na tle pozostałych województw.

Podsumowując, na podstawie analizy powyższych danych oraz wcześniejszych analiz, w szczególności badania zrealizowanego w 2014 roku pn. „Diagnoza zasobów lokalnych Lubelszczyzny” w ramach projektu Regionalne Obserwatorium Terytorialne można wskazać, że relatywnie wysoka dostępność instytucji kultury i liczne formy ochrony przyrody nie przekładają się na atrakcyjność oferty kulturalnej i przyrodniczej, wpływającą na zwiększenie atrakcyjności turystycznej regionu⁹⁷. Wykorzystanie ich potencjału dla zwiększenia atrakcyjności turystycznej województwa lubelskiego wymagać jednak będzie działań promujących wartość kulturową wskazanych produktów turystycznych.

W obszarze OP7 Ochrony dziedzictwa kulturowego i naturalnego odnotować należy poprawę w latach 2012-2017 atrakcyjności oferty kulturalnej muzeów. Zaplanowana na rok 2023 wartość docelowa wskaźnika rezultatu strategicznego *Liczba zwiedzających muzea i oddziały muzealne na 10 000 ludności [osoba]* wynosi 4441,86, natomiast dane dla tego wskaźnika dostępne w GUS dla roku 2017 wyniosła 6442,18 osób. Ciągłe aktualna pozostaje potrzeba związana ze zwiększeniem liczby turystów, którzy skorzystali z oferty noclegowej **(P2)**. Zaplanowana na rok 2023 wartość docelowa wskaźnika rezultatu strategicznego *Liczba udzielonych noclegów na 1000 ludności [msc]* wynosi 939 miejsc, z kolei wartość tego wskaźnika według danych dostępnych w GUS w roku 2017 wyniosła 1009,4 miejsc, co plasuje Lubelszczyznę znacznie poniżej średniej dla kraju (2183,1). Poprawie w dalszym ciągu wymaga jednak dostępność do obiektów kulturalnych dla osób niepełnosprawnych, która przedstawia się mało korzystnie na tle pozostałych województw **(P2)**.

Aktualną potrzebą pozostaje również wzrost udziału obszarów o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chronionych w powierzchni województwa, który pozostaje niezmienny na przestrzeni lat 2012-2017 (P3). Wartość wskaźnika rezultatu strategicznego *Udział obszarów o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chronionych w powierzchni*

⁹⁷ Zob. Diagnoza zasobów lokalnych Lubelszczyzny, Diagnoza zasobów lokalnych Lubelszczyzny Raport końcowy Badanie zrealizowane w ramach projektu „Regionalne Obserwatorium Terytorialne w województwie lubelskim współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego, Program Operacyjny Kapitał Ludzki, Priorytet V Dobre rządzenie, Działanie 5.2 Wzmocnienie potencjału administracji samorządowej, Poddziałanie 5.2.1 Modernizacja zarządzania w administracji samorządowej, Agrotec Polska, Warszawa 2015 r.

RAPORT CZĄSTKOWY

województwa [%] wyniosła w 2017 roku 22,72% (w tym OSO i SOO), podczas gdy zaplanowana wartość docelowa na rok 2023 wynosi 22,69%.

Podsumowując należy wskazać, że na osiągnięcie zakładanych wartości wskaźników rezultatu strategicznego w zakresie OP7 wyływać będą dodatkowo czynniki zewnętrzne. Pośród nich w pierwszej kolejności należy wskazać na Długoletnią tradycję wielokulturowości różnorodności językowej na obszarze województwa (pozytywny) **(C1)** oraz Unikatowe dziedzictwo kulturowe regionu **(C2)**.

Oś Priorytetowa 8 Mobilność regionalna i ekologiczny transport

W OP8 Mobilność regionalna i ekologiczny transport dla realizacji dwóch PI oraz Działań odnoszących się do transportu drogowego i kolejowego, postawiono następujące cele szczegółowe:

Tabela 35 Cele szczegółowe i priorytety inwestycyjne w OP8 Mobilność regionalna i ekologiczny transport

Priorytet Inwestycyjny	Działanie	Cel szczegółowy
7b Zwiększanie mobilności regionalnej poprzez łączenie węzłów drugorzędnych i trzeciorzędnych z infrastrukturą TEN-T, w tym z węzłami multimodalnymi	Działanie 8.1 Regionalny układ transportowy	Tworzenie nowoczesnego regionalnego systemu transportowego, efektywnie zaspokajającego potrzeby rozwoju gospodarczego oraz adekwatnego do potrzeb mobilnego społeczeństwa.
7b Zwiększanie mobilności regionalnej poprzez łączenie węzłów drugorzędnych i trzeciorzędnych z infrastrukturą TEN-T, w tym z węzłami multimodalnymi	Działanie 8.2 Lokalny układ transportowy	Tworzenie nowoczesnego lokalnego systemu transportowego, efektywnie zaspokajającego potrzeby rozwoju gospodarczego oraz adekwatnego do potrzeb mobilnego społeczeństwa.
7d Rozwój i rehabilitacja kompleksowych, wysokiej jakości i interpretacyjnych	Działanie 8.3 Transport kolejowy	Zwiększona dostępność kolejowa w regionie poprzez realizację

RAPORT CZĄSTKOWY

<p>systemów transportu kolejowego oraz propagowanie działań służących zmniejszeniu hałasu</p>		<p>inwestycji w zakresie modernizacji istniejących odcinków sieci kolejowej, jak również zakup nowoczesnych i niskoemisyjnych środków transportu kolejowego.</p>
<p>7b Zwiększanie mobilności regionalnej poprzez łączenie węzłów drugorzędnych i trzeciorzędnych z infrastrukturą TEN-T, w tym z węzłami multimodalnymi</p>	<p>Działanie 8.4 Transport w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Lubelskiego Obszaru Funkcjonalnego</p>	<p>Tworzenie nowoczesnego lokalnego systemu transportowego, efektywnie zaspokajającego potrzeby rozwoju gospodarczego oraz adekwatnego do potrzeb mobilnego społeczeństwa.</p>

Źródło: SZOOP WL, 18.12.2018 r.

Zaplanowane w ramach Programu interwencje w obszarze OP8 Mobilność regionalna i ekologiczny transport ukierunkowane są na poprawę dostępności i spójności transportowej województwa lubelskiego poprzez poprawę jakości sieci drogowej. Efektem wyżej wymienionych działań według założeń programowych ma być *podniesienie sprawności i bezpieczeństwa w transporcie drogowym, co przełoży się na zmniejszenie ilości zdarzeń drogowych, a także do ograniczenia uciążliwości dla środowiska naturalnego*⁹⁸.

Dostępność komunikacyjna stanowi jeden z głównych czynników decydujących zarówno o atrakcyjności inwestycyjnej regionu, jak również o jakości życia jego mieszkańców. Położenie województwa lubelskiego przy wschodniej granicy Polski i Unii Europejskiej, jest czynnikiem sprawiającym, że przez obszar regionu przebiegają ważne międzynarodowe szlaki kolejowe i drogowe z zachodu Unii Europejskiej w kierunku wschodnim (Mińsk, Kijów, Moskwa).

Jak wynika z Aneksu diagnostycznego do RPO WL 2014-2020⁹⁹ wśród zidentyfikowanych w 2012 problemów w obszarze mobilności i transportu można wyróżnić: słabe połączenia drogowe między ważnymi ośrodkami miejskimi regionu, a także między nimi a ich

⁹⁸ RPO WL 2014-2020, s. 107.

⁹⁹ Aneks diagnostyczny do projektu RPO WL 2014-2020, Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego w Lublinie, 2014 r., s.41-42.

RAPORT CZĄSTKOWY

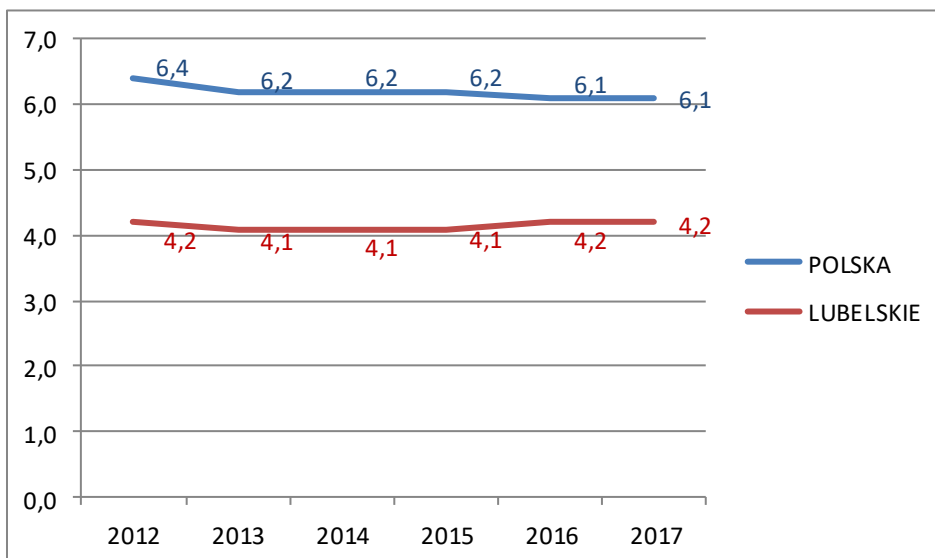
otoczeniem funkcjonalnym, niski poziom bezpieczeństwa i sprawności w transporcie drogowym oraz negatywny wpływ transportu na środowisko.

Sieć kolejowa w województwie lubelskim, podobnie jak w całej Polsce wschodniej jest niedostatecznie rozwinięta w porównaniu do innych obszarów kraju. W 2012 roku przez teren Lubelszczyzny przebiegało łącznie 1 045 km linii kolejowych eksploatowanych, co stanowi 5,2% w skali kraju (Polska – 20 094 km).

Według danych GUS łączna długość eksploatowanych linii kolejowych na terenie województwa lubelskiego wyniosła w 2017 roku 1047 km. Niski jest także stopień elektryfikacji linii kolejowych w regionie. Według danych GUS w 2017 roku długość linii zelektryfikowanych w regionie wyniosła 416 km, tj. 39% ogółu eksploatowanych linii kolejowych w województwie lubelskim, podczas gdy średnia w kraju równa się 62%. Pod względem elektryfikacji kolei województwo lubelskie zajmuje 13 miejsce w kraju.

Na przestrzeni lat 2012 - 2017 zarówno w kraju, jak i w województwie gęstość linii kolejowych nie uległa zmianie. Wskaźnik gęstości w regionie oscyluje w przedziale 4,1-4,2 km na 100 km², zaś w kraju 6,1-6,4.

Wykres 39. Długość linii kolejowych na 100 km² w województwie lubelskim i w kraju w latach 2012-2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

W związku ze stosunkową niewielką gęstością zaludnienia w regionie, pod względem długości linii kolejowych ogółem na 10 tysięcy ludności województwo wypada dość

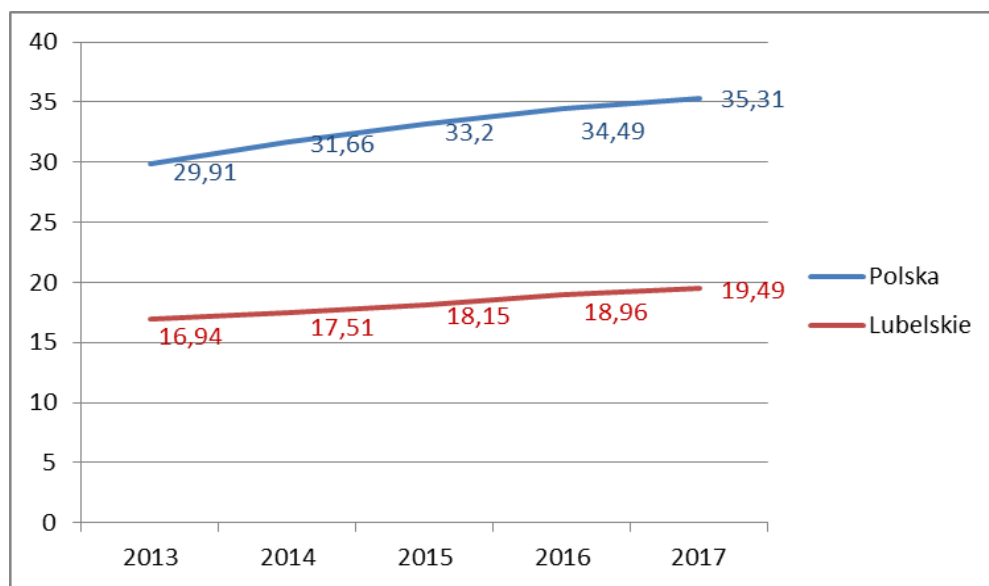
RAPORT CZĄSTKOWY

korzystnie w porównaniu do średniej krajowej, osiągając w 2017 roku wartość wskaźnika 4,9 km (Polska – 5,0 km), co plasuje region na 11. pozycji w kraju.

Województwo lubelskie pozostaje jednak na przedostatnim miejscu w rankingu województw pod względem wysokości wskaźnika gęstości sieci kolejowej - wyprzedzając jedynie województwo podlaskie z wartością wskaźnika na poziomie 3,6 km na 100 km².

Według danych STRATEG wartość wskaźnika rezultatu strategicznego Wskaźnik Kolejowej Dostępności Transportowej WKDT II (syntetyczny) wyniosła w 2017 roku 19,49 i plasuje województwo lubelskie na 11. miejscu w kraju (spadek o jedną pozycję w porównaniu do 2013¹⁰⁰, kiedy wskaźnik ten wynosił 16,94). Wartość wskaźnika WKDT II ze stanem na rok 2017 znacząco odbiega od zakładanej w Programie wartości docelowej - 26,95.

Wykres 40. Wskaźnik Kolejowej Dostępności Transportowej (WKDT II) syntetyczny w województwie lubelskim i w Polsce w latach 2013-2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, STRATEG

Obecnie infrastruktura kolejowa wraz z infrastrukturą dworcową w dalszym ciągu wymaga pilnych inwestycji modernizacyjnych w celu poprawy komfortu użytkownika jak również bezpieczeństwa. Z danych UTK dotyczących bezpieczeństwa wynika, że w 2017 roku 59% technicznej infrastruktury kolejowej w skali kraju znajdowało się w dobrym stanie, 25,5% w

¹⁰⁰ Prezentowany zakres czasowy wskaźnika wynika z dostępności danych statystycznych w bazie STRATEG

RAPORT CZĄSTKOWY

stanie dostatecznym, a 13,9% w stanie niezadawalającym (w tym 1,7% w stanie złym)¹⁰¹. W porównaniu do 2012 roku nastąpiło zwiększenie udziału infrastruktury technicznej ocenianej jako dobra (2012 - 43%).

Zgodnie z diagnozą opracowaną w ramach „Programu Strategicznego Rozwoju Transportu Województwa Lubelskiego” dostępność komunikacyjna na terenie województwa lubelskiego w roku 2012 była ograniczona, jako powody wskazywano następujące czynniki:

- sąsiedztwo słabo przenikalnej zewnętrznej granicy Unii Europejskiej,
- duże obciążenie ruchem tranzytowym niedającym dla regionu wartości dodanej oraz słabe (jak na warunki polskie) wyposażenie w nowoczesną infrastrukturę transportową (brak autostrad oraz bardzo niewielki udział dróg ekspresowych, przy jednoczesnym braku szybkich linii kolejowych),
- uwarunkowania historyczne niedorozwoju sieci osadniczej i jej rozproszenie i niska gęstość zaludnienia¹⁰².

Jak wskazuje Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (z perspektywą do 2030 roku)¹⁰³, województwo lubelskie w 2012 roku cechowało się wskaźnikiem międzygałęziowej dostępności transportowej (WMDT) na poziomie wyraźnie niższym od średniej krajowej (87% wartości krajowej). Należy jednak odnotować sukcesywny wzrost wskaźnika WMDT w latach 2013-2017, którego wartość w 2017 roku w regionie wyniosła 19,32, znacząco jednak odbiegała od średniej dla kraju - 36,65, plasując region na 12. pozycji¹⁰⁴. Wynik ten wskazuje na nieosiągnięcie wartości docelowej na rok 2023, która wynosi 25,44. W latach 2013-2017¹⁰⁵ nastąpił również znaczny wzrost wartości wskaźnika drogowej dostępności transportowej (WDDT), który w 2017 roku osiągnął na Lubelszczyźnie

¹⁰¹ Sprawozdanie ze stanu bezpieczeństwa ruchu kolejowego w 2017 r., Urząd Transportu Kolejowego, Warszawa, 2018, s. 121.

¹⁰² Program Strategicznego Rozwoju Transportu Województwa Lubelskiego, Lublin 2017 na podstawie Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (z perspektywą do 2030 roku), Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego w Lublinie, 2014, s.43.

¹⁰³ Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (z perspektywą do 2030 roku), Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego w Lublinie, 2014.

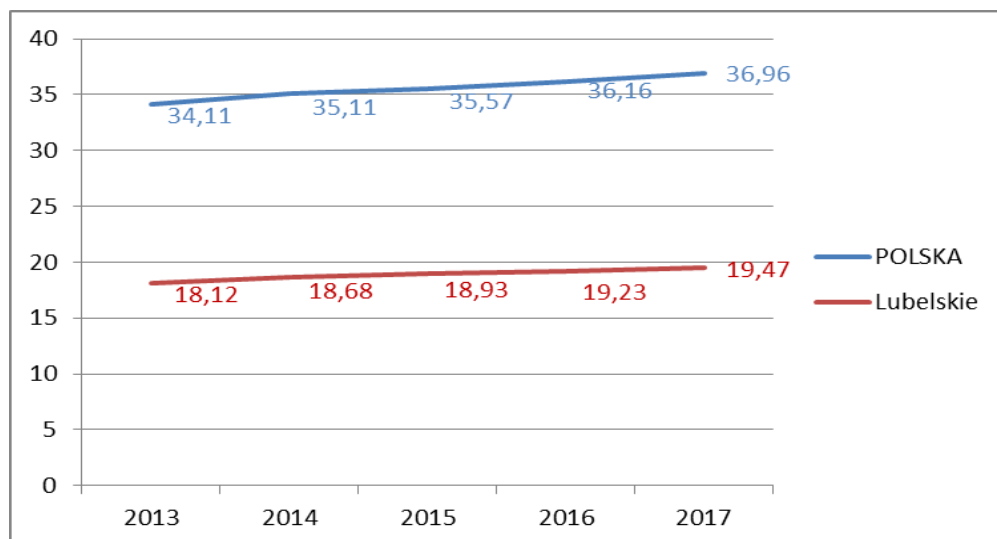
¹⁰⁴ Oszacowanie oczekiwanych rezultatów interwencji za pomocą miar dostępności transportowej dostosowanych do potrzeb dokumentów strategicznych i operacyjnych dot. perspektywy finansowej 2014-2020 (aktualizacja), PAN, 2017, s. 99.

¹⁰⁵ Przywołane dane wynikają z dostępności danych w bazie STRATEG.

RAPORT CZĄSTKOWY

wartość 19,47 i plasuje region na 12. miejscu w kraju. Zakładana w Programie wartość docelowa wskaźnika wynosi 23,24¹⁰⁶.

Wykres 41. Syntetyczny Wskaźnik Drogowej Dostępności Transportowej (WDDT II) w województwie lubelskim i Polsce w latach 2013-2017

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych STRATEG

Mimo iż powyższe dane wskazują na poprawę dostępności transportowej z roku na rok, obszar ten w dalszym ciągu wymaga interwencji ze względu na niski poziom osiągnięcia wskaźników docelowych zakładanych w Programie.

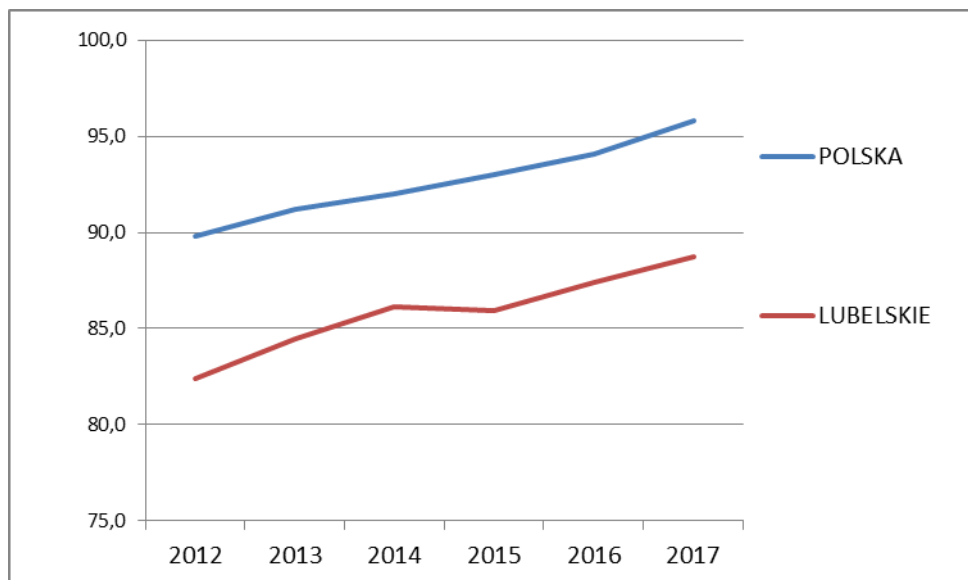
Według danych GUS w latach 2012-2017 w województwie lubelskim nastąpił znaczny wzrost długości dróg publicznych – w 2017 ich długość wyniosła ponad 36 tys. km (34,1 tys. km – w 2012). Długość dróg publicznych o nawierzchni twardej w regionie stanowiła w 2017 roku 60,2% (22,2 tys. km), długość dróg o nawierzchni gruntowej zaś stanowiła 39,8% dróg publicznych w regionie (14,7 tys. km). Na bazie danych dotyczących gęstości zaludnienia, obecny układ dróg w województwie lubelskim charakteryzuje się przeciętną gęstością.

Według danych GUS gęstość dróg publicznych o twardej nawierzchni w województwie lubelskim od 2012 sukcesywnie wzrastała (w 2014 nastąpiła stagnacja) i wyniosła w 2017 roku 88,7 km na 100 km² (w 2012 - 82,4 km/100 km²), co nadal plasuje Lubelszczyznę na 11 miejscu w kraju.

¹⁰⁶ RPO WL 2014-2020, s. 107.

RAPORT CZĄSTKOWY

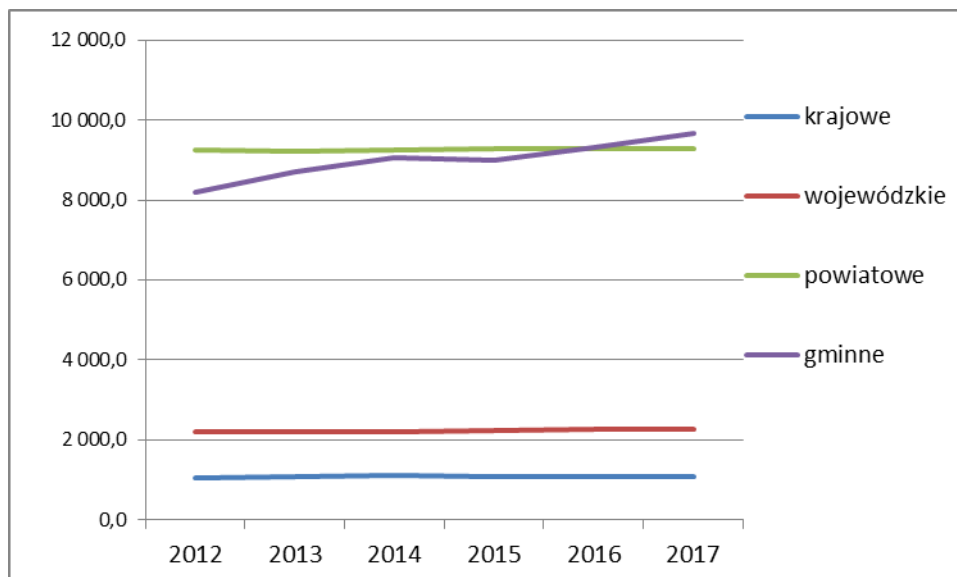
Wykres 42 Drogi publiczne o twardej nawierzchni na 100 km² w województwie lubelskim i w Polsce w latach 2012-2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Według danych GUS w latach 2012-2017 największy przyrost nastąpił w przypadku długości dróg gminnych który wyniósł 18,2% i jest wyższy od średniego przyrostu dla kraju (15,1%). W latach 2012-2017 w regionie odnotowano nieznaczny przyrost długości dróg krajowych (o 1,5%, średnia dla kraju – 1,2%), dróg powiatowych (o 0,52%, średnia dla kraju – 0,05%) oraz wzrost długości dróg wojewódzkich (o 2,1%, średnia dla kraju – 2,4%).

Wykres 43. Długość dróg o twardej nawierzchni według lokalizacji w województwie lubelskim w latach 2012-2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Istotnym mankamentem systemu komunikacyjnego województwa lubelskiego pozostaje słabość sieci drogowej mierzona wskaźnikiem gęstość dróg publicznych na 100 km². Gęstość dróg zwłaszcza w przypadku dróg krajowych pozostaje niższa niż średnia ogólnopolska. Według danych GUS w regionie lubelskim w latach 2012-2017 wskaźnik ten utrzymywał się na poziomie ponad 4 km/ 100 km², natomiast w kraju ponad 6 km. W przypadku dróg wojewódzkich różnice są mniejsze: w województwie lubelskim na każde 100 km² powierzchni przypada prawie 9 km takich tras, a w kraju ta średnia niewiele przekracza 9 km. Wyniki te wskazują na słabe skomunikowanie drogowe regionu z sąsiednimi województwami i dalej z innymi regionami kraju, co właśnie zapewniają drogi krajowe, które często są częścią tras międzynarodowych. Potwierdza to również wartość wskaźnika WMDT syntetycznego (Wskaźnik Międzygałęziowej Dostępności Transportowej) utrzymująca się dla województwa lubelskiego na stałym poziomie 17,35 jednostek w 2012 roku, 18,56 w 2015 r. z prognozą znacznego wzrostu dopiero w 2023 roku do 23,87 jednostek¹⁰⁷.

¹⁰⁷ Opracowanie instrukcji monitorowania zmian dostępności transportowej na potrzeby ewaluacji i sprawozdawczości z realizacji dokumentów programowych dot. polityki spójności perspektywy 2014-2020 oraz dokumentów strategicznych (krajowych i regionalnych). Raport przygotowany w ramach III etapu projektu: „Oszacowanie oczekiwanych rezultatów interwencji za pomocą miar dostępności transportowej dostosowanych do potrzeb dokumentów strategicznych i operacyjnych dot.

RAPORT CZĄSTKOWY

Z punktu widzenia wzrostu dostępności i zmniejszenia różnic wewnątrzregionalnych ważniejsze od inwestycji w obszarach peryferyjnych są inwestycje skutkujące zwiększeniem się promienia oddziaływania dużych miast jak Lublin. Należy zatem pozytywnie ocenić inwestycje w drogi wylotowe z tych miast realizowane np. z wykorzystaniem Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej 2007-2013 / Polska Wschodnia 2014-2020. W tym kontekście istotna jest także komplementarność inwestycji podejmowanych na szczeblu centralnym oraz wojewódzkim (np. dowiązanie dróg regionalnych do systemu autostrad i tras ekspresowych). Aktualny na terenie województwa lubelskiego pozostaje zatem problem związany z brakiem autostrad, niedostateczną siecią dróg ekspresowych oraz obwodnic, które stanowią ograniczenie ruchu drogowego w regionie¹⁰⁸. W latach 2012-2017 długość dróg ekspresowych zwiększyła się ponad 7 - krotnie - w 2017 roku długość sieci dróg ekspresowych wyniosła 89,1 tys. km (w 2012 roku - 12,1 tys. km).

Dla zwiększenia drogowej dostępności transportowej regionu konieczne są jednak dalsze inwestycje, podnoszące możliwość integracji dróg niższego rzędu z drogami wyższego rzędu jak również zapewnienie bezpieczeństwa ich użytkowania. Według raportu przygotowanego przez Departament Studiów Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad pn. *Raport o stanie technicznym sieci dróg krajowych*¹⁰⁹ na koniec 2011 roku w Polsce za drogi o dobrym stanie technicznym uznano 59% ogółu, o stanie niezadawalającym 24%, natomiast złym 18%. Stan nawierzchni dróg krajowych był zróżnicowany w poszczególnych regionach kraju. Województwo lubelskie według klasyfikacji złego stanu nawierzchni zajmowało 6 miejsce wśród pozostałych województw, przekraczając średnią krajową.

Według danych Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad w roku 2017 w granicach województwa lubelskiego było 52% dróg krajowych, których stan techniczny był dobry, 21% stanowiły drogi o złym stanie technicznym (średnia dla kraju odpowiednio: 58%; 14,5%). Według danych GUS 2017 roku w regionie odnotowano 1 242 wypadki drogowe (skutkiem tych wypadków było 157 ofiar śmiertelnych). W tym obszarze nastąpił spadek w porównaniu z rokiem 2012, kiedy to miało miejsce 1625 wypadków na drogach oraz odnotowano 243 przypadki ofiar śmiertelnych.

perspektywy finansowej 2014-2020”, Polska Akademia Nauk Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania im. S. Leszczyckiego, Warszawa 2015, str. 20,

¹⁰⁸ Aneks diagnostyczny do projektu RPO WL 2014-2020, Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego w Lublinie, 2014 r., s. 42.

¹⁰⁹ Raport o stanie technicznym sieci dróg krajowych na koniec 2011 roku, GDDiKA, Warszawa 2012.

RAPORT CZĄSTKOWY

Pod względem liczby wypadków drogowych w 2017 roku Lubelszczyzna zajmowała 10. pozycję w kraju (spadek o jedno miejsce w porównaniu do 2012 roku), najwięcej wypadków odnotowano wówczas w województwie mazowieckim (4 048).

Tabela 36. Liczba wypadków drogowych ogółem według województw i w Polsce w latach 2012-2017

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
POLSKA	37 062	35 847	34 970	32 967	33 664	32 760
Dolnośląskie	3 221	2 586	2 466	2 280	2 324	2 183
Kujawsko-pomorskie	1 318	1 182	1 044	1 008	1 018	949
Lubelskie	1 625	1 497	1 408	1 252	1 262	1 242
Lubuskie	803	747	717	639	684	682
Łódzkie	3 905	3 830	3 986	3 991	4 222	3 787
Małopolskie	3 903	3 764	3 936	3 839	3 939	3 612
Mazowieckie	4 490	4 579	4 385	4 006	4 078	4 048
Opolskie	797	791	738	710	754	700
Podkarpackie	1 808	1 807	1 751	1 703	1 682	1 710
Podlaskie	767	738	692	690	686	693
Pomorskie	2 766	2 641	2 724	2 675	2 725	2 608
Śląskie	4 683	4 529	4 360	3 792	3 650	3 502
Świętokrzyskie	1 393	1 399	1 308	1 353	1 365	1 235
Warmińsko-mazurskie	1 607	1 621	1 645	1 535	1 627	1 455
Wielkopolskie	2 569	2 633	2 392	2 196	2 316	3 122
Zachodniopomorskie	1 407	1 503	1 418	1 298	1 332	1 232

Źródło: dane GUS, Bank Danych Lokalnych

RAPORT CZĄSTKOWY

Podsumowując, ocena adekwatności celów Programu w stosunku do zmiany sytuacji społeczno-gospodarczej w obszarze transportu wskazuje na wysoki stopień aktualności założeń wsparcia RPO WL 2014-2020.

W zakresie transportu drogowego odnotować należy poprawę w zakresie dostępności transportowej, nadal jednak istnieje potrzeby interwencji w tym zakresie są aktualne ze względu na niski poziom osiągnięcia wskaźników programowych. Mimo sukcesywnemu wzrostowi w latach 2013-2017 wartości wskaźnika drogowej dostępności transportowej (WDDT), który w 2017 roku osiągnął na Lubelszczyźnie wartość 19,47, nie osiągnięto zakładanej w Programie wartości docelowej wskaźnika, która wynosi 23,24 **(P1)**.

W zakresie transportu kolejowego również należy odnotować poprawę w zakresie dostępności transportowej, w dalszym ciągu poziom osiągnięcia wskaźników programowych jest niski, co wskazuje na potrzebę dalszych interwencji **(P7)**. Wartość wskaźnika rezultatu strategicznego Wskaźnik Kolejowej Dostępności Transportowej WKDT II wyniosła w 2017 roku 19,49 i znacząco odbiega od zakładanej w Programie wartości docelowej - 26,95. W obszarze transportu kolejowego aktualnym problemem pozostaje niedostateczny system łączności, ograniczający dostępność kolejową, potrzebą zaś modernizacja wyeksploatowanej infrastruktury drogowej i kolejowej.

Osiągnięcie zakładanych celów w ramach OP8 uwarunkowane jest podobnie jak w przypadku innych osi priorytetowych czynnikami zewnętrznymi w zakresie infrastruktury drogowej jak i infrastruktury kolejowej. Odnośnie inwestycji drogowych należy wskazać na powszechne problemy w budownictwie jakim są trudności ze zgodnością przepisów i uzyskaniem zgód **(C1)**, możliwy skok cen materiałów budowlanych **(C2)** oraz możliwość wystąpienia problemów kadrowych wykonawców robót budowlanych **(C3)**. Problemy te skutkują przesuwaniem terminu realizacji projektu, zmianą zakresu zadań projektowych, np. zmianę formuły działań z określonej w złożonym wniosku jako „zaprojektuj i wybuduj” na realizację zadania w formie udzielenia 2 zamówień publicznych, oddzielnie na opracowanie dokumentacji projektowej i na roboty budowlane. Z kolei - odnośnie inwestycji kolejowych należy wskazać na niską gęstość sieci kolejowych w regionie na tle województwa w Polsce **(C4)**, niska częstotliwość połączeń kolejowych **(C5)** i wysoka konkurencyjności środków unijnych w tym obszarze (pozytywy) **(C6)** w zakresie środków zarówno z programów regionalnych jak również tych realizowanych z poziomu krajowego. Podobnie jak pozostałe środki transportu, kolej również wykazuje znaczne dysproporcje w rozmieszczeniu na terenie Polski. Najgęstsza sieć kolejowa jest na obszarze województw południowo-zachodniej Polski, ma to związek z rozwojem przemysłu i historyczną sytuacją na ziemiach polskich wynikającą z zaborów. Gęsta sieć linii kolejowych wspomaga rozwój przewozów pasażerskich, lecz nie

RAPORT CZĄSTKOWY

jest decydującym czynnikiem w tej kwestii. Najważniejsza jest oferta dostosowana do specyficznych dla danego obszaru potrzeb. Głównymi składnikami takiej oferty są przede wszystkim dopasowany rozkład jazdy (odpowiednio dostosowane godziny odjazdu i częstotliwość kursowania pociągów) oraz odpowiedni tabor i poziom obsługi. Niezależnie od wskazanych powyżej możliwych elementów wpływających na minimalizowanie tego czynnika negatywnego niska gęstość sieci kolejowej wpływać będzie zapewne w większym stopniu niż w regionach z wyższym poziomem gęstości sieci na czasochłonność i koszty procesu inwestycyjnego w tym obszarze wsparcia dostępnego ze środków pomocowych Programu.

Oś Priorytetowa 9 Rynek pracy

W OP9 Rynek pracy, postawiono następujące cele szczegółowe:

Tabela 37. Cele szczegółowe i priorytety inwestycyjne w OP9 Rynek pracy

Priorytet Inwestycyjny	Działanie	Cel szczegółowy
8i Dostęp do zatrudnienia dla osób poszukujących pracy i osób biernych zawodowo, w tym długotrwale bezrobotnych oraz oddalonych od rynku pracy, także poprzez lokalne inicjatywy na rzecz zatrudnienia oraz wspieranie mobilności pracowników	Działanie 9.1 Aktywizacja zawodowa	Cele szczegółowe Priorytetu Inwestycyjnego 8i: 1) Zwiększenie zatrudnienia osób znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy (w tym głównie osób starszych w wieku 50 lat i więcej, kobiet, osób z niepełnosprawnościami, osób długotrwale bezrobotnych oraz o niskich kwalifikacjach); 2) Poprawa szans na zatrudnienie osób odchodzących z rolnictwa oraz sytuacji zawodowej osób zatrudnionych na umowach krótkoterminowych, pracujących na umowach cywilno-prawnych i ubogich pracujących.
	Działanie 9.2 Aktywizacja	Cele szczegółowe

RAPORT CZĄSTKOWY

	zawodowa – projekty PUP	Priorytetu Inwestycyjnego 8i: 1) Zwiększenie zatrudnienia osób znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy (w tym osób głównie starszych w wieku 50 lat i więcej, kobiet, osób z niepełnosprawnościami, osób długotrwale bezrobotnych oraz o niskich kwalifikacjach); 2) Poprawa szans na zatrudnienie osób odchodzących z rolnictwa.
8iii Praca na własny rachunek, przedsiębiorczość i tworzenie przedsiębiorstw, w tym innowacyjnych mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw	Działanie 9.3 Rozwój przedsiębiorczości	Zwiększenie liczby nowych i trwałych miejsc pracy w regionie.
	Działanie 9.6 Rozwój przedsiębiorczości w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Lubelskiego Obszaru Funkcjonalnego	Zwiększenie liczby nowych i trwałych miejsc pracy w regionie
8iv Równość mężczyzn i kobiet we wszystkich dziedzinach, w tym dostęp do zatrudnienia, rozwój kariery, godzenie życia zawodowego i prywatnego oraz promowanie równości wynagrodzeń za taką samą pracę	Działanie 9.4 Godzenie życia zawodowego i prywatnego	Zwiększenie poziomu zatrudnienia osób opiekujących się dziećmi do 3 lat.
	Działanie 9.7 Godzenie życia zawodowego i prywatnego w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Lubelskiego Obszaru Funkcjonalnego	Zwiększenie poziomu zatrudnienia osób opiekujących się dziećmi do 3 lat.

Źródło: SZOOP WL, 18.12.2018r.

RAPORT CZĄSTKOWY

Zasadność wdrażania interwencji w obszarze rynku pracy w regionie lubelskim znajduje potwierdzenie w sytuacji społeczno-gospodarczej regionu szczególnie w zakresie bezrobocia, aktywności zawodowej ludności, sytuacji wybranych grup na rynku pracy.

W okresie programowania RPO WL 2014-2020 region cechował się wysokim poziomem bezrobocia (P1)¹¹⁰. W ostatnich latach zanotowano spadek poziomu bezrobocia w całym kraju, w tym również w województwie lubelskim (C1). Mimo to obserwuje się dysproporcje w zakresie rejestrowanego bezrobocia w porównaniu z tendencjami krajowymi: na koniec 2012 roku stopa bezrobocia w województwie lubelskim była wyższa od średniej krajowej o 0,8 p.p., natomiast w grudniu 2017 różnica ta wyniosła 2,2 p.p. na niekorzyść województwa lubelskiego (źródło: Analiza sytuacji społeczno-ekonomicznej województwa lubelskiego w obszarach oddziaływania Europejskiego Funduszu Społecznego, Lublin 2018 oraz dane Wojewódzkiego Urzędu Pracy nt. bezrobocia rejestrowanego, stan na 31.12.2018¹¹¹). Obserwowane jest wysokie ukryte bezrobocie, które występuje w województwie, głównie na obszarach wiejskich (P2)¹¹². W Aneksie diagnostycznym do projektu Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2014 – 2020 wskazuje się na wysoki odsetek bezrobotnych w subpopulacji pracujących poza rolnictwem indywidualnym (stopa II), który jest od lat znacznie wyższy od wskaźnika krajowego. W końcu 2012 roku w Polsce wskaźnik ten wynosił 18,4%, a w województwie lubelskim 26,3%. Wysoka stopa II świadczy m.in. o wysokim ukrytym bezrobociu, które występuje w województwie głównie na obszarach wiejskich (na podstawie dokumentu „Sytuacja na rynku pracy w województwie lubelskim według stanu na dzień 31 grudnia 2012 r.”, Wojewódzki Urząd Pracy w Lublinie, Wydział Badań i Analiz.)

¹¹⁰ Problem nr 1 wskazany w diagramie logiki interwencji

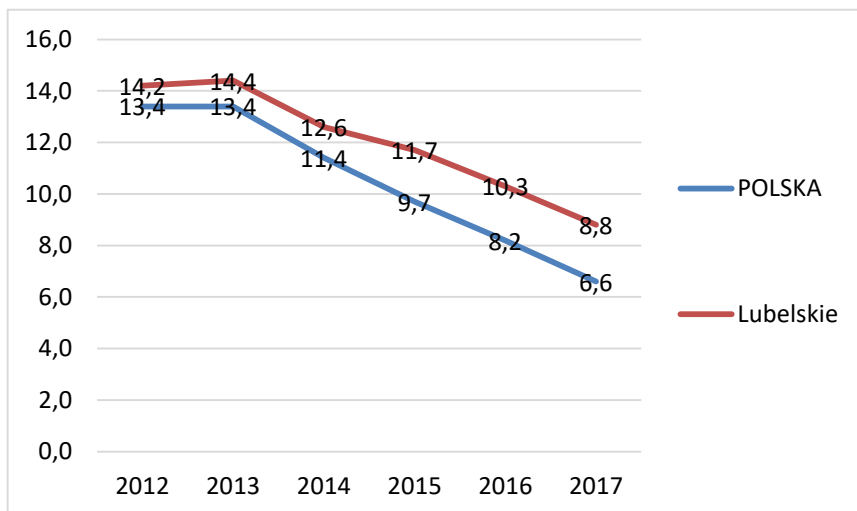
¹¹¹ Źródło: [Poziom stopy bezrobocia według WUP](#)

¹¹² Źródło: Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014 – 2020 , Załącznik do uchwały Nr CCLXXXVIII/5735/2018

Zarządu Województwa Lubelskiego z dnia 24 lipca 2018 r. str. 118 „Ze względu na wysoki poziom ukrytego bezrobocia, w tym głównie na obszarach wiejskich, w ramach priorytetu została zaplanowana reorientacja zawodowa osób odchodzących z rolnictwa w celu podejmowania przez nich zatrudnienia poza rolnictwem”; Problem nr 2 wskazany w diagramie logiki interwencji

RAPORT CZĄSTKOWY

Wykres 44. Stopa bezrobocia rejestrowanego; Polska i województwo lubelskie

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

W okresie programowania RPO WL 2014-2020 jako problem wymagający interwencji zidentyfikowano spadek liczby aktywnych zawodowo oraz wzrost liczby biernych zawodowo w grupie wiekowej 50+ (P4 i P5)¹¹³.

Na przestrzeni lat 2012 - 2017 bezwzględna liczba osób aktywnych zawodowo w regionie spadła z 1 058 000 do 934 000. Jednocześnie współczynnik aktywności zawodowej województwie lubelskim, wg BAEL (Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności) spadł o 1,4 p.p. z 56,5% (w 2012 roku) do 54,9% (w 2017 roku). Wskazuje to na występowanie niekorzystnych procesów demograficznych, które powodują zmniejszanie się populacji mieszkańców regionu; co prawda spadek liczby ludności nieaktywnej zawodowo w analizowanym okresie był bardziej zauważalny niemniej jednak ubytek 25643 osób aktywnych zawodowo wywarł negatywny wpływ na regionalny rynek pracy (C2, C3).

Problem dla regionalnego rynku pracy stanowi również duża liczba osób biernych zawodowo w grupie wiekowej 50+. Dane GUS pokazują, że współczynnik aktywności zawodowej w wieku 50 lat i więcej w 2012 roku wynosił 36,0%, zaś w roku 2017 było to 34,2%, co stanowi spadek o 1,8 p.p.

Na etapie programowania RPO WL 2014-2020 zauważono również pogarszającą się sytuację osób z wykształceniem wyższym na regionalnym rynku pracy (luka kompetencyjna) (P3)¹¹⁴.

¹¹³ Problem nr 4 i 5 wskazany w diagramie logiki interwencji

RAPORT CZĄSTKOWY

Wskaźnik zatrudnienia osób z wykształceniem wyższym to 75,4 w roku 2012, a w roku 2017 wskaźnik ten pozostał bez zmian. Dane te pokazują, że osoby z wyższym wykształceniem, pomimo ponoszenia obiektywnie wyższych nakładów na zdobycie kwalifikacji nie ponoszą z tego tytułu współmiernych korzyści w postaci zmniejszenia ryzyka pozostawania poza rynkiem pracy. Opisane powyżej zjawiska dotyczące rynku pracy wskazują, że chociaż zmieniła się sytuacja na rynku pracy – działania interwencyjne, przy wzięciu pod uwagę nowych uwarunkowań, powinny być kontynuowane.

Na etapie programowania RPO WL 2014-2020 zdiagnozowano niski poziom przedsiębiorczości, ograniczoną możliwością generowania miejsc pracy przez sektor MMŚP (Mikro, Małych i Średnich Przedsiębiorstw) oraz brak kapitału finansowego na założenie i rozwój własnej działalności (P1, P2, P3)¹¹⁵. Problemy te pozostają nadal aktualne. Jak zauważają eksperci dysponowanie przez przedsiębiorstwo odpowiednimi – co do wielkości i struktury – źródłami finansowania nie tylko umożliwi prowadzenie działalności operacyjnej i inwestycyjnej, ale także zapewnia bezpieczeństwo finansowe, tj. utrzymanie płynności w krótkim i długim okresie; dostęp do instrumentów finansowania zaspokajających potrzeby przedsiębiorstwa w tym zakresie może stanowić również źródło przewagi konkurencyjnej przedsiębiorstwa. Ważnym kryterium wyboru strategii finansowania przedsiębiorstwa są koszty pozyskania kapitału finansującego aktywa przedsiębiorstwa. Koszty te mają istotny wpływ na ostateczne wyniki jego działalności¹¹⁶. Z kolei w raporcie „Mali szukają pieniędzy - kapitał dla MSP” (Libner A., raport 2011), autorka, opierając się na danych o stanie przedsiębiorstw z 2010 i 2011 roku, podkreśla, że dostęp do źródeł finansowania jest jednym z kluczowych elementów funkcjonowania i rozwoju przedsiębiorstw działających w systemach nowoczesnych gospodarek rynkowych. Jednakże w Polsce kapitał własny ma bardzo duże znaczenie w finansowaniu działalności przedsiębiorstw, co nie sprzyja dynamicznemu rozwojowi przedsiębiorstw, a brak dostępności kapitału zewnętrznego często hamuje realne możliwości ich rozwoju. Zatem wsparcie, które przedsiębiorcy mogą uzyskać dzięki Działaniom do nich adresowanym może znacząco wypełnić lukę w dostępie do kapitału i wesprzeć wewnętrzne procesy rozwojowe.

Jednym z problemów w woj. lubelskim jest niski stopień nasycenia regionu przedsiębiorczością. Nasycenie podmiotami gospodarczymi w 2012 r. wynosiło 767 podmiotów na 10 tys. mieszkańców, co było jednym z najniższych wskaźników w Polsce. W

¹¹⁴ Problem nr 3 wskazany w diagramie logiki interwencji

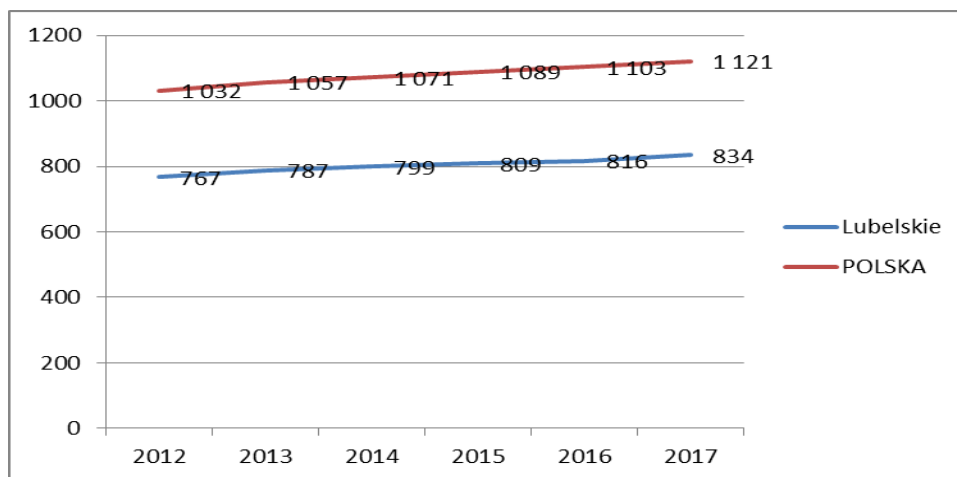
¹¹⁵ Problem nr 1,2,3 wskazany w diagramie logiki interwencji

¹¹⁶ Duliniec A., Finansowanie przedsiębiorstwa: strategię i instrument, PWE, Warszawa 2011

RAPORT CZĄSTKOWY

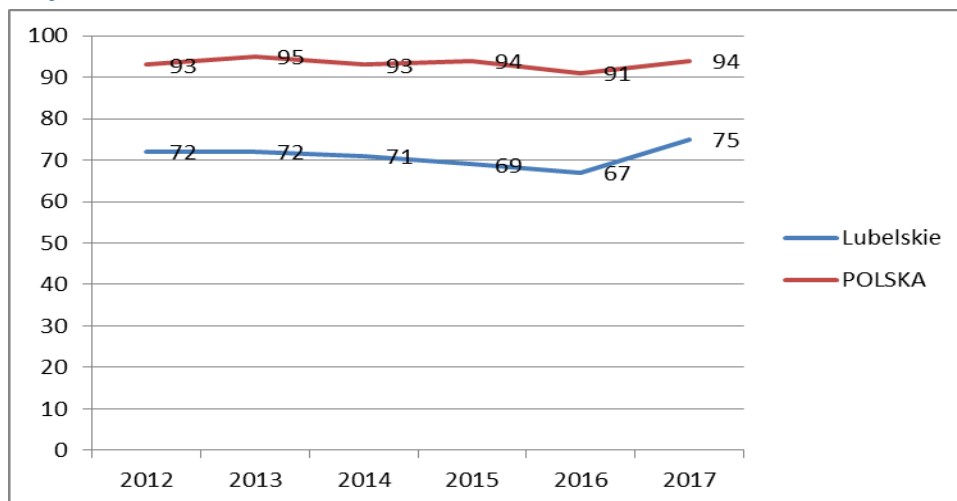
2017 roku ten wskaźnik był nieco wyższy, aczkolwiek nadal niski w porównaniu ze średnią kraju i z poszczególnymi województwami.

Wykres 45. Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności; Polska i województwo lubelskie

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

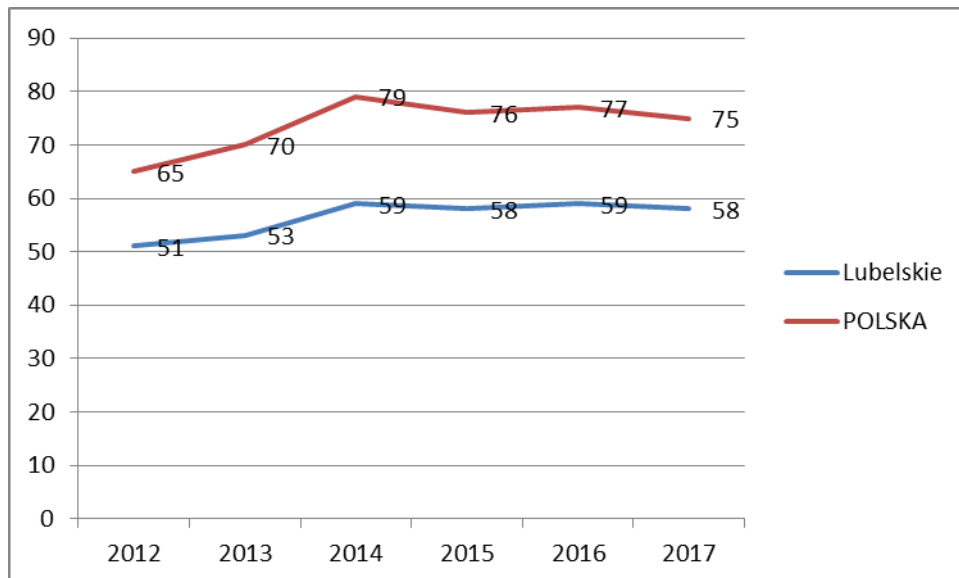
Wykres 46. Jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. ludności; Polska i województwo lubelskie

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

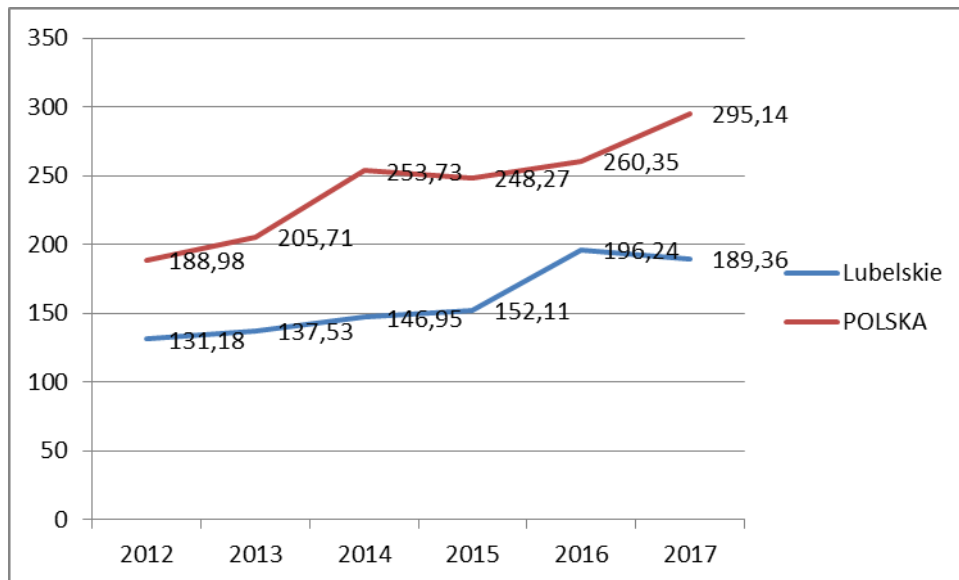
RAPORT CZĄSTKOWY

Wykres 47. Jednostki wykreślone z rejestru REGON na 10 tys. ludności

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

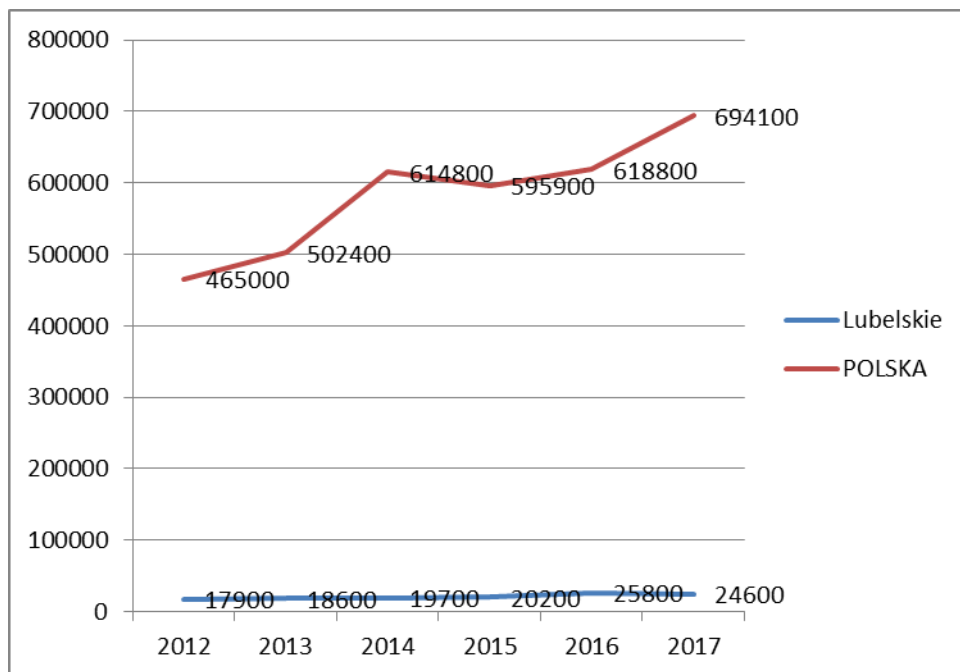
Wykres 48. Liczba nowopowstałych miejsc pracy w przeliczeniu na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

RAPORT CZĄSTKOWY

Wykres 49. Liczba nowo utworzonych miejsc pracy; Polska i województwo lubelskie

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Na etapie programowania RPO WL 2014-2020 zdiagnozowano niski wskaźnik opieki instytucjonalnej nad dzieckiem do lat 3, nieadekwatne do potrzeb zaplecze instytucjonalne związane z opieką nad dzieckiem do lat 3 (P1, i P2)¹¹⁷. Upowszechnienie opieki żłobkowej pozostaje nadal jednym z głównych wyzwań, przed którym stoi region, jeżeli różnice w dostępie do rynku pracy kobiet i mężczyzn mają się zmniejszyć, a aktywność ekonomiczna mieszkańców wzrosnąć.

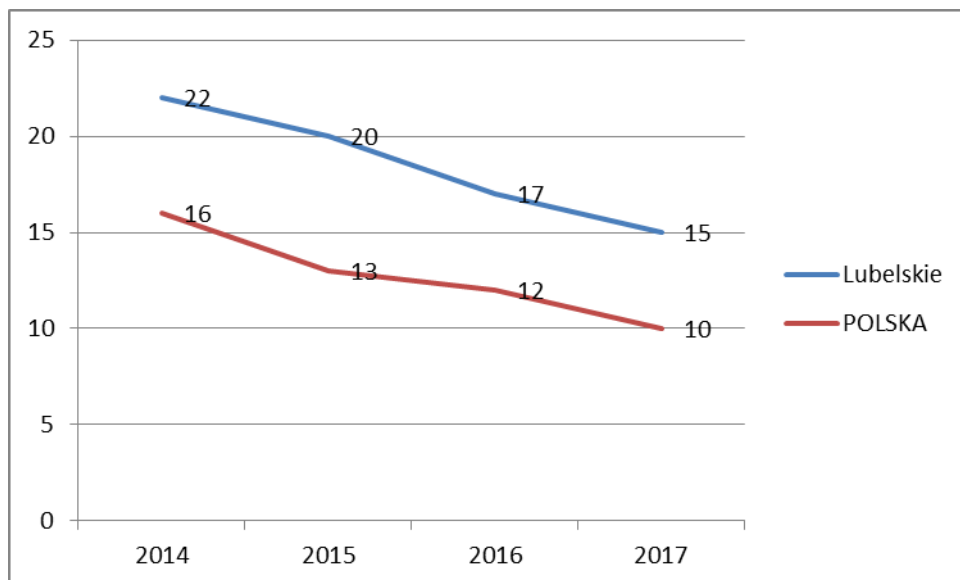
Niska dostępność opieki nad dziećmi jest w województwie lubelskim nadal widoczna. Co prawda należy zauważyć, że sytuacja opieki nad dziećmi w ostatnich latach nieznacznie poprawiła się, ale porównanie z innymi województwami nie wychodzi na korzyść województwa lubelskiego.

Wskaźnik liczby dzieci na miejsce w żłobku, klubie dziecięcym i u dziennego opiekuna w województwie lubelskim jest wyższy niż średnia w kraju.

¹¹⁷ Problem nr 1 i 2 wskazany w diagramie logiki interwencji

RAPORT CZĄSTKOWY

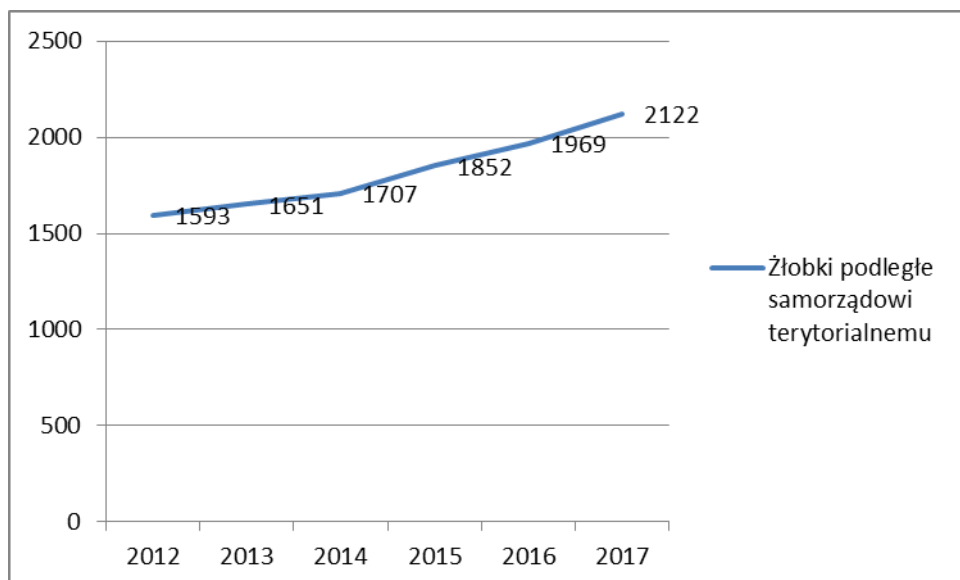
Wykres 50. Liczba dzieci na miejsce w żłobku, klubie dziecięcym i u dziennego opiekuna (dane GUS)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Z roku na rok systematycznie rośnie liczba żłobków podległych samorządowi terytorialnemu.

Wykres 51. Żłobki podległe samorządowi terytorialnemu (dane GUS)

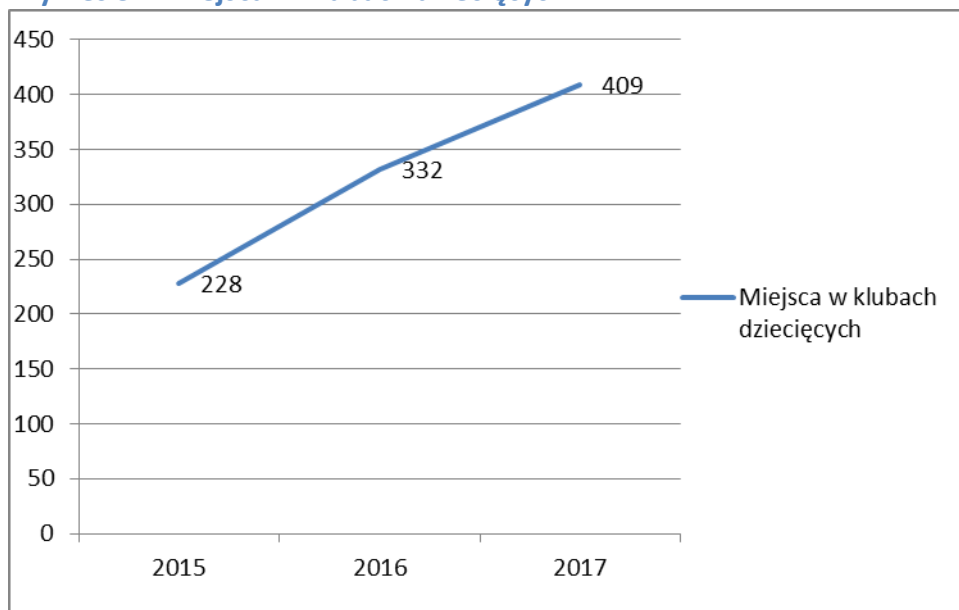

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Wzrasta również liczba miejsc w klubach dziecięcych, żłobkach i oddziałach żłobkowych (choć w odniesieniu do oddziałów żłobkowych sytuacja w 2016 i 2017 roku była zbliżona).

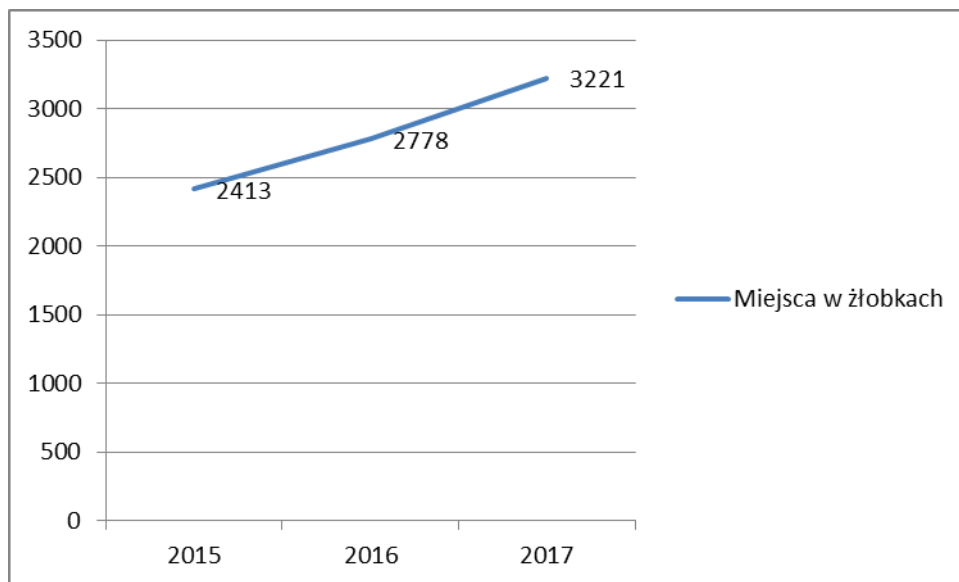
RAPORT CZĄSTKOWY

Wykres 52. Miejsca w klubach dziecięcych

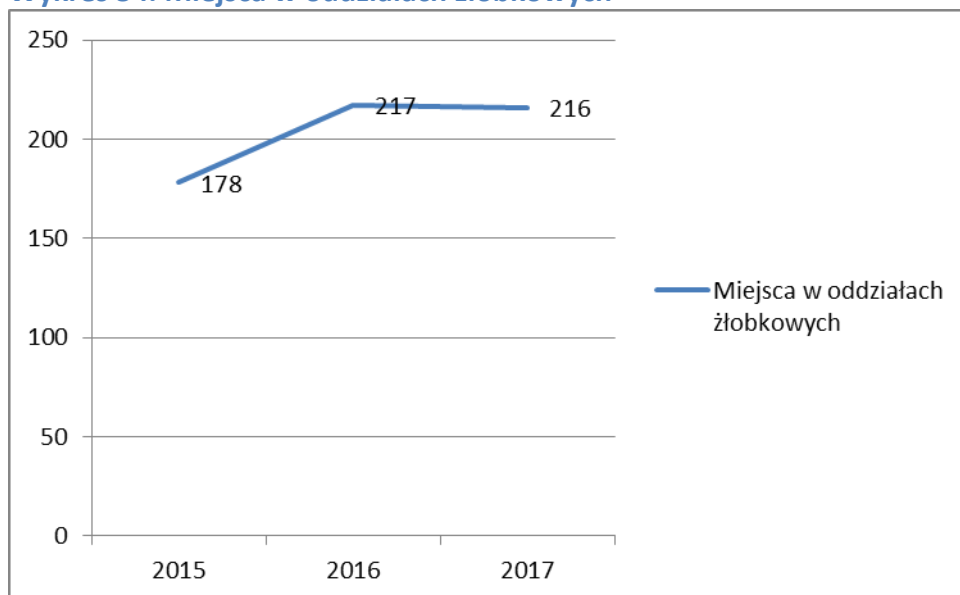
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Wykres 53. Miejsca w żłobkach

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Wykres 54. Miejsca w oddziałach żłobkowych

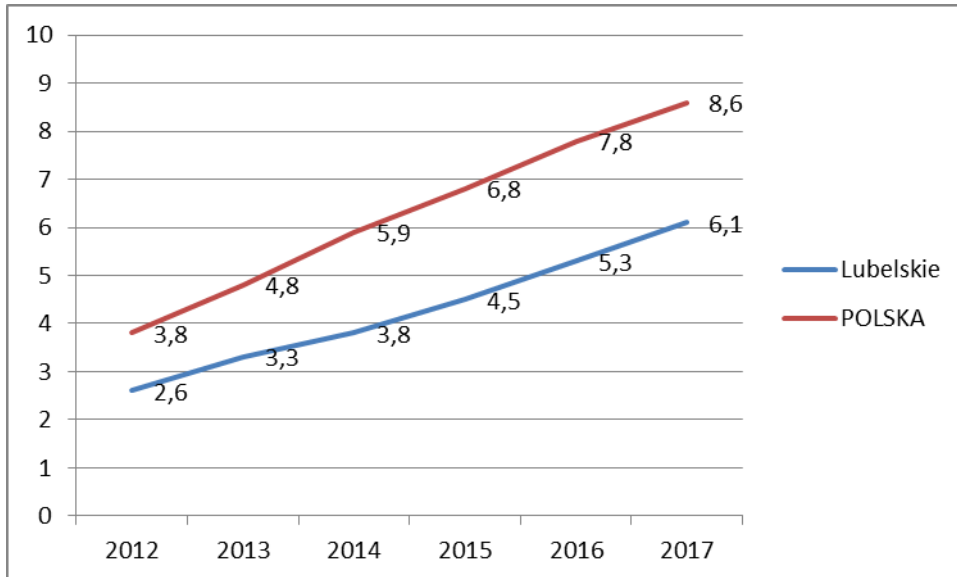

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Odsetek dzieci w wieku do lat 3 objętych opieką w żłobkach na przestrzeni ostatnich lat stale rośnie, aczkolwiek w porównaniu z innymi województwami i średnią w kraju, można powiedzieć, że nadal jest niekorzystny.

RAPORT CZĄSTKOWY

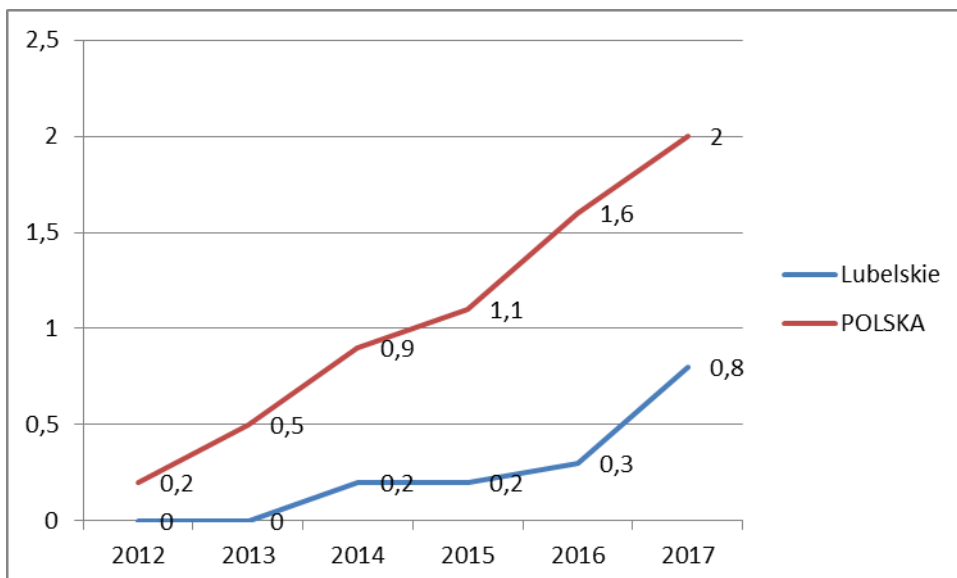
Wykres 55. Odsetek dzieci w wieku do lat 3 objętych opieką w żłobkach (dane GUS)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Jeszcze mniej korzystnie wygląda sytuacja objęcia dzieci w wieku do lat 3 opieką w żłobkach na wsi.

Wykres 56. Odsetek dzieci w wieku do lat 3 objętych opieką w żłobkach na wsi (dane GUS)

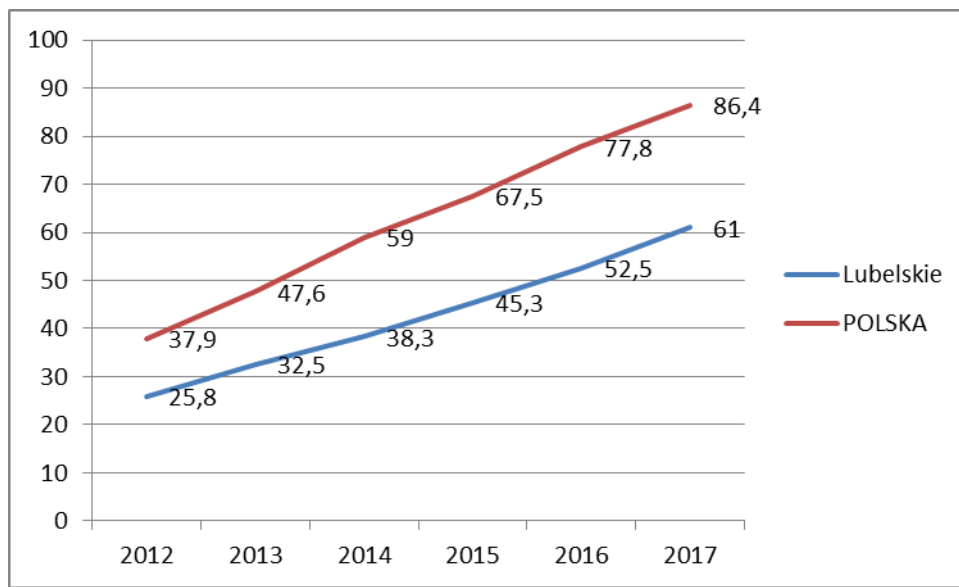
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Województwo lubelskie charakteryzuje się niskim poziomem współczynnika użłobkowania (liczba dzieci w placówkach opieki nad dziećmi do lat 3 na 1 tys. dzieci w wieku do lat 3) –

RAPORT CZĄSTKOWY

zdecydowanie niższym niż średnia w kraju i niższym aniżeli zanotowana w większości województw.

Wykres 57. Współczynnik uźłobkowania (Dzieci w placówkach opieki nad dziećmi do lat 3 na 1 tys. dzieci w wieku do lat 3) (dane GUS); Polska i województwo lubelskie

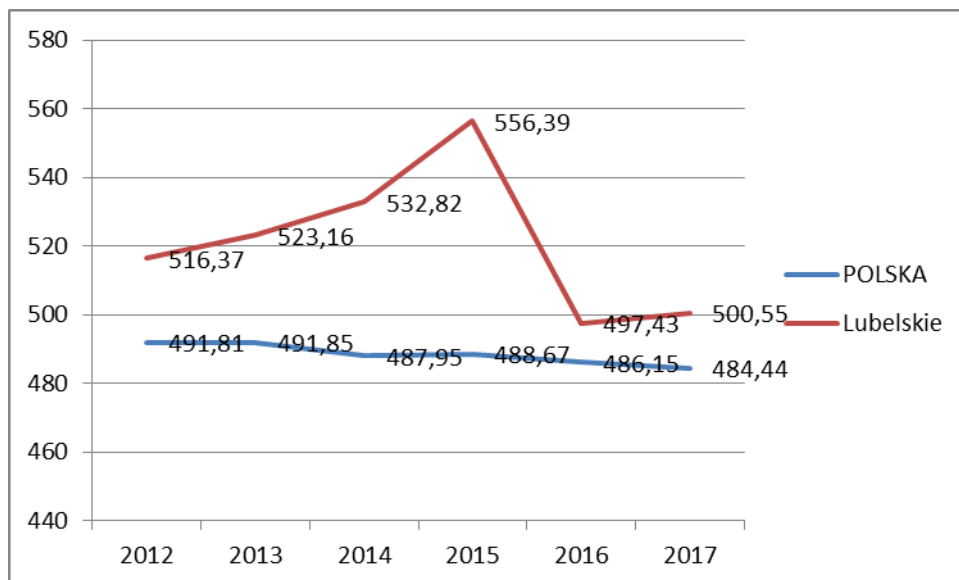
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Zdiagnozowany na etapie programowania RPO WL 2014-2020 niższy niż dla mężczyzn współczynnik aktywności zawodowej kobiet (P3)¹¹⁸ jest nadal widoczny, zatem działania skierowane na wspieranie rozwoju systemu opieki nad dziećmi nie traci na aktualności. Aczkolwiek należy zauważyć, że ostatnie lata przyniosły spadek liczby kobiet biernych zawodowo.

¹¹⁸ Problem nr 3 wskazany w diagramie logiki interwencji

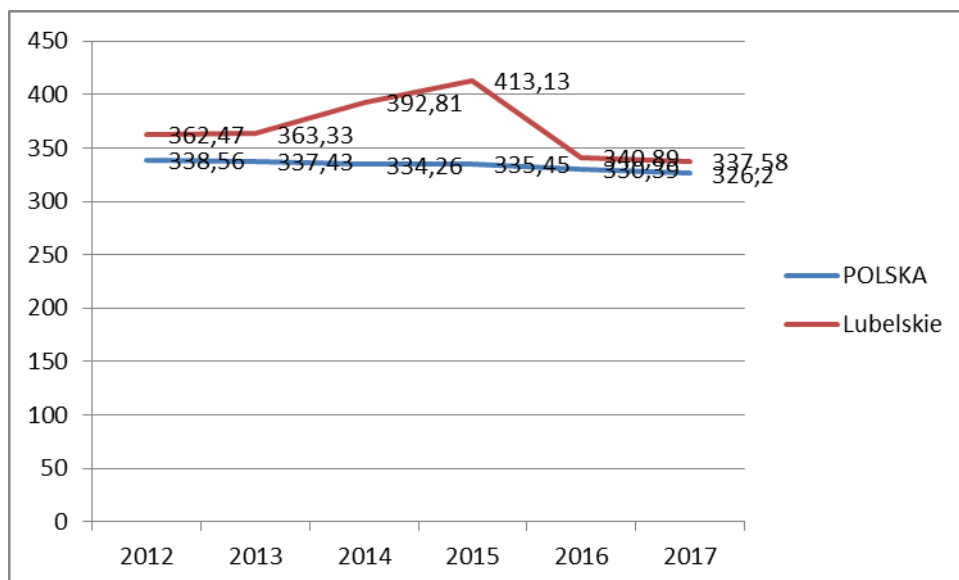
RAPORT CZĄSTKOWY

Wykres 58. Bierni zawodowo na 1000 ludności w wieku powyżej 15 roku życia (Kobiety); Polska i województwo lubelskie

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Wykres 59. Bierni zawodowo na 1000 ludności w wieku powyżej 15 roku życia (mężczyźni); Polska i województwo lubelskie

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

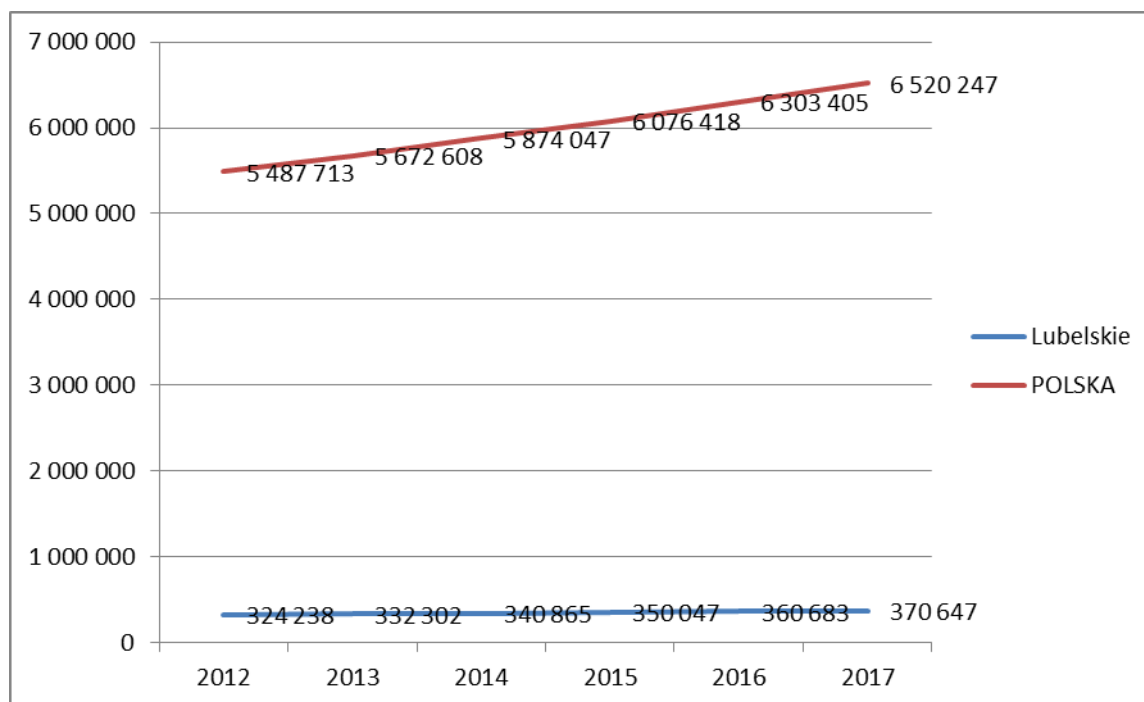
Wyżej przedstawione dane należy rozpatrywać w kontekście czynników społeczno-demograficznych takich jak przyrost naturalny, który od lat jest ujemny - w 2012 roku w województwie lubelskim był to wskaźnik -0,6 na 1 tys. ludności, a w 2016 już -1,2. Dla

RAPORT CZĄSTKOWY

porównania średni przyrost naturalny w Polsce na 1 tys. ludności w 2012 roku to 0, a w 2016 roku to -0,1 (C1).

Warto również zaznaczyć, że wydłuża się średnia długość życia (C1, C2) – rośnie liczba osób w wieku 65 lat i więcej. W województwie lubelskim było takich osób w roku w 2012 roku 324 238, natomiast w 2017 roku – 370 647.

Wykres 60. Średnia długość życia w grupie osób 65 lat i więcej; Polska i województwo lubelskie

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Ważnym czynnikiem kontekstualnym jest saldo migracji (C1), szczególnie zagranicznych. Warto odnotować, że w 2012 roku saldo migracji zagranicznych na 1 tys. ludności w województwie lubelskim było ujemne i wynosiło -0,18, natomiast w 2017 saldo było dodatnie i wynosiło 0,16.

RAPORT CZĄSTKOWY
Os Priorytetowa 10 Adaptacyjność przedsiębiorstw i pracowników do zmian

W OP10 Adaptacyjność przedsiębiorstw i pracowników do zmian, postawiono następujące cele szczegółowe:

Tabela 38. Cele szczegółowe i priorytety inwestycyjne w OP 10 Adaptacyjność przedsiębiorstw i pracowników do zmian

Priorytet Inwestycyjny	Działanie	Cel szczegółowy
8v Przystosowanie pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian	Działanie 10.1 Usługi rozwojowe dla MMŚP	Wzrost liczby przedsiębiorstw sektora MMŚP, które skorzystały z usług rozwojowych.
	Działanie 10.2 Programy typu outplacement	Zwiększenie dostępu do zatrudnienia lub jego kontynuacji osób objętych działaniami typu outplacement.
	Działanie 10.4 Programy typu outplacement w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Lubelskiego Obszaru Funkcjonalnego	Zwiększenie dostępu do zatrudnienia lub jego kontynuacji osób objętych działaniami typu outplacement.
8vi Aktywne i zdrowe starzenie się	Działanie 10.3 Programy polityki zdrowotnej	Zwiększenie liczby realizowanych programów zdrowotnych w zakresie chorób negatywnie wpływających na rynek pracy.

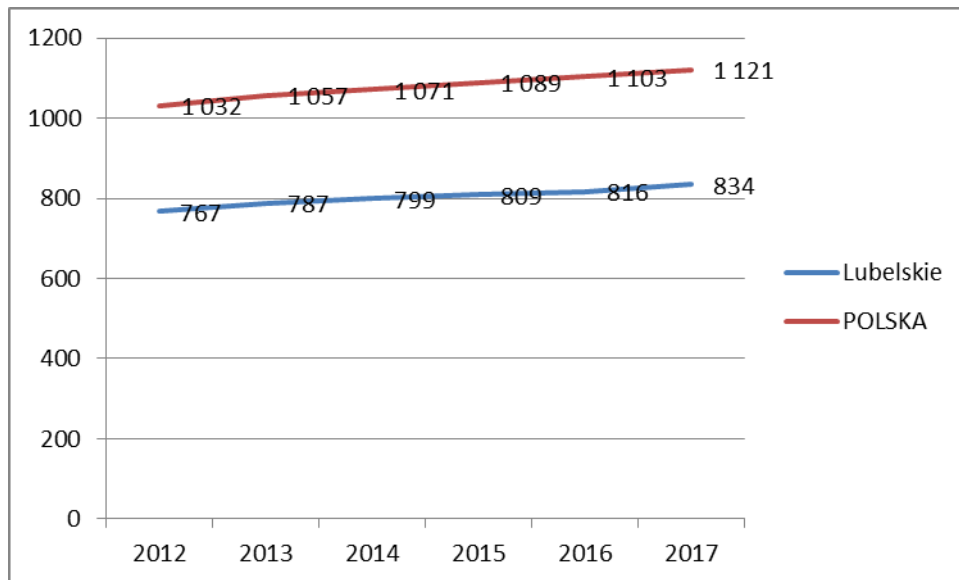
Źródło: SZOOP WL, 18.12.2018r.

Jednym z problemów w woj. lubelskim jest niski stopień nasycenia regionu przedsiębiorczością (P1)¹¹⁹. Nasycenie podmiotami gospodarczymi w 2012 r. wynosiło 767 podmioty na 10 tys. mieszkańców, co było jednym z najniższych wskaźników w Polsce. W 2017 roku ten wskaźnik był nieco wyższy, aczkolwiek nadal niski w porównaniu ze średnią kraju i z poszczególnymi województwami.

¹¹⁹ Potrzeba nr 1 wskazana w schemacie logiki interwencji

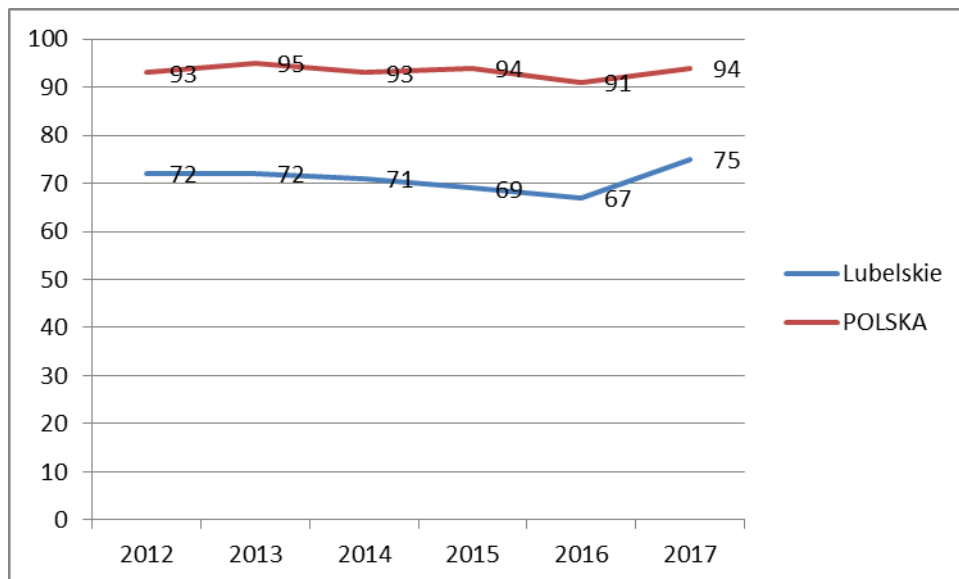
RAPORT CZĄSTKOWY

Wykres 61. Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

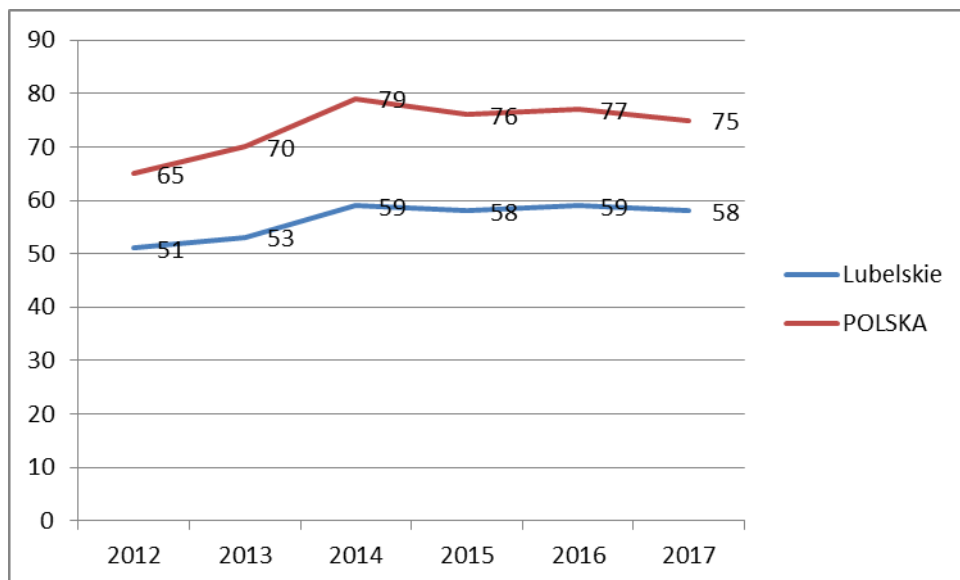
Wykres 62. Jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. ludności

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

RAPORT CZĄSTKOWY

Wykres 63. Jednostki wykreślone z rejestru REGON na 10 tys. ludności

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Województwo lubelskie charakteryzuje się niską wydajnością pracy mierzoną relacją wartości dodanej wytworzonej w poszczególnych sektorach gospodarki do liczby osób zatrudnionych w tych sektorach (P2)¹²⁰. Największe dysproporcje występują w przypadku sektora rolniczego, w przypadku, którego przeciętna wydajność w kraju jest o 70% wyższa niż w województwie lubelskim. W przypadku przemysłu różnica ta wynosi ok. 8% a budownictwa – ok. 5%. Jedynie w przypadku sektora obejmującego pośrednictwo finansowe oraz obsługę nieruchomości i firm wartość dodana na zatrudnionego była zbliżona, a nawet nieco wyższa od średniej krajowej (źródło: Aneks diagnostyczno-statystyczny do RPO WL 2014-2020).

Dezaktualizujące się / niskie kompetencje pracowników (P4)¹²¹, jako problem został opisany w badaniu Barometr zawodów 2017, gdzie wskazywany jest brak dopasowania popytu do podaży na rynku pracy w województwie lubelskim, a wymagania pracodawców odnośnie kwalifikacji pracowników nie są spełniane.

¹²⁰ Potrzeba nr 2 wskazana w schemacie logiki interwencji

¹²¹ Potrzeba nr 4 wskazana w schemacie logiki interwencji

RAPORT CZĄSTKOWY

Warto spojrzeć w tym kontekście na dane dotyczące liczby bezrobotnych rejestrowanych z przyczyn dotyczących zakładu pracy¹²². W 2012 roku było takich osób 4.786. Z winy zakładu, pracę w województwie lubelskim w 2017 roku utraciły 422 osoby (tj. o 424 osoby mniej niż w roku 2016), w tym 17 (4,0%) pracowników zwolnionych zostało z sektora publicznego i 405 (96,0%) z sektora prywatnego.

W urzędach pracy województwa lubelskiego w ciągu dwunastu miesięcy 2017 roku z przyczyn dotyczących zakładów pracy zostało zarejestrowanych 3587 osób. Natomiast na koniec 2017 roku w rejestrach urzędów pracy pozostawało 2530 osób, w tym 54,3% to kobiety. Bezrobotni w 2017 roku z winy zakładu pracy stanowili 3,1% w stosunku do ogólnej liczby bezrobotnych (w roku wcześniejszym 3,5%). Największej grupowej redukcji zatrudnienia w 2017 r. (zgodnie z ustawą z dnia 13 marca 2003 r. o szczególnych zasadach rozwiązywania z pracownikami stosunków pracy z przyczyn niedotyczących pracowników Dz. U. Nr 90, poz. 844, z późn. zm.) dokonały następujące zakłady: EKO-TREND Sp. z o.o w Zamościu (160 osób zwolniono), Praktiker Polska z.o.o. Warszawa O/Lublin (58 osób zwolniono), Przedsiębiorstwo Handlowe „Chemia Lublin” S.A (49 osób), LED TRANSFORMATOR Poland Sp. z.o.o. w Lublinie (34 osoby), Przedsiębiorstwo Robót Inżynieryjnych Energopol Lublin S.A. (28 osób), MTBC-EUROPE Spółka z.o.o w Lublinie (22 osoby)¹²³.

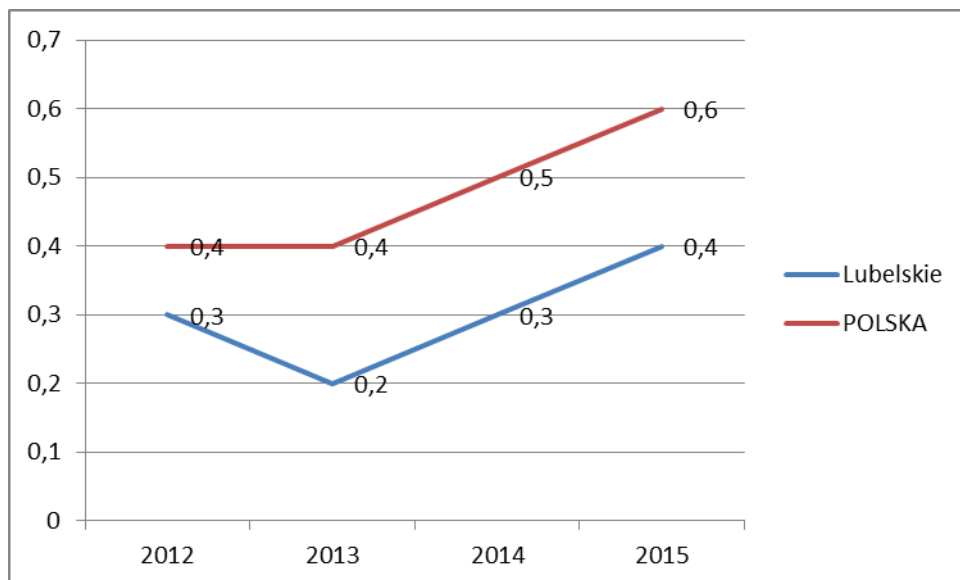
Jednakże województwo lubelskie ma niższy odsetek niewykorzystania wolnych miejsc pracy w porównaniu ze średnią w kraju.

¹²² Wojewódzki Urząd Pracy w Lublinie; <http://wuplublin.praca.gov.pl/-/967602-bezrobotni-rejestrowani-z-przyczyn-dotyczących-zakładu-pracy-w-latach-2003-2014>

¹²³ Podsumowanie 2017 roku w statystykach w województwie lubelskim; Wojewódzki Urząd Pracy w Lublinie Wydział Badań i Analiz

RAPORT CZĄSTKOWY

Wykres 64. Odsetek niewykorzystania wolnych miejsc pracy (job vacancy rate)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

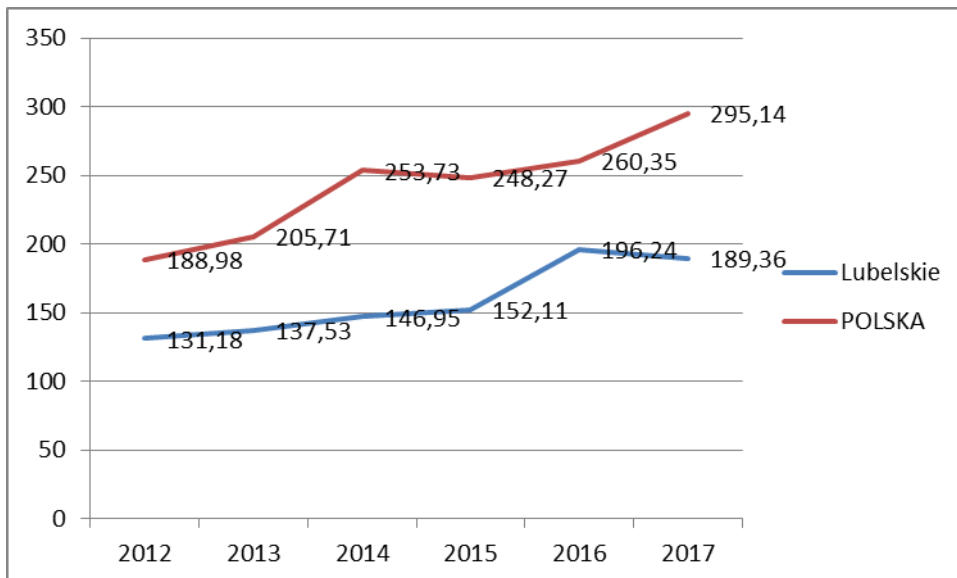
Niska adaptacyjność przedsiębiorstw i pracowników sektora MMŚP związana z koniecznością poprawy kondycji przedsiębiorstw sektora MŚP oraz przystosowania pracodawców i pracowników do koniecznych zmian związanych z globalnymi trendami (P5)¹²⁴. Dane GUS z 2016 roku pokazują, że odsetek osób w wieku 18-69 lata kształcących się lub doszkalających to 45 i jest nieco niższy niż średni odsetek w kraju.

W porównaniu z sytuacją w kraju – w województwie lubelskim notuje się niską liczbę nowopowstałych miejsc pracy w przeliczeniu na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym.

¹²⁴ Potrzeba nr 5 wskazana w schemacie logiki interwencji

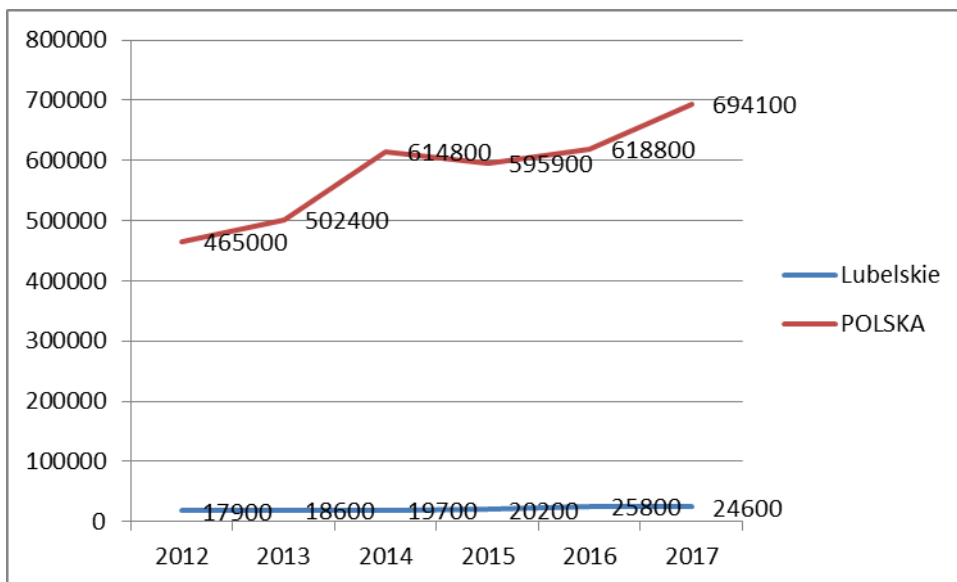
RAPORT CZĄSTKOWY

Wykres 65. Liczba nowopowstałych miejsc pracy w przeliczeniu na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Wykres 66. Liczba nowo utworzonych miejsc pracy

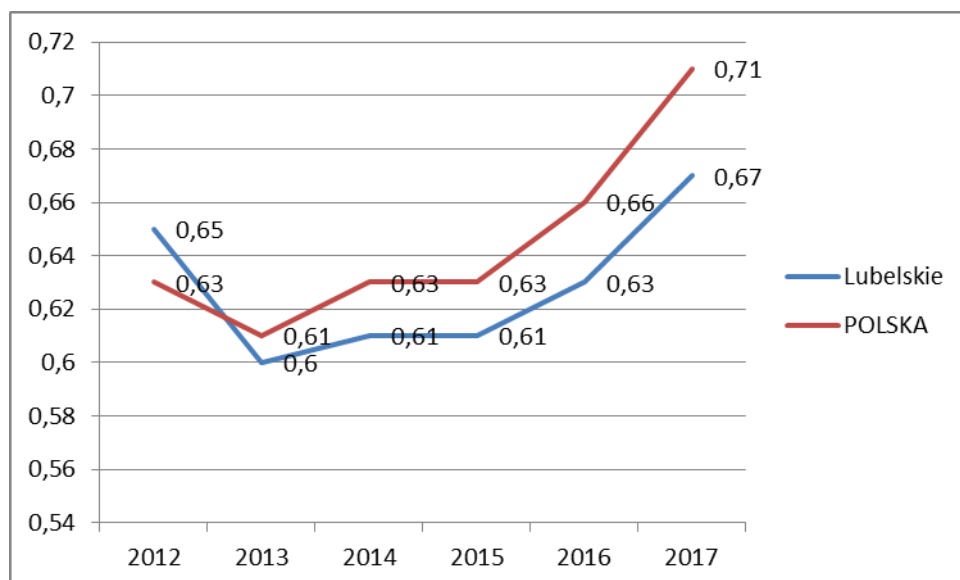
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

RAPORT CZĄSTKOWY

Kolejny problem to trudności w pozyskaniu na wolne miejsca pracy pracowników o odpowiednich kwalifikacjach (P6)¹²⁵ – są one wynikiem obniżania się liczebności osób pozostających bez pracy i gotowych do podjęcia zatrudnienia (źródło: Analiza sytuacji społeczno-ekonomicznej województwa lubelskiego w obszarach oddziaływania Europejskiego Funduszu Społecznego, Lublin 2018)

Ograniczanie zasobów pracy spowodowane jest m.in. starzeniem się społeczeństwa (C1) (i niskim współczynnikiem reprodukcji) oraz zbyt wczesnym wychodzeniem z rynku pracy (P1)¹²⁶.

Wykres 67. Współczynnik reprodukcji brutto

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Konieczność przeciwdziałania dezaktywacji zawodowej z przyczyn zdrowotnych (zmniejszenie okresów dezaktywacji zawodowej osób w wieku aktywności zawodowej z przyczyn zdrowotnych) stanowi problem (P2)¹²⁷, gdyż na tle całego kraju w województwie lubelskim jest wysoki odsetek osób biernych zawodowo z powodu choroby lub niepełnosprawności, a absencja chorobowa jest zazwyczaj (z wyjątkiem roku 2011) dłuższa niż średnia długość nieobecności w pracy z powodu choroby w Polsce.

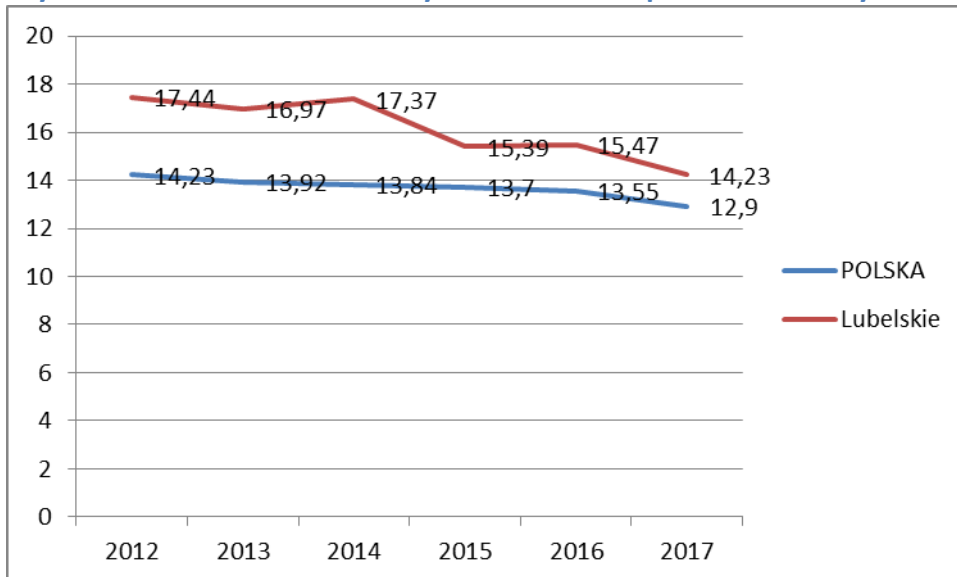
¹²⁵ Potrzeba nr 6 wskazana w schemacie logiki interwencji

¹²⁶ Potrzeba nr 1 wskazana w schemacie logiki interwencji

¹²⁷ Potrzeba nr 2 wskazana w schemacie logiki interwencji

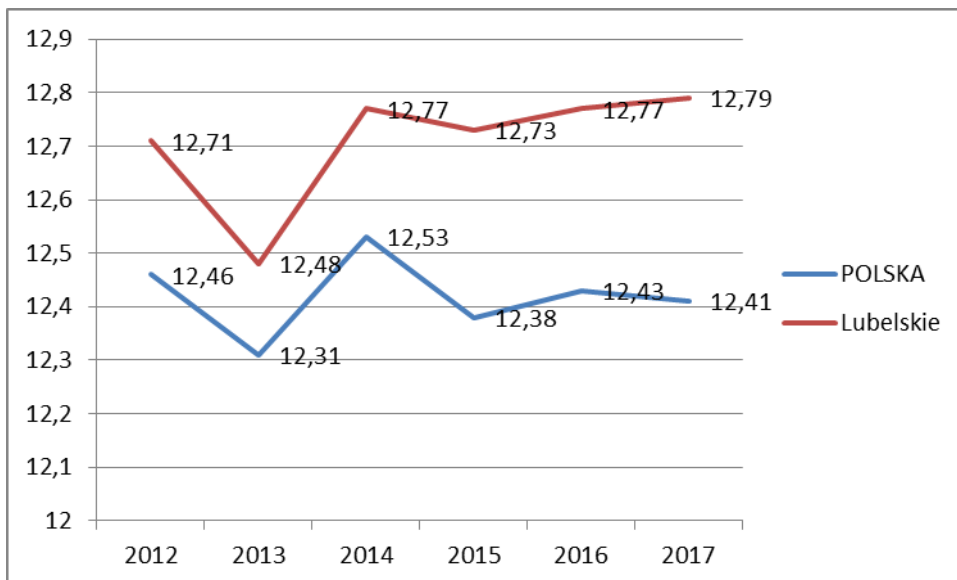
RAPORT CZĄSTKOWY

Wykres 68. Odsetek osób biernych zawodowo z powodu choroby lub niepełnosprawności

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Wykres 69. Przeciętna długość zaświadczenia lekarskiego w dniach (absencja chorobowa z tytułu choroby własnej)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Oś Priorytetowa 11 Włączenie społeczne

W OP11 Włączenie społeczne zostały wyznaczone następujące cele szczegółowe i priorytety inwestycyjne:

Tabela 39. Cele szczegółowe i priorytety inwestycyjne w OP11 Włączenie społeczne

Priorytet Inwestycyjny	Działanie	Cel szczegółowy
9i Aktywne włączenie, w tym z myślą o promowaniu równych szans oraz aktywnego uczestnictwa i zwiększaniu szans na zatrudnienie	Działanie 11.1 Aktywne włączenie	Wzrost integracji społecznej oraz poprawa dostępu do rynku pracy osób wykluczonych lub zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym w regionie poprzez realizację kompleksowych programów aktywizacji oraz usług reintegracji i rehabilitacji społeczno-zawodowej
	Działanie 11.4 Aktywne włączenie w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Lubelskiego Obszaru Funkcjonalnego	
9iv Ułatwianie dostępu do przystępnych cenowo, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym	Działanie 11.2 Usługi społeczne i zdrowotne	1) Wzrost dostępności wysokiej jakości usług społecznych użyteczności publicznej, w szczególności w formach zdeinstytucjonalizowanych, dla osób wykluczonych lub zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym w regionie. 2) Wzrost dostępności usług zdrowotnych dla osób wykluczonych lub zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym w regionie
	Działanie 11.5 Usługi społeczne i zdrowotne w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Lubelskiego Obszaru Funkcjonalnego	
9v Wspieranie przedsiębiorczości społecznej i integracji	Działanie 11.3 Ekonomia społeczna	Rozwój i upowszechnianie ekonomii społecznej, w

RAPORT CZĄSTKOWY

zawodowej w przedsiębiorstwach społecznych oraz ekonomii społecznej i solidarnej w celu ułatwienia dostępu do zatrudnienia

Działanie 11.6 Ekonomia społeczna w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Lubelskiego Obszaru Funkcjonalnego

tym wzrost zatrudnialności w sektorze ekonomii społecznej w regionie

Źródło: SZOOP WL, 18.12.2018r.

Na etapie programowania RPO WL 2014-2020 zdiagnozowano szereg negatywnych zjawisk koncentrujących się na obszarze województwa lubelskiego. Zwrócono uwagę na bardzo wysokie wskaźniki zagrożenia ubóstwem, sytuujące Lubelszczyznę zawsze poniżej średniej dla skali kraju, niski poziom życia, dużą liczbę osób długotrwale korzystających z pomocy społecznej, wysoki odsetek osób przejawiających bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, najwyższy w kraju odsetek występowania zjawiska niepełnosprawności, niski wskaźnik zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami oraz nie odpowiadającą na potrzeby infrastrukturę socjalną¹²⁸. Interwencje w ramach OP11 skoncentrowane zostały w zakresie usług społecznych i zdrowotnych oraz przedsiębiorczości społecznej, w tym na działaniach na rzecz aktywizacji społecznej i zawodowej oraz integracji społecznej osób i rodzin wykluczonych lub zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym, poprzez realizację kompleksowych programów aktywizacji oraz usług reintegracji i rehabilitacji społeczno-zawodowej.

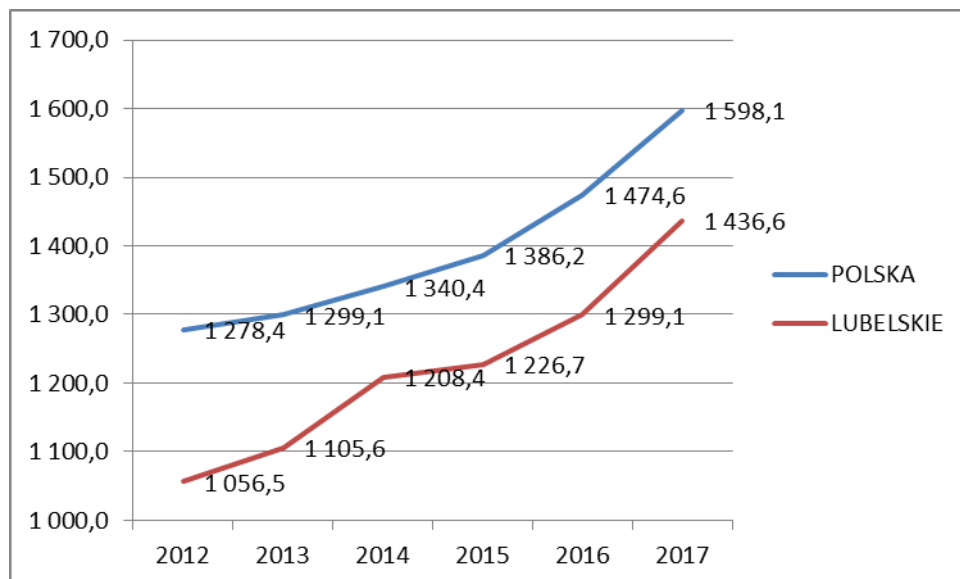
Poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego ma ścisły związek z sytuacją materialną gospodarstw domowych. Wartość produktu krajowego brutto w przeliczeniu na 1 mieszkańca w województwie lubelskim w 2016 r. wyniosła 33 371 zł. Tym samym województwo zajęło ostatnie miejsce w kraju. Wskaźnik ten stanowił 68,9% wartości średniej krajowej, podczas gdy w 2015 r. był o 0,4 p.p. niższy. Nominalne dochody do dyspozycji brutto w sektorze gospodarstw domowych w 2016 r. wyniosły w regionie 54 091 mln zł i były większe o 7,3% niż w 2015 r. W całym kraju natomiast wzrosły o 5,5%. Udział województwa w dochodach w kraju wyniósł 4,8 % i w stosunku do poprzedniego wzrósł o 0,1 p.p. Nominalny dochód do dyspozycji brutto gospodarstw domowych przypadający na 1 mieszkańca wyniósł w województwie 25 327 zł. Odpowiadało to 86,8% średniej krajowej. Wskaźnikiem sytuacji ekonomicznej mieszkańców Lubelszczyzny jest wysokość miesięcznego dochodu rozporządzalnego w gospodarstwach domowych na 1 osobę. Poziom tego wskaźnika jest niższy od przeciętnego w kraju (1598,13zł) i wyniósł w 2017 roku 1436,58 zł.

¹²⁸ Aneks diagnostyczny do projektu Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2014 – 2020.

RAPORT CZĄSTKOWY

Na tle innych województw lubelskie wypada niekorzystnie, ponieważ zajmuje 13. miejsce. Niemniej jednak wysokość dochodu w województwie lubelskim rośnie od 2012 roku.

Wykres 70. Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę [zł]

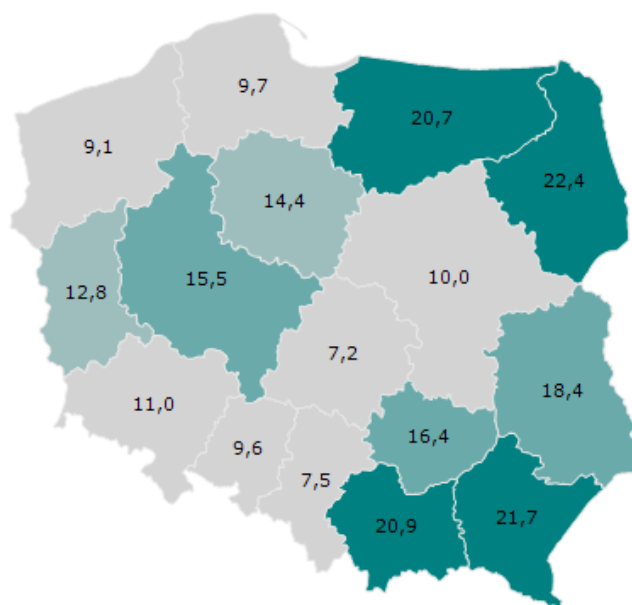
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Województwo lubelskie jest regionem o szerokiej skali zagrożenia ubóstwem. W 2017 roku wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym – mierzony jako odsetek osób w gospodarstwach domowych o wydatkach poniżej relatywnej granicy ubóstwa – w województwie lubelskim przyjął wartość 18,4%. Od 2012 roku wartość wskaźnika się zmniejsza. W Polsce ten odsetek wyniósł 13,4. W porównaniu do innych województw Polski Wschodniej wskaźnik ten jest najniższy. Lubelskie jest jednym z województw, które w skali całego kraju osiąga wysoki wskaźnik zagrożenia ubóstwem (znajduje się na 5. pozycji, podczas gdy w 2012 r. na 4.). Szczególnie uwidacznia to wskaźnik zagrożenia ubóstwem poniżej minimum egzystencji, który wynosi 6,8% osób w gospodarstwach domowych i utrzymuje się znacznie powyżej średniej krajowej (4,3%). Mimo że od 2015 roku można zaobserwować tendencję malejącą, odsetek ten w 2017 roku sytuuje region na 4. pozycji w skali kraju.

RAPORT CZĄSTKOWY

Mapa 1. Poziom zagrożenia ubóstwem relatywnym w podziale na województwa w 2017 roku

Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym [%]

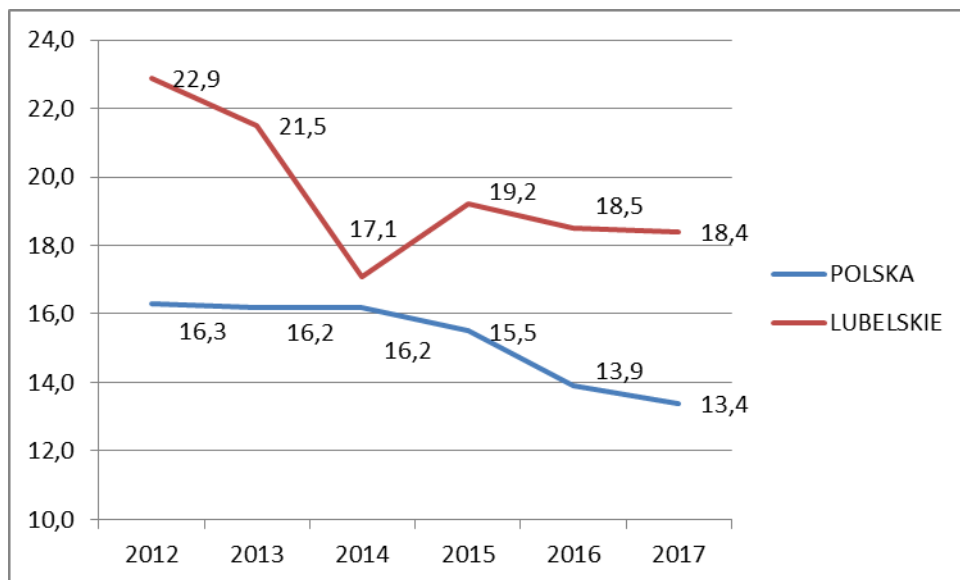
Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym [%]

- (7,0 - 11,1>
- (11,1 - 15,2>
- (15,2 - 19,3>
- (19,3 - 23,4>

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych SWAID GUS

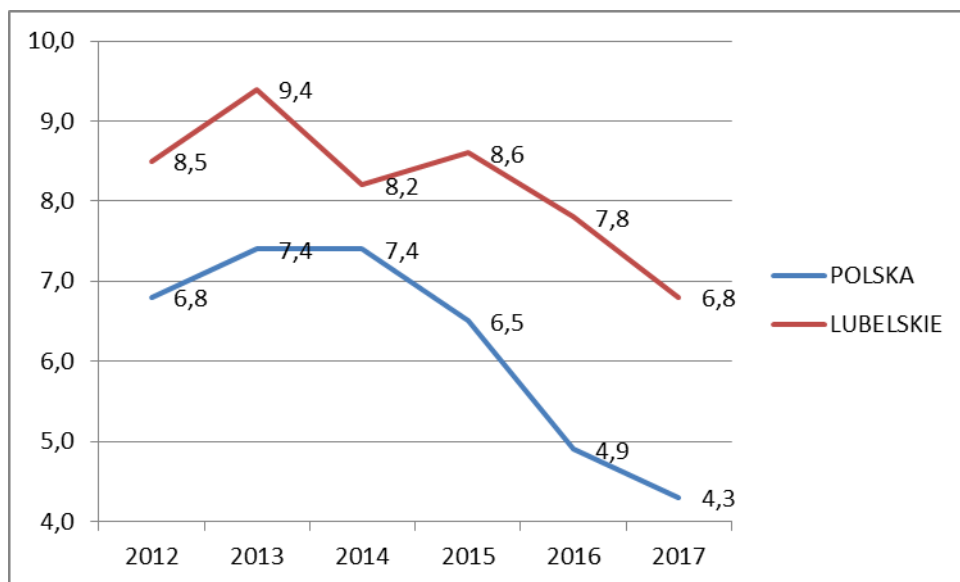
RAPORT CZĄSTKOWY

Wykres 71. Odsetek osób zagrożonych ubóstwem w gospodarstwach domowych - procent osób w gosp. dom. o wydatkach poniżej relatywnej granicy ubóstwa

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Wykres 72. Odsetek osób zagrożonych ubóstwem w gospodarstwach domowych - procent osób w gosp. dom. o wydatkach poniżej granicy ubóstwa skrajnego (minimum egzystencji)

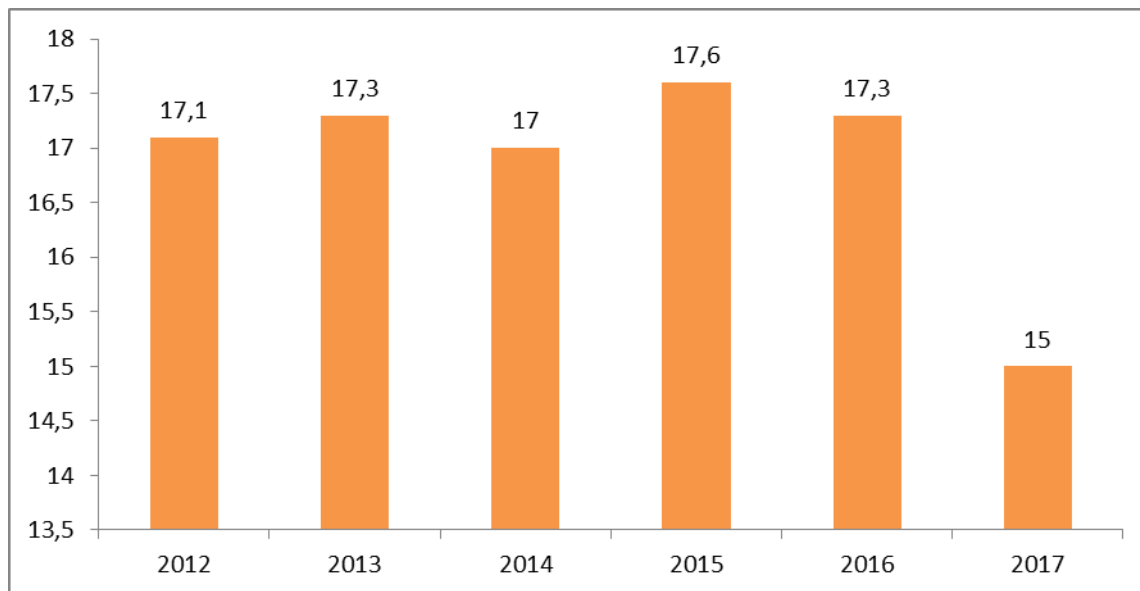

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Warto odnotować, że od 2015 roku spada również odsetek osób w kraju zagrożonych ubóstwem po transferach społecznych. W 2017 roku wyniósł on 15%, osiągnąwszy najniższy poziom od 2012 roku.

RAPORT CZĄSTKOWY

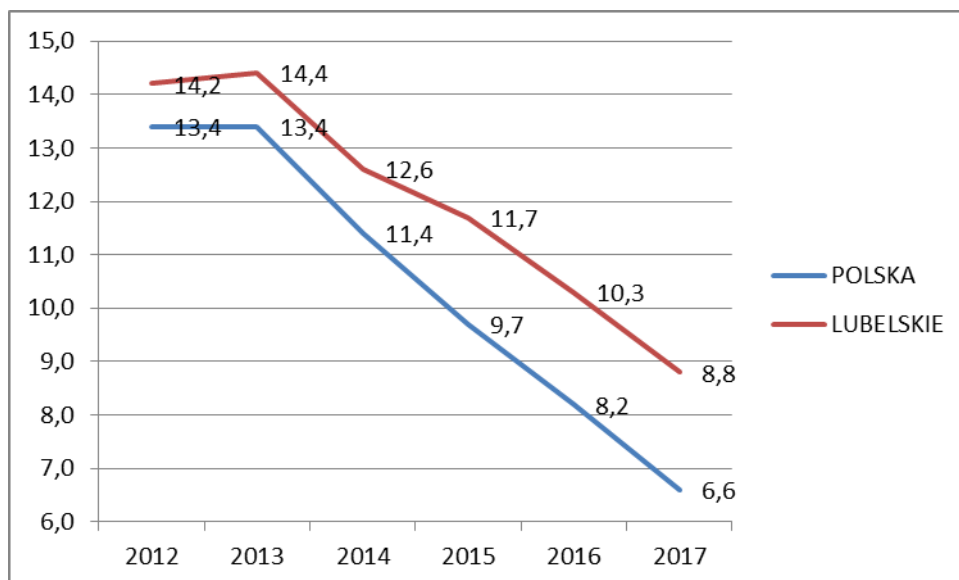
Wykres 73. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem po transferach społecznych [%] dla kraju

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, STRATEG

Stopa bezrobocia rejestrowanego w województwie lubelskim w 2017 r. wyniosła 8,8%, gdy tymczasem wartość dla całego kraju wynosi 6,6%. Obserwuje się spadek wartości tego wskaźnika od 2012 r. zarówno dla Lubelszczyzny, jak i całego kraju.

Wykres 74. Stopa bezrobocia rejestrowanego [%]

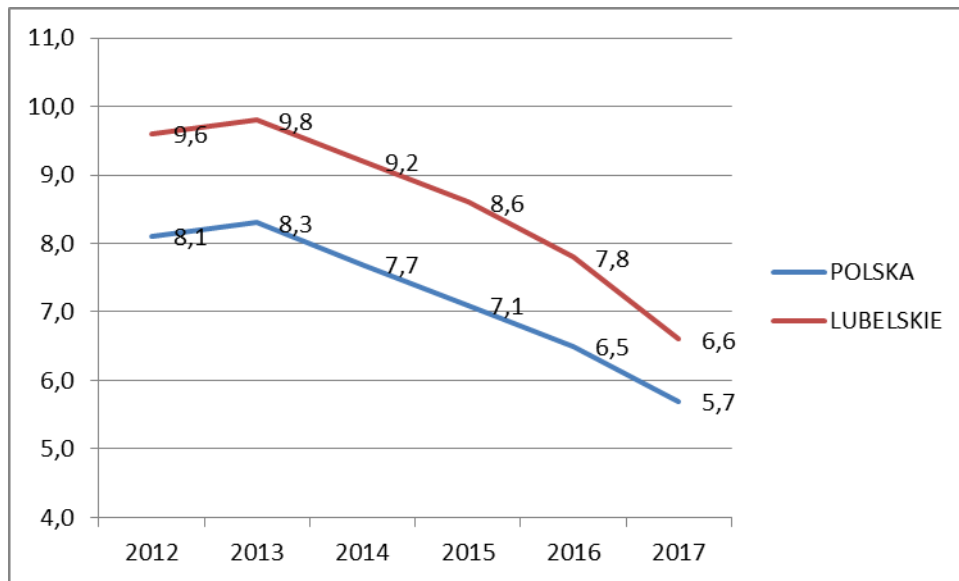
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

W 2017 r. liczba beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w skali kraju wynosiła 2 180,6 tys. osób. W porównaniu z poprzednim rokiem odnotowano spadek liczby

RAPORT CZĄSTKOWY

beneficjentów o 298,1 tys. osób (12,0%). Tendencja ta utrzymuje się od 2012 roku. Udział osób korzystających z pomocy społecznej w województwie lubelskim w 2017 roku wynosił 6%. To aż o 5 p.p. mniej niż w 2012 roku (2012 r. - 207 614 osób, 2017 r. – 140 211 osób).

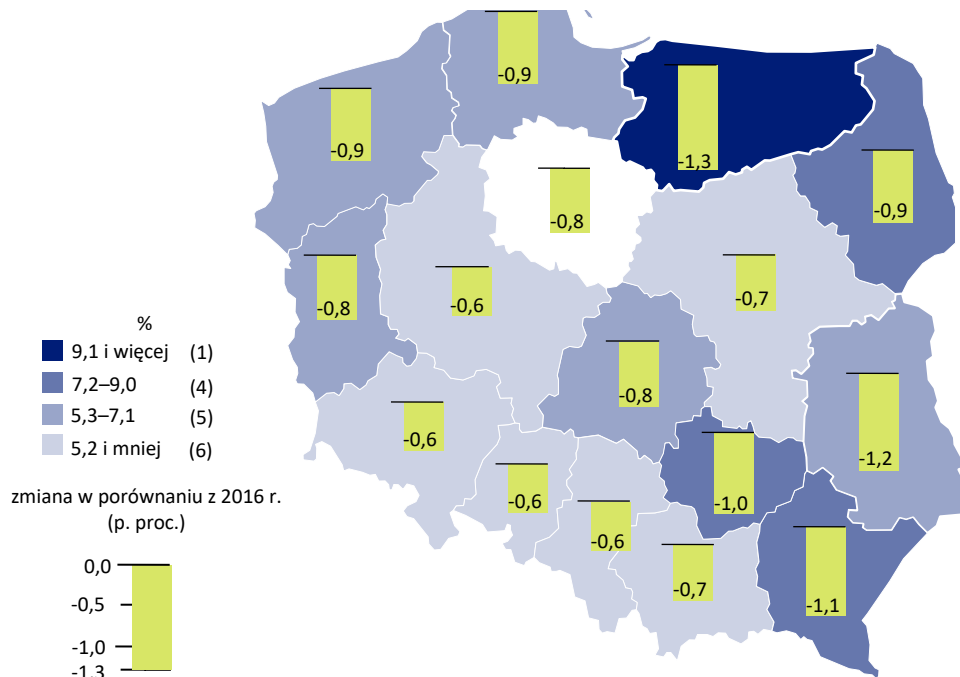
Wykres 75. Zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej wg kryterium dochodowego i ekonomicznych grup wieku [%]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Spadek wartości wskaźnika w 2017 r. w porównaniu z poprzednim rokiem odnotowano we wszystkich województwach, jednak relatywnie wysoki zarejestrowano w województwach lubelskim, podkarpackim, świętokrzyskim oraz warmińsko-mazurskim. Mimo znacznego spadku wartość omawianego wskaźnika w województwie lubelskim nadal była znacznie wyższa od średniej krajowej.

Mapa 2 Zasięg korzystania z pomocy społecznej w ogólnej liczbie ludności w 2017 r.

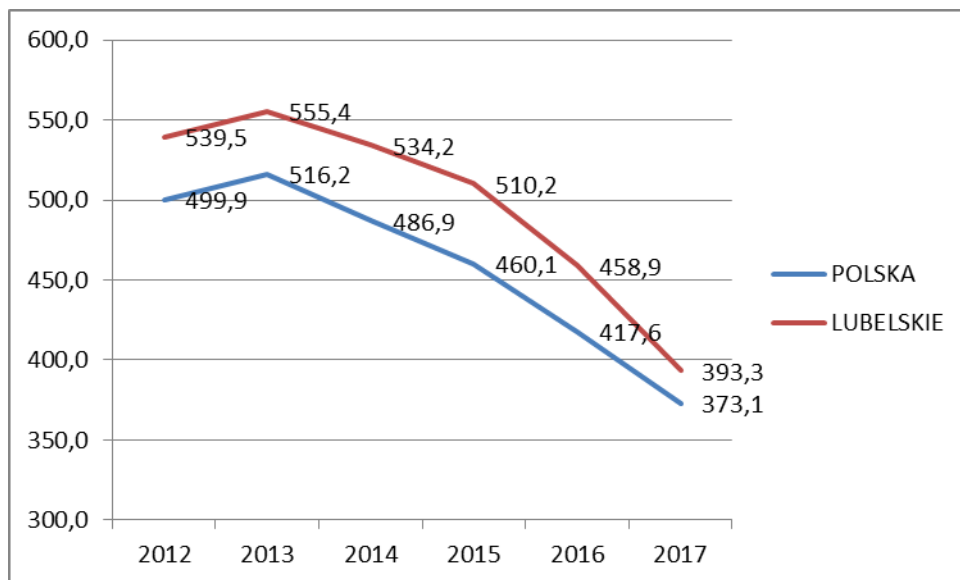

Źródło: Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej w 2017 r., GUS, 2018 r.

Pozytywnym sygnałem zmniejszania się zasięgu ubóstwa są także dane dotyczące korzystania ze świadczeń systemu pomocy społecznej. Spadek wartości wskaźnika *Liczba osób, którym decyzją przyznano świadczenia pomocy społecznej na 10 tys. ludności* w województwie lubelskim odpowiada ogólnej tendencji malejącej. Warto jednak zwrócić uwagę, że dysproporcje między wartościami dla regionu oraz dla Polski zmniejszają się od 2014 roku. W 2017 roku w lubelskim już tylko 20 osób na 10 tys. ludności więcej niż średnia dla Polski korzystało ze świadczeń. Głównym powodem korzystania ze świadczeń pomocy społecznej jest ubóstwo (34 107 decyzji), bezrobocie (25 225 decyzji), a następnie długotrwała lub ciężka choroba (23 671). Porównując sytuację w pozostałych regionach Polski Wschodniej województwo lubelskie znajduje się na pierwszym miejscu z najmniejszą liczbą osób na 10 tys. ludności, którym przyznano pomoc społeczną. Miejsce to zajmuje od 2014 roku. Jednakże za istotne i wciąż aktualne można uznać poszukiwanie sposobów na **zmniejszenie liczby osób długotrwale korzystających z pomocy społecznej i bezrobotnych (P1)** oraz **rozszerzenie dostępu do rynku pracy osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem (P2)**. Należy jednak uwzględnić czynnik zewnętrzny jakim jest **wprowadzenie Programu Rodzina 500+ (C5)**, który mógł pozornie przyczynić się do formalnego sukcesu interwencji poprzez wypadanie z kategorii beneficjentów pomocy społecznej.

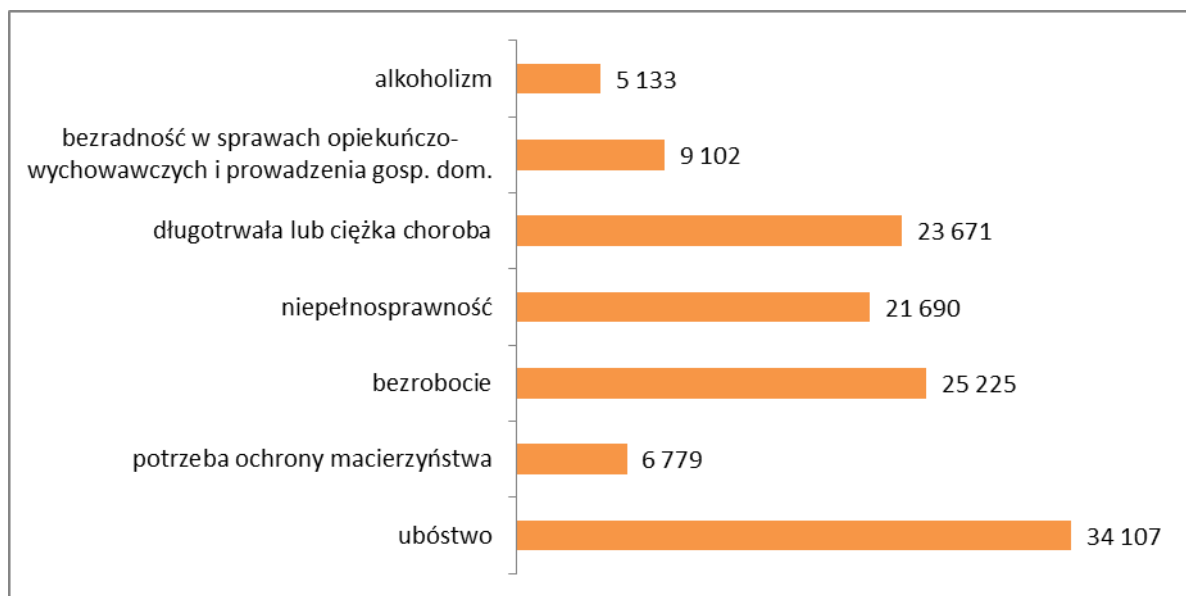
RAPORT CZĄSTKOWY

Wykres 76. Liczba osób, którym decyzją przyznano świadczenia pomocy społecznej na 10 tys. ludności

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Wykres 77. Powody przyznania pomocy rodzinie (na podstawie decyzji) w województwie lubelskim w 2017 roku

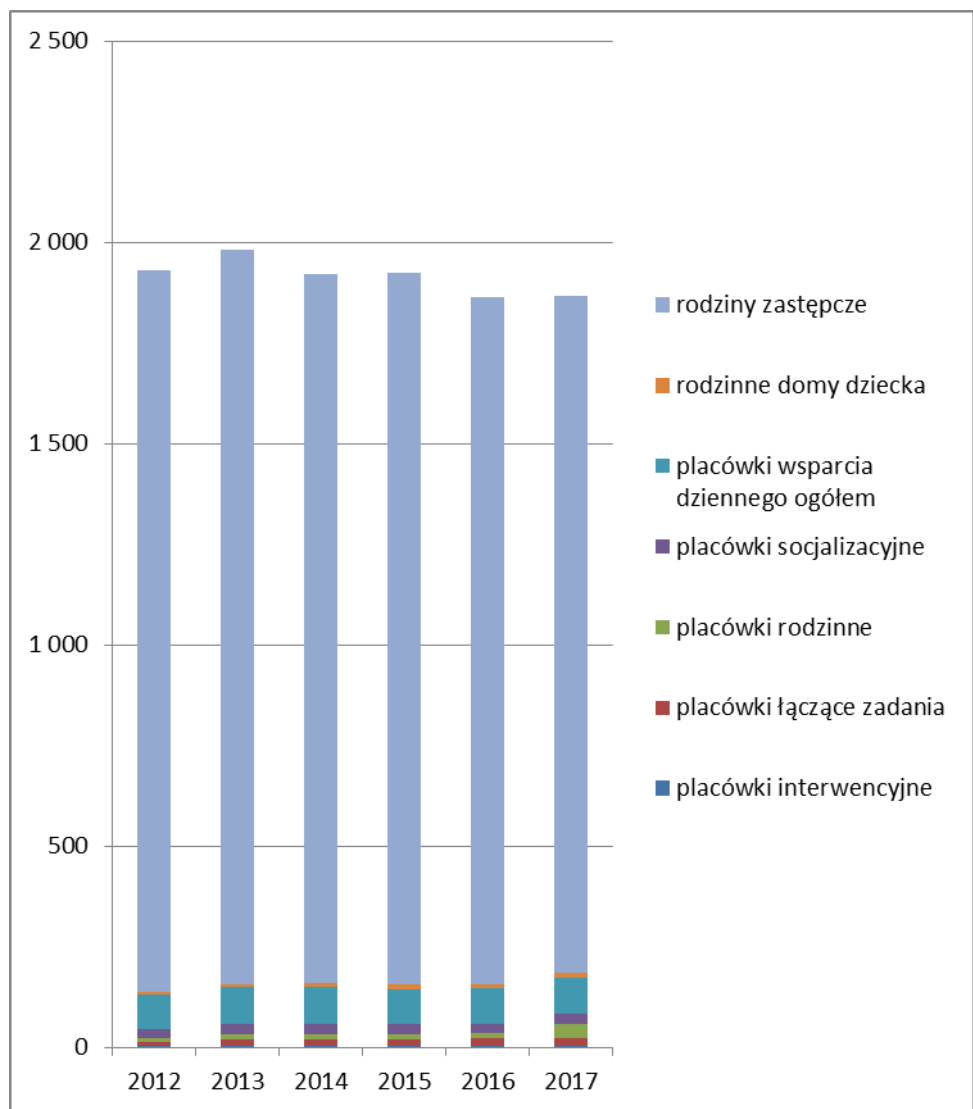
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

RAPORT CZĄSTKOWY

Z kolei najmniej decyzji zostało wydanych z przyczyny bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego (9 102), potrzeby ochrony macierzyństwa (6 779) oraz alkoholizmu (5 133).

W związku z powyższym wciąż **istnieje duże zapotrzebowanie na usługi pomocy społecznej (P8)** m.in. usługi opiekuńcze, poradnictwo specjalistyczne, interwencję kryzysową, pracę socjalną oraz kontrakt socjalny. W ślad za tym odnotowuje się wzrost liczby placówek opieki nad dziećmi i młodzieżą. Są to: placówki rodzinne, placówki wsparcia rodzinnego oraz rodzinne domy dziecka. Z kolei liczba rodzin zastępczych zmalała o 26. Liczba pozostałych placówek pozostała bez zmian.

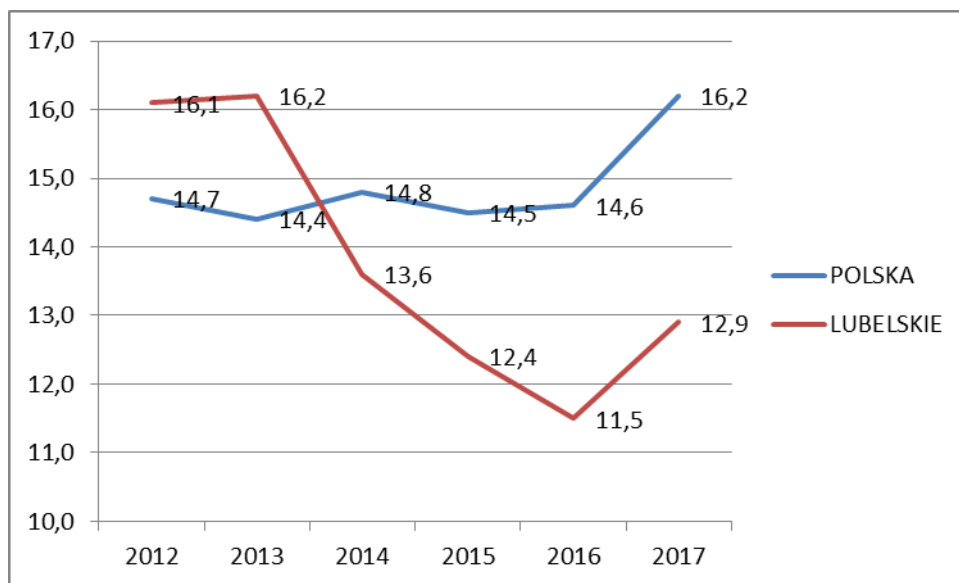
Wykres 78. Liczba placówek opieki nad dziećmi i młodzieżą w województwie lubelskim

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

RAPORT CZĄSTKOWY

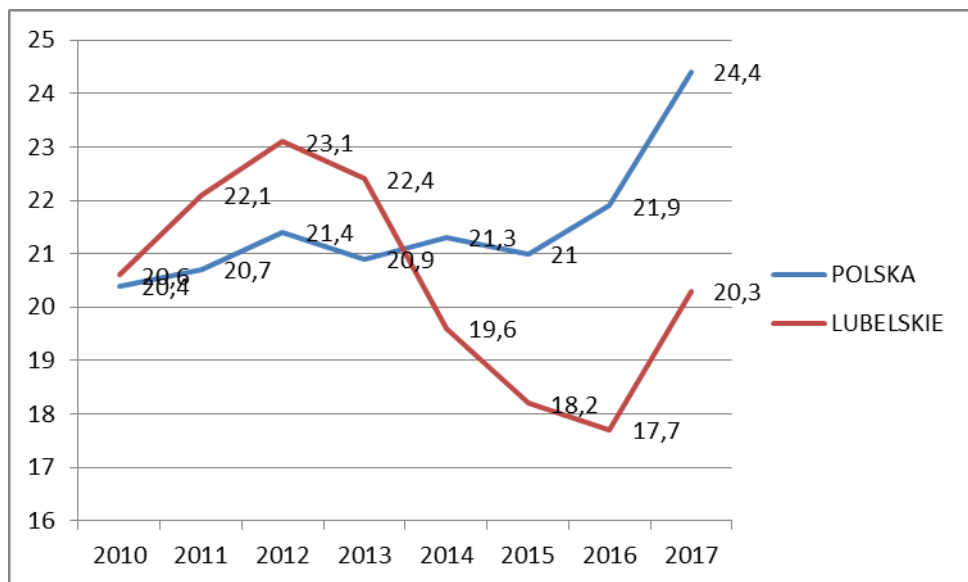
Prócz tego Lubelszczyznę – jako regionu z **najwyższym odsetkiem występowania zjawiska niepełnosprawności (C3)** - cechuje **niski wskaźnik zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami (P6)**. Można zauważyć znaczny spadek zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami od roku 2013 – województwo lubelskie z regionu o wysokiej zatrudnialności osób z niepełnosprawnościami, powyżej średniej krajowej stało się odnotowującym najniższe wskaźniki. Zarejestrowano wzrost wskaźnika od roku 2016 o 1,4 p.p., co odzwierciedla pozytywny trend w skali kraju (wzrost średniej krajowej o 1,6 p.p.) W 2017 r. wyniósł on 12,9%. Niższe wskaźniki osiągnęły jedynie województwa podlaskie i zachodniopomorskie - 12,5%. W konsekwencji **braku systemowego podejścia do realizacji wysokiej jakości usług dla osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym (C6)**, obejmującego również integrację społeczną, niemożliwa staje się skuteczna aktywizacja zawodowa osób z niepełnosprawnościami, a ich potencjał pozostaje niewykorzystany.

Wykres 79. Wskaźnik zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami w wieku 16 lat i więcej wg podziału na województwa

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

RAPORT CZĄSTKOWY

Wykres 80. Wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych w wieku 16-64 lata wg BAEL [%]

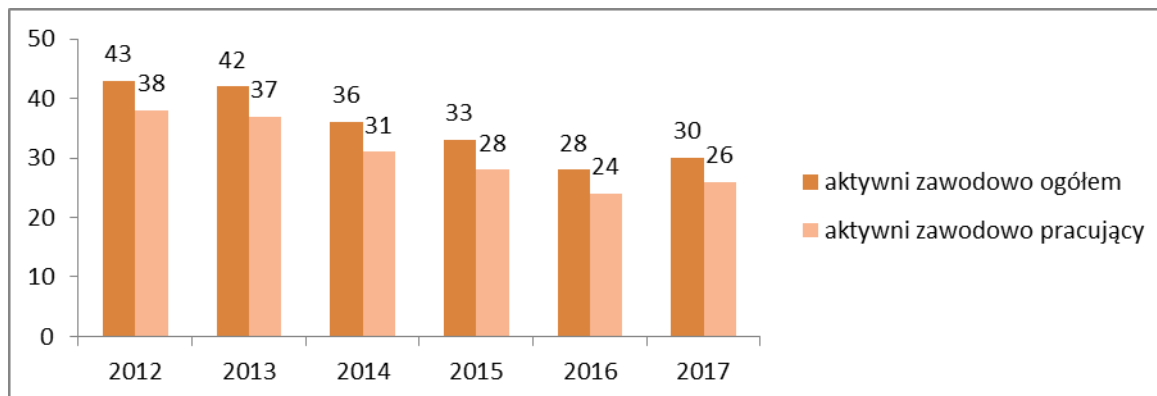

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Liczba osób z niepełnosprawnościami będących aktywnymi zawodowo pracującymi zmniejszyła się od 2012 r. do 2016 r. Nieznaczny wzrost z 24 tys. do 26 tys. osób nastąpił w 2017 r. Mimo że nie można mówić w tym przypadku o pozytywnej tendencji, to warto zwrócić uwagę na fakt, że pracujący stanowią 87% wszystkich aktywnych zawodowo osób z niepełnosprawnościami w województwie lubelskim.

RAPORT CZĄSTKOWY

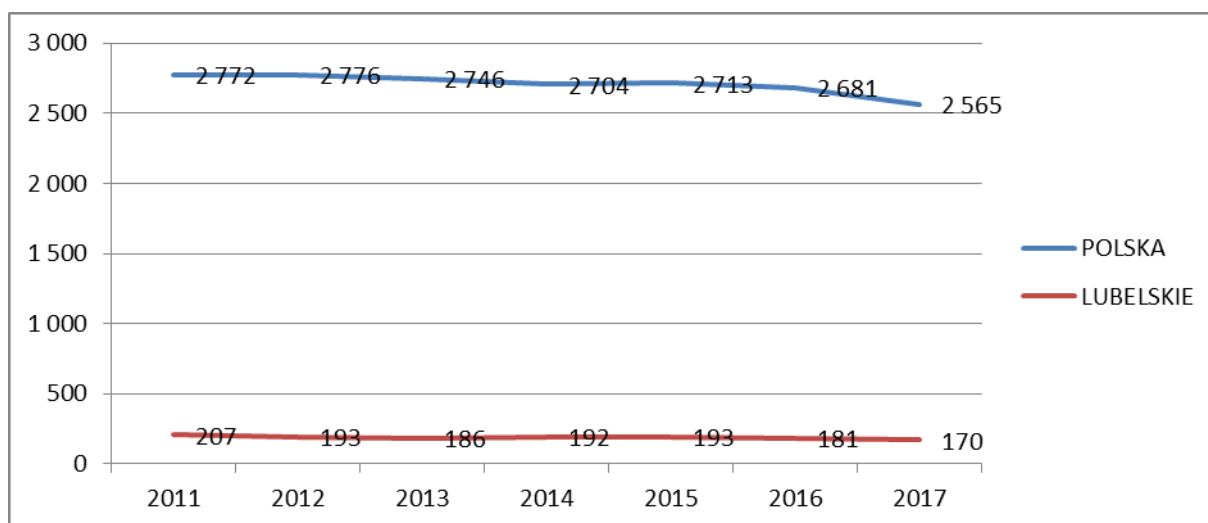
Wykres 81. Osoby niepełnosprawne w wieku 16 lat i więcej wg typu aktywności [tys. os.]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Warto zwrócić uwagę na zmniejszającą się systematycznie od 2015 r. w województwie lubelskim liczbę osób z niepełnosprawnościami, którzy pozostają bierni zawodowo.

Wykres 82. Osoby niepełnosprawne w wieku 16 lat i więcej – bierne zawodowe [tys. osób]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, STRATEG

W logice interwencji odnotowano **niedostateczny dostęp do wysokiej jakości usług użyteczności publicznej dla osób wykluczonych społecznie lub zagrożonych ubóstwem (P4)** jako istniejącym problem w regionie. Jednym z typów interwencji publicznych zmierzających do zmniejszenia wielkości zjawiska ubóstwa i wykluczenia społecznego, a także jego zapobiegania są instrumenty ekonomii społecznej. Mają one na celu reintegrację społeczno-zawodową. Według Ogólnopolskiego Katalogu Spółdzielni Socjalnych¹²⁹ w województwie

¹²⁹ Ogólnopolski Katalog Spółdzielni Socjalnych.

RAPORT CZĄSTKOWY

lubelskim w 2018 roku funkcjonowało 91 spółdzielni socjalnych o różnorodnym profilu działalności. Ich liczba wzrosła o 13 w porównaniu do roku 2016. Placówkami wykonującymi rehabilitację zawodową i społeczną osób niepełnosprawnych są m.in. warsztaty terapii zajęciowej oraz zakłady aktywności zawodowej. Na terenie województwa działa 59 Warsztatów Terapii Zajęciowych (WTZ). Z ich usług skorzystało 2 103 uczestników. Zarówno liczba WTZ, jak i liczba ich uczestników utrzymują się na zbliżonym poziomie na przestrzeni ostatnich lat. Na Lubelszczyźnie funkcjonuje także 7 Zakładów Aktywności Zawodowej (ZAZ). W województwie lubelskim funkcjonuje również 9 Centrów Integracji Społecznej. Liczba uczestników zajęć w 2017 r. wyniosła 503 osoby – o 27 osób więcej niż w 2016 roku. Ponadto na terenie Lubelszczyzny działa 18 Klubów Integracji Społecznej (o 5 mniej niż w 2016 r.), a z zajęć w nich prowadzonych skorzystało 398 osób (o 71 osób mniej niż w 2016 r.)¹³⁰.

W 2017 r. liczba domów społecznych funkcjonujących w województwie lubelskim wyniosła 44. Utrzymuje się na takim samym poziomie od 2011 roku. W 2017 roku domy pomocy społecznej dysponowały 4 504 miejscami (o 36 więcej niż w 2016 r.), a korzystały z nich 5 044 osoby (o 119 więcej niż w 2016 r.). Powiaty wykazały w 2017 roku 212 osób oczekujących na umieszczenie w DPS (Dom Pomocy Społecznej)¹³¹. W 2017 r. gminy i powiaty wykazały funkcjonowanie 54 mieszkań chronionych, a skorzystały z nich 263 osoby. Od 2015 roku liczba mieszkań nieznacznie wzrasta – w 2015 były 52 takie placówki, w 2016 – 53¹³². Z analizy danych wynika, że istnieje zapotrzebowanie na kolejne mieszkania chronione. Na terenie Lubelszczyzny działało w 2017 r. 14 ośrodków interwencji kryzysowej. Liczba miejsc w tych placówkach wyniosła 104, a z ich wsparcia skorzystało 6 126 osób – o 74% więcej w stosunku do poprzedniego roku¹³³. Zmalała z kolei liczba noclegowni, schronisk i domów dla bezdomnych z 19 (stan na 2013 r.) na 14 w 2017 r. Mimo spadku liczby tego typu placówek liczba osób korzystających z tej formy pomocy wyniosła 802 (o 30 więcej niż w 2016 r.).

Pod względem dostępności do podmiotów ekonomii społecznej Lubelszczyzna odnotowuje dosyć wysokie wyniki na tle kraju, przekraczające średnią krajową. Jak wskazują statystyki, w roku 2016 województwo lubelskie zajmowało 4. pozycję w kraju w odniesieniu do liczby Warsztatów Terapii Zajęciowej i Zakładów Aktywności Zawodowej na 10 tys. osób niepełnosprawnych oraz 3. miejsce pod względem liczby aktywnych jednostek świadczących usługi reintegracji społeczno-zawodowej w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców. Liczba

¹³⁰ Ocena zasobów pomocy społecznej za 2017 rok, Lublin 2018r., s. 67.

¹³¹ Ocena zasobów pomocy społecznej za 2017 rok, Lublin 2018 r., s. 62.

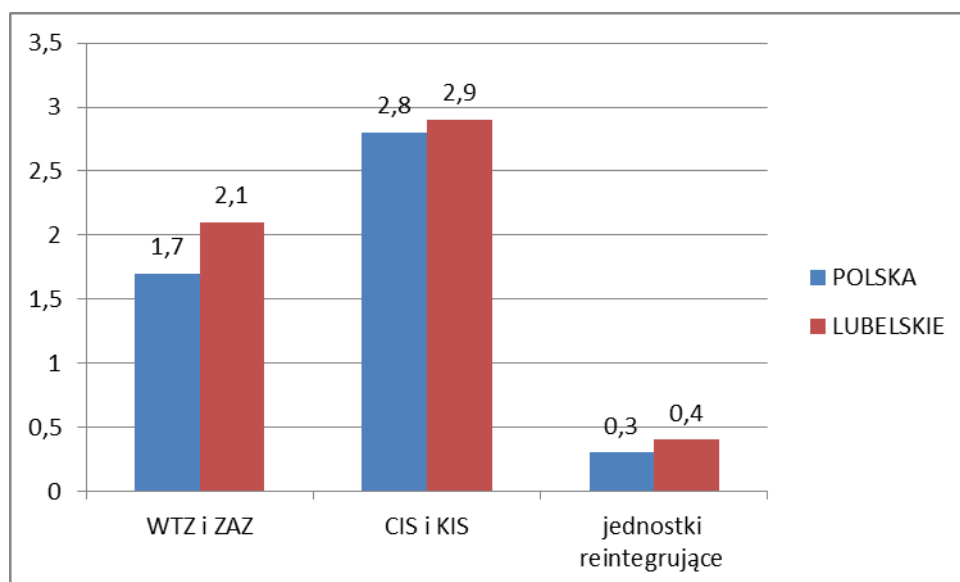
¹³² Tamże, s. 63.

¹³³ Tamże, s. 64.

RAPORT CZĄSTKOWY

aktywnych Centów Integracji Społecznej oraz Klubów Integracji Społecznej w przeliczeniu na 10 tys. osób bezrobotnych zarejestrowanych w powiatowym urzędzie pracy także plasuje się korzystnie dla Lubelszczyzny – nieco powyżej średniej wartości dla kraju, na 8. miejscu. Z uwagi na dużą liczebność podmiotów ekonomii społecznej w województwie lubelskim, a jednocześnie szerokie potrzeby na działania przez nie realizowane, można przypuszczać, iż **należy poszukiwać sposobów na zwiększenie efektywności, wzrost stabilności i wzmocnienie podmiotów już istniejących (P7) niż koncentrować się na zwiększaniu ich liczby.**

Wykres 83. Liczba WTZ i ZAZ na 10 tys. osób niepełnosprawnych, liczba Centów Integracji Społecznej oraz Klubów Integracji Społecznej na 10 tys. osób bezrobotnych zarejestrowanych w powiatowym urzędzie pracy, jednostek świadczących usługi reintegracji społeczno-zawodowej na 10 tys. mieszkańców

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, STRATEG

Mimo stosunkowo rosnących dochodów oraz malejących wartości wskaźnika zagrożenia ubóstwem relatywnym w latach 2012-2017, Lubelszczyzna wciąż wyróżnia się jako region o **dużej koncentracji ryzyka zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym (C1)** na tle pozostałych województw, a osiągnięte przez nią wartości wskaźników ekonomicznych pozostają znacznie oddalone od średniej krajowej. Podrzedną pozycję województwa lubelskiego względem pozostałych obszarów Polski wzmocnia **niekorzystna struktura bezrobocia w regionie (C2)** oraz **zróznicowany geograficznie popyt na pracę i niewiele nowopowstałych miejsc pracy (C4)**. Przedstawione powyżej dane wskazują na ciągłą aktualną potrzebę poprawy jakości funkcjonowania istniejących instytucji wspierających.

RAPORT CZĄSTKOWY

Choć maleje liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej, a dostępność infrastruktury społecznej jest stosunkowo wysoka na tle kraju, to rozwój usług środowiskowych i wspierających (w tym w usamodzielnianiu się) jest niedostateczny. Częściowo niezaspokojone pozostają rosnące potrzeby osób z niepełnosprawnością oraz ubogich osób pracujących, czyli tych którzy znajdują się obecnie poza systemem wsparcia pomocy społecznej, a ich poziom życia pozostaje na bardzo niskim poziomie.

Istotnym problemem, który ograniczał i częściowo nadal ogranicza aktywizację i integrację społeczno-zawodową jest **niedostateczna efektywność działań instytucji pomocowych (P3)**. Zjawisko „pracujących biednych” oraz niski poziom życia nieustannie cechują Lubelszczyznę – o ile zajmuje ona 5. miejsce pod względem odsetka osób w gospodarstwach domowych o wydatkach poniżej relatywnej oraz „ustawowej” granicy ubóstwa, to sytuje się już na 4. pozycji wśród odsetka żyjących poniżej minimum egzystencji. Zakres i skalę interwencji RPO WL 2014-2020 w obszarze aktywizacji osób zagrożonych wykluczeniem społecznym należy więc uznać za trafne.

Oś Priorytetowa 12 Edukacja, kwalifikacje i kompetencje

W OP12 wyznaczone następujące cele szczegółowe i priorytety inwestycyjne:

Tabela 40. Cele szczegółowe i priorytety inwestycyjne w OP12 Edukacja, kwalifikacje i kompetencje

Priorytet Inwestycyjny	Działanie	Cel szczegółowy
10i Ograniczenie i zapobieganie przedwczesnemu kończeniu nauki szkolnej oraz zapewnianie równego dostępu do dobrej jakości wczesnej edukacji elementarnej oraz kształcenia podstawowego, gimnazjalnego i ponadgimnazjalnego, z uwzględnieniem formalnych, nieformalnych i pozaformalnych ścieżek kształcenia umożliwiających ponowne podjęcie kształcenia i szkolenia	Działanie 12.1 Edukacja przedszkolna	Zwiększenie udziału dzieci w wieku przedszkolnym w wysokiej jakości edukacji przedszkolnej
	Działanie 12.2 Kształcenie ogólne	Podniesienie u uczniów kompetencji kluczowych, właściwych postaw i umiejętności niezbędnych na rynku pracy, oraz rozwój indywidualnego podejścia do ucznia, szczególnie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi
	Działanie 12.5 Edukacja przedszkolna w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Lubelskiego Obszaru Funkcjonalnego	
	Działanie 12.6 Kształcenie ogólne w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Lubelskiego Obszaru Funkcjonalnego	

RAPORT CZĄSTKOWY

<p>10iii Wyrównywanie dostępu do uczenia się przez całe życie o charakterze formalnym, nieformalnym i pozaformalnym wszystkich grup wiekowych, poszerzanie wiedzy, podnoszenie umiejętności i kompetencji siły roboczej oraz promowanie elastycznych ścieżek kształcenia, w tym poprzez doradztwo zawodowe i potwierdzanie nabytych kompetencji</p>	<p>Działanie 12.3 Kształcenie ustawiczne w zakresie ICT i języków obcych</p> <p>Działanie 12.7 Kształcenie ustawiczne w zakresie ICT i języków obcych w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Lubelskiego.</p>	<p>Zwiększenie liczby osób dorosłych, które uzyskały kwalifikacje lub nabyły kompetencje adekwatnie do wymagań regionalnego i krajowego rynku pracy</p>
<p>10iv Lepsze dostosowanie systemów kształcenia i szkolenia do potrzeb rynku pracy, ułatwianie przechodzenia z etapu kształcenia do etapu zatrudnienia oraz wzmacnianie systemów kształcenia i szkolenia zawodowego i ich jakości, w tym poprzez mechanizmy prognozowania umiejętności, dostosowania programów nauczania oraz tworzenia i rozwoju systemów uczenia się poprzez praktyczną naukę zawodu realizowaną w ścisłej współpracy z pracodawcami</p>	<p>Działanie 12.4 Kształcenie zawodowe (CT 10, PI 10iv)</p>	<p>Zwiększenie szans na zatrudnienie uczniów poprzez poprawę efektywności kształcenia zawodowego w regionie</p> <p>Podniesienie kompetencji i kwalifikacji zawodowych osób dorosłych, adekwatnie do wymagań regionalnego i krajowego rynku pracy</p>

Źródło: SZOOP WL, 18.12.2018r.

W OP12 Edukacja, kwalifikacje i kompetencje wyznaczono trzy cele szczegółowe zaplanowanych działań dotyczących edukacji przedszkolnej, kształcenia ogólnego, kształcenia ustawicznego oraz kształcenia zawodowego, realizowanych w ramach Priorytetów inwestycyjnych 10i, 10iii, 10iv. Na koniec programowania wyznaczono *zwiększenie udziału dzieci w wieku przedszkolnym w wysokiej jakości edukacji przedszkolnej, podniesienie u uczniów kompetencji kluczowych, właściwych postaw i umiejętności niezbędnych na rynku pracy, oraz rozwój indywidualnego podejścia do ucznia, szczególnie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, zwiększenie liczby osób dorosłych, które uzyskały*

RAPORT CZĄSTKOWY

kwalfikacje lub nabyły kompetencje adekwatnie do wymagań regionalnego i krajowego rynku pracy, zwiększenie szans na zatrudnienie uczniów poprzez poprawę efektywności kształcenia zawodowego w regionie oraz podniesienie kompetencji i kwalifikacji zawodowych osób dorosłych, adekwatnie do wymagań regionalnego i krajowego rynku pracy. Osiągnięcie wymienionych celów szczegółowych mierzone jest za pomocą wskaźników rezultatu długoterminowego: *Liczba miejsc wychowania przedszkolnego, które funkcjonują 2 lata po uzyskaniu dofinansowaniu ze środków EFS [szt.] oraz Liczba uczniów szkół i placówek kształcenia zawodowego objętych wsparciem w programie, uczestniczących w kształceniu lub pracujących po 6 miesiącach po ukończeniu nauki [os.].* Po zakończeniu programu oczekuje się realizacji wskaźników rezultatu obejmujących: liczbę nauczycieli, którzy uzyskali kwalifikacje lub nabyli kompetencje, liczbę uczniów, którzy nabyli kompetencje kluczowe lub umiejętności uniwersalne niezbędne na rynku pracy, liczbę szkół i placówek systemu oświaty wykorzystujących technologię TIK do prowadzenia zajęć edukacyjnych, liczbę szkół, w których pracownie przedmiotowe wykorzystują wyposażenie do prowadzenia zajęć edukacyjnych, liczbę nauczycieli prowadzących zajęcia z wykorzystaniem TIK dzięki EFS, liczbę osób o niskich kwalifikacjach lub w wieku 50 lat i więcej, lub w wieku 25 lat i więcej, które uzyskały kwalifikacje lub nabyły kompetencje, liczbę nauczycieli kształcenia zawodowego oraz instruktorów praktycznej nauki zawodu, którzy uzyskali kwalifikacje lub nabyli kompetencje, liczbę szkół i placówek kształcenia zawodowego wykorzystujących wyposażenie zakupione dzięki EFS oraz liczbę osób, które uzyskały kwalifikacje w ramach pozaszkolnych form kształcenia.

Zgodnie z zapisami dokumentu programowego miarami sukcesu w tym obszarze inwestowania RPO WL 2014-2020 będą przede wszystkim: powstanie nowych miejsc wychowania przedszkolnego¹³⁴, poprawa jakości kształcenia i lepszy dostęp do wysokiej jakości usług edukacyjnych¹³⁵, wzmocnienie rozwoju zawodowego i podnoszenia kwalifikacji osób dorosłych¹³⁶, podniesienie jakości i atrakcyjności kształcenia zawodowego oraz zwiększenie liczby uczniów szkół i placówek kształcenia zawodowego uczestniczących w stażach i praktykach u pracodawcy¹³⁷, zwiększenie liczby osób dorosłych, które uzyskały kwalifikacje w ramach pozaszkolnych form kształcenia¹³⁸, co w dalszej perspektywie

¹³⁴ Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020, s. 174.

¹³⁵ Tamże, s. 175.

¹³⁶ Tamże, s. 184.

¹³⁷ Tamże, s. 189.

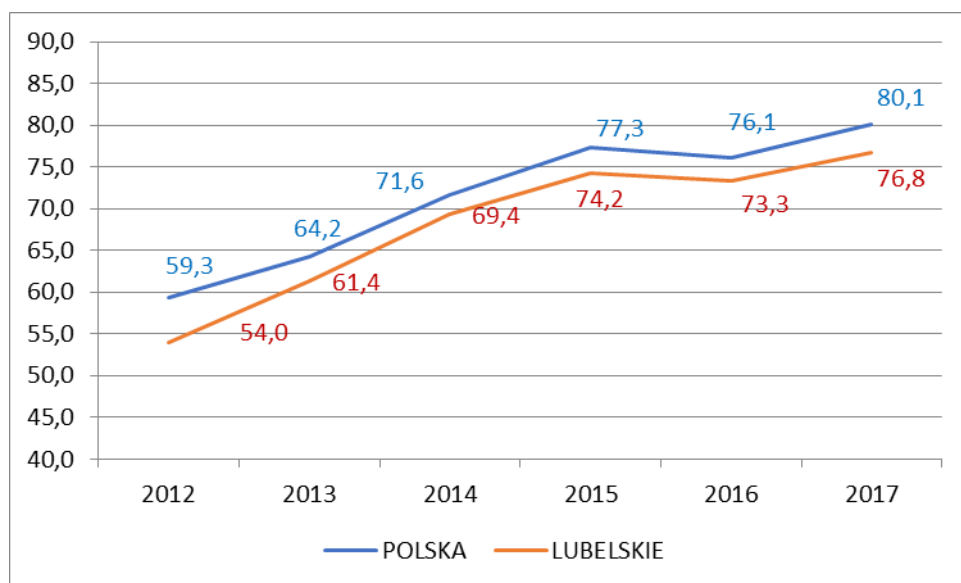
¹³⁸ Tamże, s. 190.

RAPORT CZĄSTKOWY

przysłuży się zwiększeniu szans edukacyjnych dzieci, młodzieży i dorosłych oraz przełoży się na ułatwienie im wejścia na rynek pracy oraz zwiększy zatrudnialność i osłabi dystans między rynkiem pracy a ofertą edukacyjną. Działania te powinny bezpośrednio przybliżyć do **wyrównania szans uczniów i dorosłych (P8)**.

Istotnym problemem zidentyfikowanym w województwie lubelskim jest **niski dostęp do usług wychowania przedszkolnego (P1)**. W związku ze zmianami w prawie oświatowym (Dz.U.2018.0.996 t.j, Ustawa z dnia 14 grudnia 2016, art. 31) 6-latki zostały objęte obowiązkiem odbycia rocznego przygotowania przedszkolnego w placówce świadczącej usługi wychowania przedszkolnego. Zobowiązanie to generuje napięcia społeczne wynikające z **niewystarczającej w stosunku do potrzeb liczby miejsc w placówkach prowadzących edukację przedszkolną (P2)**. Objęcie 6-latków wychowaniem przedszkolnym przyczyniło się do wzrostu odsetka dzieci młodszych nim nieobjętych w roku 2016. Niemniej jednak w latach 2012-2017 można zauważyć tendencję wzrostową odsetka dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w każdym wieku w skali województwa i kraju. Wzrost udziału dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym między rokiem 2016 a 2017 może odzwierciedlać mniejszą liczbę dzieci w danym roczniku. Warto zwrócić uwagę na fakt, że, mimo wzrostu odsetka dzieci w wieku 3-4 lat objętych wychowaniem przedszkolnym, nieco zwiększył się dystans między wynikami osiąganymi przez województwo lubelskie a średnią krajową: różnica wynosiła 3,1 p.p. w 2015 r., 2,8 p.p. w 2016 r., a w 2017 r. 3,3 p.p. Przyczyn można się dopatrywać w wpływie zarówno **programu Rodzina 500+ (C2)**, **obowiązku odbycia wychowania przedszkolnego przez dzieci 6-letnie (C1)**, jak i **wysokiego bezrobocia w regionie (C3)**.

Wykres 84. Odsetek dzieci w wieku 3-4 lata objętych wychowaniem przedszkolnym

RAPORT CZĄSTKOWY

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

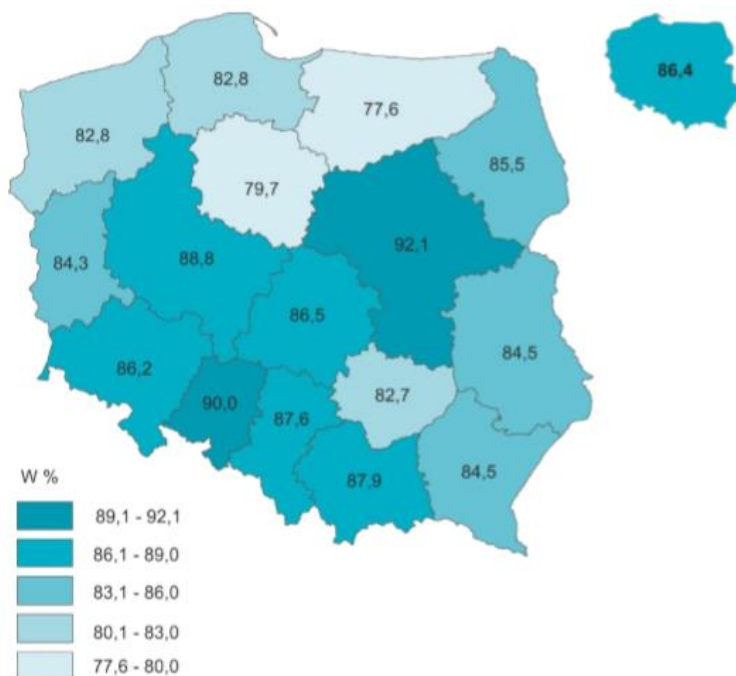
Na tle innych regionów województwo lubelskie w niskim stopniu zapewnia odpowiedni dostęp do usług wychowania przedszkolnego. Uwzględniając istotność edukacji przedszkolnej w rozwoju intelektualnym dziecka, brak dostępu do nauki na wczesnym etapie bezpośrednio wiąże się z pogłębianiem nierówności społecznych i edukacyjnych, na które szczególnie narażone są osoby nieletnie. Wysoki poziom bezrobocia i osób biernych zawodowo w regionie, szczególnie kobiet, częściowo może wynikać z braku wystarczającej liczby miejsc w przedszkolach oraz trudnościach w ich uzyskaniu. **Stan ten uniemożliwia kobietom, szczególnie tym z niewielkim dochodem, tradycyjnie odpowiedzialnych za wychowywanie dzieci, godzenie pracy zawodowej z życiem rodzinnym, a tym samym wyklucza z udziału w rynku pracy (P3).** Kilkuletnie funkcjonowanie poza sektorem zawodowym może prowadzić do intensyfikacji zjawiska wykluczenia społecznego i problemów z reaktywizacją zawodową.

Wychowaniem przedszkolnym w 2017 roku objęto 68 289 dzieci w wieku 3-6 lat¹³⁹ (w 2012 r. – 61 970). Odsetek dzieci w tej grupie wiekowej objętych wychowaniem przedszkolnym w 2017 r. wynosi 84,5% - w porównaniu z rokiem 2014 odsetek ten wzrósł o ponad 3 p.p. (2014 r. – 80,3%), a w odniesieniu do roku 2012 aż o ponad 14 p.p. (2012 r. – 68,9%). Pozycja Lubelszczyzny pod względem liczby dzieci objętych edukacją przedszkolną nie odbiega znacząco od średniej krajowej, wynoszącej 86,4% - plasuje się na 9. pozycji, tak jak w roku 2014. W roku 2012 województwo lubelskie zajmowało 10. pozycję w skali kraju.

¹³⁹ Źródło danych: Bank Danych Lokalnych

RAPORT CZĄSTKOWY

Mapa 3. Odsetek dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego w liczbie dzieci w wieku 3-6 lat według województw w 2017 r.

Źródło: *Przegląd regionalny. Województwo podkarpackie 2017*

Przeciętna pozycja województwa na tle kraju wskazuje na istotność kontynuowania działań na rzecz zwiększania udziału dzieci w wychowaniu przedszkolnym, a także na konieczność poprawy jakości kształcenia. Międzynarodowe badania edukacyjne PISA wykazują, że nierówności edukacyjne obserwuje się u uczniów w wieku około 10 lat¹⁴⁰. Dlatego konieczne stają się wczesna interwencja i stworzenie równych warunków rozwojowych od początku ścieżki edukacyjnej, by **zapobiegać nierównościom i dążyć do wyrównywania szans edukacyjnych uczniów (P4)**. Uczestnictwo w edukacji przedszkolnej zwiększa również społeczne i emocjonalne kompetencje dzieci, które dzięki niej stają się bardziej otwarte i lepiej przygotowane do nauki w szkole.

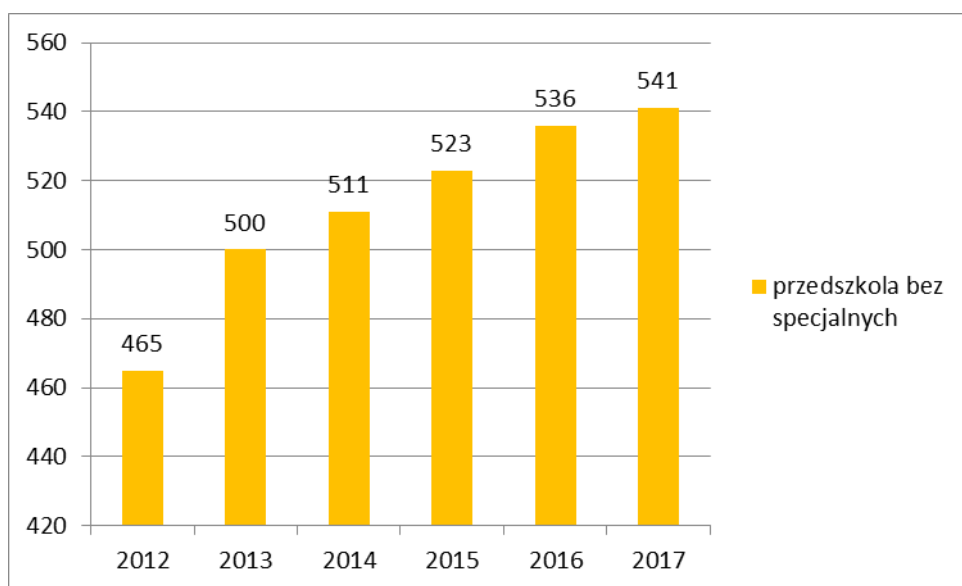
W województwie lubelskim w 2012 r. odnotowano we wszystkich ośrodkach wychowania przedszkolnego 46 707 miejsc dla dzieci, podczas gdy w 2017 r. było ich 55 311. Wyraźnie zauważalna tendencja wzrostowa dotyczy zarówno liczby przedszkoli oraz przedszkoli specjalnych, jak i stosunku liczby dzieci do dostępnych miejsc w placówkach oferujących

¹⁴⁰ Raport dotyczący równości w edukacji opublikowany przez Organizację Współpracy Gospodarczej i Rozwoju.

RAPORT CZĄSTKOWY

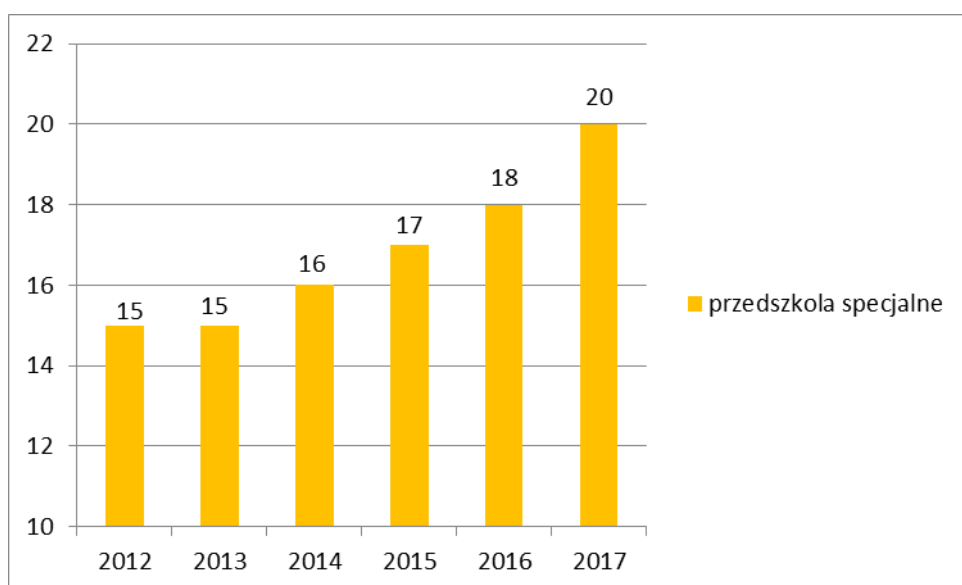
wychowanie przedszkolne. W 2017 r. wskaźnik liczby dzieci w wieku 3-5 lat przypadających na 1 miejsce wynosił 1,08, natomiast 5 lat wcześniej – 1,47. Poniższe tabele przedstawiają stopniowy wzrost liczby podmiotów realizujących wychowanie przedszkolne w województwie.

Wykres 85. Liczba ośrodków wychowania przedszkolnego w województwie lubelskim – przedszkola (bez specjalnych)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Wykres 86. Liczba ośrodków wychowania przedszkolnego w województwie lubelskim – przedszkola specjalne

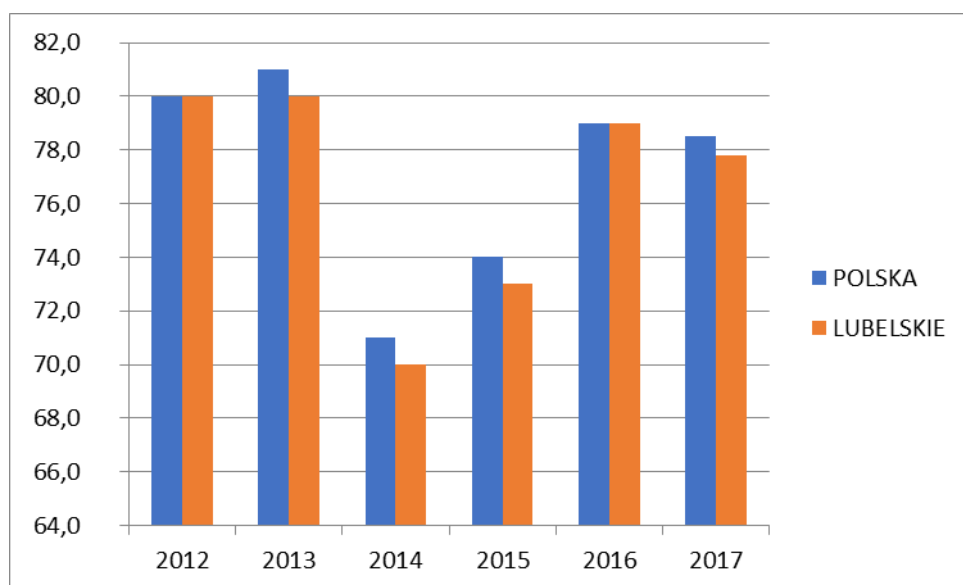

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

RAPORT CZĄSTKOWY

Udział pozytywnych wyników osiągniętych przez maturzystów z województwa lubelskiego w 2017 roku był o niecały 1 p.p. niższy od średniej krajowej – zdawalność matury w województwie wynosiła 77,8%, podczas gdy wartość tego wskaźnika dla kraju to 78,5%. Wartość ta plasuje województwo lubelskie na 11. miejscu w porównaniu z innymi województwami. Poziom zdawalności matury przez uczniów z województwa lubelskiego w latach 2012-2017 utrzymuje się na niższej pozycji względem średniej krajowej. Z wyjątkiem roku 2016, kiedy liczba maturzystów z pozytywnym wynikiem egzaminu dorównała odsetkowi osób, które zdały maturę w skali kraju – wówczas w siedmiu województwach odnotowano wyższy wskaźnik zdawalności egzaminu maturalnego. Zestawienia te należy opatrzyć zastrzeżeniem, że dane dotyczące zdawalności egzaminów maturalnych mogą nie być do końca porównywalne między województwami, ponieważ analizy statystyczne sugerują istnienie różnic w średniej „surowości” oceniania między poszczególnymi okręgowymi komisjami egzaminacyjnymi.

Wykres 87. Zdawalność egzaminów maturalnych wg województw w latach 2012-2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

W latach szkolnych 2013/2014 – 2017/2018 utrzymują się preferencje wyboru dalszego kształcenia wśród absolwentów szkół gimnazjalnych w województwie lubelskim. W tych latach można zaobserwować niewielką tendencję spadkową osób decydujących się na wybór zasadniczych szkół zawodowych lub – po zmianie w systemie edukacji zawodowej – szkół branżowych. Około 11% gimnazjalistów z województwa lubelskiego w 2017 roku rozpoczęło edukację w szkołach branżowych. W kraju odsetek ten wynosił około 18%. **Niewielkie zainteresowanie edukacją zawodową (P10)** w województwie potwierdza słuszność celów

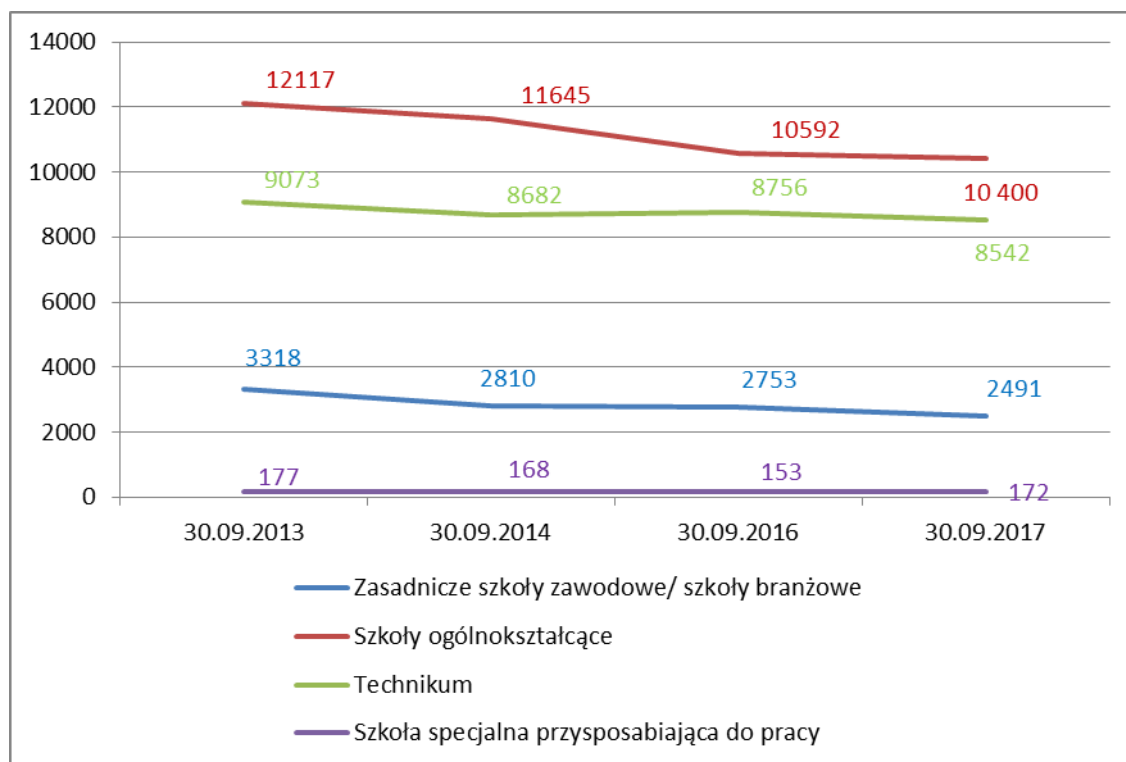
RAPORT CZĄSTKOWY

wyznaczonych przez priorytet 10iv: Zwiększenie szans na zatrudnienie uczniów poprzez poprawę efektywności kształcenia zawodowego w regionie.

Adekwatne okazują się założenia programowe akcentujące działania na rzecz uatrakcyjnienia i rozpowszechnienia edukacji zawodowej w regionie. Szkoły branżowe w świadomości społecznej wciąż traktowane są jako szkoły gorszej kategorii, a prezentowana przez nie oferta zdobywania wykształcenia **wymaga zacieśnienia współpracy sektora edukacyjnego z rynkiem pracy (P11)** oraz uwiarygodnienia w oczach uczniów.

Dodatkową kwestią pozostaje jakość sprzętu i kompletność wyposażenia TIK w lubelskich szkołach. Jak wynika z raportu „Średniokresowe efekty projektu Cyfrowa Szkoła”¹⁴¹ ciągłym deficytem w polskich szkołach pozostaje **brak dostępu do szybkiego Internetu, brak tabletów, przenośnych komputerów, niewystarczające i nieaktualne oprogramowanie (P12)**.

Wykres 88. Wybory absolwentów szkół gimnazjalnych – liczba uczniów w 1. klasach (wśród dzieci i młodzieży)

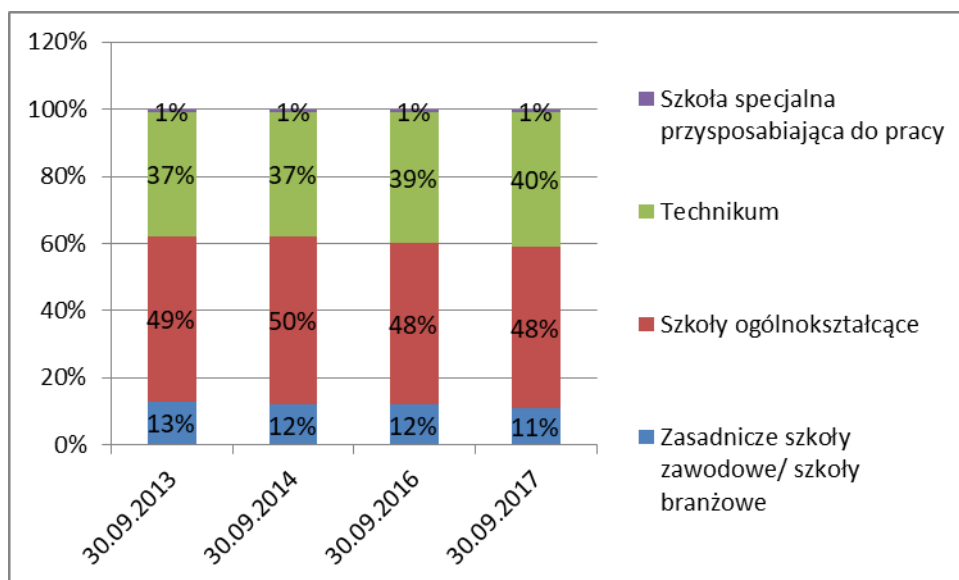

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CIE, MEN

¹⁴¹ Średniokresowe efekty projektu Cyfrowa Szkoła, IBE 2016

RAPORT CZĄSTKOWY

Wykres 89. Wybory absolwentów szkół gimnazjalnych – zestawienie procentowe liczby uczniów w 1. klasach (wśród dzieci i młodzieży)

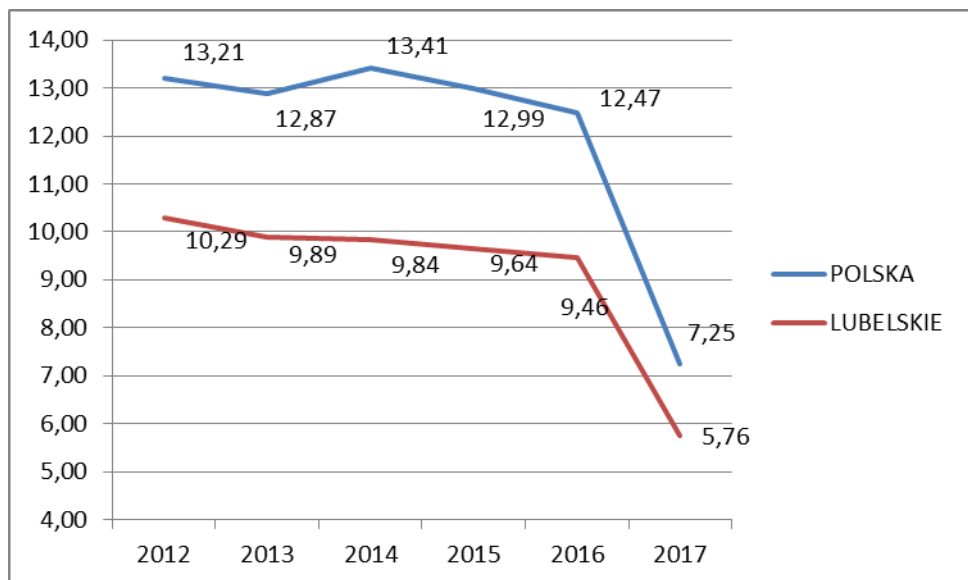

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CIE, MEN

Warto zwrócić uwagę na współczynnik skolaryzacji (netto) w zasadniczych szkołach zawodowych (od 2017 roku – szkołach branżowych I stopnia). Wskaźnik ten dla województwa lubelskiego jest dużo niższy niż średnia krajowa – wynosi 5,76%, podczas gdy średnia krajowa to 7,25%. Zaledwie 5,76% uczniów w wieku 16-18 lat z województwa lubelskiego uczęszczało do szkoły branżowej I stopnia w roku 2017. Niższy odsetek udziału w kształceniu zawodowym odnotowano jedynie w 3 województwach: podlaskim, mazowieckim i łódzkim.

RAPORT CZĄSTKOWY

Wykres 90. Współczynnik skolaryzacji netto w zasadniczych szkołach zawodowych* wg województw w latach 2012-2017 [%]

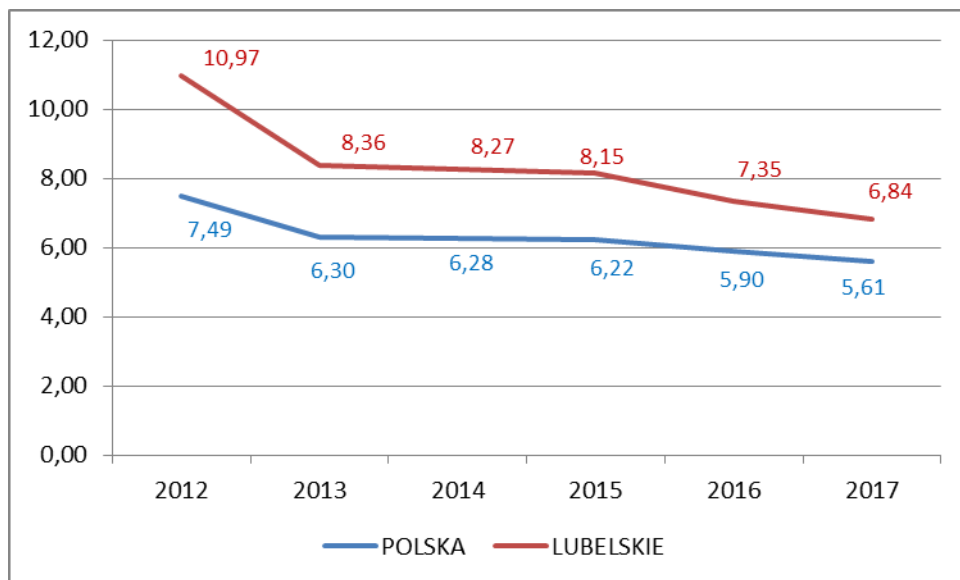
* Od 2017 – szkołach branżowych I stopnia.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

W województwie lubelskim w 2017 roku funkcjonowały 123 szkoły policealne. W latach 2012-2017 odnotowano stopniowy spadek ich liczby we wszystkich województwach. Warto zwrócić uwagę na najwyższy w województwie lubelskim oraz województwie podlaskim odsetek dorosłych w wieku 19-21 uczęszczających do szkół policealnych – 6,84% osób w wieku 19-21 zamieszkujących województwo lubelskie rozpoczęło edukację w szkole policealnej w stosunku do ogółu osób w tej grupie wiekowej w województwie lubelskim. Duże zainteresowanie edukacją w szkołach policealnych utrzymuje się na stałym, najwyższym w skali kraju poziomie.

RAPORT CZĄSTKOWY

Wykres 91. Współczynnik skolaryzacji netto w szkołach policealnych wg województw w latach 2012-2017 [%]

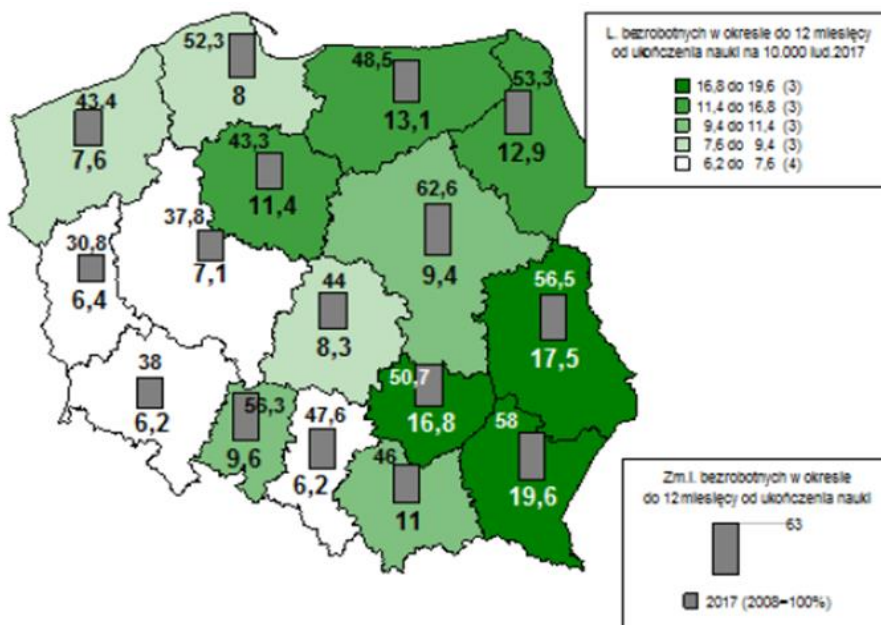

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych.

O trafności wyznaczonych celów świadczy również **wysoki poziom bezrobocia (C3)** i wykluczenia społecznego w regionie. Województwo lubelskie odnotowuje drugi najwyższy wynik – tuż po województwie podkarpackim – w liczbie osób bezrobotnych w rok od ukończenia nauki. Wysoki poziom bezrobocia wśród absolwentów szkół świadczy między innymi o dużym **dystansie między rynkiem pracy a ofertą edukacyjną (P5)** oraz o **nieadekwatności kształcenia ogólnego do wymagań rynku pracy (P6)**. Działania 12.3 i 12.4 odpowiadają na potrzebę rozwoju współpracy sektora edukacyjnego z zawodowym. Wysoki odsetek osób bezrobotnych po zakończeniu nauki wskazuje na potrzebę wsparcia osób dorosłych poprzez działania na rzecz zwiększania kompetencji i nabywania umiejętności, co powinno zaowocować aktywizacją osób biernych zawodowo i zmniejszeniem liczby osób w niekorzystnej sytuacji zawodowej.

RAPORT CZĄSTKOWY

Mapa 4. Liczba bezrobotnych w okresie do 12 miesięcy od ukończenia nauki w przeliczeniu na 10 tys. ludności w 2017 r. oraz jej zmiana w stosunku do roku 2008 (2008 r. = 100%)

Źródło: Analiza sytuacji województw 2015-2017

Podsumowując, dynamika sytuacji w obszarze edukacji wskazuje zarówno na wysoki potencjał edukacji formalnej w województwie lubelskim, jak i niską powszechność edukacji zawodowej lub jej niedostateczną atrakcyjność dla potencjalnych uczniów. Przesłanki te świadczą o wysokiej trafności wsparcia RPO WL 2014-2020 w stosunku do potrzeb i wyzwań rozwojowych regionu.

Oś Priorytetowa 13 Infrastruktura społeczna

W obszarze inwestycji w infrastrukturę dla kapitału ludzkiego w OP13 wdrażane są trzy PI w ośmiu Działaniach, których cele szczegółowe przedstawiają się następująco:

Tabela 41. Cele szczegółowe i priorytety inwestycyjne w OP13 Infrastruktura społeczna

RAPORT CZĄSTKOWY

Priorytet Inwestycyjny	Działanie	Cel szczegółowy
9a Inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszenia nierówności w zakresie stanu zdrowia, promowanie włączenia społecznego poprzez lepszy dostęp do usług społecznych, kulturalnych i rekreacyjnych, oraz przejścia z usług instytucjonalnych na usługi na poziomie społeczności lokalnych	Działanie 13.1 Infrastruktura ochrony zdrowia	Zwiększona dostępność usług zdrowotnych poprzez wsparcie infrastruktury ochrony zdrowia przyczyniające do poprawy jakości usług i zmniejszenia dysproporcji terytorialnych w ich dostępie.
	Działanie 13.2 Infrastruktura usług społecznych	Upowszechnienie dostępu do usług społecznych poprzez wsparcie infrastruktury niezbędnej do jej sprawnego świadczenia oraz zwiększenie aktywności zawodowej mieszkańców regionu, m.in. poprzez wzrost dostępności usług opieki nad dzieckiem w wieku do lat 3.
9b Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich	Działanie 13.3 Rewitalizacja obszarów miejskich	Odnowa zdegradowanych przestrzeni miejskich prowadząca do rozwiązywania zdiagnozowanych problemów społecznych tych obszarów.
	Działanie 13.4 Rewitalizacja obszarów wiejskich	Rozwój infrastruktury obszarów zdegradowanych małych miast a także obszarów wiejskich przyczyniający się do rozwiązywania zdiagnozowanych problemów społecznych tych obszarów.

RAPORT CZĄSTKOWY

	Działanie 13.8 Rewitalizacja Lubelskiego Obszaru Funkcjonalnego w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych	Odnowa zdegradowanych przestrzeni położonych na terenie Lubelskiego Obszaru Funkcjonalnego prowadząca do rozwiązywania zdiagnozowanych problemów społecznych tych obszarów.
10a Inwestowanie w kształcenie, szkolenie oraz szkolenie zawodowe na rzecz zdobywania umiejętności i uczenia się przez całe życie poprzez rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej	Działanie 13.5 Infrastruktura przedszkolna	Zwiększenie dostępności do edukacji przedszkolnej oraz wyrównywanie terytorialnych dysproporcji w tym zakresie (wsparcie kierowane w głównej mierze na obszary deficytowe).
	Działanie 13.6 Infrastruktura kształcenia zawodowego i ustawicznego	Poprawa warunków kształcenia zawodowego poprzez prace modernizacyjne i zakup wyposażenia ukierunkowany na realizację ww. założeń. Działania te powinny zaowocować zwiększeniem zainteresowania podejmowaniem edukacji w szkolnictwie zawodowym.

RAPORT CZĄSTKOWY

	<p>Działanie 13.7 Infrastruktura szkolna</p>	<p>Poprawa warunków edukacji ogólnej przyczyniająca się do rozwoju kompetencji kluczowych i umiejętności uniwersalnych tzw. transversal skills niezbędnych na rynku pracy (umiejętności matematyczno-przyrodnicze, umiejętności posługiwania się językami obcymi (w tym język polski dla cudzoziemców i osób powracających do Polski oraz ich rodzin), ICT, umiejętność rozumienia (ang. literacy), kreatywność, innowacyjność, przedsiębiorczość, krytyczne myślenie, rozwiązywanie problemów, umiejętność uczenia się, umiejętność pracy zespołowej w kontekście środowiska pracy.</p>
--	--	--

Źródło: SZOOP WL, 18.12.2018 r.

Analiza dynamiki sytuacji społeczno-gospodarczej w OP13 *Infrastruktura społeczna* koncentrować się będzie na analizie aspektów oddziałujących na trafność interwencji oraz dokonana zostanie ocena potrzeb związanych z infrastrukturą społeczną, zdrowotną i edukacyjną. Uwzględniona zostanie również kwestia degradacji przestrzeni.

Na etapie programowania RPO WL 2014-2020 w zakresie wsparcia PI 9a zidentyfikowano następujące problemy występujące w województwie: **(P1) nierówność dostępu do służby zdrowia; (P2) niedostateczną liczbę sprzętów medycznych; (P3) nieefektywną opiekę medyczną spowodowaną przez niskiej jakości aparaturę medyczną; (P4) dysproporcje terytorialne w dostępie do specjalistycznych usług medycznych**. Negatywny wpływ tych problemów wzmacniają dodatkowo niekorzystne czynniki zewnętrzne: **starzenie się społeczeństwa (C1)**, a w konsekwencji konieczność dostosowania infrastruktury medycznej oraz społecznej do potrzeb osób starszych oraz **zmiany środowiskowe wpływające na pogorszenie stanu zdrowia człowieka (C2)**.

Zgodnie z założeniami dokumentu programowego wsparcie przewidziane w ramach PI 9a powinno przyczynić się do zwiększenia dostępności mieszkańców regionu do dobrej jakości usług zdrowotnych i społecznych oraz do przeciwdziałania ubóstwu i wykluczeniu społecznemu oraz włączenia do rynku pracy. Jednym z mierników oceny jakości ochrony zdrowia jest współczynnik akredytacji przy Centrum Monitorowania Jakości. Według stanu

RAPORT CZĄSTKOWY

na 29.01.2019 roku liczba szpitali akredytowanych przy Centrum Monitorowania Jakości wyniosła 191, w tym 19 w województwie lubelskim. W skali kraju akredytację¹⁴² posiada ok. 20% szpitali, podczas gdy w województwie lubelskim ok. 36%¹⁴³. W latach 2012-2017 należy odnotować utrzymującą się na podobnym poziomie dostępność opieki szpitalnej w regionie, mierzoną wskaźnikiem liczby łóżek na 10 tysięcy mieszkańców. W 2017 roku liczba łóżek w województwie lubelskim wyniosła ok. 53 (średnia dla kraju – 48) i plasuje Lubelszczyznę na 2. miejscu w statystykach krajowych. Łóżko w szpitalu ogólnym w województwie lubelskim było wykorzystywane przeciętnie przez 262 dni w 2016 roku, a 266 dni w roku 2012 – niezmiennie łóżko zostało wykorzystane w największym stopniu w przekroju regionalnym. W skali kraju wskaźnik ten wynosił 242 dni w 2016 roku i 246 dni w 2012 r.¹⁴⁴

Tabela 42. Szpitale ogólne – liczba szpitali i liczba łóżek w latach 2012-2017

		2012	2013	2014	2015	2016	2017
Szpitale ogółem [szt.]	Polska	913	966	979	956	957	951
	woj. lubelskie	50	58	59	57	55	53
Łóżka [szt. na 10 tys. mieszkańców]	Polska	49,00	48,78	48,89	48,65	48,55	48,20
	woj. lubelskie	54,65	53,35	52,93	52,84	52,76	52,63
	miejsce w kraju	2	3	3	2	2	2

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Średni czas pobytu w szpitalu przez pacjenta w województwie lubelskim wynosił w 2016 roku 6 dni¹⁴⁵. Wartość wskaźnika pozostaje niezmienna od 2012 roku. Pod względem liczby lekarzy na 10 tys. ludności Lubelszczyzna zajmuje 5. miejsce w krajowych statystykach z liczbą 40 lekarzy posiadających prawo wykonywania zawodu medycznego i przekracza wartość dla średniej krajowej (38). W 2012 roku liczba ta wyniosła 37, pozycja województwa jednak się nie zmieniła.

¹⁴² Akredytacja wymaga spełnienia standardów w zakresie jakości postępowania i bezpieczeństwa pacjentów. Akredytacja przyznawana jest przez Centrum Monitorowania Jakości w Ochronie Zdrowia na mocy ustawy z dnia 6 listopada 2008 r. o akredytacji w ochronie zdrowia.(Dz.U. 2009 nr 52 poz. 418).

¹⁴³ Liczba akredytowanych szpitali (stan na 29.01.2019 r., dane Centrum Monitorowania Jakości) podzielona przez liczbę szpitali w kraju lub w województwie lubelskim (stan na 02.10.2018 r., dane BDL)

¹⁴⁴ Strateg.gov.pl

¹⁴⁵ Strateg.gov.pl

RAPORT CZĄSTKOWY

Tabela 43. Liczba lekarzy posiadających prawo wykonywania zawodu medycznego na 10 tys. ludności wg województw w latach 2012-2017

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
POLSKA	35,6	36,3	36,7	37,2	37,7	38,0
Dolnośląskie	38,4	39,2	39,7	40,4	41,3	41,8
Kujawsko-pomorskie	29,2	29,6	30,1	30,3	31,1	31,6
Lubelskie	37,1	38,0	38,5	39,1	39,8	40,7
Lubuskie	24,0	24,3	25,5	24,0	24,8	24,9
Łódzkie	42,8	43,7	44,3	44,9	45,9	46,4
Małopolskie	35,3	37,1	37,7	36,9	38,5	39,3
Mazowieckie	46,8	47,2	47,8	48,3	48,6	49,6
Opolskie	24,5	24,9	25,4	26,0	26,0	26,3
Podkarpackie	24,6	25,0	25,5	26,3	26,5	27,0
Podlaskie	41,2	41,9	42,6	43,2	43,6	44,4
Pomorskie	36,8	37,5	37,9	39,4	38,5	39,3
Śląskie	36,3	36,9	37,3	38,0	38,4	39,1
Świętokrzyskie	28,4	28,6	29,1	29,8	30,2	30,6
Warmińsko-mazurskie	24,8	25,4	26,0	26,3	26,5	26,9
Wielkopolskie	31,1	31,6	31,2	31,9	32,4	28,9
Zachodniopomorskie	35,2	35,7	36,4	36,7	36,9	37,2

Źródło: dane GUS, STRATEG

Pod względem umieralności i zachorowalności z powodu nowotworów złośliwych na 100 tys. ludności Lubelszczyzna rejestruje stosunkowo niewiele przypadków na tle kraju. W 2016 roku odnotowano najniższą wartość wskaźnika zgonu/zachorowania w porównaniu z innymi województwami: 0,48, natomiast wskaźnik obliczony dla całej Polski wynosi 0,62¹⁴⁶. Ryzyko zgonu wśród mężczyzn zamieszkujących województwo lubelskie w 2016 roku plasuje się na stosunkowo niskim poziomie – 401,4/100 tys. mężczyzn¹⁴⁷ - w 10 województwach szacuje się wyższe wartości wskaźnika, a średnia krajowa to 414,3/100 tys. mężczyzn. Jeszcze niższe

¹⁴⁶ Wojciechowska U., Czaderny K., Ciuba A., Olasek P., Didkowska J., *Nowotwory złośliwe w Polsce w 2016 roku*, Ministerstwo Zdrowia, Warszawa 2018, s.22.

¹⁴⁷ Mierzone standaryzowanym współczynnikiem umieralności ESP2013. Tamże.

RAPORT CZĄSTKOWY

ryzyko zgonu z powodu nowotworów zaobserwowano wśród kobiet – notuje się, tuż po województwie opolskim, najniższą wartość wskaźnika w województwie lubelskim, która wynosi 187,4/100 tys. kobiet, podczas gdy średnia dla kraju wynosi 223,1/100 tys. kobiet¹⁴⁸. Odnotowano, że w 2016 roku nowotwory złośliwe występujące u mężczyzn z województwa lubelskiego najczęściej atakowały prostatę (20,3%), płuca (15,8%) i jelito grube (14,5%), natomiast u kobiet piersi (21,4%), jelito grube (10,1%) i trzon macicy (9,2%). W roku 2012 mężczyźni z Lubelszczyzny najczęściej chorowali na nowotwór złośliwy płuc (21,4%), prostaty (15,8%), jelita grubego (11,5%), najwięcej kobiet z kolei cierpiało na nowotwór złośliwy piersi (20,6%), jelita grubego (9,7%) oraz płuc (7,8%)¹⁴⁹. Zarówno w 2012 roku, jak i w 2016 najczęstszą przyczyną zgonów u obu płci z powodu zachorowania na nowotwór był rak płuc. W 2012 r. wskaźnik zgonu/zachorowania dla całej Polski wyniósł 0,62, a w województwie lubelskim - 0,58 – niższe wartości wskaźników odnotowano w województwach: podkarpackim, małopolskim, wielkopolskim oraz ten sam w województwie opolskim. Ryzyko zgonu wśród mężczyzn zamieszkujących województwo lubelskie w 2012 roku wynosiło ok. 162,5/100 tys. mężczyzn¹⁵⁰ i było prawie najniższe na tle innych województw – jedynie województwo podkarpackie osiągnęło niższy wynik, podczas gdy średnia krajowa wynosiła 172,9/100 tys. mężczyzn. Podobnie wśród kobiet – ryzyko zgonu na nowotwór złośliwy w 2012 roku wynosiło 81,3/100 tys. kobiet, co było drugim najniższym wynikiem w kraju tuż po województwie podkarpackim, natomiast wartość wskaźnika dla całego kraju wynosiła 98,8/100 tys. kobiet¹⁵¹.

Na etapie programowania RPO WL 2014-2020 w zakresie PI zidentyfikowano następujące problemy występujące w województwie: **niedostosowanie i przestarzałość infrastruktury usług społecznych (P5); niewystarczający odsetek osób zaktywizowanych i zrehabilitowanych społecznie korzystających z usług pomocy społecznej (P6); duża liczba osób długotrwale korzystających z pomocy społecznej i bezrobotnych, dziedziczenie biedy (P7)**. Czynnikiem kontekstualnym wzmacniającym oddziaływanie wskazanych problemów jest: **wymagająca poprawy sytuacja materialna mieszkańców regionu (C3); niska aktywność zawodowa kobiet, szczególnie młodych (C4)**, częściowo wynikająca z

¹⁴⁸ Tamże.

¹⁴⁹ Wojciechowska U, Didkowska J., Zatoński W., Nowotwory złośliwe w Polsce w 2012 roku, Ministerstwo Zdrowia, Warszawa 2012.

¹⁵⁰ Mierzone standaryzowanym współczynnikiem.

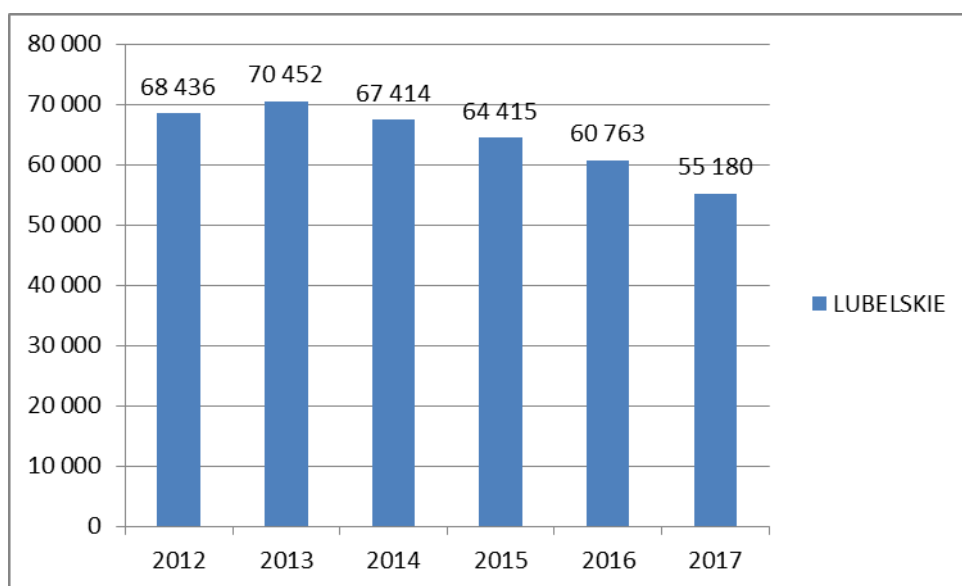
¹⁵¹ Wojciechowska U, Didkowska J., Zatoński W., Nowotwory złośliwe w Polsce w 2012 roku, Ministerstwo Zdrowia, Warszawa 2012.

RAPORT CZĄSTKOWY

niewystarczającej liczby przedszkoli oraz **dominacja nieefektywnych i pasywnych form pomocy świadczonej przez podmioty pomocy społecznej w regionie (C5).**

Dostępność usług społecznych mierzona jest liczbą gospodarstw domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej. W latach 2012-2017 można zaobserwować sukcesywny spadek pod względem skali korzystania z pomocy społecznej. W 2012 roku w województwie lubelskim korzystało z niej 68 436 gospodarstw, natomiast w 2017 - 55 180 gospodarstw¹⁵². Przeciętna liczba osób korzystająca z pomocy środowiskowej w gospodarstwie domowym wyniosła w 2017 r. 2,52 osoby, natomiast wartość dla skali kraju szacuje się na 2,25. Zgodnie z trendem występującym również w innych województwach można zaobserwować zmniejszanie się stopnia korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej. Jednakże różnice między województwami pozostały niezmiennie od roku 2012 – województwo lubelskie wciąż odnotowuje jeden z najwyższych odsetków korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej w przeliczeniu na osobę w gospodarstwie domowym – tuż po województwie podkarpackim.

Wykres 92. Liczba gospodarstw domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w latach 2012-2017

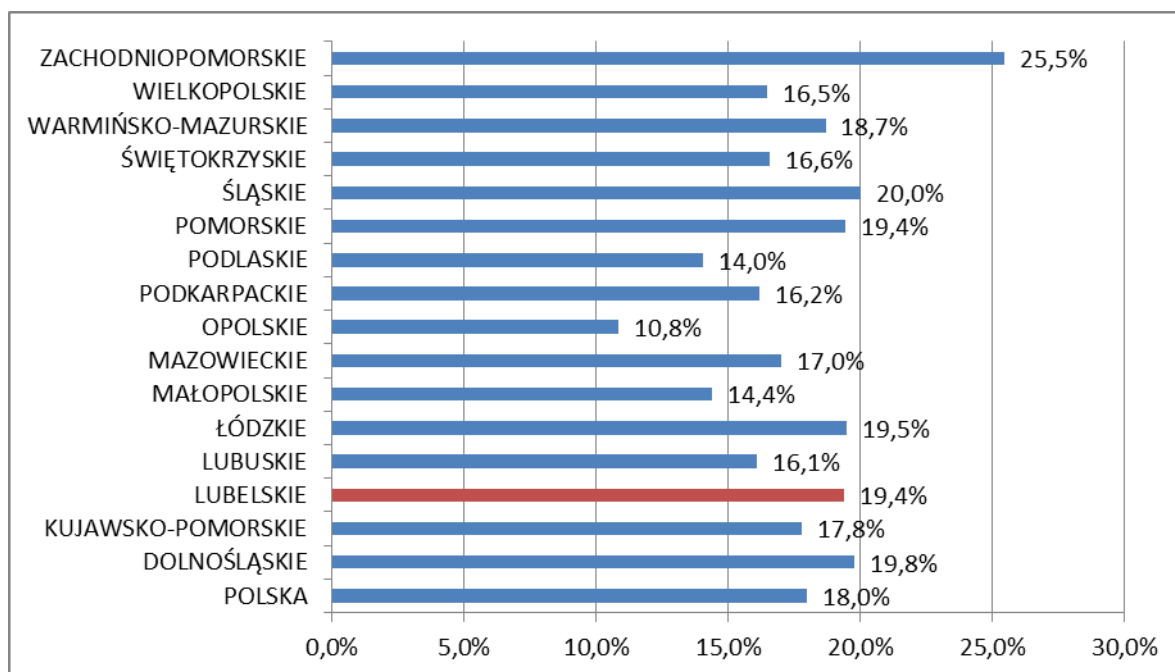

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

¹⁵² Dane BDL.

RAPORT CZĄSTKOWY

Wykres 93. Spadek liczby gospodarstw domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w latach 2012-2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

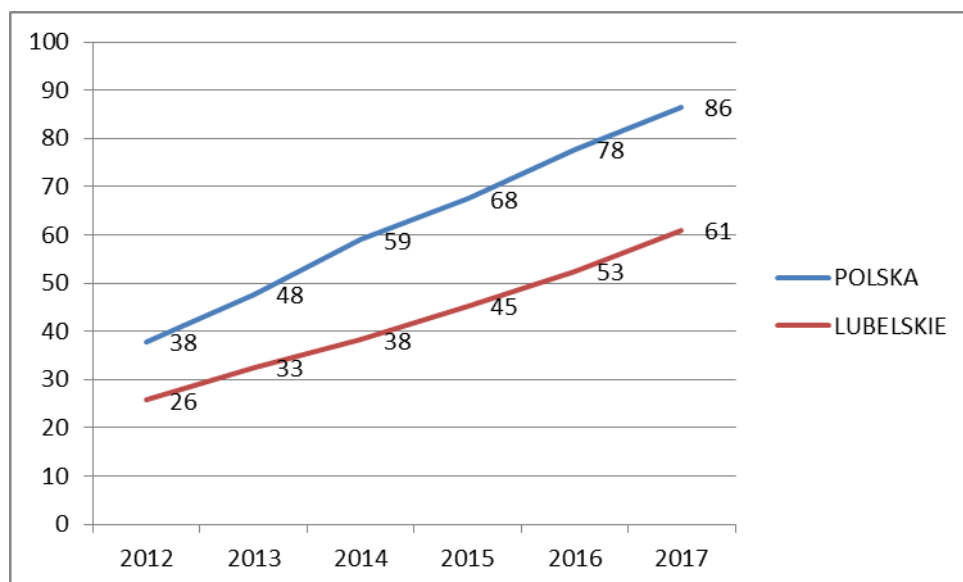
Ocena adekwatności celów Programu do aktualizacji sytuacji społeczno-gospodarczej w obszarze infrastruktury usług społecznych i zdrowotnych wskazuje zatem na pełną trafność zaplanowanego i realizowanego wsparcia w stosunku do potrzeb rozwojowych regionu, w szczególności w zakresie interwencji na potrzeby włączenia na rynek pracy i przeciwdziałania ubóstwu.

W województwie lubelskim w 2017 roku znajdowało się 78 żłobków – liczba ta wzrosła aż o 40 jednostek od roku 2013¹⁵³. Dostępność żłobków w województwie utrzymuje się na stałym bardzo niskim poziomie – mniej dzieci poniżej 3. roku życia uczęszcza do żłobków jedynie w województwach warmińsko-mazurskim i świętokrzyskim.

¹⁵³ Dane BDL, nie uwzględniono danych z roku 2012 ze względu na zmianę metodologii.

RAPORT CZĄSTKOWY

Wykres 94. Liczba dzieci w żłobkach i klubach dziecięcych na 1000 dzieci w wieku do lat 3 w latach 2012-2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Na etapie programowania RPO WL 2014-2020 w zakresie PI 9b zidentyfikowano następujące problemy występujące w województwie: **nadmierna liczba obszarów zdegradowanych wymagających rewitalizacji (P8); koncentracja przestrzenna osób ubogich i wykluczonych społecznie (P9); słabe połączenia drogowe między ważnymi ośrodkami miejskimi regionu, a także między nimi a ich otoczeniem funkcjonalnym (P10); niedostateczna promocja regionu jako obszaru atrakcyjnego turystycznie, a także gospodarczo dla potencjalnych inwestorów (P11); zagrożenia dla zdrowia i niska jakość życia mieszkańców zdegradowanych obszarów (P12); nadmierne wykluczenie społeczne i zawodowe osób niepełnosprawnych, szczególnie na wsi (P13)**. Czynnikiem kontekstualnym wzmacniającym oddziaływanie wskazanych problemów są: **wysoki poziom bezrobocia oraz ubóstwa w regionie (C6) i pogłębiające się nierówności między miastem a wsią, szczególnie w dostępie do poruszania się komunikacją publiczną (C7)**.

W odpowiedzi na nadmierną liczbę obszarów zdegradowanych w regionie podjęto ich rewitalizację. Proces ten jest rozumiany jako wyprowadzanie obszarów ze stanu kryzysowego poprzez działania obejmujące interwencje zarówno dotyczące sfery przestrzenno-funkcjonalnej, środowiskowej i technicznej, jak i społecznej. Zauważalne są pogłębiające się nierówności między miastem a wsią, także pod względem obszarów uznanych za kryzysowe. Potrzeby rewitalizacyjne dostrzeżono przede wszystkim na terenach

RAPORT CZĄSTKOWY

wiejskich i w małych miastach do 5 tys. mieszkańców. Z badań opisanych w raporcie pt.: „Ocena komplementarności międzyokresowej w zakresie rewitalizacji”¹⁵⁴ wynika, że potrzeby rewitalizacyjne są wciąż aktualne, a w szczególności dotyczą zakresu społecznego, czyli koncentrują się wokół problemów włączania społecznego, przeciwdziałania patologiom społecznym i bezrobociu. Ocena poprzednich Programów w zakresie realizacji działań rewitalizacyjnych, w tym w ramach LPR i RPO WL 2007-2013, wskazuje na przeznaczenie środków głównie na cele związane z infrastrukturą¹⁵⁵. Warto zauważyć, że do realizacji celów dotyczących rewitalizacji wyznaczonych w RPO WL 2007-2013 korzystano przede wszystkim ze środków EFRR, z czego wynikało, iż projekty dotyczące obszaru działań społecznych stanowiły niewielki odsetek tych realizowanych¹⁵⁶. Ocena efektów wsparcia rewitalizacji w perspektywie 2007-2013 w województwie lubelskim pokazuje, że rewitalizacją objęto przede wszystkim ośrodki miejskie w regionie oraz że nie udało się zaspokoić wszystkich potrzeb inwestycyjnych gmin w tym zakresie¹⁵⁷. Zidentyfikowano niezrealizowaną potrzebę poprawy warunków mieszkaniowych na zrewitalizowanych obszarach. Zwrócono uwagę na fakt, że nowopowstałe obiekty w niedostatecznym stopniu były wykorzystywane na cele gospodarcze, natomiast pełniły głównie funkcje publiczne.

Podsumowując, cele szczegółowe OP13 akcentują zatem konieczność rozwiązywania problemów społecznych w miastach oraz - obok społecznych - infrastrukturalne na wsiach i w miastach mniejszych. Zaobserwowany w poprzedniej perspektywie 2007-2013 brak połączenia między polityką społeczną oraz polityką inwestycyjną jest jednym z wyzwań wyznaczonych w RPO WL 2014-2020. Warto zwrócić uwagę na różnice między dwoma programami – w okresie programowania 2014-2020 szerzej, bardziej całościowo ujęto zagadnienie rewitalizacji jako kompleksowego procesu redukcji stanu kryzysowego na zdegradowanych obszarach poprzez działania łączące kwestie społeczne z przestrzenno-funkcjonalnymi i technicznymi, a także przewidziano wsparcie dla przedsiębiorców. Podjęcie działań na rzecz przywracania i nadawania funkcji użytkowych rewitalizowanym obszarom ma się przyczynić do poprawy jakości życia ich mieszkańców. Planowane inwestycje

¹⁵⁴ Raport na zlecenie Województwa Lubelskiego zrealizowany przez Evalu Sp. z o.o., *Ocena komplementarności międzyokresowej w zakresie rewitalizacji*, październik 2017.

¹⁵⁵ Raport na zlecenie Województwa Lubelskiego zrealizowany przez Evalu Sp. z o.o., *Ocena komplementarności międzyokresowej w zakresie rewitalizacji*, październik 2017, s.77.

¹⁵⁶ Raport na zlecenie Województwa Lubelskiego zrealizowany przez Evalu Sp. z o.o., *Ocena komplementarności międzyokresowej w zakresie rewitalizacji*, październik 2017, s.7.

¹⁵⁷ Raport na zlecenie Województwa Lubelskiego zrealizowany przez Evalu Sp. z o.o., *Ocena komplementarności międzyokresowej w zakresie rewitalizacji*, październik 2017, s.8.

RAPORT CZĄSTKOWY

bezpośrednio odpowiadają na zagrożenia w województwie, tzn. koncentracji przestrzennej negatywnych zjawisk społecznych i gospodarczych.

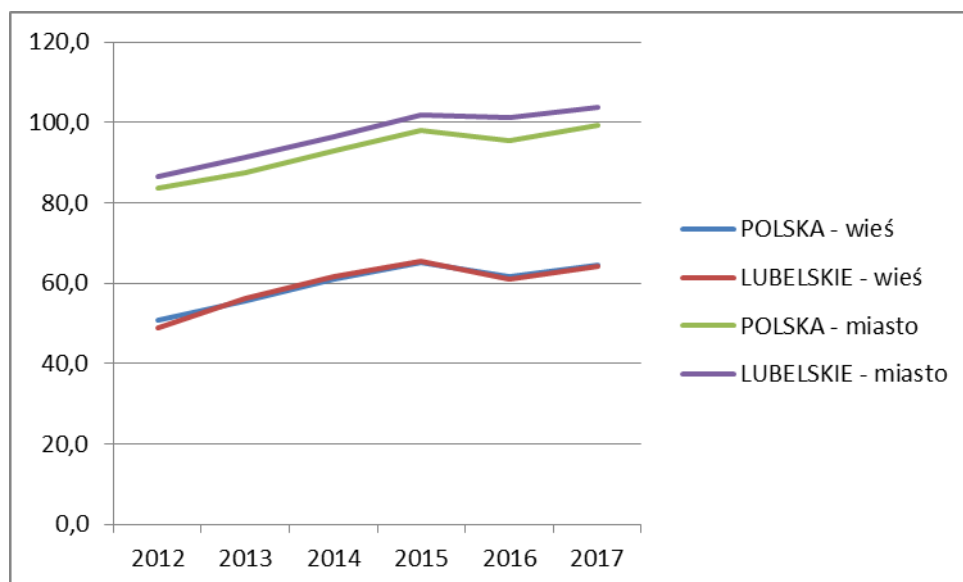
Następną grupę problemów stanowi infrastruktura edukacyjna. Na etapie programowania RPO WL 2014-2020 zidentyfikowano następujące problemy występujące w województwie: **niewielka liczba placówek prowadzących wychowanie przedszkolne na obszarach miejskich i wiejskich (P14); dystans między potrzebami rynku pracy a ofertą dydaktyczną (P15); przestarzałość wyposażenia i braki w nowoczesnych urządzeniach przydatnych do praktycznej nauki zawodu (P16); niedostosowanie obecnej infrastruktury szkolnej do zmieniających się warunków pracy (P17); niski poziom elastyczności i innowacyjności wśród uczniów (P18)**. Czynnikiem kontekstualnym wzmacniającym oddziaływanie wskazanych problemów jest: **niski odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym (C9); niekorzystny stosunek odsetka uczniów szkół średnich zawodowych razem wśród uczniów szkół ponadgimnazjalnych ogółem (C10); odsetek osób dorosłych uczestniczących w kształceniu i szkoleniu (C11); niska zdawalność egzaminów maturalnych w relacji do średniej krajowej (C12)**.

W ramach 13. osi priorytetowej zaplanowano działania, mające na celu poprawę jakości infrastruktury w przedszkolach, szkołach oraz w zakresie kształcenia zawodowego i ustawicznego. Warto zwrócić uwagę na dysproporcje terytorialne objęcia wychowaniem przedszkolnym dzieci w wieku 3-5 lat ukazujące się w zestawieniu miast i wsi.

W latach 2012-2017 odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w miastach w województwie lubelskim przekraczał średnią krajową i sytuował je wśród pierwszych 8 województw z najwyższymi wynikami. W 2012 roku Lubelszczyzna zajmowała 5. miejsce, a w 2017 r. 8. na tle innych województw. Natomiast odsetek ten dla wsi województwa lubelskiego nieznacznie odbiega od średniej krajowej. Można jednak zauważyć wzrost od roku 2012 (48,9%) – w 2017 r. wskaźnik wynosi 64,3%.

RAPORT CZĄSTKOWY

Wykres 95. Odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w miastach i na wsi w latach 2012-2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Liczba szkół podstawowych w województwie lubelskim według Banku Danych Lokalnych na koniec września 2017 roku wyniosła 981 – liczba ta wzrosła o 21 placówek w porównaniu z rokiem poprzednim, jednak w odniesieniu do roku 2012 (1002 szkoły podstawowe) zmalała o 21 placówek. Lubelszczyzna od roku 2012 do 2017 wciąż plasuje się na 6. miejscu w kraju pod względem liczby szkół podstawowych. W związku z reformą edukacyjną następuje tzw. wygaszanie gimnazjów – w 2017 roku ich liczba w województwie lubelskim wynosiła 147 placówek (w 2012 r. – 478 placówek). Znacznie zmniejszyła się liczba szkół ogólnokształcących w porównaniu z rokiem 2012 – o 101 placówek – w 2017 r. odnotowano 220 szkół ogólnokształcących na Lubelszczyźnie. Zmniejszyła się również liczba ośrodków oferujących kształcenie zawodowe – z 85 zasadniczych szkół zawodowych w 2012 r. do 71 szkół branżowych I stopnia w roku 2017. Spadek liczby placówek w latach 2012-2017 dotyczył także szkół policealnych. Pod koniec września 2017 r. we wszystkich typach szkół kształciło się 278 800 uczniów (wyłączając wychowanie przedszkolne oraz klasę zerową), co stanowi ok. 13,1% ogółu mieszkańców województwa lubelskiego. W porównaniu ze stanem z początku roku szkolnego 2013/2014 liczba uczniów zmalała o ok. 7,1%¹⁵⁸.

¹⁵⁸ Dane CIE.

RAPORT CZĄSTKOWY

Tabela 44. Liczba szkół w województwie lubelskim w latach 2012-2017

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Szkoły podstawowe	1 002	981	977	971	960	981
Gimnazja	478	479	479	481	480	147
Szkoły ogólnokształcące	321	276	253	243	231	220
Zasadnicze szkoły zawodowe/ Szkoły branżowe I stopnia	85	81	80	76	76	71
Szkoły policealne	169	163	147	149	138	123

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

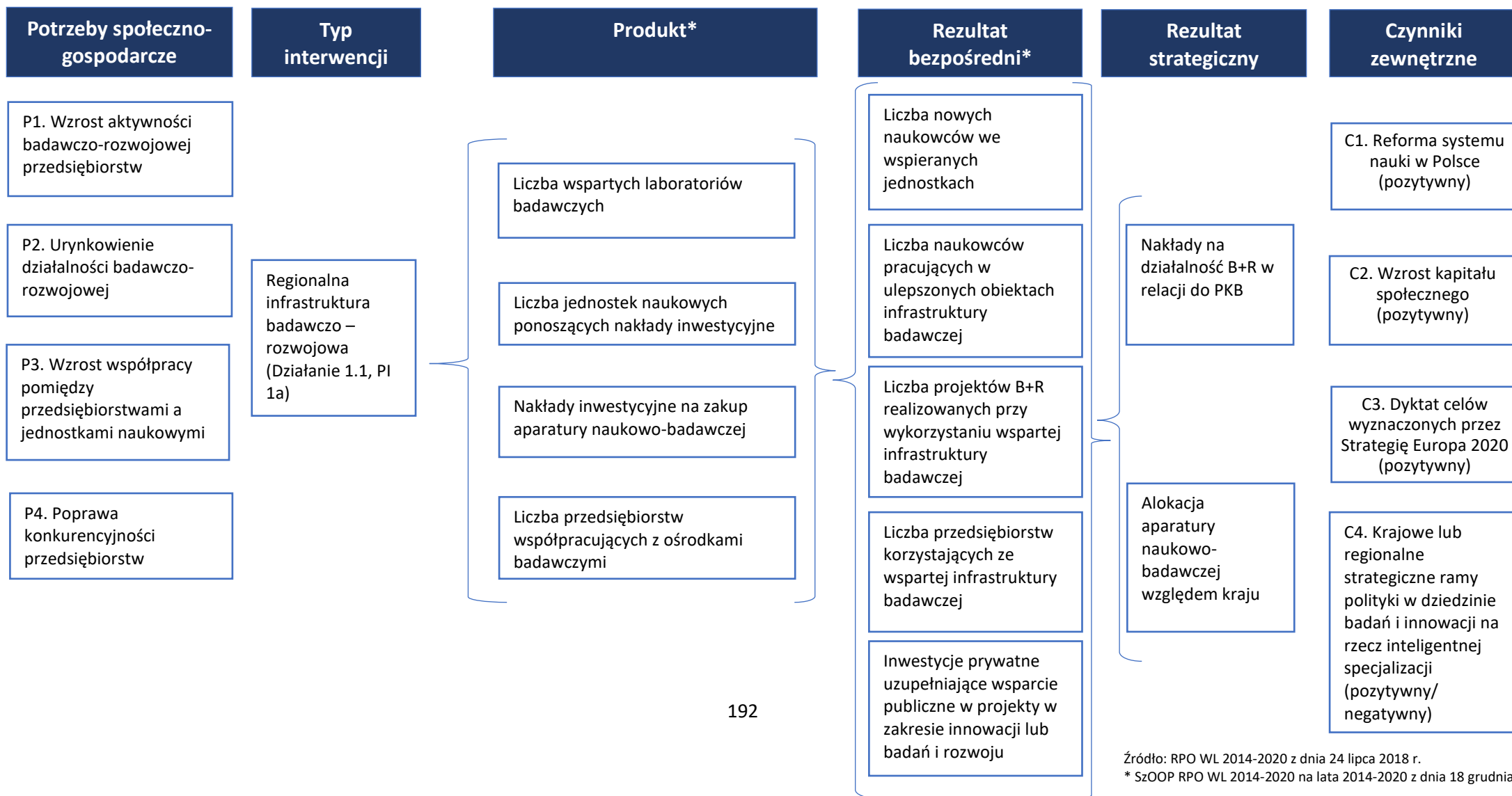
Biorąc pod uwagę wysoką skalę potrzeb społecznych, względnie wysoki poziom ubóstwa oraz zagrożenia wykluczeniem społecznym, przedstawionych wcześniej w rozdziałach dotyczących wsparcia EFS, czy też niedostatki infrastruktury usług społecznych – należy przyjąć, iż potrzeby rozwojowe pozostają w pełni aktualne. Ocena adekwatności celów Programu do aktualizacji sytuacji społeczno-gospodarczej w obszarze infrastruktury społecznej wskazuje na pełną trafność zaplanowanego i realizowanego wsparcia w stosunku do potrzeb rozwojowych regionu.

3 LOGIKA INTERWENCJI WRAZ Z OCENĄ TRAFNOŚCI W ŚWIETLE ZIDENTYFIKOWANYCH PRZEMIAN

Zgodnie z podejściem TBE na poniższych grafach przedstawiono odtworzenie logiki interwencji wraz analizą dla poszczególnych Osi priorytetowych.

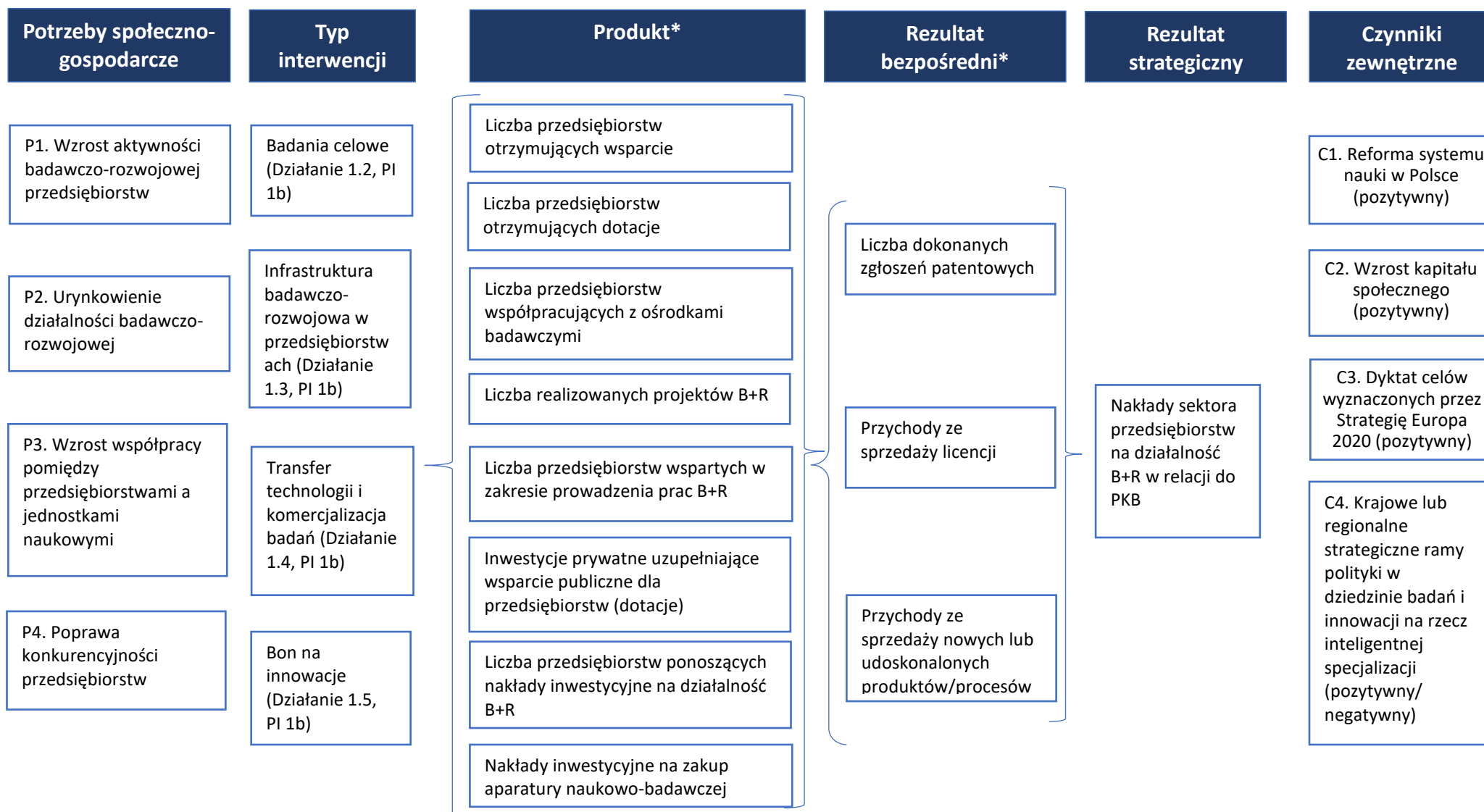
Oś Priorytetowa I Badania i innowacje (EFRR) (CT1, PI 1a)

Cel interwencji: **Zwiększone urynkowanie działalności badawczo-rozwojowej**

Oś Priorytetowa I Badania i innowacje (EFRR) (CT1, PI 1b)

Cel interwencji: *Zwiększona aktywność badawczo-rozwojowa przedsiębiorstw*

RAPORT CZĄSTKOWY

Interwencja wdrażana w ramach 1. osi priorytetowej ma realizować dwa podstawowe cele: (1) prowadzić do zwiększenia urynkowienia działalności badawczo-rozwojowej oraz (2) prowadzić do zwiększenia aktywności badawczo-rozwojowej przedsiębiorstw. Wyznaczone cele korespondują z głównymi potrzebami społeczno-gospodarczymi województwa lubelskiego w obszarze badań i innowacji zdiagnozowanymi w oparciu o dostępne dane statystyki publicznej oraz opracowania tematyczne (raporty z badań naukowych i ewaluacyjnych, źródła literaturowe), jakimi są: (i) wzrost aktywności badawczo-rozwojowej przedsiębiorstw (**P1**), (ii) urynkowienie działalności badawczo-rozwojowej (**P2**), (iii) wzrost współpracy pomiędzy przedsiębiorstwami a jednostkami naukowymi (**P3**), (iv) poprawa konkurencyjności przedsiębiorstw (**P4**).

Jak wskazano w części diagnostycznej, potrzeby te zachowały swą aktualność, a konieczność ich zaspokojenia uzasadnia prowadzenie interwencji ukierunkowanej na wskazane cele. Za właściwe należy uznać skierowanie interwencji do dwóch typów beneficjentów: jednostek naukowych i przedsiębiorstw, którym dedykowano specyficzne działania. I tak, działanie kierowane do jednostek naukowych (Działanie 1.1 Regionalna infrastruktura badawczo-rozwojowa) poprzez stworzenie wysokiej jakości infrastruktury naukowo-badawczej oraz rozszerzenie i intensyfikację powiązań pomiędzy sektorem nauki a przedsiębiorstwami ma za zadanie przyczynić się do wzrostu aktywności sektora badań i rozwoju w strategicznych dla regionu dziedzinach gospodarki. Tego rodzaju projekty mają potencjał do zwiększania efektywności wykorzystania infrastruktury naukowo-badawczej służącej prowadzeniu i komercjalizacji badań w dziedzinach związanych z inteligentnymi specjalizacjami województwa lubelskiego. Preferencje w zakresie wyboru projektów dla projektów realizowanych w kooperacji i współfinansowanych ze źródeł prywatnych mają za zadanie zwiększać zakres i intensywność współpracy pomiędzy regionalnymi podmiotami sektora nauki i gospodarki i podnosić potencjał rynkowy wyników prowadzonych prac B+R. Aspekt komercjalizacji promuje także wymóg osiągnięcia przychodów z działalności komercyjnej prowadzonej przy wykorzystaniu wspartej infrastruktury badawczej.

Beneficjentami pozostałych działań zaprojektowanych w ramach 1. osi priorytetowej są przedsiębiorstwa. Zaplanowane typy interwencji tworzą warunki do przewycięzania barier identyfikowanych w literaturze przedmiotu dla wdrożeń innowacji przez przedsiębiorstwa. Jedną z takich barier stanowią wysokie koszty innowacji, szczególnie odczuwalne przez małe i średnie przedsiębiorstwa, które w powiązaniu z postrzeganym wysokim ryzykiem niepowodzenia działalności innowacyjnej, często zniechęcają do podejmowania takiej aktywności. Działanie 1.2 Badania celowe stanowi wsparcie w procesie opracowywania nowych rozwiązań produktowych i procesowych i przyczynia się do wzrostu liczby i zakresu

RAPORT CZĄSTKOWY

innowacji wytwarzanych i wdrażanych w regionie przez przedsiębiorstwa. Z kolei bariera braku i niskiej jakości aktywów umożliwiających prowadzenie zaawansowanych prac B+R przez przedsiębiorstwa może być niwelowana przez interwencję prowadzoną w ramach Działania 1.3 Infrastruktura badawczo-rozwojowa w przedsiębiorstwach.

Osobnym problemem, na który odpowiedź stanowi interwencja w ramach RPO WL, jest słabość kompetencyjna małych i średnich przedsiębiorstw w rozwijaniu działalności innowacyjnej na ostatnim jej etapie związanym z wprowadzeniem na rynek i prawną ochroną rozwiązań powstałych w efekcie prowadzonych prac B+R¹⁵⁹. Przeciwdziałaniu deficytom kompetencyjnym służą działania, w ramach których podmioty sektora MŚP uzyskują dostęp do wysoko specjalistycznych usług w obszarze badań, innowacji i komercjalizacji oferowanych przez instytucje otoczenia biznesu (Działanie 1.4 Transfer technologii i komercjalizacja badań) oraz instytucje naukowo-badawcze (Działanie 1.5 Bon na innowacje).

W analizie uwarunkowań dla interwencji RPO WL 2014-2020 nie można pominąć czynników zewnętrznych, które mogą stymulować lub ograniczać zmiany w środowisku innowacyjnym województwa lubelskiego. Większość z tych zewnętrznych uwarunkowań nie ma charakteru specyficznego dla regionu, lecz kształtuje środowiska innowacyjne we wszystkich regionach Polski. Do najważniejszych czynników zewnętrznych można zaliczyć: aktualnie wdrażaną reformę systemu nauki (**C1**), dyktat celów wyznaczanych przez Strategię Europa 2020 (**C2**) kładących nacisk na innowacyjny rozwój gospodarki, postępujący – choć powoli - wzrost kapitału społecznego (**C3**), redukujący barierę dla współpracy pomiędzy podmiotami oraz istnienie strategicznych ram polityki w dziedzinie badań i innowacji w postaci krajowych i regionalnych inteligentnych specjalizacji (**C4**) wyznaczających obszary koncentracji interwencji. Ich wpływ jest w większości pozytywny i wspiera korzystne przemiany środowiska innowacyjnego w regionie.

Interwencje w ramach OP1 mogą przyczynić się do wsparcia realizacji celów zaprojektowanych w Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Lubelskiego do roku 2020, w tym w szczególności mogą prowadzić do poprawy efektywności wykorzystania infrastruktury naukowo-badawczej służącej podejmowaniu i komercjalizacji badań,

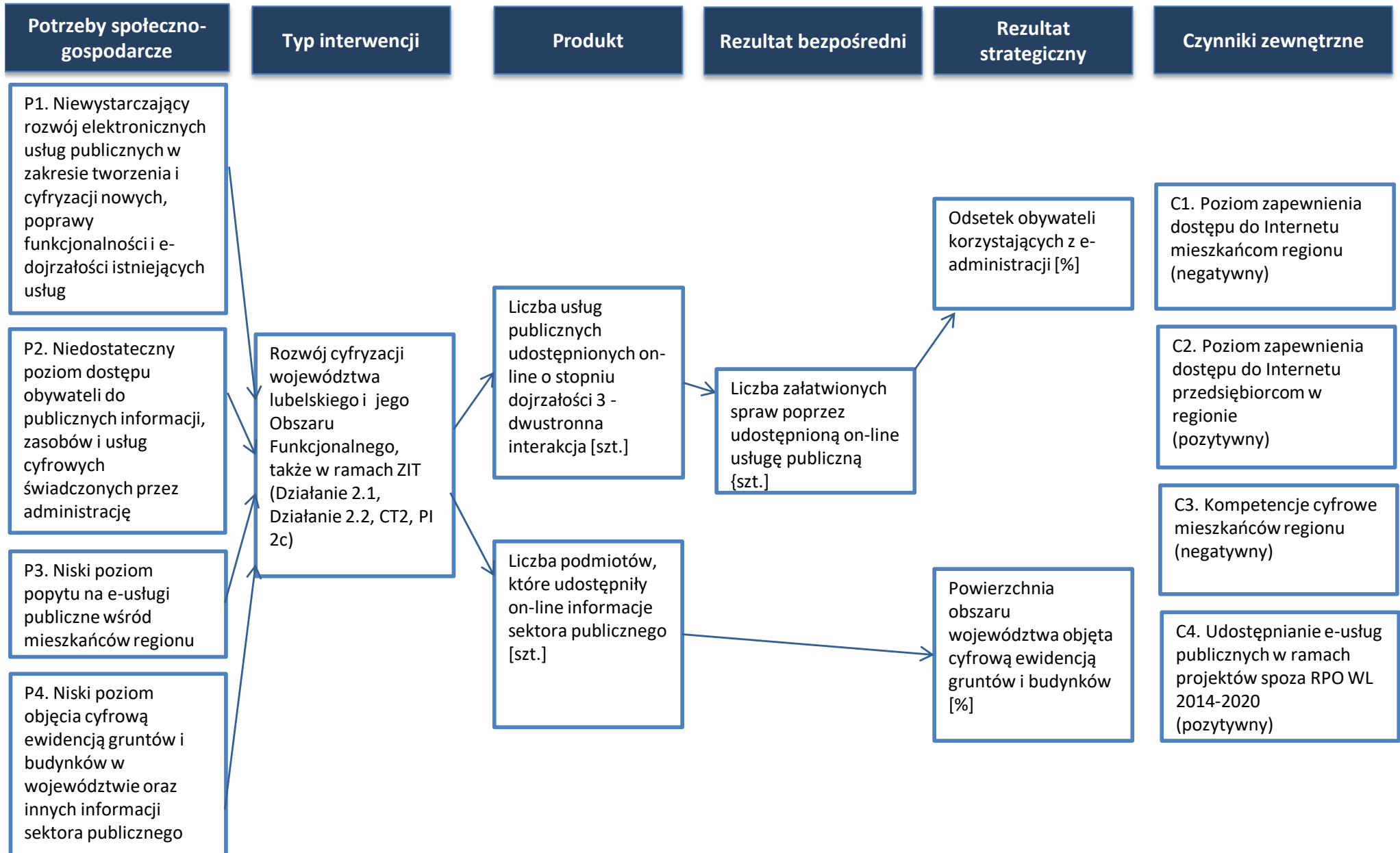
¹⁵⁹ Wnioski z badań terenowych prowadzonych w ramach projektów ewaluacyjnych: „Ewaluacja wspólnego przedsięwzięcia TANGO” realizowanego w 2018 roku na zlecenie Narodowego Centrum Badań i Rozwoju, „Ewaluacja bieżąca wdrażania działania 1.2 Badania, rozwój i innowacje w przedsiębiorstwach w ramach RPO WSL na lata 2014-2020” realizowanego w 2017 roku na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego.

RAPORT CZĄSTKOWY

koncentrując je w obszarach wyznaczonych przez inteligentne specjalizacje regionu. Mogą prowadzić do realizacji wyznaczonych celów związanych ze zwiększonym wykorzystaniem wyników badań naukowych i prac rozwojowych w gospodarce, większym zaangażowaniem przedsiębiorstw w prowadzenie badań, w tym we współpracy z jednostkami naukowymi, jak również zwiększonej aktywności badawczo-rozwojowej przedsiębiorstw. Te zagadnienia zostaną pogłębione w toku dalszych prac.

Oś Priorytetowa 2. Cyfrowe Lubelskie – EFRR (CT2, PI 2c)

Cel interwencji: *Zwiększony poziom wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych w administracji publicznej*

RAPORT CZĄSTKOWY

Zgodnie z powyższym grafem, zaplanowana teoria interwencji przebiegać miała w dwóch następujących po sobie sekwencjach, które przedstawiono poniżej. W opisie odwołano się do wskaźników produktu i rezultatu zawartych w Programie oraz w SZOOP RPO WL 2014-2020. Warto przy okazji podkreślić, że w SZOOP (a tym samym – na poziomie realizowanych projektów) wskazano więcej wskaźników, niż w samym Programie.

1/ Jeśli chcemy przewyższyć niedostateczny poziom rozwoju e-usług w regionie i poziom korzystania z nich przez mieszkańców, to musimy podjąć działania zmierzające do rozwoju systemów front office (m.in. wzrostu liczby oferowanych e-usług, wzrostu liczby dostępnych rejestrów online, wzrostu liczby zdigitalizowanych i udostępnionych dokumentów zawierających informacje publiczne, wzrostu liczby podmiotów udostępniających online informacje sektora publicznego, wzrostu liczby aplikacji wykorzystujących ponownie informacje sektora publicznego, wzrostu liczby dostępnych API oraz liczby baz danych udostępnianych za ich pomocą) oraz systemów back office (m.in. wzrostu liczby usług wewnątrzadministracyjnych, wzrostu przestrzeni dyskowej serwerowni, wzrostu liczby urzędów wdrażających katalog rekomendacji dotyczących awansu cyfrowego oraz wzrostu liczby systemów teleinformatycznych). Jeśli doprowadzimy do rozwoju systemów front i back office, to zwiększymy liczbę spraw załatwianych online, liczbę pobrań/odtworzeń dokumentów zawierających informacje sektora publicznego oraz liczbę pobrań/uruchomień aplikacji opartych na ponownym wykorzystaniu informacji sektora publicznego i e-usług publicznych. Jeśli zwiększymy liczbę spraw załatwianych online, liczbę pobrań/odtworzeń dokumentów zawierających informacje sektora publicznego oraz liczbę pobrań/uruchomień aplikacji opartych na ponownym wykorzystaniu informacji sektora publicznego i e-usług publicznych, to nastąpi wzrost odsetka obywateli korzystających z e-administracji¹⁶⁰.

¹⁶⁰ Informacje w tym zakresie są mierzone w Programie poprzez następujące wskaźniki produktu i rezultatu: *Liczba usług publicznych udostępnionych on-line o stopniu dojrzałości 3 - dwustronna interakcja; Liczba podmiotów, które udostępniły on-line informacje sektora publicznego; Odsetek obywateli korzystających z e-administracji.* Dodatkowo, informacje te są mierzone na poziomie projektów za pomocą wskaźników produktu i rezultatu bezpośredniego zgodnie z SZOOP: *Liczba usług publicznych udostępnionych on-line o stopniu dojrzałości co najmniej 4-transakcja; Liczba rejestrów publicznych objętych wsparciem; Liczba zdigitalizowanych dokumentów zawierających informacje sektora publicznego; Liczba udostępnionych on-line dokumentów zawierających informacje sektora publicznego; Liczba aplikacji opartych na ponownym wykorzystaniu informacji sektora publicznego i e-usług publicznych; Liczba utworzonych API; Liczba baz danych udostępnionych on-line poprzez API; Liczba udostępnionych usług wewnątrzadministracyjnych (A2A); Liczba podmiotów udostępniających usługi wewnątrzadministracyjne (A2A); Przestrzeń dyskowa serwerowni; Liczba urzędów, które wdrożyły katalog rekomendacji dotyczących awansu cyfrowego; Liczba uruchomionych systemów teleinformatycznych w podmiotach wykonujących zadania*

RAPORT CZĄSTKOWY

2/ Jeśli chcemy przewyżczyć niski poziom objęcia cyfrową ewidencją gruntów i budynków w województwie oraz innych informacji sektora publicznego, to musimy wesprzeć tego typu rejestry publiczne w regionie w celu ich ucyfrowienia. Jeśli wesprzemy rejestry publiczne, to doprowadzimy do wzrostu liczby dostępnych online rejestrów i baz danych przestrzennych. Finalnie, wzrost liczby dostępnych online rejestrów i baz danych przestrzennych spowoduje wzrost powierzchni obszaru województwa objętej cyfrową ewidencją gruntów i budynków¹⁶¹.

Zgodnie z zapisami Programu, oczekiwano, iż interwencja w ramach priorytetu przyczyni się do realizacji jego celu (tj. *zwiększonego poziomu wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych w administracji publicznej*) poprzez zwiększenie zakresu informacji publicznej i zasobów publicznych udostępnionych w postaci cyfrowej, przez co zwiększy się ilość usług opartych na ich ponownym wykorzystaniu. Prowadzone działania w sposób bezpośredni przyczynią się z kolei do ucyfrowienia procesów administracyjnych i poprawy poziomu świadczenia usług publicznych przez administrację, tj. zwiększenia dostępności, jakości i funkcjonalności usług. W efekcie tej interwencji skróci się czas realizacji spraw administracyjnych, przez co zwiększy się popyt na korzystanie z publicznych e-usług przez obywateli i przedsiębiorców. Dlatego też miarą sukcesu RPO WL w tym obszarze będzie przede wszystkim wzrost liczby usług świadczonych przy pomocy technologii IT.

Jednym z głównych zidentyfikowanych problemów regionu był niewystarczający poziom dostępu obywateli do publicznych informacji, zasobów i usług cyfrowych świadczonych przez administrację (P2)¹⁶². Z tym problemem związany jest także relatywnie niski poziom dostępu cyfrowego do podstawowych zbiorów danych tworzących infrastrukturę informacji przestrzennej (P4)¹⁶³. Informacje sektora publicznego w coraz większym stopniu stanowią zaś

publiczne; Liczba załatwionych spraw poprzez udostępnioną on-line usługę publiczną; : Liczba pobrań/odtworzeń dokumentów zawierających informacje sektora publicznego; Liczba pobrań/uruchomień aplikacji opartych na ponownym wykorzystaniu informacji sektora publicznego i e-usług publicznych.

¹⁶¹ Informacje w tym zakresie są mierzone w Programie poprzez następujący wskaźnik rezultatu: *Powierzchnia obszaru województwa objęta cyfrową ewidencją gruntów i budynków*. Dodatkowo, informacje te są mierzone na poziomie projektów za pomocą wskaźników produktu zgodnie z SZOOP: *Liczba rejestrów publicznych objętych wsparciem; Liczba udostępnionych on-line rejestrów i baz danych przestrzennych*.

¹⁶² W 2012 roku 31% urzędów administracji publicznej w regionie udostępniało usługi elektroniczne inne niż oparte o tzw. wzór pisma ogólnego. W roku 2015 odsetek ten wyniósł 41% (patrz rozdział: Aktualizacja diagnozy społeczno-gospodarczej, OP2).

¹⁶³ Według danych z 2014 roku, 30% powierzchni obszaru województwa objęte było cyfrową ewidencją gruntów i budynków (patrz rozdział: Aktualizacja diagnozy społeczno-gospodarczej, OP2).

RAPORT CZĄSTKOWY

podstawę do prowadzenia skutecznych procesów decyzyjnych i inwestycyjnych, co w konsekwencji służy wspieraniu innowacyjności, rozwojowi gospodarczemu, zwiększeniu aktywności i zaangażowaniu obywateli w życie publiczne.

Jak pokazuje logika interwencji w ramach PI2c, w obecnej perspektywie finansowej, **na poziomie regionalnym skupiono się przede wszystkim na rozwoju systemów front office**, co w dużej mierze wynika z zapisów Umowy Partnerstwa. **By jednak tego typu wsparcie było użyteczne i skuteczne, po pierwsze niezbędne jest zapewnienie potencjalnym odbiorcom oraz twórcom e-usług (instytucjom publicznym) dostępu do Internetu.** Jak pokazują wyniki przeprowadzonej diagnozy, w roku 2012 59,5% gospodarstw domowych posiadało komputer z połączeniem do Internetu, w roku 2017 odsetek ten wynosił 68,5%¹⁶⁴. Rzeczywisty odsetek gospodarstw posiadających dostęp do sieci był jednak nieco wyższy, z uwagi na to, że coraz częściej do korzystania z sieci wykorzystywane są urządzenia mobilne¹⁶⁵. Z uwagi na to, że spora część e-usług kierowana jest do przedsiębiorców, warto podkreślić także wysoki odsetek przedsiębiorstw w regionie posiadających dostęp do Internetu (81% w roku 2012, blisko 96% w roku 2017)¹⁶⁶. **Po drugie, dla użyteczności i skuteczności wsparcia niezbędne jest wykreowanie popytu na korzystanie z e-usług.** W tym obszarze to również przedsiębiorcy mają wiodące znaczenie – w roku 2017 ponad 94% z nich wykorzystywało już Internet do kontaktów z administracją publiczną (w roku 2012 wskaźnik ten wynosił 93,7%)¹⁶⁷. Wśród mieszkańców regionu odsetek ten wyniósł 31,2% w roku 2018, a 26,6% w roku 2012¹⁶⁸. **Po trzecie, niezbędna do rozwoju cyfrowego w regionie jest podaż e-usług – tj. liczba oraz poziom zaawansowania udostępnianych przez administrację publiczną usług online.** W tym zakresie, można zwrócić uwagę na fakt, że między rokiem 2012 a 2015 nastąpił wzrost o 10 p.p. odsetka urzędów administracji publicznej w województwie

¹⁶⁴ Patrz rozdział: Aktualizacja diagnozy społeczno-gospodarczej, OP2, wskaźnik: Odsetek gospodarstw domowych wyposażonych w komputer osobisty z dostępem do Internetu w latach 2012-2017 [%] (w Polsce i województwach).

¹⁶⁵ W roku 2014 71% gospodarstw domowych w regionie lubelskim posiadało szerokopasmowy dostęp do Internetu w domu. W 2017 wartość ta wynosiła 70% (patrz rozdział: Aktualizacja diagnozy społeczno-gospodarczej, OP2).

¹⁶⁶ Patrz rozdział: Aktualizacja diagnozy społeczno-gospodarczej, OP2, wskaźnik: Odsetek przedsiębiorstw posiadających dostęp do Internetu szerokopasmowego w latach 2012-2017 [%] (w Polsce i województwach).

¹⁶⁷ Patrz rozdział: Aktualizacja diagnozy społeczno-gospodarczej, OP2, wskaźnik: Odsetek przedsiębiorstw korzystających z Internetu w kontaktach z administracją publiczną w celu odsyłania wypełnionych formularzy w formie elektronicznej w latach 2012-2017 [%] (w kraju i województwach).

¹⁶⁸ Patrz rozdział: Aktualizacja diagnozy społeczno-gospodarczej, OP2, wskaźniki: Odsetek osób korzystających z Internetu w kontaktach z administracją publiczną [%]; Osoby korzystające z usług administracji publicznej za pomocą Internetu w ciągu ostatnich 12 miesięcy według województw [%].

RAPORT CZĄSTKOWY

lubelskim udostępniających usługi elektroniczne. Na tej podstawie oraz mając na uwadze omawianą tu interwencję, można zakładać, że do roku 2017 miał miejsce podobny lub nawet wyższy wzrost tego odsetka. **Po czwarte, dla rozwoju e-administracji znaczenie mają kompetencje cyfrowe potencjalnych użytkowników** – w regionie lubelskim ponad połowa mieszkańców nie posiada prawdopodobnie nawet podstawowych kompetencji¹⁶⁹. **Po piąte, nie bez znaczenia dla skuteczności interwencji jest również możliwość korzystania przez beneficjentów z finansowania krzyżowego**, które w tym przypadku umożliwia beneficjentom realizację zadań niezbędnych dla pomyślnej realizacji projektu oraz bezpośrednio powiązanych z projektem (działania ukierunkowane na rozwój potencjału ludzkiego w zakresie podnoszenia kwalifikacji i kompetencji, niezbędnych do prawidłowej realizacji projektu i osiągnięcia jego celów, jak np. szkolenia w zakresie wdrażania aplikacji i usług, wykorzystania narzędzi ICT, rozwoju platform e-usług i baz danych).

Mając na uwadze powyższe informacje, można stwierdzić, że **zaplanowana logika interwencji w ramach 2 osi priorytetowej była odpowiednia i nadal jest aktualna. Zidentyfikowane w programie wyzwania i potrzeby znajdują potwierdzenie w przedstawionych danych statystycznych**, mimo, że brak jest chociażby odpowiednich danych dotyczących poziomu dojrzałości e-usług w poszczególnych latach (co pozwoliłoby zweryfikować aktualność potrzeb w tym zakresie – **P1**). **Zaplanowane formy wsparcia oraz rezultaty bezpośrednie i strategiczne wykorzystują warunki wewnętrzne regionu** dotyczące przede wszystkim możliwości korzystania z Internetu zarówno przez przedsiębiorców (**C2**) jak i – w mniejszym jednak zakresie – przez mieszkańców (**C1**) oraz posiadanych kompetencji cyfrowych przez mieszkańców województwa (**C3**). Ważny jest także poziom podaży e-usług ze strony urzędów oraz poziom popytu na nie wśród mieszkańców i przedsiębiorców – są to jednak elementy, które stanowią zidentyfikowane potrzeby regionu (**P1, P3**), a zarazem mogą być czynnikami wpływającymi na skalę uzyskiwanych efektów. Dotyczy to przede wszystkim możliwości udostępniania przez podmioty administracji publicznej e-usług finansowanych z innych źródeł niż RPO WL 2014-2020 (**C4**) – z jednej strony wpływać to będzie na podaż e-usług, a z drugiej na odsetek obywateli korzystających z szeroko rozumianej e-administracji (odsetek ten będzie wzrastał wraz ze wzrostem liczby dostępnych e-usług zarówno na poziomie krajowym, jak i regionalnym). **Wskazane wyżej czynniki zewnętrzne mogą zwiększać lub zmniejszać poziom użyteczności i skuteczności interwencji**, tym bardziej, że w obszarze podaży e-usług w dalszym ciągu istnieje pole do dalszego

¹⁶⁹ W roku 2015 41,7% osób posiadało podstawowe lub ponadpodstawowe umiejętności cyfrowe, w roku 2017 odsetek ten wynosił 43,9% (patrz rozdział: Aktualizacja diagnozy społeczno-gospodarczej, OP2).

RAPORT CZĄSTKOWY

rozwoju, co teoretycznie powinno stanowić ułatwienie dla realizacji projektów i osiągnięcia wskaźników. Poziom zapewnienia mieszkańcom i przedsiębiorcom dostępu do Internetu oraz poziom umiejętności cyfrowych również stanowią czynniki wpływające (pozytywnie lub negatywnie) na rezultaty interwencji.

Oś priorytetowa 3 Konkurencyjność przedsiębiorstw (CT3, PI 3a) Działania 3.1, 3.8, 3.4 i 3.5

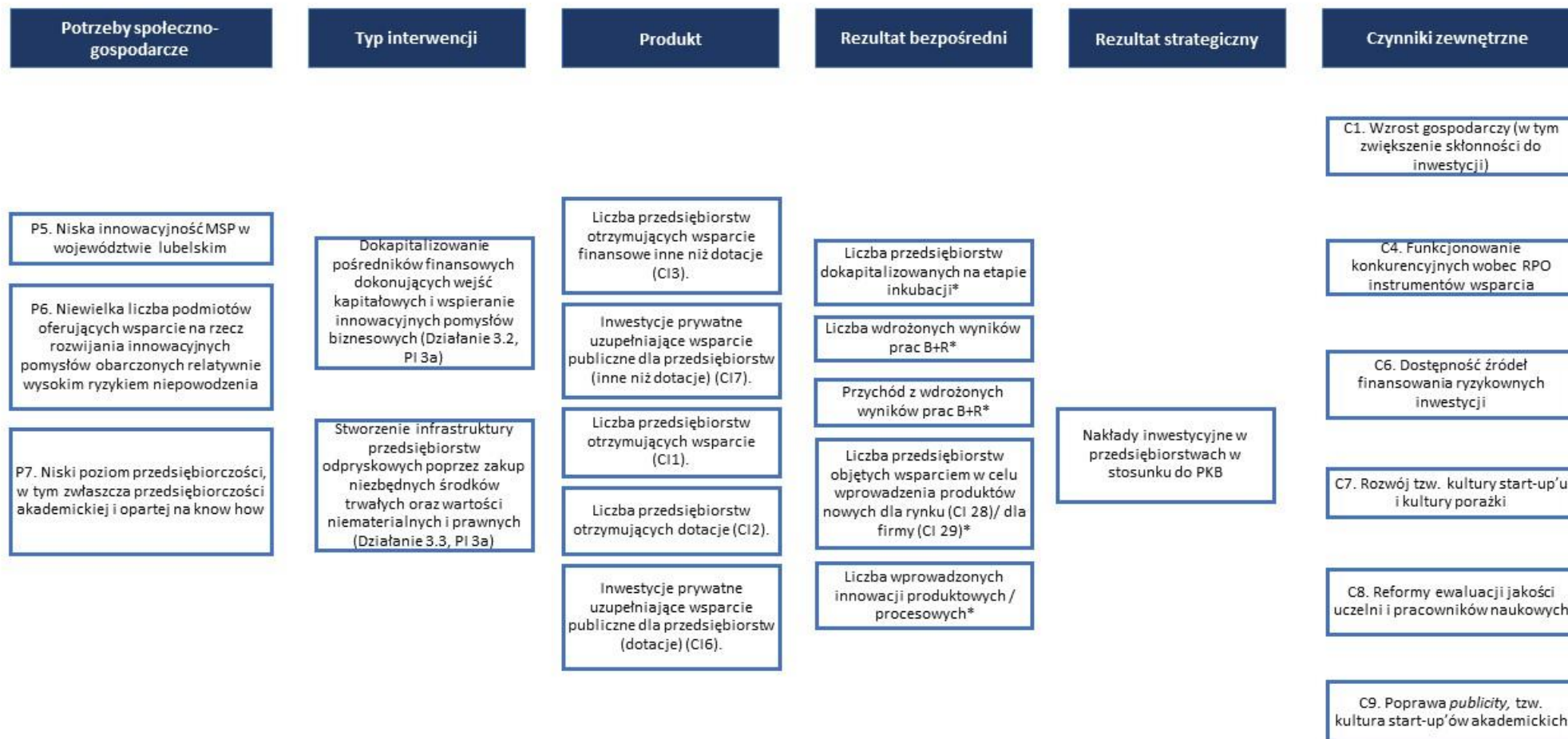
Cel interwencji: Promowanie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwianie gospodarczego wykorzystywania nowych pomysłów oraz sprzyjanie tworzeniu nowych firm, w tym również poprzez inkubatory przedsiębiorczości.

Potrzeby społeczno-gospodarcze	Typ interwencji	Produkt	Rezultat bezpośredni	Rezultat strategiczny	Czynniki zewnętrzne
P1. Niska atrakcyjność inwestycyjna województwa lubelskiego					C1. Wzrost gospodarczy (w tym zwiększenie skłonności do inwestycji)
P2. Brak terenów inwestycyjnych odpowiadających na potrzeby potencjalnych inwestorów	Uporządkowanie i przygotowanie terenów inwestycyjnych (Działania 3.1, 3.8, PI 3a)	Powierzchnia przygotowanych terenów inwestycyjnych.	Liczba inwestycji zlokalizowanych na wspartych terenach inwestycyjnych*		C2. Uwarunkowania prawno-podatkowe
P3. Deficyty know-how wśród lubelskich przedsiębiorstw	Wsparcie MSP w ramach specjalistycznego doradztwa (Działanie 3.5, PI 3a)	Liczba instytucji otoczenia biznesu wspartych w zakresie profesjonalizacji usług.	Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie (CI1).	Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach w stosunku do PKB	C3. Profesjonalizacja rynku firm doradczych, w tym samoorganizacji
P4. Niska aktywność IOB w regionie oraz niedostateczna jakość świadczonych przez nie usług	Profesjonalizacja usług doradczych świadczonych przez IOB oraz podniesienie jakości tych usług (Działanie 3.4, PI 3a)	Liczba zaawansowanych usług (nowych lub ulepszonych) świadczonych przez instytucje otoczenia biznesu.	Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie niefinansowe (CI4).		C4. Funkcjonowanie konkurencyjnych wobec RPO instrumentów wsparcia
		Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie (CI1).			C5. Działania ukierunkowane na zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej innych regionów
		Liczba przedsiębiorstw otrzymujących dotacje (CI2).			

* SZOOP RPO WL 2014-2020 z dnia 29 stycznia 2019 r

Oś priorytetowa 3 Konkurencyjność przedsiębiorstw (CT3, PI 3a) Działania 3.2 i 3.3

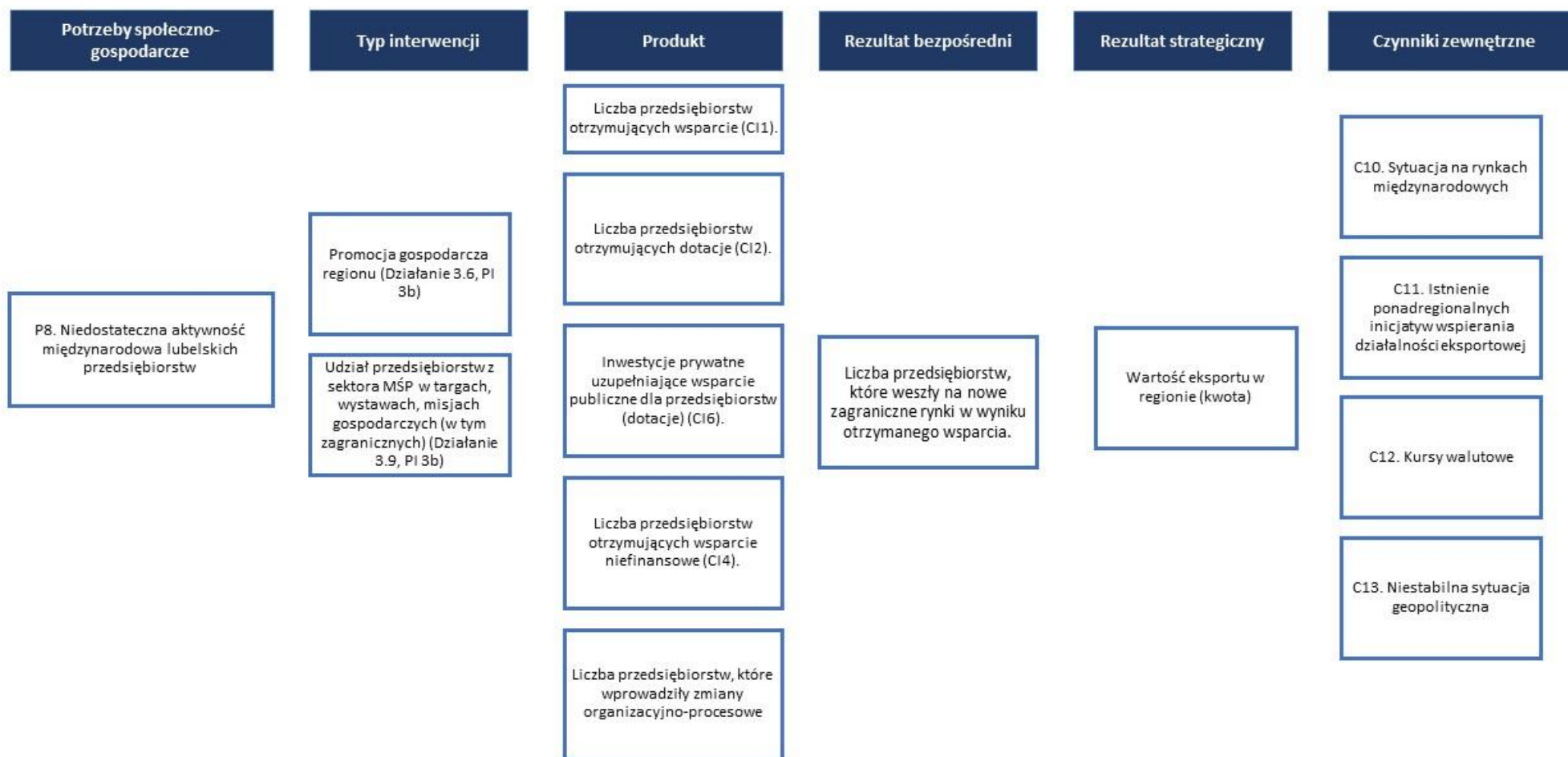
Cel interwencji: Promowanie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwianie gospodarczego wykorzystywania nowych pomysłów oraz sprzyjanie tworzeniu nowych firm, w tym również poprzez inkubatory przedsiębiorczości.

* SZOOP RPO WL 2014-2020 z dnia 29 stycznia 2019 r.

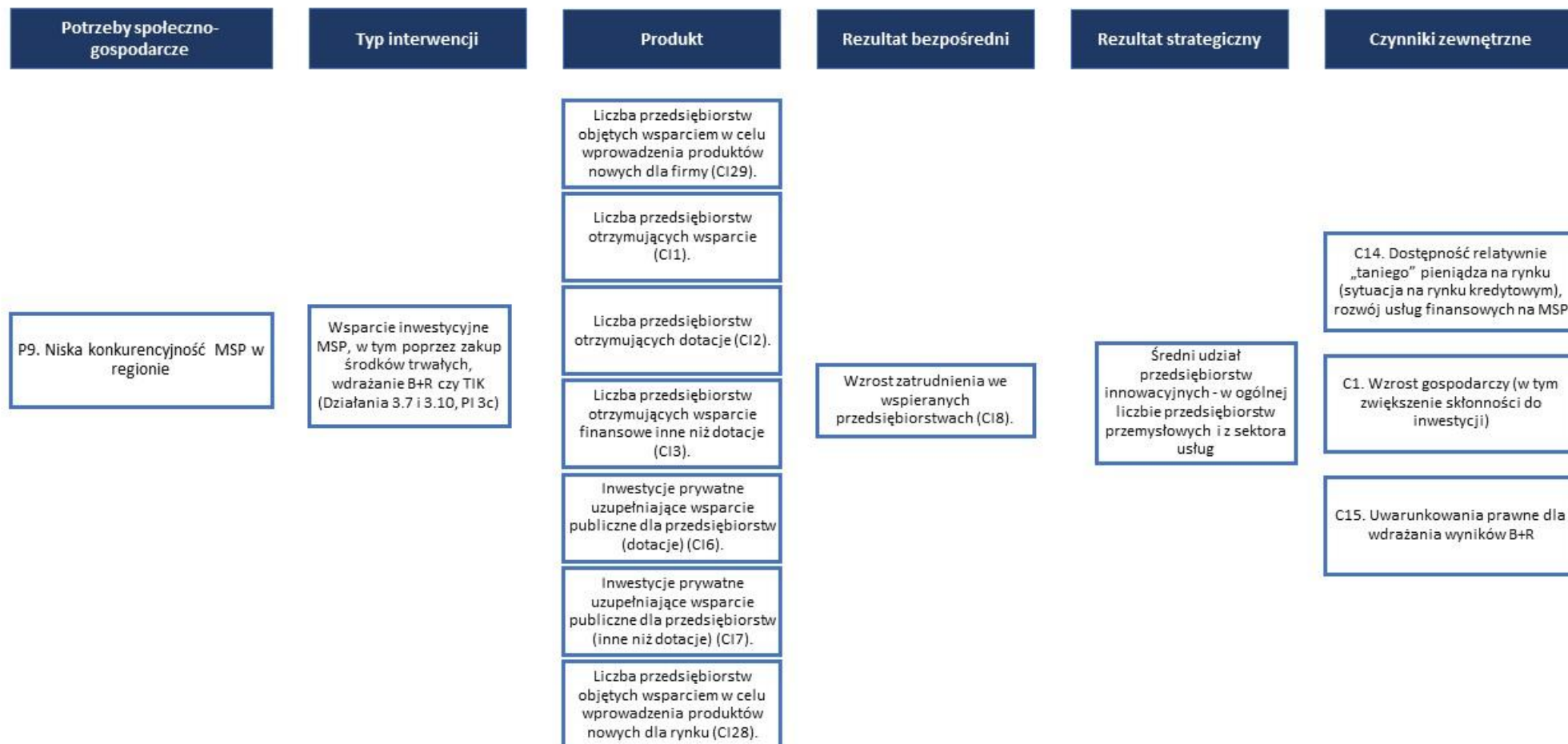
Oś priorytetowa 3 Konkurencyjność przedsiębiorstw (CT3, PI 3b) Działania 3.6 i 3.9

Cel interwencji: opracowanie i wdrożenie nowych modeli biznesowych dla MŚP, w szczególności w celu umiędzynarodowienia

Oś priorytetowa 3 Konkurencyjność przedsiębiorstw (CT3, PI 3c) Działania 3.7 i 3.10

Cel interwencji: wspieranie tworzenia i poszerzania zaawansowanych zdolności w zakresie rozwoju produktów i usług

W ramach Osi priorytetowej 3 RPO WL 2014-2020 wdrażane są trzy priorytety inwestycyjne, które w różnorodny sposób odpowiadają na problemy lubelskiego sektora MSP. Oferowane wsparcie można sklasyfikować jako zapewnianie warunków do zakładania i trwania przedsiębiorstw, wspomaganie ich rozwoju poprzez inwestycje oraz internacjonalizację. W okresie programowania RPO WL 2014-2020 dostrzeżono m.in. **(P1)** niską atrakcyjność inwestycyjną województwa lubelskiego oraz brak terenów inwestycyjnych **(P2)**. Przy słabej aktywności IOB **(P4)**, deficyty know-how w gronie MSP **(P3)** jawiły się jako znaczące zagrożenie dla regionalnej gospodarki, ponieważ nie mogły zostać w relatywnie dostępnym sposób zaspokojone. Poza samą liczebnością podmiotów (w tym niki przedsiębiorczością akademicką, **P7**), zwracano także uwagę na ich niską konkurencyjność wyrażającą się małą innowacyjnością lokalnych firm **(P5)** oraz brakiem podmiotów gotowych udzielać wsparcia projektom obciążonym wysokim ryzykiem inwestycyjnym **(P6)**. Wreszcie, sygnalizowano, iż lubelskie podmioty wymagają inwestycji celem zapewnienia ich konkurencyjności **(P9)**, w szczególności zaś wspomżenia ich procesów internacjonalizacyjnych **(P8)**.

Odpowiedzią na dążenie do zapewnienia odpowiednich warunków dla tworzenia i egzystencji firmy była interwencja zaprojektowana w ramach RPO WL 2014-2020, ukierunkowana na tworzenie odpowiedniego otoczenia dla biznesu poprzez przygotowywanie terenów inwestycyjnych czy też rozbudowanie i dopasowanie do potrzeb firm oferty regionalnych IOB. Zdaniem teoretyków wzrostu gospodarczego, jakość instytucji, rozwiązań prawnych oraz tzw. otoczenia biznesu, stanowią ważne elementy oddziałujące na efektywność rynkowego funkcjonowania firm¹⁷⁰. Przykładowo, IOB mogą być traktowane jako ośrodki wiedzy, informacji oraz ważny element ekosystemu wspierania innowacji. Firmy, dzięki wsparciu IOB, mogą m.in. dążyć do poszerzenia działalności (skali lub rynków) czy też zwiększenia stopnia specjalizacji. Z tego względu, IOB powinny dysponować odpowiednimi zasobami wiedzy i umiejętności, które zagwarantują merytoryczne wsparcie dla przedsiębiorców. Działania 3.4 i 3.5 odpowiadają na potrzebę funkcjonowania sprawnych, odpowiednio ukierunkowanych IOB.

Ważnym narzędziem wspierania działalności gospodarczych, oferowanym w ramach RPO WL 2014-2020, jest zapewnianie źródła finansowania rozumianego jako oferta instrumentów kapitałowych oraz wsparcie firm odpryskowych. Należy podkreślić rosnące znaczenie

¹⁷⁰ Amorós J. E., Research, Entrepreneurship and Quality of Institutions. A Developing-Country Approach, Paper No. 2009/07, WIDER 2009; Russell S. Sobel, Testing Baumol: Institutional quality and the productivity of entrepreneurship, Journal of Business Venturing; Volume 23, Issue 6, November 2008, Pages 641–655, Elsevier.

syntetycznej kooperacji sfer naukowej oraz gospodarczej¹⁷¹. W literaturze fachowej funkcjonuje wręcz pojęcie tzw. innowacji jako głównych sił napędowych wzrostu¹⁷², które mogą m.in. przełożyć się na wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw¹⁷³. W podejściu tym B+R nie są traktowane autotelicznie, jako wartość sama w sobie związana z przyrostem wiedzy, ale także pragmatycznie - jako środek do stymulowania konkurencyjności przedsiębiorstw. Przejawem takiego rozumienia w ramach wdrażanej interwencji jest Działanie 3.3. Oznacza to zatem, iż w myśl teorii dotyczących gospodarki opartej na wiedzy, zaprojektowane wsparcie jest trafne i nadal aktualne. Zgodnie z podejściem tym, RPO WL 2014-2020 wspiera wdrażanie prac B+R, dzięki czemu następuje przełożenie intelektualnej idei (często kluczowej w obszarze interwencji właściwemu celowi tematycznemu 1) na konkretne rozwiązanie generujące wartość rynkową dla jego właściciela.

Firmy o ugruntowanym potencjale rozwojowym, mające ambicje dalszego wzrostu, mogą poszerzać swoje rynki docelowe lub też umacniać swoją obecność na dotychczasowych rynkach. Oferta regionu obejmuje także działania marketingowo-promocyjne oraz wsparcie inwestycyjne dla MSP. Internacjonalizacja może być szansą rozwojową dla firm z Lubelszczyzny. Zgodnie z teorią Frankela i Romera otwartość państw wpływa na rozwój gospodarczy¹⁷⁴, co znajduje szczególne pole do wykorzystania w warunkach UE¹⁷⁵. Przez internacjonalizację można rozumieć zarówno działania służące zachęceniu inwestorów do realizacji inwestycji w regionie (marketing regionalny, przedstawienie oferty gospodarczej województwa), jak i stymulowanie eksportu podmiotów z regionu. Powinno się to - dzięki Działaniom 3.6 i 3.9 - przełożyć m. in. na efektywną alokację zasobów, zdobywanie nowej wiedzy i umiejętności czy też nabywanie innowacyjnych technologii. Wsparcie proeksportowe powinno służyć poprawie bilansu wymiany handlowej w regionie (zarówno poprzez zwiększanie udziału w rynkach podmiotów, które już są aktywne na zagranicznych rynkach, jak i poprzez zdobycie nowych rynków/wejście na zagraniczne rynki przez nowe przedsiębiorstwa). Docelowo, powinno to przełożyć się na zwiększenie przychodów (długofalowo zaś - zysków) firm i generowaniu wzrostu gospodarczego. Warto także

¹⁷¹ Gajewska, P. Kurowska-Pysz, J. Relacje nauka – biznes: wybrane czynniki kształtujące współpracę uczelni wyższych i przedsiębiorstw. *Logistyka* 5/2012, s. 56-62.

¹⁷² Rosenberg N., *Innovation And Economic Growth*, Stanford University, OECD 2004.

¹⁷³ Schwab K., Sala-i-Martin X., Blanke J., 2009, *The global competitiveness report 2009-2010*, Geneva 2010.

¹⁷⁴ Frankel, J. Romer, D. Does trade cause growth? *The American Economic Review*. 89, 3/1999: 379-399.

¹⁷⁵ Milleville J. Wpływ integracji ekonomicznej na handel ugrupowania regionalnego na przykładzie Unii Europejskiej. *Barometr regionalny*, Nr 2(16) 2009.

RAPORT CZĄSTKOWY

podkreślić synergię wdrażanych w RPO WL 2014-2020 działań: jak podają Harris i Li, istnieje bogata literatura wskazująca na pozytywny wpływ działalności innowacyjnej na eksport i – choć rzadziej – sugerująca odwrotny kierunek (tj. eksport jako bodziec do tworzenia innowacji)¹⁷⁶. Również bezpośrednie wspieranie MSP – zwrotnie i bezzwrotnie (Działania 3.2, 3.7 i 3.10) – służy wzmocnieniu potencjału rozwojowego bardzo szerokiego grona odbiorców. Należy pamiętać, iż rozwój pojedynczych firm otrzymujących wsparcie (efekt w skali mikro), zagregowany na poziomie regionalnym powinien przełożyć się na rozwój gospodarczy województwa lubelskiego (rezultat w skali makro). W szczególności, występuje rynkowy niedostatek podaży podmiotów gotowych zainwestować w przedsięwzięcia innowacyjne, obciążone dużym ryzykiem niepowodzenia, ale potencjalnie też – mogących wygenerować rozwiązania o przełomowym znaczeniu dla rozwoju poszczególnych produktów czy usług (P6)¹⁷⁷.

Warto zauważyć, iż analizowany okres to czas stabilnego wzrostu gospodarczego (C1)¹⁷⁸. Sytuacja dla rozwoju MSP była sprzyjająca, co znajdowało wyraz m.in. w obecności taniego pieniądza kredytowego¹⁷⁹ czy też większej skłonności inwestorów do wchodzenia w ryzykowne przedsięwzięcia biznesowe (C6). Z pewnością zmienia się kultura biznesu; coraz częściej z większym dystansem podchodzi się do niepowodzeń pierwszych projektów czy pomysłów biznesowych (por. np. liczba publikacji i wydarzeń dot. wyciągnięcia wniosków z nieudanych decyzji zawodowych C7). Zmiany zachodzące w polskim szkolnictwie wyższym (C8)¹⁸⁰ również przyczyniają się do zwiększonego zainteresowania naukowców badaniami dla firm; o ile do tej pory projekty komercyjne zasadniczo nie wliczały się do dorobku akademickiego, o tyle nowe zasady oceny pracowników uczelni zachęcają do większej aktywności badawczej na różnych polach – zarówno w zakresie badań czysto podstawowych, teoretycznych (akademickich), jak i wdrożeniowych (np. w przemyśle). Wyzwaniem są z

¹⁷⁶ R. I. D. Harris, Q. C. Li, Exporting, R&D, and absorptive capacity in UK establishments, “Oxford Economic Papers” 2009, 61, 74-103.

¹⁷⁷ por. np. Piotrowski S., Venture capital jako forma finansowania MSP w polityce wspierania innowacji UE, Uniwersytet Ekonomiczny, Poznań 2011; Ignatiuk, S. Finansowanie ryzykownych przedsięwzięć gospodarczych

z sektora MSP — źródła i potencjał rozwoju. Przegląd Organizacji 6/2014, s. 32-40.

¹⁷⁸ GUS. Informacja sygnałna. Wstępny szacunek produktu krajowego brutto w III kwartale 2018 r. Warszawa, 30.11.2018 r. (i wcześniejsze edycje przywołanej informacji kwartalnej).

¹⁷⁹ Podstawowe stopy procentowe NBP w latach 1998 - 2015 [dostępne online: [Podstawowe stopy procentowe NBP w latach 1998 - 2015](#); data dostępu: 10.02.2019 r.]

¹⁸⁰ Kluczową zmianą było wprowadzenie Ustawy z dnia 20 lipca 2018r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, tzw. Ustawy 2.0 czy też *Konstytucji dla nauki*, oraz powiązanych z nią aktów wykonawczych.

RAPORT CZĄSTKOWY

pewnością nadal prawne uwarunkowania prowadzenia prac B+R, w tym kwestie możliwego poziomu dofinansowania tego typu przedsięwzięć.

Oś Priorytetowa 4 Energia przyjazna środowisku EFRR (CT4, PI 4a) Działania 4.1, 4.2

Cel interwencji: Zwiększony poziom produkcji energii ze źródeł odnawialnych

Potrzeby społeczno-gospodarcze	Typ interwencji	Produkt	Rezultat bezpośredni	Rezultat strategiczny	Czynniki zewnętrzne
<p>P1. Oparcie produkcji energii na źródłach kopalnych i wynikająca z tego konieczność dywersyfikacji dostaw energii i zwiększenia bezpieczeństwa energetycznego regionu poprzez inwestycje w OZE</p> <p>P2. Zły stan infrastruktury energetycznej województwa (niska gęstość sieci, przestarzała infrastruktura przesyłowa)</p>	<p>Wsparcie wykorzystania OZE (Działanie 4.1, CT4, PI 4a)</p> <p>Produkcja energii z OZE w przedsiębiorstwach (Działanie 4.2, CT4, PI 4a)</p>	<p>Liczba wybudowanych jednostek wytwarzania energii z OZE [szt.]</p> <p>Dodatkowa zdolność wytwarzania energii odnawialnej [MW]</p> <p>Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie [szt.]</p>	<p>Produkcja energii z nowo wybudowanych/nowych mocy wytwórczych instalacji wykorzystujących OZE [MWh/rok]*</p> <p>Szacowany roczny spadek emisji gazów cieplarnianych [tony równoważnika CO2]</p>	<p>Udział produkcji energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych w produkcji energii elektrycznej ogółem [%]</p>	<p>C1. Stale rosnące zapotrzebowanie na energię elektryczną, w tym z OZE</p> <p>C2. Zobowiązania wynikające z pakietu energetyczno-klimatycznego Unii Europejskiej oraz Strategii Europa 2020 (pozytywny)</p> <p>C3. Obniżający się koszt wytwarzania energii solarnej i wiatrowej dzięki udoskonalaniu stosowanych technologii oraz zwiększającej się konkurencji na rynku OZE (pozytywny)</p> <p>C4. Ograniczenia dla budowy elektrowni wiatrowych (naturalne i legislacyjne) (negatywny)</p> <p>C5. Ograniczenia finansowe potencjalnych beneficjentów (negatywny)</p> <p>C6. Niestabilność na szczeblu politycznym - zmieniające się przepisy prawa i strategiczne kierunki rozwoju kraju dotyczące energetyki (negatywny)</p>

* SZOOP RPO WL 2014-2020 z dnia 29 stycznia 2019 r.

Jak wynika z aktualizacji diagnozy, przeprowadzonej w ramach niniejszego badania ewaluacyjnego, pierwszym problemem, na który powinna odpowiedzieć interwencja realizowana w ramach 4 osi priorytetowej RPO WL 2014-2020 jest oparcie produkcji energii na źródłach kopalnych i wynikająca z tego konieczność dywersyfikacji dostaw energii i zwiększenie bezpieczeństwa energetycznego regionu poprzez inwestycje w OZE. W związku z tym, iż gospodarka energetyczna województwa oparta jest na wykorzystaniu węgla, którego zasoby są ograniczone, należy poszukiwać alternatywnych sposobów pozyskiwania energii. Ważnym aspektem jest w tym przypadku dążenie do zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego regionu poprzez dywersyfikację dostaw energii i ciepła **(P1)**. W momencie projektowania interwencji w ramach RPO WL 2014-2020 udział energii z OZE w produkcji energii elektrycznej wyniósł jedynie 1,5% (2012 r.)¹⁸¹. Zobowiązania nałożone na Państwa Członkowskie oraz kierunki wyznaczone przez krajowe i regionalne dokumenty strategiczne, a także europejskie i światowe tendencje dotyczące produkcji energii wymagają podjęcia działań mających na celu zwiększenie skali wykorzystania odnawialnych źródeł energii w miksie energetycznym województwa.

Odpowiedzią na zidentyfikowany powyżej problem, dotyczący konieczności dywersyfikacji dostaw energii i ciepła oraz stopniowego uniezależnienia się od paliw kopalnych **(P1)**, były działania realizowane w ramach PI 4a, skierowane zarówno do podmiotów publicznych, jak i przedsiębiorców, dotyczące wsparcia inwestycji polegających na wykorzystaniu źródeł odnawialnych do produkcji energii elektrycznej i ciepłej (budowa i przebudowa instalacji służącej do produkcji energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych, budowa lokalnych, małych źródeł energii produkujących zarówno energię elektryczną, jak i ciepło z OZE na potrzeby lokalne, budowa nowych instalacji wysokosprawnej kogeneracji z OZE lub przebudowa istniejących instalacji na wysokosprawną kogenerację z OZE, budowa instalacji do produkcji biokomponentów i biopaliw drugiej i trzeciej generacji¹⁸²).

Województwo lubelskie, pozostając importerem energii netto o stale rosnących potrzebach energetycznych **(C1)**, należy jednocześnie do grupy regionów, których gospodarka energetyczna oparta jest głównie na zasobach konwencjonalnych (węglu kamiennym i gazie ziemnym). Problem **uzależnienia od paliw kopalnych, zdiagnozowany jako jedno z największych wyzwań dotyczących gospodarki energetycznej województwa¹⁸³, mimo znaczącej poprawy miksu energetycznego na rzecz energii z OZE (P1), pozostaje nadal aktualny i jest szczególnie widoczny w sektorze produkcji energii ciepłej.** Jak wynika z

¹⁸¹ BDL GUS.

¹⁸² SZOOP RPO WL 2014-2020, 18.12.2018

¹⁸³ Aneks diagnostyczny do projektu Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2014 - 2020

dokumentu „Strategia Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko 2020”, kluczowymi elementami zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego Polski jest zróżnicowanie źródeł dostaw nośników energii oraz pewność ich dostaw po akceptowalnej dla społeczeństwa i gospodarki cenie¹⁸⁴. Z uwagi na to, iż według długoterminowych prognoz cena energii ze źródeł kopalnych będzie stale rosła¹⁸⁵, a cena energii ze źródeł odnawialnych będzie stopniowo spadać¹⁸⁶ **(C3)**, a dodatkowo w perspektywie kilkudziesięciu lat należy spodziewać się wyczerpania zasobów dostępnego do eksploatacji węgla kamiennego i brunatnego, słusznym rozwiązaniem wydaje się być skierowanie wysiłku inwestycyjnego na produkcję energii ze źródeł odnawialnych.

Wspierając produkcję energii ze źródeł odnawialnych, województwo lubelskie wpisuje się również w założenia unijnej „Strategii Europa 2020”, zakładającej, że do 2020 r. poziom energii odnawialnej w ogólnym bilansie zużycia nośników energii (energy mix) w Unii Europejskiej wyniesie 20%¹⁸⁷ **(C2)**. Jako cel dla Polski, przyjęte zostało, że udział energii ze źródeł odnawialnych w ogólnym zużyciu energii brutto w 2020 r. wyniesie 15%. Zwrot w kierunku odnawialnych źródeł energii wynika również z krajowego dokumentu strategicznego „Polityka energetyczna Polski do roku 2030”, przyjętego w 2009 r., według którego zwiększenie wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych przyczynia się do zwiększenia stopnia uniezależniania się od dostaw energii z importu. Promowanie wykorzystania OZE pozwala na zwiększenie stopnia dywersyfikacji źródeł dostaw oraz stworzenie warunków do rozwoju energetyki rozproszonej opartej o lokalnie dostępne surowce¹⁸⁸.

Ważnym elementem interwencji jest wsparcie dla instalacji wykorzystujących wysokosprawną kogenerację, umożliwiającą wytwarzanie energii elektrycznej i ciepłej w tym samym procesie technologicznym. Jak wynika z przeprowadzonej w ramach badania aktualizacji diagnozy, województwo lubelskie należy do regionów o średnim poziomie udziału energii elektrycznej pochodzącej z kogeneracji w produkcji ciepła, przy czym udział produkcji ciepła wytworzonego w kogeneracji ze źródeł odnawialnych jest minimalny (0,008% w 2014 r.) **(P1)**. Wsparcie kogeneracji wynika z zapisów unijnej Dyrektywy

¹⁸⁴ Strategia Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko - perspektywa do 2020 r., kwiecień 2014, Warszawa

¹⁸⁵ Prognoza kosztów energii elektrycznej w perspektywie 2030 i 2050 - opłacalność inwestycji w paliwa kopalne i w OZE, Instytut Energetyki Odnawianej, 2018 r.

¹⁸⁶ Polski sektor energetyczny 2050 - 4 scenariusze, Forum Energii, 2017 r.

¹⁸⁷ EUROPA 2020 Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu, 03.03.2010, Bruksela.

¹⁸⁸ Polityka Energetyczna Polski do 2030 roku. Ministerstwo Gospodarki i Pracy. Dokument przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 10.11.2009 r.

RAPORT CZĄSTKOWY

2004/8/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 11 lutego 2004 r.¹⁸⁹ oraz Ustawy o promowaniu energii elektrycznej z wysokosprawnej kogeneracji¹⁹⁰, uchwalonej 14.12.2018 r. Jak zostało wspomniane w powyższej diagnozie, praktyczne potwierdzenie zasadności wspierania kogeneracji (**P1**) można znaleźć również w raporcie Urzędu Regulacji Energetyki, z którego wynika, że cena ciepła wytworzonego w kogeneracji jest w większości województw niższa, niż cena ciepła wytworzonego bez zastosowania tego procesu¹⁹¹.

Działania wspierane w ramach 4 OP skierowane są zarówno do podmiotów publicznych, jak i prywatnych. Możliwość produkowania energii przez przedsiębiorstwa (nawet mikro- i małe firmy), daje możliwości przejścia na tzw. prosumencki system wytwarzania i korzystania z energii. Tym samym klient, który dotychczas był jedynie odbiorcą energii z sieci, może dzięki wsparciu z RPO WL stać się także jej wytwórcą i w coraz większym stopniu zaspokajać zapotrzebowanie na energię elektryczną na własną rękę. Tego rodzaju lokalne, nowoczesne i innowacyjne rozwiązania mogą stać się częściowym rozwiązaniem problemu niskiej emisji z przedsiębiorstw, które do tej pory korzystały z konwencjonalnych źródeł energii, polepszając jakość powietrza i warunki zdrowotne. Działania te pobudzają jednocześnie lokalne inwestycje, wspierają tworzenie miejsc pracy, zwiększają atrakcyjność turystyczną i mieszkaniową, a także dostarczają lokalnej mocy elektrycznej, która stabilizuje system elektroenergetyczny¹⁹².

Produktami powstającymi w wyniku realizacji interwencji są jednostki wytwarzania energii z OZE, dodatkowa zdolność wytwarzania energii odnawialnej, a także liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie. Rezultatami bezpośrednimi interwencji jest produkcja energii z nowo wybudowanych/nowych mocy wytwórczych instalacji wykorzystujących OZE oraz roczny spadek emisji gazów cieplarnianych, wynikający z ograniczenia wykorzystywania wysokoemisyjnych paliw kopalnych. Rezultatem strategicznym jest natomiast udział produkcji energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych w produkcji energii elektrycznej ogółem, monitorowany przez GUS¹⁹³. Warto jednak zauważyć, iż interwencja wdrażana w ramach 4 OP dotyczy zarówno energii elektrycznej, jak i energii cieplnej. Być może warto zatem dodać drugi wskaźnik rezultatu strategicznego - udział produkcji energii cieplnej ze źródeł odnawialnych w produkcji energii cieplnej ogółem (dane gromadzone przez URE), co

¹⁸⁹ Dyrektywa 2004/8/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 11 lutego 2004 r. w sprawie promowania kogeneracji w oparciu o zapotrzebowanie na ciepło użytkowe na wewnętrznym rynku energii oraz wnosząca poprawki do Dyrektywy 92/42/EWG, mająca na celu promowanie kogeneracji na krajowych rynkach energii

¹⁹⁰ Ustawa o promowaniu energii elektrycznej z wysokosprawnej kogeneracji

¹⁹¹ Energetyka cieplna w liczbach - 2017, Urząd Regulacji Energetyki, sierpień 2018 r., Warszawa

¹⁹² Polska energetyka na fali megatrendów, Deloitte, 2016

¹⁹³ RPO WL 2014-2020

w sposób pełniejszy zilustruje podejmowane działania. Możliwość i zasadność wprowadzenia nowego wskaźnika rezultatu strategicznego będzie zweryfikowana podczas dalszych analiz.

Drugim problemem zidentyfikowanym w diagnozie opracowanej na etapie programowania jest **zły stan infrastruktury energetycznej województwa (P2)**. Urządzenia wykorzystywane do produkcji energii są przestarzałe i nieefektywne, a niska gęstość sieci przesyłowych i mały przekrój przewodów ograniczają możliwości sprawnej dystrybucji energii. Istotne jest także przystosowanie sieci i urządzeń energetycznych do podłączenia nowych instalacji wykorzystujących energię ze źródeł odnawialnych¹⁹⁴.

Odpowiedzią na problem złego stanu infrastruktury energetycznej w województwie lubelskim są działania realizowane w ramach PI 4a, mające na celu budowę i modernizację dystrybucyjnych sieci elektroenergetycznych w pełni dedykowanych przyłączeniu nowych jednostek wytwórczych energii z OZE, w tym budowę przyłączy dedykowanych planowanym do przyłączenia nowym jednostkom wytwarzania energii z OZE (w ramach budowy i modernizacji sieci). Działania te są skierowane zarówno do podmiotów publicznych, jak i przedsiębiorców.

Jak wskazuje diagnoza sporządzona na etapie programowania, problem złego stanu technicznego urządzeń i instalacji wytwarzających energię oraz przestarzałej i niewystarczająco gęsto rozmieszczonej sieci przesyłowej jest czynnikiem, który wpływa zarówno na jakość, jak i regularność dostaw energii. Sieć energetyczna województwa wymaga inwestycji o charakterze modernizacyjnym - największe potrzeby występują zwłaszcza w przypadku linii średniego i niskiego napięcia. Problematiczne jest również przyłączanie nowych instalacji, przede wszystkim tych, które wykorzystują energię ze źródeł odnawialnych (**P2**). Z uwagi na brak aktualnych danych dotyczących stanu sieci energetycznych w województwie, wątek aktualności tej potrzeby zostanie zbadany w późniejszym etapie badania (podczas wywiadów pogłębionych i paneli ekspertów).

Z uwagi na zidentyfikowaną potrzebę, inwestycje związane z budową i modernizacją infrastruktury przesyłowej są niezbędne do prawidłowego funkcjonowania sieci przyjmującej nowe moce wytwórcze. Projekty dotyczące wytwarzania energii z OZE, zwłaszcza te realizowane przez prywatne podmioty w systemie prosumenckim (zużywające wyprodukowaną energię na własny użytek oraz wprowadzające jej nadmiar do sieci) są

¹⁹⁴ Aneks diagnostyczny do projektu Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2014 - 2020

szczególnie istotne na obszarach o słabo rozwiniętej sieci energetycznej¹⁹⁵. Małe, lokalne instalacje wykorzystujące OZE mogą z powodzeniem korzystać z wytworzonej energii w sytuacji zagrożenia regularności dostaw energii sieciowej oraz pozwalają na uniezależnienie się od dostaw energii z zewnątrz.

Mimo zwiększającego się udziału produkcji energii z OZE, potrzeba kontynuowania wsparcia jest nadal aktualna (P1) – w przypadku złego stanu infrastruktury energetycznej (P2), aktualność tego problemu zostanie zweryfikowana podczas dalszych analiz. Produktami interwencji są przedsiębiorstwa otrzymujące wsparcie. Rezultatem bezpośrednim interwencji jest szacowany roczny spadek emisji gazów cieplarnianych. Projekty realizowane w ramach działania przyczyniają się do osiągnięcia wskaźnika rezultatu strategicznego, jakim jest udział produkcji energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych w produkcji energii elektrycznej ogółem¹⁹⁶.

W opinii ewaluatora proponowane typy projektów odpowiadają zidentyfikowanym potrzebom. Wskaźniki opisujące 4 oś priorytetową zostały dobrane poprawnie i trafnie opisują podjętą interwencję - (można zastanowić się jedynie nad zasadnością dodania drugiego wskaźnika rezultatu strategicznego – udział produkcji energii cieplnej ze źródeł odnawialnych w produkcji energii cieplnej ogółem). Wszystkie działania podejmowane w ramach PI 4a prowadzą w sposób pośredni lub bezpośredni do osiągnięcia wskaźnika rezultatu strategicznego.

Wśród czynników zewnętrznych mających pozytywny wpływ na realizację celów sformułowanych dla 4 OP RPO WL 2014-2020 wymienić należy stale rosnące zapotrzebowanie na energię, w tym także ze źródeł odnawialnych - województwo jest importerem energii, a tendencja dotycząca zużycia energii jest wzrostowa **(C1)**. Zwiększenie świadomości społecznej dotyczącej konieczności dywersyfikacji źródeł energii oraz korzyści wynikających z wykorzystywania czystej energii, a także dążenie do wypełnienia zobowiązań wynikających ze Strategii Europa 2020 sprawiają, iż rozwiązania dotyczące OZE są coraz powszechniej stosowane **(C2)**. Dodatkowo postęp technologiczny oraz rosnąca konkurencja na rynku sprawiają, iż ceny energii produkowanej z odnawialnych źródeł spadają i będą spadać w kolejnych latach (zwłaszcza energii solarnej i wiatrowej)¹⁹⁷ **(C3)**.

Czynnikiem, który może negatywnie wpływać na wdrażanie interwencji w ramach OP 4 są ograniczenia prawne dotyczące lokalizacji farm wiatrowych, wynikające z ustawy z dnia 20

¹⁹⁵ Świąćka A., Bezpieczeństwo energetyczne państwa jako czynnik bezpieczeństwa narodowego, Polskie stowarzyszenie zarządzania wiedzą, Seria: Studia i Materiały, nr 33, 2010

¹⁹⁶ RPO WL 2014-2020

¹⁹⁷ Polski sektor energetyczny 2050 - 4 scenariusze, Forum Energii, 2017 r.

RAPORT CZĄSTKOWY

maja 2016 r. o inwestycjach w zakresie elektrowni wiatrowych odnawialnych **(C4)**. Ograniczenia te wymuszają zachowanie odległości wynoszącej co najmniej dziesięciokrotność wysokości instalacji wiatrowej od budynków mieszkalnych, budynków o funkcji mieszanej, form ochrony przyrody oraz leśnych kompleksów promocyjnych, co znacznie ogranicza potencjalny obszar lokalizacji elektrowni wiatrowych. Dodatkowo, czynnikiem negatywnie wpływającym na decyzje inwestycyjne podmiotów rozważających produkcję energii z OZE jest niestabilność polityk i kierunków strategicznych dotyczących energetyki na szczeblu krajowym. Zapisy dotyczące wspierania wytwarzania energii ze źródeł odnawialnych zawarte w dokumencie „Polityka energetyczna Polski do roku 2030” zostały niejako „podważone” przez ograniczenia związane z rozwijaniem lądowej energetyki wiatrowej, przyjęte w 2016 r. Ponadto, zapisy zawarte w projekcie „Polityki energetycznej Polski do 2040 r.” (PEP) wskazują na zupełnie nowe kierunki rozwoju energetyki – energetykę jądrową oraz energetykę wiatrową na morzu, przy czym energetyka wiatrowa na lądzie będzie w Polsce stopniowo wygaszana¹⁹⁸. Tego rodzaju zwroty mogą negatywnie wpłynąć na długofalowe plany podmiotów zainteresowanych OZE, zwłaszcza przedsiębiorców **(C6)**. Po zatwierdzeniu PEP być może konieczne będzie uwzględnienie nowych założeń (rezygnacja z wspierania wiatraków budowanych na lądzie) w zapisach RPO w nowej perspektywie finansowej. Wpływ na zainteresowanie wdrażaniem projektów w ramach OP 4 może mieć także brak środków finansowych na zapewnienie wkładu własnego potencjalnych beneficjentów **(C5)** oraz brak chęci zmiany sposobu wytwarzania energii z powodu, przyzwyczajień, braku wiedzy na temat możliwości otrzymania wsparcia czy braku świadomości ekologicznej.

¹⁹⁸ Projekt dokumentu „Polityka energetyczna Polski do 2040 r.

Oś Priorytetowa 5 Efektywność energetyczna i gospodarka niskoemisyjna EFRR (CT4, PI 4b, 4c) Działanie 5.1, 5.2, 5.3, 5.8

Cel interwencji:

Zwiększona efektywność energetyczna w przedsiębiorstwach (PI 4b)

Zwiększona efektywność energetyczna w sektorze publicznym i mieszkaniowym (PI 4c)

Potrzeby społeczno-gospodarcze	Typ interwencji	Produkt	Rezultat bezpośredni	Rezultat strategiczny	Czynniki zewnętrzne
P1. Wysokie koszty i presja na środowisko związane z działalnością produkcyjną przedsiębiorstw	Poprawa efektywności energetycznej przedsiębiorstw (Działanie 5.1, CT4, PI 4b)	Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie [szt.]	Szacowany roczny spadek emisji gazów cieplarnianych [tony równoważnika CO ₂] Ilość zaoszczędzonej energii elektrycznej [szt.]	Zużycie energii elektrycznej na 1 mln zł PKB [GWh]	C1. Programy rewitalizacji funkcjonujące w gminach (pozytywny) C2. Podatkowa ulga termomodernizacyjna, obowiązująca od roku 2019 r. (pozytywny)
	Efektywność energetyczna sektora publicznego (Działanie 5.2, CT4, PI 4c)	Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków [szt.]	Dodatkowa zdolność wytwarzania energii odnawialnej [szt.] Ilość zaoszczędzonej energii cieplnej [szt.]	Sprzedaż energii ciepłej na cele komunalno-bytowe [GJ]	C3. Postępujący w ostatnich latach wzrost świadomości społecznej odnośnie korzyści wynikających z oszczędności energii (pozytywny) C4. Zmienne ceny energii na rynku (negatywny)
	Efektywność energetyczna sektora mieszkaniowego (Działanie 5.3, CT4, PI 4c)	Liczba gospodarstw domowych z lepszą klasą zużycia energii [szt.]	Zmniejszenie zużycia energii pierwotnej w budynkach publicznych [kWh/rok]		C5. Funkcjonowanie programu ogólnokrajowego Czyste Powietrze (pozytywny) C6. Postęp technologiczny wymuszający rosnące zużycie energii (negatywny)
P2. Wysokie koszty utrzymania budynków w sektorze mieszkaniowym i budynków użyteczności publicznej m. in. w wyniku wysokiego zużycia energii (słaba izolacyjność termiczna, niska wydajność źródeł ciepła, niedobór mierników ciepła)	Efektywność energetyczna sektora publicznego dla ZIT miast subregionalnych (Działanie 5.8, CT4, PI 4c)				C7. Uwarunkowania związane z niedoborem wykonawców, wysokimi cenami świadczonych przez nich robót oraz rosnące ceny materiałów budowlanych (negatywny)

Oś Priorytetowa 5 Efektywność energetyczna i gospodarka niskoemisyjna EFRR (CT4, PI 4e) Działanie 5.4, 5.5, 5.6, 5.7, 5.9

Cel interwencji: Poprawiona jakość powietrza

Potrzeby społeczno-gospodarcze	Typ interwencji	Produkt	Rezultat bezpośredni	Rezultat strategiczny	Czynniki zewnętrzne
P3. Wysoka emisja gazów cieplarnianych i innych substancji szkodliwych dla zdrowia ludzkiego	Transport niskoemisyjny (Działanie 5.4, CT4, PI 4e)				C8. Brak wiedzy na temat korzyści ekonomicznych wynikających z wdrażania technologii niskoemisyjnych (negatywny)
	Transport niskoemisyjny dla ZIT miast subregionalnych (Działanie 5.7, CT4, PI 4e)	Liczba zakupionych jednostek taboru pasażerskiego w publicznym transporcie zbiorowym komunikacji miejskiej [szt.]			C9. Przyzwyczajenie mieszkańców do korzystania z transportu prywatnego (negatywny)
	Efektywność energetyczna i gospodarka niskoemisyjna dla Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Lubelskiego Obszaru Funkcjonalnego (Działanie 5.6, CT4, PI 4e)	Pojemność taboru pasażerskiego w publicznym transporcie zbiorowym komunikacji miejskiej [osoby] Liczba wybudowanych zintegrowanych węzłów przesiadkowych [szt.]	Szacowany roczny spadek emisji gazów cieplarnianych [tony równoważnika CO ₂]	Przewozy pasażerów komunikacją miejską w mln [osoby]	C10. Ubóstwo potencjalnych odbiorców wsparcia, co wiąże się z niechęcią do zmiany rodzaju stosowanego paliwa (zwykle węgla niskiej jakości) (negatywny)
P4. Wysoka emisja powierzchniowa z indywidualnego ogrzewania budynków w największych miastach województwa	Promocja niskoemisyjności (Działanie 5.5, CT4, PI 4e)	Liczba zainstalowanych inteligentnych systemów transportowych [szt.]		Liczba stref, w których dokonuje się oceny jakości powietrza, o klasie C, gdzie poziomy stężenie PM ₁₀ są powyżej poziomu dopuszczalnego [szt.]	C11. Konkurencyjny program rządowy „Czyste powietrze”, który może „przejść” osoby chętne do wymiany źródła ciepła, a jednocześnie podnoszący ważny społecznie problem (negatywny/pozytywny)
	Promocja niskoemisyjności dla ZIT miast subregionalnych (Działanie 5.9, CT4, PI 4e)	Liczba zmodernizowanych źródeł ciepła [szt.]			C12. Niewystarczająca świadomość społeczna dotycząca wpływu używania niskiej jakości surowców energetycznych i niesprawnych systemów ogrzewania na jakość powietrza (negatywny)
		Liczba wspartych energooszczędnych punktów świetlnych [szt.]			

RAPORT CZĄSTKOWY

W ramach Osi priorytetowej 5 Efektywność energetyczna i gospodarka niskoemisyjna zaplanowano szeroki przekrój działań zmierzających do zwiększenia efektywności energetycznej w przedsiębiorstwach (w ramach PI 4b), w sektorze publicznym i mieszkaniowym (w ramach PI 4c) oraz do poprawy jakości powietrza (PI 4e).

Zakres powyższej interwencji jest wynikiem diagnozy przeprowadzonej na etapie programowania RPO WL 2014-2020 i zidentyfikowanych problemów w województwie. Pierwszym z problemów, na który ma odpowiadać Oś priorytetowa 5, w zakresie efektywności energetycznej **jest słaba izolacyjność termiczna, niska wydajność źródeł ciepła i niedobór mierników ciepła w budynkach**¹⁹⁹ (P2). Powyższe znacznie zwiększa koszty utrzymania budynków w sektorze mieszkaniowym oraz budynków użyteczności publicznej poprzez wysokie zużycie energii. Jak wskazano w aktualizacji diagnozy RPO WL 2014-2020 w niniejszym dokumencie, sprzedaż energii cieplnej na cele mieszkaniowe w województwie lubelskim utrzymuje się na wysokim poziomie. Zmniejsza się natomiast sprzedaż energii cieplnej do urzędów i instytucji. Wciąż jednak, jak omówiono w diagnozie, nieznaczny odsetek mieszkań obejmowany jest inwestycjami takimi jak doprowadzenie centralnego ogrzewania, podłączenie do instalacji gazu sieciowego, ocieplenie obiektu, a także wymiana instalacji, remont dachu i wymiana stolarki budowlanej.

Najbardziej efektywnym sposobem oszczędnego gospodarowania energią staje się obecnie redukcja jej wykorzystywania oraz użytkowania poprzez kompleksowe inwestycje w poprawę efektywności energetycznej. W momencie projektowania RPO WL 2014-2020 zauważono, że głęboka termomodernizacja pozwala osiągnąć oszczędności w zużyciu energii cieplnej w wysokości 30-40%, a nawet 70%²⁰⁰. Związek pomiędzy liczbą zmodernizowanych energetycznie budynków (w wielu przypadkach również zmodernizowanych źródeł zasilania energią dla tych budynków) ma bezpośrednie przełożenie na spadek zużycia energii pierwotnej oraz sprzedaży energii cieplnej na cele komunalno-bytowe²⁰¹.

Dodatkowym uzasadnieniem dla interwencji staje się fakt, iż efektywność energetyczna stanowi jeden z kluczowych tematów diskutowanych na forum Unii Europejskiej. Wśród nadrzędnych celów rozwojowych Wspólnoty, wyraźnie wybrzmiewającym w strategii *Europa 2020*, stało się zwiększenie efektywności wykorzystania energii o 20% w porównaniu z

¹⁹⁹ Aneks diagnostyczny do projektu Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020, Lublin 2014, s. 26.

²⁰⁰ Tamże.

²⁰¹ Ustawa z dnia 21 listopada 2008 r. o wspieraniu termomodernizacji i remontów.

rokiem 1990²⁰². Podobnie, znaczenie poprawy efektywności energetycznej dla zahamowania negatywnych zmian klimatycznych oraz presji na środowisko, podkreśla się w dokumencie *Energy Roadmap 2050*, zwracającym szczególną uwagę na rolę sektora publicznego w całym procesie²⁰³. Przyjęta w 2012 roku Dyrektywa o efektywności energetycznej²⁰⁴ podkreśla stojące przed Unią Europejską wyzwania związane z ograniczonymi zasobami energetycznymi, z w związku z tym również z bezpieczeństwem energetycznym. Za uregulowaniami na poziomie unijnym powstało również prawodawstwo polskie²⁰⁵, określające plan działań na rzecz poprawy efektywności energetycznej w kraju. Dokument *Polityka Energetyczna Polski do 2030 roku*²⁰⁶ poprawę efektywności energetycznej traktuje jako priorytetowe zadanie polityki energetycznej.

Odpowiedzią na problem związany wysokim poziomem zużycia energii w sektorze publicznym i budynkach mieszkalnych są działania realizowane w RPO WL 2014-2020 w ramach PI 4c, skierowane do sektora publicznego (w ramach Działania 5.2 i 5.8), a także do spółdzielni i wspólnot mieszkaniowych oraz TBS (w ramach Działania 5.3). Polegają one na głębokiej termomodernizacji budynków, wraz ze zmianą ich wyposażenia na urządzenia o najwyższej uzasadnionej klasie energetycznej, włącznie z systemami zarządzania energią. Jednocześnie dają możliwość zastosowania w ramach projektów generacji rozproszonej²⁰⁷. Zakres prac możliwych do wykonania w efekcie wpływa na zmniejszenie strat energii pierwotnej w lokalnych sieciach ciepłowniczych oraz zasilających je lokalnych źródłach ciepła oraz zmniejszenie kosztów pozyskania ciepła dostarczanego do budynku.

Produktami interwencji w odniesieniu do powyższych działań RPO mają być zmodernizowane energetycznie budynki, a także gospodarstwa domowe z lepszą klasą zużycia energii. Do rezultatów bezpośrednich zaliczono szacowany roczny spadek emisji gazów cieplarnianych, dodatkową zdolność wytwarzania energii odnawialnej, ilość zaoszczędzonej energii cieplnej oraz zmniejszenie zużycia energii pierwotnej w budynkach

²⁰² Komisja Europejska, *EUROPA 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu*, Bruksela 2010, s. 5.

²⁰³ European Commission, *Energy Roadmap 2050*, Luxembourg 2012, s. 16.

²⁰⁴ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/27/UE z dnia 25 października 2012 r. w sprawie efektywności energetycznej, zmiany dyrektyw 2009/125/WE i 2010/30/WE oraz uchylenia dyrektyw 2004/8/WE i 2006/32/WE.

²⁰⁵ Ustawa z dnia 20 maja 2016 r. o efektywności energetycznej; Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2018 r. poz. 799, 1356, 1479, 1564, 1590, 1592, 1648, 1722, 2161).

²⁰⁶ Ministerstwo Gospodarki, *Polityka Energetyczna Polski do 2030 roku*. Dokument przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 10 listopada 2009 roku.

²⁰⁷ SZOOP RPO WL 2014-2020 z dnia 18 grudnia 2018 r., s. 128-130, 136-138, 178-180.

publicznych. Wymienione wyżej produkty i rezultaty w odpowiedni sposób odzwierciedlają rzeczowe wyniki projektów i prowadzą do osiągnięcia wskaźnika rezultatu strategicznego.

Drugim rozpoznanym problemem w zakresie efektywności energetycznej jest także **kosztochłonność działalności przedsiębiorstw w regionie pod kątem zużycia energii (P1)**, co wymaga modernizacji oraz stosowania energooszczędnych urządzeń czy systemów technologicznych²⁰⁸. Działalność przedsiębiorstw powoduje dodatkowo szczególną presję na środowisko przyrodnicze ze względu na ich istotny udział w konsumpcji energii. Jak wskazano w aktualizacji diagnozy RPO WL 2014-2020 w niniejszym dokumencie, zużycie energii w sektorze przemysłowym w województwie lubelskim w ostatnich latach systematycznie wzrastało (poza rokiem 2017). Zużycie energii elektrycznej na 1 mln PKB, mówiące o energochłonności gospodarki regionu, spada zaś w niezadowalającym tempie. Ponadto znacznym emitentem szkodliwych substancji do atmosfery w województwie lubelskim są zakłady przemysłowe szczególnie uciążliwe, choć emisja pyłów i gazów pochodząca z zakładów szczególnie uciążliwych w ostatnich latach spadła.

Z racji tego, że efektywność polskiej gospodarki (PKB na jednostkę energii) jest dwa razy niższa od średniej europejskiej, a rozwój gospodarczy niesie za sobą znaczny wzrost zużycia energii elektrycznej, poprawa efektywności energetycznej staje się najmniej kosztownym rozwiązaniem pozwalającym na budowę gospodarki niskoemisyjnej, a także na zmniejszenie importu paliw. Jednocześnie przyczynia się do poprawy konkurencyjności gospodarki, zwiększając jej wydajność i znacznie obniżając koszty zużycia energii²⁰⁹. Zmniejszanie rachunków nie jest jedynym powodem, dla którego warto zwiększać efektywność energetyczną. Używanie nowocześniejszych urządzeń i rozwiązań technologicznych, które mogą być lepiej kontrolowane prowadzi do poprawy jakości końcowego produktu. Zwiększenie kontroli (zużycia energii) ogrzewania w budynku pozwala dodatkowo zwiększać produktywność przy jednoczesnym zmniejszaniu wysokości rachunków za energię²¹⁰.

Odpowiedzią na problem związany z wysokim poziomem zużycia energii w przedsiębiorstwach są inwestycje realizowane w RPO WL 2014-2020 w ramach PI 4b, mające w zamierzeniu zwiększać efektywność energetyczną w przedsiębiorstwach. Projekty tego

²⁰⁸ Aneks diagnostyczny do projektu Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020, Lublin 2014, s. 26.

²⁰⁹ Polski Klub Ekologiczny Okręg Górnośląski, Fundacja na rzecz Efektywnego Wykorzystania Energii, INFORSE, European Climate Foundation, *Raport. Potencjał efektywności energetycznej i redukcji emisji w wybranych grupach użytkowania energii. Droga naprzód do realizacji pakietu klimatyczno-energetycznego*, Katowice 2009.

²¹⁰ A. Leszczyńska, K-H. Lee, Źródła i bariery efektywności energetycznej polskich przedsiębiorstw, [w:] *Annales – Oeconomia*, VOL. I, 3, 2016, s. 105-116.

typu w ramach dotacji wspiera Działanie 5.1. Możliwy do realizacji pakiet działań obejmuje szeroki zakres problematyczny, jednocześnie powodując wzajemne uzupełnianie się poszczególnych działań. Przedsiębiorstwa mają szansę skorzystać z projektów polegających na głębokiej termomodernizacji obiektów, wprowadzaniu technologii odzysku energii wraz z systemem wykorzystania energii ciepła odpadowego w ramach przedsiębiorstwa, wymianie na energooszczędne urządzeń i instalacji technologicznych, oświetlenia oraz ciągów transportowych linii produkcyjnych. Ponadto, istnieje możliwość budowy i przebudowy/wymiany źródeł ciepła, w tym systemów grzewczych opartych na odnawialnych źródłach energii. Przedsiębiorstwa produkcyjne mogą ubiegać się także o wsparcie na przebudowę linii produkcyjnych na bardziej efektywne energetycznie. Elementem projektu może stać się także zastosowanie wysokosprawnej kogeneracji i wprowadzenie systemów zarządzania energią w przedsiębiorstwie²¹¹.

Dla omówionego Działania 5.1 produktami interwencji mają być przedsiębiorstwa, które otrzymały wsparcie. Do wskaźników rezultatu bezpośredniego zaliczono zaś szacowany roczny spadek emisji gazów cieplarnianych, a także ilość zaoszczędzonej energii elektrycznej. Oba typy wskaźników trafnie odpowiadają na typy prowadzonej interwencji i prowadzą do osiągnięcia wskaźnika rezultatu strategicznego.

Na interwencję dotyczącą efektywności energetycznej (PI 4b oraz PI 4c) w RPO WL 2014-2020 oddziałują czynniki zewnętrzne. Wśród nich można wyróżnić przede wszystkim istniejące uwarunkowania rynkowe związane z niedoborem wykonawców robót budowlanych²¹² (C7). Zauważa się liczne braki pracowników branży budowlanej²¹³. Jednocześnie koszty robót budowlanych są znacznie wyższe niż na początku perspektywy 2014-2020, ze względu na obserwowane obecnie natężenie inwestycji. Wpływ na ten stan mają w dużej mierze fundusze unijne i inwestycje będące w toku w związku ze środkowym okresem wdrażania perspektywy 2014-2020²¹⁴.

Innym czynnikiem, będącym dużym determinantem dla zainteresowania tematyką oszczędnego gospodarowania energią, są zmienne ceny energii na rynku i istniejąca w związku z tym potrzeba poprawy bezpieczeństwa energetycznego regionu (C4). Dodatkowo, postęp technologiczny wymusza obecnie wzrost zużycia energii we wszystkich sektorach

²¹¹ SZOOP RPO WL 2014-2020 z dnia 18 grudnia 2018 r., s. 123.

²¹² Murator Plus, Przetargi budowlane: firmy masowo wycofują się w przetargów budowlanych. Konsekwencje? tekst dostępny w Internecie: [Przetargi budowlane](#), data dostępu: 30.01.2019 r.

²¹³ PulsHR.pl, Branża budowlana: Brak pracowników hamuje inwestycje, tekst dostępny w Internecie: [Branża budowlana](#), data dostępu: 30.01.2019 r.

²¹⁴ Puls Biznesu, Publiczne przetargi straciły wzięcie, tekst dostępny w Internecie: [Publiczne przetargi straciły wzięcie](#), data dostępu: 30.01.2019 r.

(C6). Poprawa efektywności energetycznej staje się więc coraz powszechniejszą metodą racjonalnego gospodarowania energią²¹⁵.

Nie bez znaczenia dla interwencji zaplanowanej w RPO WL 2014-2020 mają również programy rewitalizacji, obowiązujące w gminach²¹⁶ (C1). Niejednokrotnie na wyznaczonych obszarach rewitalizacji są usytuowane budynki (głównie mieszkalne wielorodzinne) wymagające często pilnych interwencji ze względu na ich zły stan techniczny i w konsekwencji generowanie dużych strat energii. Rosnąca świadomość społeczna na temat korzyści płynących z oszczędnego gospodarowania energią przekłada się na decyzje o podejmowaniu inwestycji termomodernizacyjnych (C3), pozwalających w efekcie na osiąganie niebagatelnych oszczędności związanych z obniżeniem rachunków za energię. Uregulowania na poziomie krajowym wprowadzane w ostatnich latach sprawiają, że tematyka efektywności energetycznej jest wciąż aktualna i ważna. Jako przykład można podać krajowy program Czyste Powietrze (C5), a także podatkową ulgę termomodernizacyjną, która od roku 2019 umożliwia odliczenie od podatku (dla podatników PIT) kosztów poniesionych ze środków własnych na inwestycję termomodernizacyjną, w tym na wymianę źródła ogrzewania²¹⁷ (C2). Obecność tematyki w przestrzeni publicznej sprawia, że postępuje wzrost świadomości społecznej na temat licznych pozytywnych skutków wynikających z poprawy efektywności energetycznej.

Powyższe czynniki zewnętrzne nie zagrażają interwencji w ramach RPO WL 2014-2020, a większość z nich wręcz pozytywnie oddziałuje na postęp w realizacji Programu.

Kolejnym problemem zidentyfikowanym w ramach Osi priorytetowej 5, w zakresie gospodarki niskoemisyjnej, jest **wysoka emisja gazów cieplarnianych i innych substancji szkodliwych dla zdrowia ludzkiego (P3)**, a także duża **emisja powierzchniowa z indywidualnego ogrzewania budynków (P4)**. Zanieczyszczenia pyłowe, mające swoje źródło w spalaniu paliw, stanowią większość całkowitej emisji pyłów do atmosfery. W sezonie grzewczym występuje znaczne zanieczyszczenie powietrza pyłem PM10, szczególnie

²¹⁵ Money.pl, Na wysokich cenach energii elektrycznej możemy zyskać wszyscy, tekst dostępny w Internecie: [Na wysokich cenach energii elektrycznej możemy zyskać wszyscy](#), data dostępu: 30.01.2019 r.

²¹⁶ J. Kurowska-Pysz, Lokalny program rewitalizacji jako strategiczny instrument ożywiania obszarów zdegradowanych w aspekcie wykorzystania środków unijnych, [w:] Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe, Nr 327, 2017, s. 29-47.

²¹⁷ Murator Plus, Ulga termomodernizacyjna od 2019 r. Nawet 53 tys. odliczenia zakłada nowa ulga podatkowa, tekst dostępny w Internecie: [Ulga termomodernizacyjna od 2019 r.](#), data dostępu: 30.01.2019 r.

odczuwalne w największych miastach województwa, co omówiono w ramach diagnozy w niniejszym dokumencie. Wpływ na jakość powietrza w regionie ma przede wszystkim sektor bytowo-komunalny oraz transport. W związku z tym, poprawa jego stanu wymaga intensyfikacji działań.

70 proc. budynków jednorodzinnych w Polsce (ponad 3,8 mln) jako głównego źródła ogrzewania używa węgla. W województwie lubelskim udział budynków jednorodzinnych należy zaś do najwyższych w kraju (7,5% ogółu budynków mieszkalnych). Wśród kotłów węglowych, 80 proc. to przestarzałe technologicznie kotły zasypowe (niemal połowa z nich ma więcej niż 10 lat). Cechują się one niską sprawnością, dużymi stratami energii i wysoką emisją zanieczyszczeń do powietrza²¹⁸. Stąd podkreśla się wagę inwestycji na rzecz ograniczania emisji do atmosfery substancji szkodliwych dla zdrowia i życia ludzkiego²¹⁹.

Transport odpowiada za około 26% emisji gazów cieplarnianych w Unii Europejskiej²²⁰. Dyrektywa w sprawie jakości powietrza i czystsze powietrze dla Europy²²¹ zaleca wdrażanie pomiarów jakości powietrza oraz prowadzenie świadomych działań na rzecz obniżenia ilości zanieczyszczeń emitowanych do powietrza przez sektor bytowo-komunalny czy też transport miejski. Za uregulowaniami na poziomie unijnym powstało również prawodawstwo polskie²²², określające plan działań na rzecz ograniczania emisji szkodliwych substancji. Inwestycje w transport niskoemisyjny oraz systemy pomiaru i informowania mieszkańców o poziomie zanieczyszczeń powinny mieć przełożenie na przewozy pasażerów komunikacją miejską, a także poziom stężeń PM10.

Odpowiedzią na problem zidentyfikowany w ramach RPO WL 2014-2020, dotyczący PI 4e, są projekty realizowane w ramach Działania 5.4, 5.5, 5.6, 5.7 i 5.9. Realizowane projekty mają przyczynić się do ograniczenia emisji pyłów i gazów do atmosfery, co w efekcie doprowadzi do poprawy jakości powietrza w regionie. Zakres interwencji jest bardzo szeroki i w kompleksowy sposób odpowiada na zagrożenia i potrzeby w województwie. W ramach Działania 5.4, 5.6, 5.7 możliwe są roboty budowlane i modernizacje sieci autobusowych i trolejbusowych, dworców intermodalnych, przystanków, stacji oraz węzłów przesiadkowych (w tym Park&Ride i Bike&Ride). Ponadto, umożliwia się zakup urządzeń z zakresu telematyki,

²¹⁸ Efektywność energetyczna w Polsce. Przegląd 2015. Instytut Ekonomii Środowiska, Kraków 2016.

²¹⁹ Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2018 r. poz. 799, 1356, 1479, 1564, 1590, 1592, 1648, 1722, 2161).

²²⁰ Eurostat, Emisje gazów cieplarnianych w UE wg sektora (2015).

²²¹ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/50/WE z dnia 21 maja 2008 r. w sprawie jakości powietrza i czystsze powietrze dla Europy.

²²² Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2018 r. poz. 799, 1356, 1479, 1564, 1590, 1592, 1648, 1722, 2161).

RAPORT CZĄSTKOWY

tworzenie systemu obsługi roweru miejskiego oraz modernizację taboru i zakup taboru niskoemisyjnego. W zakresie promocji niskoemisyjności, w Działaniach 5.5 i 5.9 istnieje możliwość budowy lub modernizacji jednostek wytwarzania energii cieplnej, instalacji energooszczędnego oświetlenia, tworzenia systemów pomiaru zanieczyszczeń w miastach i informowania o zanieczyszczeniach. Dopuszcza się również projekty z zakresu budownictwa pasywnego²²³.

Produktami interwencji w ramach Działań 5.4, 5.5, 5.6, 5.7 i 5.9 mają być zakupione jednostki taboru pasażerskiego w publicznym transporcie zbiorowym komunikacji miejskiej, pojemność taboru pasażerskiego w publicznym transporcie zbiorowym komunikacji miejskiej, wybudowane zintegrowane węzły przesiadkowe, zainstalowane inteligentne systemy transportowe, zmodernizowane źródła ciepła i wsparte energooszczędne punkty świetlne. W efekcie produkty te mają przełożyć się na rezultat bezpośredni, jakim jest szacowany roczny spadek emisji gazów cieplarnianych. Wskaźniki, w kontekście zakresu interwencji zaplanowanej w omawianych działaniach, zostały dobrane adekwatnie i przyczyniają się do wykonania rezultatów strategicznych.

Do czynników zewnętrznych wpływających na interwencję Programu, można zaliczyć przede wszystkim niską świadomość społeczną związaną z negatywnym wpływem użytkowania nieekologicznych źródeł ogrzewania i niskiej jakości surowców energetycznych do ogrzewania²²⁴ (**C12**). Brak wiedzy na temat korzyści ekonomicznych związanych z wdrażaniem systemów niskoemisyjnych (**C8**) i obawy przed konsekwencjami finansowymi inwestycji w modernizację źródeł ogrzewania (**C10**), są istotną barierą mogącą ograniczać efektywność działań.

Ponadto, jak omówiono w aktualizacji diagnozy w niniejszym dokumencie, wciąż wzrasta liczba samochodów osobowych, co może być szczególnie odczuwalne w przypadku mieszkańców największych miast województwa. Przyzwyczajenia społeczne związane z komfortem poruszania się za pomocą prywatnego środka transportu (**C9**), są bardzo trudne w eliminacji i wymagają długofalowych oraz kompleksowych działań umożliwiających zmianę środka transportu na bardziej ekologiczny²²⁵. Istniejący program rządowy Czyste Powietrze wpływa zarówno na wzrost świadomości społecznej na temat potrzeby poprawy jakości

²²³ SZOOP RPO WL 2014-2020 z dnia 18 grudnia 2019 r., s. 145-147, 153, 160-162, 170-172, 187-188.

²²⁴ Gram w zielone.pl, Niska świadomość niskiej emisji, tekst dostępny w Internecie: [Niska świadomość niskiej emisji](#), data dostępu: 30.01.2019 r.

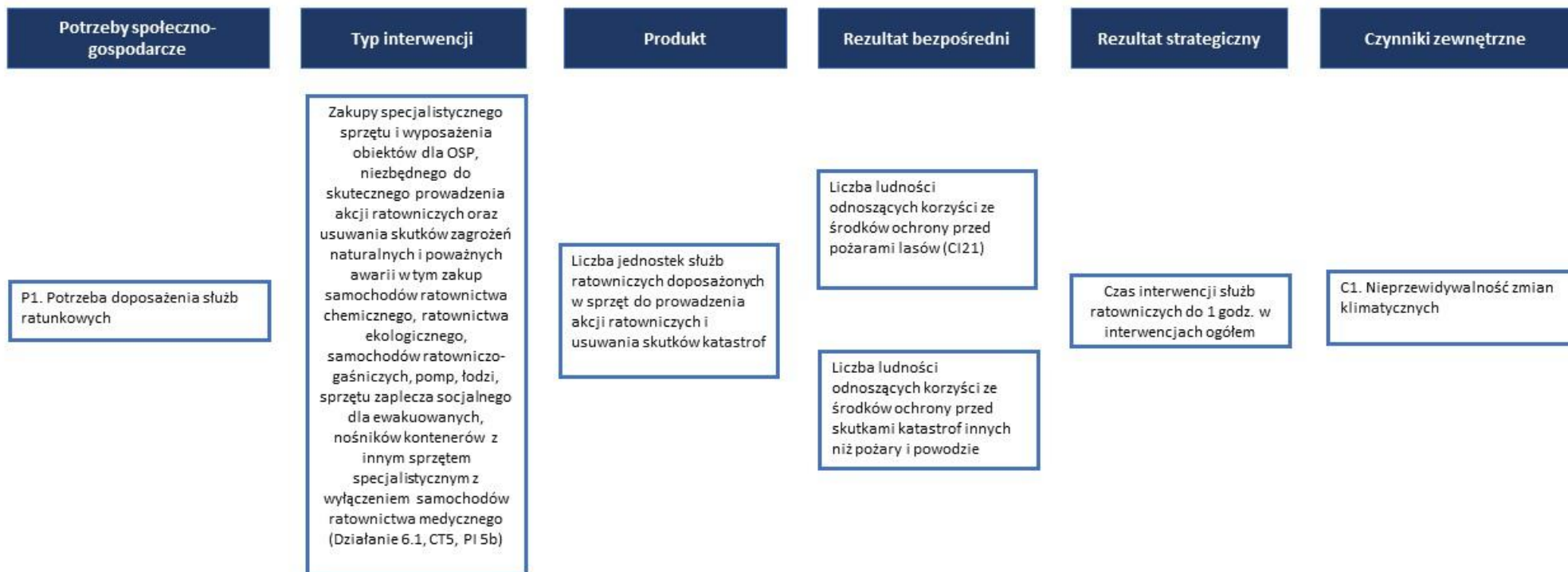
²²⁵ K. Grondys, I. Kott, K. Sukiennik, Funkcjonowanie polskich miast w dobie zrównoważonego rozwoju z punktu widzenia transportu, [w:] Zeszyty Naukowe Politechniki Częstochowskiej. Zarządzanie, Nr 25 t. 1 (2017), s. 237-245.

RAPORT CZĄSTKOWY

powietrza w Polsce, jak i na możliwe konkurencyjne zainteresowanie tymże wsparciem, powodujące odpływ potencjalnych beneficjentów RPO WL do programu krajowego (C11).

Oś Priorytetowa 6 Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów Działanie 6.1 Bezpieczeństwo ekologiczne

Cel interwencji: ochrona zdrowia i bezpieczeństwa ludzi, w tym ochrona dóbr materialnych na obszarach zabudowanych poprzez wyposażenie służb ratowniczych w sprzęt do prowadzenia akcji

W ramach OP6 zaplanowano interwencje skierowane na poprawę środowiska naturalnego regionu. Zaplanowana interwencja jest prowadzona w trzech głównych obszarach:

- PI 5b obejmujący Działanie 6.1 Bezpieczeństwo ekologiczne,
- PI 6a obejmujący Działanie 6.3 Gospodarka odpadami,
- PI 6b obejmujący Działanie 6.4 Gospodarka wodno-ściekowa.

Warto zaznaczyć, że pierwotnie SzOOP RPO WL uwzględniał również wdrażanie Działania 6.2 Mała retencja, jednak od wersji z dn. 17 kwietnia 2018 działanie to zostało usunięte.

Poniżej przedstawiono teorię zmiany w sekwencjach odnoszących się do bezpieczeństwa ekologicznego, gospodarki odpadami i gospodarki wodno-ściekowej.

Działania związane z PI 5b mają na celu stworzenie lub modernizację systemów zabezpieczeń ludności przed skutkami katastrof naturalnych bądź wywołanych przez człowieka. Pomimo tego, że na obszarze województwa lubelskiego ryzyko powodzi i podtopień uznawane jest za ogólnie niskie, lokalnie może ono zdecydowanie rosnąć. Dotyczy to przede wszystkim powiatów zachodnich znajdujących się w bezpośredniej bliskości Wisły oraz w powiatach wschodnich leżących nad Bugiem. Centralną część województwa przecina rzeka Wieprz, która również tworzy zagrożenie powodziowe dla terenów położonych wewnątrz regionu. Zagrożenie to urealniło się w szczególności w maju-czerwcu 2010, gdy wysoka woda na Wiśle przerwała wały przeciwpowodziowe w powiecie opolskim i kraśnickim doprowadzając do zalania wielu miejscowości, konieczności ewakuacji tysięcy mieszkańców i wielomilionowych strat. Mimo wielu inwestycji poczynionych po roku 2010 i faktu, że w województwie lubelskim odsetek wałów wymagających odbudowy systematycznie spada, wciąż istnieją potrzeby związane z modernizacją infrastruktury przeciwpowodziowej na głównych rzekach, w szczególności dotyczące odbudowy wałów przeciwpowodziowych i tworzenia obiektów małej retencji.

Poza zagrożeniem powodziowym obserwuje się rosnące zagrożenie innymi katastrofami naturalnymi. W związku z niedużymi zasobami wód powierzchniowych identyfikuje się deficyt wody, co powoduje okresowe susze. Coraz częściej obserwuje się gwałtowne burze, trąby powietrzne, ulewne deszcze.

W związku ze stałym istnieniem zagrożenia powodziowego wciąż aktualny jest wniosek wskazany w Aneksie diagnostycznym stanowiącym załącznik nr 5 do PRO WL 2014-2020 mówiący o potrzebie budowy i modernizacji infrastruktury małej retencji, wałów przeciwpowodziowych, zaś w związku z coraz częstszym występowaniem innych katastrof naturalnych istnieje potrzeba stworzenia sprawnego systemu monitorowania i wczesnego ostrzegania przed zagrożeniami.

RAPORT CZĄSTKOWY

Analizując potencjał służb ratowniczych stwierdza się, że istnieje silna potrzeba modernizacji wyposażenia służb ratunkowych, w tym wozów pożarniczych, samochodów ratownictwa chemicznego, ekologicznego, wozów ratowniczo-gaśniczych, pomp, łodzi itp. Zostało to wskazane w Aneksie diagnostycznym²²⁶, a także wynika to m.in. z niezadowolającego poziomu wskaźnika rezultatu strategicznego dla PI5b wyrażanego w odsetku interwencji poniżej 60 minut w stosunku do wszystkich interwencji (**P1**).

W ramach Działania 6.1 został zrealizowany jeden projekt na kwotę blisko 32 mln zł, którego beneficjentem był Oddział Wojewódzki Straży Pożarnych RP województwa lubelskiego.

W wyniku renegeacji RPO WL 2014-2020 od 17 kwietnia 2018 roku z SzOOP usunięto Działanie 6.2 Mała retencja. Wcześniej konkurs ogłoszony w ramach tego działania nie spotkał się z dużym zainteresowaniem ze strony beneficjentów – wpłynął jeden wniosek o dofinansowanie, który nie spełniał warunków. W związku z tym od ponad pół roku nie istnieje możliwość wspierania projektów mających na celu rozwój obiektów małej retencji oraz wspierania tworzenia systemów ryzykiem powodziowym. Zasadność i przyczyny usunięcia Działania 6.2 z SzOOP, odpowiadającego na potrzeby związane z przeciwdziałaniem ryzyku powodziowemu, będą analizowane na dalszych etapach niniejszej ewaluacji midterm biorąc pod uwagę zainteresowanie dotychczasowymi konkursami, możliwości beneficjentów, ich potencjał absorpcyjny, efektywność projektów w tym obszarze itp. Niezależnie do tej oceny, na obecnym etapie należy stwierdzić, że w związku z usunięciem Działania 6.2 potrzeby związane z rozbudową infrastruktury przeciwpowodziowej nie są zaspokajane w ramach RPO WL.

Natomiast istnieje silne powiązanie potrzeb związanych z wyposażeniem służb ratowniczych w odpowiedni sprzęt ratunkowy, w tym odpowiednie wozy, łodzie itp. (**P1**) z możliwościami wspierania tego typu projektów z poziomu RPO WL za sprawą Działania 6.1. Realizowany dotychczas jeden projekt bezpośrednio przełożył się na realizację wskaźników produktu:

- *Liczba jednostek służb ratowniczych wyposażonych w sprzęt do prowadzenia akcji ratowniczych i usuwania skutków katastrof* – realizacja wskaźnika w zakończonym projekcie wyniosła 43 sztuki (**tym samym osiągnięta została wartość docelowa tego wskaźnika na rok 2023**),

- *Liczba zakupionych wozów pożarniczych wyposażonych w sprzęt do prowadzenia akcji ratowniczych i usuwania skutków katastrof* – realizacja wskaźnika w zakończonym projekcie wyniosła 43 sztuki.

²²⁶ Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego, Aneks diagnostyczny do projektu Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2014 – 2020, str. 29

RAPORT CZĄSTKOWY

Te zaś są powiązane ze wskaźnikami rezultatu bezpośredniego:

- *Liczba ludności odnoszących korzyści ze środków ochrony przed pożarami lasów (CI21)* – dzięki realizacji zakończonego projektu wartość wskaźnika wyniosła 37 123 osoby,
- *Liczba ludności odnoszących korzyści ze środków ochrony przed skutkami katastrof innych niż pożary i powodzie* – dzięki realizacji zakończonego projektu wartość wskaźnika wyniosła 291 376 osoby.

Wobec rezygnacji z kontynuowania wsparcia w ramach Działania 6.2 należy zauważyć, że realizowany przestał być wskaźniki rezultatu bezpośredniego:

- *Liczba ludności odnoszących korzyści ze środków ochrony przeciwpowodziowej (CI20).*
- *Objętość retencjonowanej wody.*

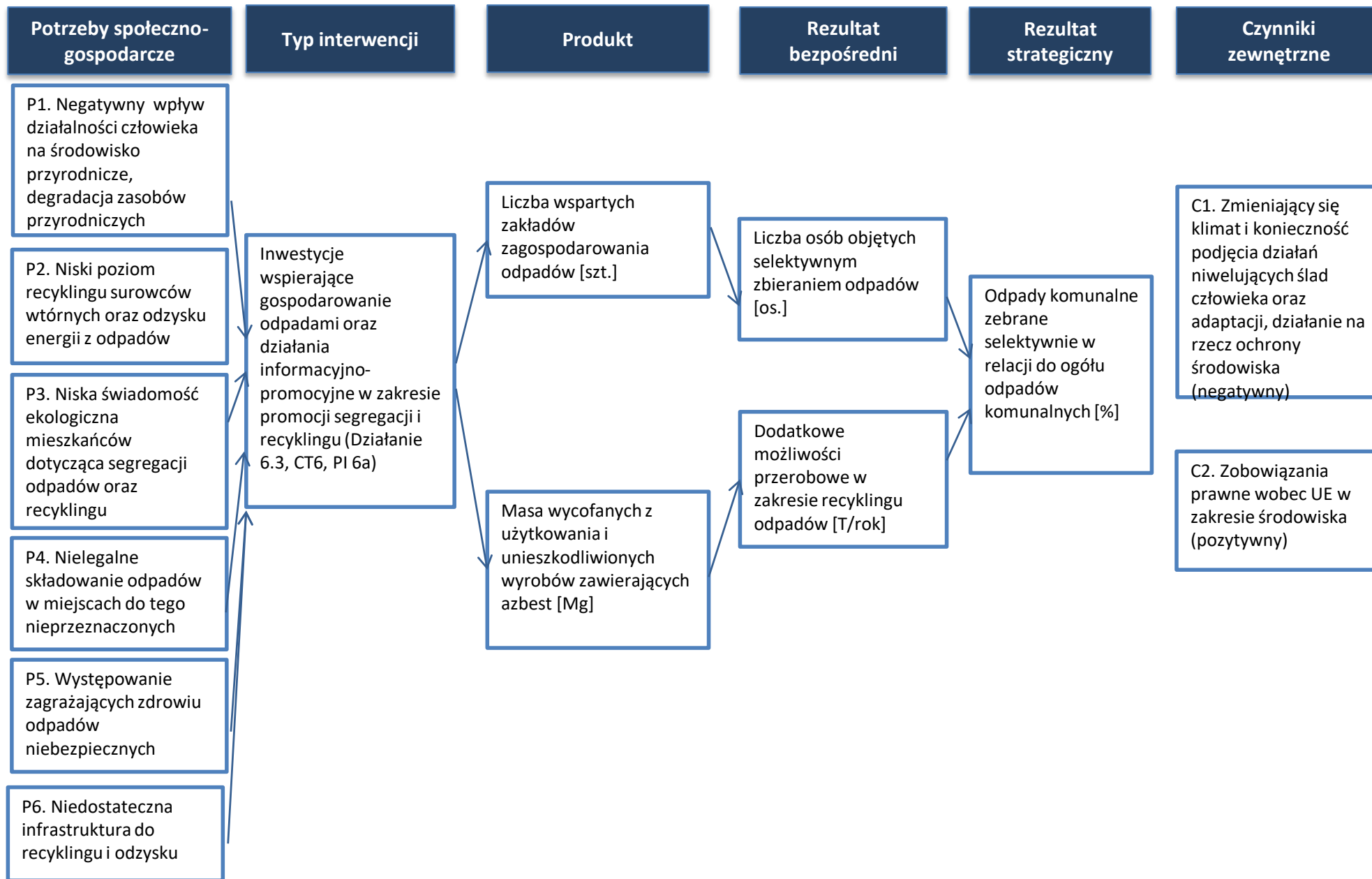
Realizowane w ramach Działania 6.1 wsparcie polegające na zwiększeniu potencjału służb ratowniczych przyczynić się powinno do osiągnięcia zakładanych wartości wskaźnika rezultatu strategicznego:

- *Czas interwencji służb ratowniczych do 1 godz. w interwencjach ogółem.*

Jak wykazano we wcześniejszym rozdziale, wskaźnik ten nie przyjmuje stałego trendu wzrostowego. Po wzroście w roku 2015, następane dwa lata przyniosły spadek, zaś wg danych za rok 2018 – odsetek ten znowu wzrósł. Na dalszym etapie ewaluacji analizowana będzie możliwość osiągnięcia założonej wartości docelowej, gdyż analizując trendy w całej Polsce, można mieć obawy co do możliwości realizacji celów na rok 2023. Na realizację wskaźnika wpływ może mieć czynnik zewnętrzny, jakim jest nieprzewidywalność klimatu (**C1**). Jeśli liczba zdarzeń wymagających interwencji służb ratowniczych będzie rosła (w szczególności powodzi i podtopień, pożarów lasów, silnych wiatrów), należy spodziewać się, że czas interwencji nie będzie spadał.

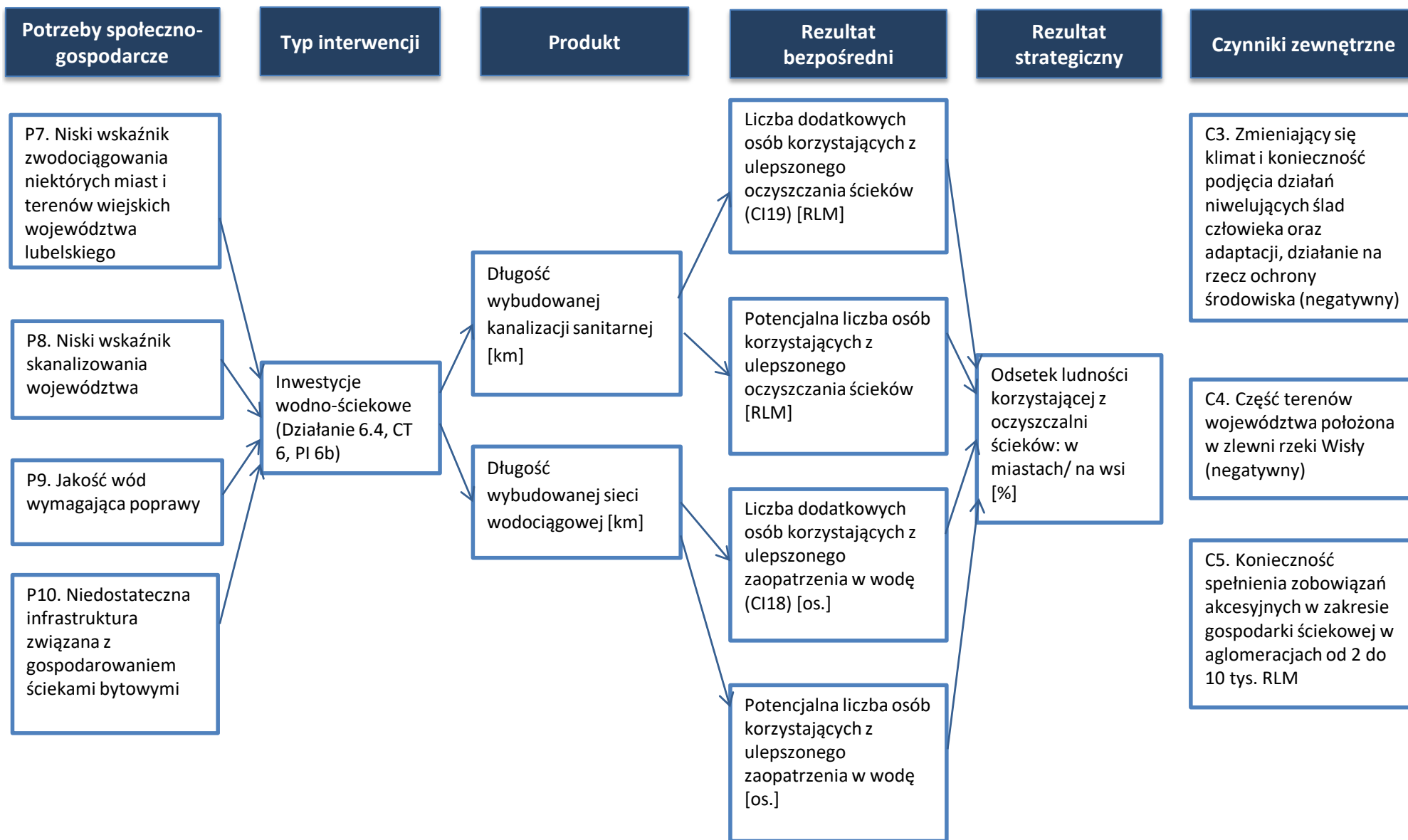
Oś Priorytetowa 6. Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów - Działanie 6.3 Gospodarka odpadami – EFRR (CT6, PI 6a)

Cel interwencji: *Sprawny system selektywnej zbiórki odpadów w oparciu o instalacje regionalne*

Oś Priorytetowa 6. Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów - Działanie 6.4 Gospodarka wodno-ściekowa – EFRR (CT6, PI 6b)

Cel Interwencji: Realizacja zobowiązań akcesyjnych w zakresie gospodarki ściekowej w aglomeracjach 2 – 10 tys. 26 RLM

RAPORT CZĄSTKOWY

W zakresie gospodarki wodno-ściekowej można wskazać na poniższą sekwencję działań: Jeżeli chcemy oddziaływać na środowisko naturalne musimy oddziaływać na problem niskiego zwodociągowania oraz skanalizowania niektórych miast i terenów wiejskich województwa lubelskiego który wskazany został w części diagnostycznej Programu oraz wskazany był w licznych publikacjach tematycznych; Jeżeli będziemy zwiększać stopień zwodociągowania i skanalizowania gmin z województwa lubelskiego poprzez zwiększenie długości sieci oraz inne działania tj. zwiększenie wydajności dobowej wybudowanych ujęć wody wzrośnie liczba osób korzystających z ulepszanego oczyszczania ścieków oraz liczba osób korzystających z ulepszanego zaopatrzenia w wodę; finalne, a w konsekwencji jeżeli będziemy zwiększać stopień zwodociągowania i skanalizowania gmin z województwa lubelskiego zwiększy się odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków, co w efekcie końcowym wpłynie na poprawę stanu środowiska naturalnego.

W ramach działania 6.3 zaplanowano działania odnoszące się do poprawy stanu infrastruktury niezbędnej do zapewnienia kompleksowej gospodarki odpadami w regionie. Analiza projektów realizowanych w ramach działania 6.3 pokazuje wysoką skuteczność projektów, w szczególności projektu *System gospodarowania odpadami azbestowymi na terenie województwa lubelskiego* w kwocie dotacji 23 mln zł. Grupą docelową projektu są mieszkańcy województwa lubelskiego (osoby fizyczne), na posesjach których znajdują się wyroby i odpady zawierające azbest. Projekt daje możliwość wskazanej grupie docelowej na usunięcie wyrobów azbestowych nie ponosząc kosztów związanych z ich demontażem, transportem i utylizacją. W ramach projektu planowane jest usunięcie 40 000 ton wyrobów azbestowych. Dodatkowo zostanie przeprowadzona kampania informacyjno-edukacyjna dla mieszkańców województwa lubelskiego z zakresu bezpiecznego użytkowania wyrobów zawierających azbest ich demontażu i utylizacji. Przewiduje się, iż realizowany projekt będzie miał wpływ na podniesienie wiedzy i świadomości mieszkańców województwa lubelskiego w zakresie szkodliwości azbestu i obowiązku ich usuwania, co przyczyni się na szybsze usuwanie azbestu z terenu województwa lubelskiego. Komplementarne wsparcie zapewnione zostanie również ze środków trzydziestoletniego „Programu usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest stosowanych na terytorium Polski”, który został przyjęty przez Rząd w 2002 roku. W programie tym określono zadania i wskazano odpowiedzialnych za zmierzanie do realizacji przedsięwzięcia. Ponieważ program jasno precyzuje, że obowiązek usunięcia szkodliwych materiałów spoczywa na właścicielach domów, to ustawodawca przewiduje także wsparcie pomocowe.

Odnosnie stanu realizacji wskaźników w ramach OP6 należy wskazać na możliwość wystąpienia ryzyka opóźnień w realizacji operacji inwestycyjnych mogących odnosić się do czynników zewnętrznych. Na osiągnięcie zaplanowanych rezultatów mogą wpłynąć, takie

czynnikami wpływu jak: opóźnienia w realizacji procedur Pzp, czy też nieoczekiwane, niezidentyfikowane na etapie składania wniosku o dofinansowanie projektu problemy z własnością gruntów w przypadku prowadzenia prac równoległe z pasem drogowym w osi drogi wyższego rzędu niż gminna. Wnioski takie płyną z analizy dostępnych raportów z badań ewaluacyjnych w tym zakresie²²⁷; powinny zostać jednak zweryfikowane w ramach wywiadów pogłębionych oraz podczas panelu ekspertów zaplanowanego w ramach przedmiotowego badania.

Podsumowując, teoria zmiany dla osi została opracowana szeroko i kompleksowo. Wskazują na to przeprowadzone badania desk research i ocena logiki interwencji. Interwencja w ramach osi 6 kładzie nacisk na wiele kluczowych elementów mających wpływ na rozwój szeroko rozumianej ochrony środowiska naturalnego na skalę regionu. Z jednej strony przyczyniając się do dostarczenia odpowiednio wyposażonej infrastruktury zagospodarowania odpadów, z drugiej umożliwiając tworzenie świadomości społecznej w zakresie poszanowania środowiska naturalnego. Szczególnie pozytywnie należy ocenić zapewnienie w ramach działania 6.3 możliwe wsparcie skierowane na unieszkodliwiania azbestu poprzez zorganizowanie i wdrożenie kompleksowego systemu unieszkodliwiania azbestu z nieruchomości należących do osób fizycznych, budowę, rozbudowę i dostosowanie istniejących składowisk odpadów niebezpiecznych, w tym budowę kwater przy istniejących składowiskach. Działanie takie powinno być połączone z systemem wsparcia finansowego demontażu i utylizacji odpadów zawierających azbest prowadzonych ze środków krajowych²²⁸.

²²⁷ Por. Ewaluacja osiągnięcia celów Programu wraz z oceną stanu projektów w ramach ścieżki pozakonkursowej

oraz dużych projektów, EVALU, Warszawa 2018 r. str. 137

²²⁸ Azbestem nazywa się włókniste minerały z grup serpentynów i amfiboli. Pod względem budowy chemicznej azbest stanowią uwodnione krzemiany, głównie magnezu i żelaza. Odpady zawierające azbest to odpady powstające przy demontażu wyrobów azbestowo-cementowych lub wyrobów izolacyjnych zawierających azbest. W trakcie prowadzenia prac demontażowych, podczas szlifowania wyrobów, cięcia czy łamania płyt elewacyjnych powstaje pył, zawierający włókna respirabilne zawieszane w powietrzu, które mają właściwości rakotwórcze. Z tego względu odpady zawierające azbest zaklasyfikowano jako odpady niebezpieczne. Azbest znajduje się w wykazie substancji niebezpiecznych stanowiących załącznik do Rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 2 września 2005 r. w sprawie wykazu substancji niebezpiecznych wraz z klasyfikacją i oznakowaniem (Dz. U. Nr 201, poz. 1674) pod numerem indeksu 650-013-00-6 jako substancja o udokumentowanym działaniu rakotwórczym kategorii 1, stanowiąca poważne zagrożenie zdrowia w następstwie narażenia na długotrwałe oddziaływanie na drogi oddechowe. Zagrożenia i skutki zdrowotne istniejącego narażenia na azbest w skali kraju nie są rozpoznane. Usuwanie wyrobów zawierających azbest, może stworzyć również nowe zagrożenia zdrowotne. Mogą one dotyczyć zarówno pracowników zatrudnionych przy usuwaniu i utylizacji materiałów zawierających azbest, jak i większe niż do tej

Fundusze Europejskie
Program Regionalny

Rzeczpospolita
Polska

lubelskie
Smakuj życie!

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

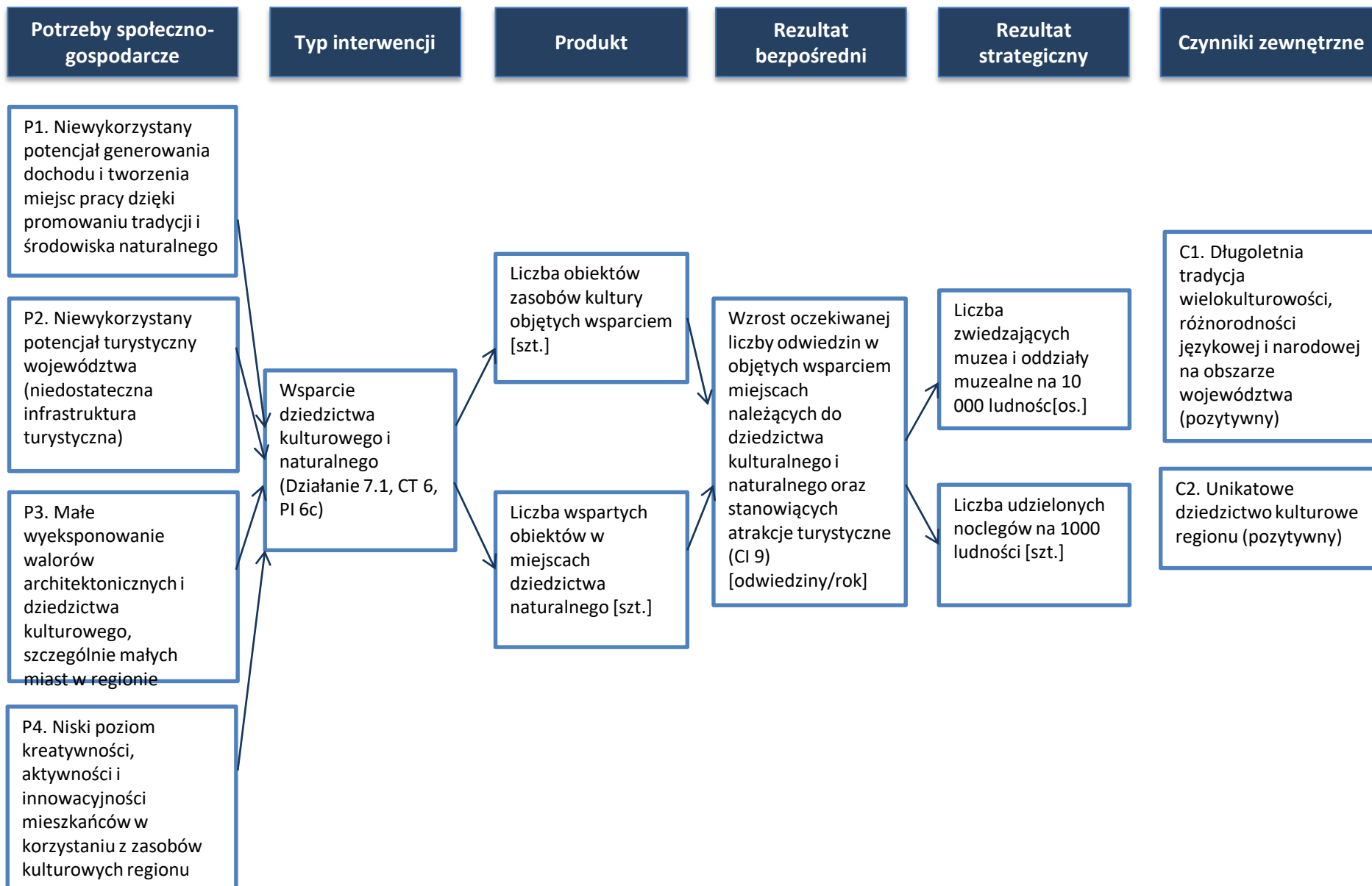

Badanie ewaluacyjne finansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Pomocy Technicznej Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020

RAPORT CZĄSTKOWY

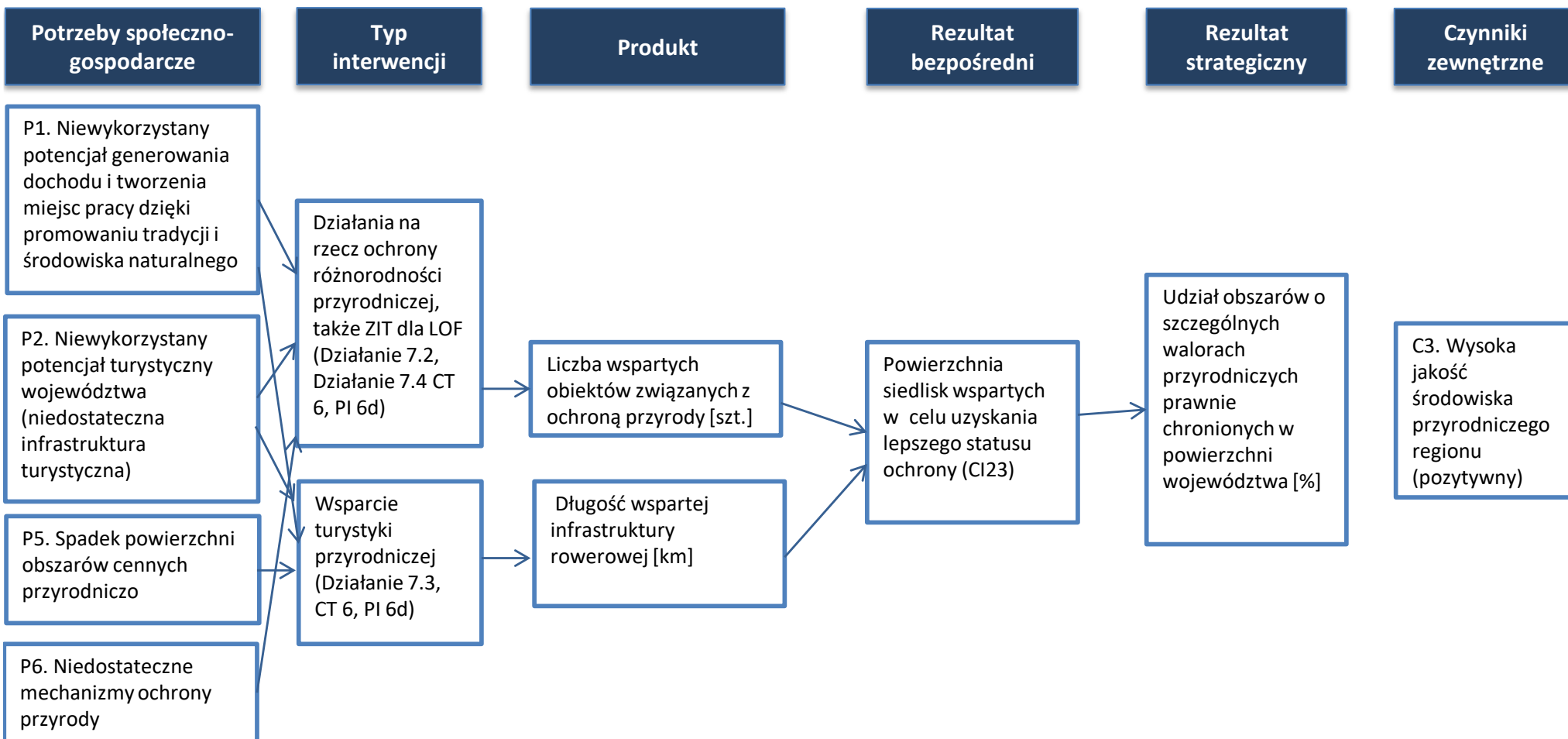
Oś Priorytetowa 7. Ochrona dziedzictwa kulturowego i naturalnego – Działanie 7.1 Dziedzictwo kulturowe i naturalne – EFRR (CT 6, PI 6c)

Cel inwestycji: *Zwiększona dostępność zasobów dziedzictwa kulturowego i naturalnego regionu*

**Oś Priorytetowa 7. Ochrona dziedzictwa kulturowego i naturalnego –
Działanie 7.2 Ochrona różnorodności przyrodniczej, Działanie 7.3 Turystyka przyrodnicza, Działanie 7.4 Ochrona różnorodności przyrodniczej dla LOF – EFRR (CT 6, PI 6d)**

Cel interwencji: Wzmocnione mechanizmy ochrony różnorodności biologicznej i krajobrazowej w regionie

RAPORT CZĄSTKOWY

W ramach OP7 zaplanowano interwencje skierowane na realizację PI 6c Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego oraz 6d Ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej, ochrona i rekultywacja gleby oraz wspieranie usług ekosystemowych, także poprzez program „Natura 2000” i zieloną infrastrukturę. Działania te odnoszą się do dziedzictwa kulturowego i naturalnego, ochrony różnorodności przyrodniczej, turystyki przyrodniczej, ochrony bioróżnorodności dla Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Lubelskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Odnośnie zachowania i ochrony oraz rozwoju dziedzictwa naturalnego i kulturowego można wskazać, że rezultatem interwencji w tym obszarze ma być wzrost oczekiwanej liczby odwiedzin w objętych wsparciem miejscach należących do dziedzictwa kulturalnego i naturalnego oraz stanowiących atrakcje turystyczne, wzrost liczby osób korzystających z obiektów zasobów kultury objętych wsparciem, wzrost liczby osób korzystających z obiektów zasobów kultury objętych wsparciem i wzrost osób korzystających ze wsparcia bezpośrednio w obiektach, w których realizowane są projekty. Należy jednak zauważyć, że wskaźniki te monitorowane są z poziomu projektów i nie zostały przedstawione na powyższym schemacie.

Celem szczegółowym jest tutaj zwiększenie dostępności zasobów kulturowych i naturalnych regionu. Prowadzić ma to do wzrostu atrakcyjności turystycznej województwa, wyrażającej się we wzroście liczby noclegów, a także zwiększeniu atrakcyjności zasobów kulturowych i naturalnych regionu, co może przekładać się na pozytywne skutki w obszarze edukacji, wzrostu spójności społecznej i regionu i wzrostu kapitału kulturowego i społecznego mieszkańców (wzmocnienie tożsamości lokalnych i regionalnej), a także do budowania pozytywnego wizerunku województwa na użytek zewnętrzny. Wysoka jakość środowiska naturalnego województwa lubelskiego wskazana została jako pozytywny czynnik zewnętrzny wpływający na realizację Programu w zakresie OP7. Czynnik ten należy ocenić jako aktualny i ułatwiający realizację Programu i zakładanie wartości wskaźników.

W momencie rozpoczęcia wdrażania RPO WL 2014-2020 wydatki na kulturę plasowały region na drugim miejscu w kraju (za woj. mazowieckim), a w roku 2017 spadł on tej klasyfikacji na miejsce 10. Analiza ta nie obejmuje znaczących wydatków w tym zakresie poszczególnych JST z regionu. Do czynników zewnętrznych wpływających na wdrożenie Programu należy zaliczyć dostępność konkurencyjnych środków pomocowych. Oprócz środków RPO WL 2014-2020 są w tym przypadku dostępne będą środki dostępne z poziomu krajowego w ramach Programów Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko na lata 2014-2020. Jako środki zaradcze wskazać można tu zarówno oddziaływanie na postawy beneficjentów poprzez odpowiednie działania promocyjne i informacyjne, popularyzujące wykorzystanie środków RPO WL, jak i, przede

RAPORT CZĄSTKOWY

wszystkim, koncentrację na zasobach kluczowych. W tym ostatnim pomocne może być zrealizowane w 2014 roku badanie „Diagnoza zasobów lokalnych Lubelszczyzny”²²⁹.

Odnosnie ochrony bioróżnorodności przyrodniczej w ramach działania 7.2 można wskazać na poniższą sekwencję działań, które odnoszą się do PI 6d Ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej, ochrona i rekultywacja gleby oraz wspieranie usług ekosystemowych, także poprzez program „Natura 2000” i zieloną infrastrukturę:

- Jeżeli chcemy oddziaływać na niewykorzystany potencjał generowania dochodu i tworzenia miejsc pracy dzięki promowaniu tradycji i środowiska naturalnego oraz niedostateczne mechanizmy ochrony przyrody, to konieczne jest realizowanie działań na rzecz ochrony różnorodności przyrodniczej.
- Jeżeli będziemy wspierać obiekty związane z ochroną przyrody, prowadzić działalność edukacji ekologicznej zapewnimy zwiększenie siedlisk wspartych w celu uzyskania lepszego statusu ochrony, zwiększy się również liczba odwiedzających obiekty należące do dziedzictwa kulturowego i naturalnego oraz zwiększy się powierzchnia zrekultywowanych gruntów; finalnie, zwiększeniu ulegnie udział obszarów o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chronionych w powierzchni województwa.

Podobną sekwencję założono w ramach działania 7.3 kładąc nacisk przede wszystkim na wsparcie turystyki przyrodniczej poprzez zwiększenie liczby wybudowanych obiektów turystycznych i rekreacyjnych, zwiększenie długości szlaków turystycznych, zwiększenie liczby punktów informacji turystycznej oraz generalnie realizując inwestycje skierowane na wydłużenie infrastruktury rowerowej. W powyżej przedstawionym schemacie zaprezentowano jedynie wskaźniki ujęte w RPO WL, lecz dla oceny adekwatności logiki interwencji zasadne jest również przedstawienie wskaźników mierzonych na poziomie projektu. Zgodnie z Programem, walory przyrodnicze i krajobrazowe województwa lubelskiego, nierzadko unikalne w skali Europy, sprawiają, że region ten należy do jednych z najbardziej interesujących w Polsce. Walory środowiska przyrodniczego i krajobraz kulturowy należą do najważniejszych potencjałów endogenicznych regionu, stanowią jego mocną stronę i są szansą rozwojową. Ochrona i zachowanie dziedzictwa dla przyszłych pokoleń oraz racjonalne korzystanie z zasobów środowiska może zapewnić stały i

²²⁹ Zob. Diagnoza zasobów lokalnych Lubelszczyzny, Diagnoza zasobów lokalnych Lubelszczyzny Raport końcowy Badanie zrealizowane w ramach projektu „Regionalne Obserwatorium Terytorialne w województwie lubelskim współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego, Program Operacyjny Kapitał Ludzki, Priorytet V Dobre rządzenie, Działanie 5.2 Wzmocnienie potencjału administracji samorządowej, Poddziałanie 5.2.1 Modernizacja zarządzania w administracji samorządowej, Agrotec Polska, Warszawa 2015 r.

RAPORT CZĄSTKOWY

zrównoważony rozwój gospodarczy i zwiększyć poziom życia ludności. Celem działania 7.3 i 7.4 jest wzmocnienie mechanizmów ochrony bioróżnorodności przyrody (działanie 7.3) w tym w Lubelskim Obszarze Funkcjonalnym (działanie 7.4). Realizowane inwestycje będą miały na celu efektywną ochronę różnorodności biologicznej. Działania te skupią się na przeciwdziałaniu czynnikom powodującym spadek powierzchni obszarów cennych przyrodniczo, odpowiednie zarządzanie tymi obszarami oraz ograniczenie presji na te obszary. Należy założyć zatem poniższą logikę interwencji, jeżeli podejmowane będą działania w zakresie rozwoju infrastruktury ułatwiającej dostęp do miejsc i obszarów chronionych oraz służącej rozwojowi aktywnych form turystyki nastąpi wzrost oczekiwanej liczby odwiedzin w objętych wsparciem miejscach należących do dziedzictwa kulturalnego i naturalnego oraz stanowiących atrakcje turystyczne.

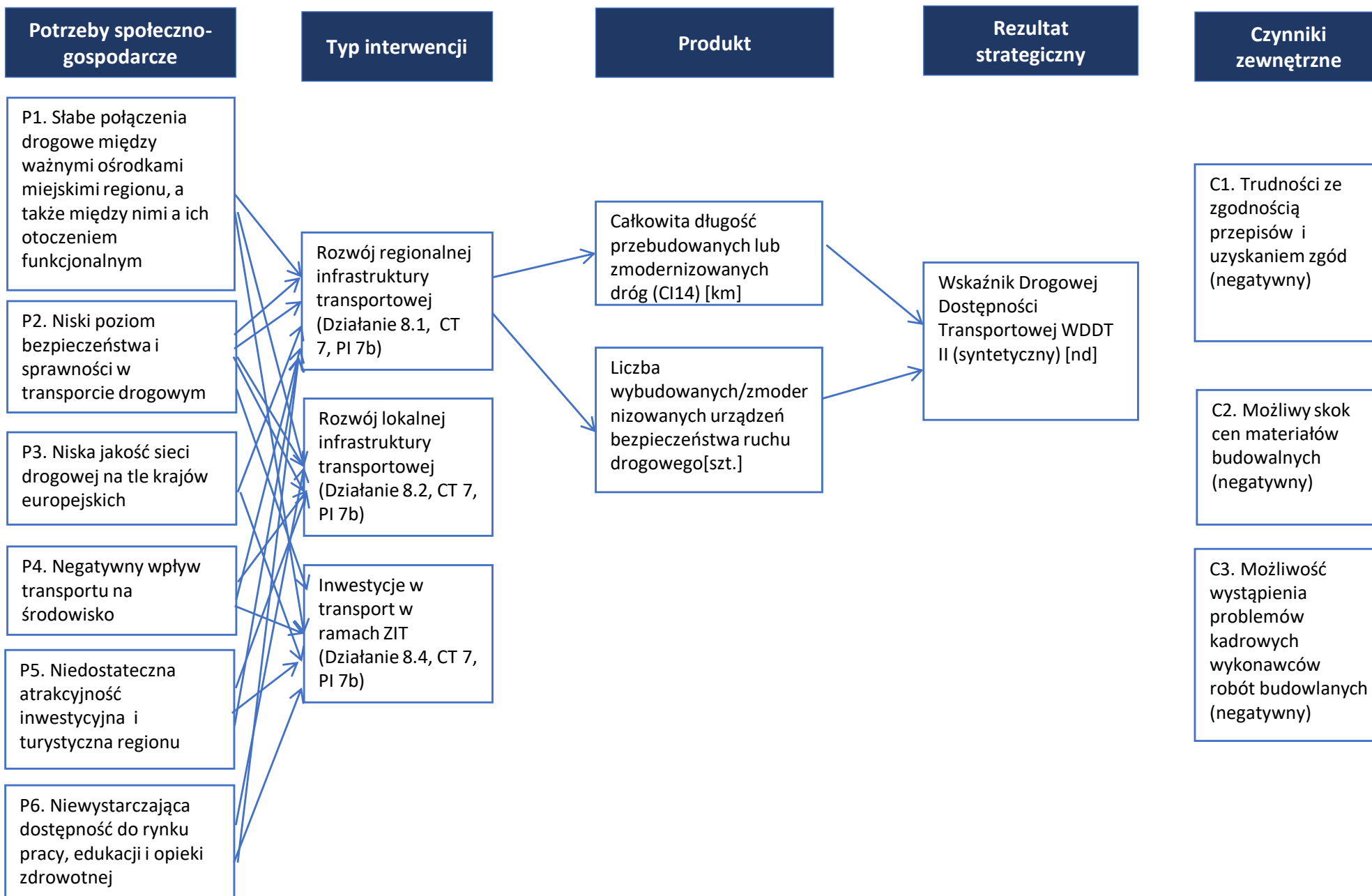
Finalnie dzięki realizacji działań zakłada się wzmocnione mechanizmy ochrony różnorodności biologicznej i krajobrazowej w regionie. Działania te są kompleksowe i spójne ze sobą. Oddziaływać będą przede wszystkim na zasób Lubelszczyzny jakim są trasy rowerowe, co wielokrotnie wskazywano w pracach diagnostycznych odnoszących się do regionu²³⁰. W badaniu zrealizowanym w ramach Obserwatorium Terytorialnego wskazywano w 2014 roku na tzw. autostradę rowerową łączącą 5 województw Polski Wschodniej Green Velo²³¹. Droga rowerowa przebiega głównie przez powiaty: zamojski i biłgorajski i powstała przy udziale środków Programu Operacyjnego Polska Wschodnia 2007-2013. Zasób ten jest uzupełnieniem oferty turystycznej regionu. Z kolei – w ramach działania 7.4 postawiono na ochronę bioróżnorodności w ramach ZIT dla LOF. Logika interwencji jest tożsama z działaniami zaplanowanymi w ramach działania 7.2 z zastrzeżeniem wydzielenia obszaru interwencji do obszaru ZIT. Podsumowując, należy stwierdzić, iż logika interwencji PI6c oraz PI6d w odniesieniu do całego regionu trafnie odnosi się do wyzwań i potrzeb rozwojowych województwa lubelskiego, z uwzględnieniem ZIT, który stanowi mechanizm wsparcia w regionalnych OSI problemowych.

²³⁰ Zob. Diagnoza zasobów lokalnych Lubelszczyzny, Diagnoza zasobów lokalnych Lubelszczyzny Raport końcowy Badanie zrealizowane w ramach projektu „Regionalne Obserwatorium Terytorialne w województwie lubelskim współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego, Program Operacyjny Kapitał Ludzki, Priorytet V Dobre rządzenie, Działanie 5.2 Wzmocnienie potencjału administracji samorządowej, Poddziałanie 5.2.1 Modernizacja zarządzania w administracji samorządowej, Agrotec Polska, Warszawa 2015 r. str. 20. W raporcie tym zidentyfikowano m.in. listę zasobów regionu gdzie wskazano zasób: Trasy i ścieżki rowerowe na terenie powiatów bialskiego, włodawskiego, chełmskiego, krasnostawskiego zamojskiego, biłgorajskiego.

²³¹ projekt pod nazwą „Trasy rowerowe Polski Wschodniej”.

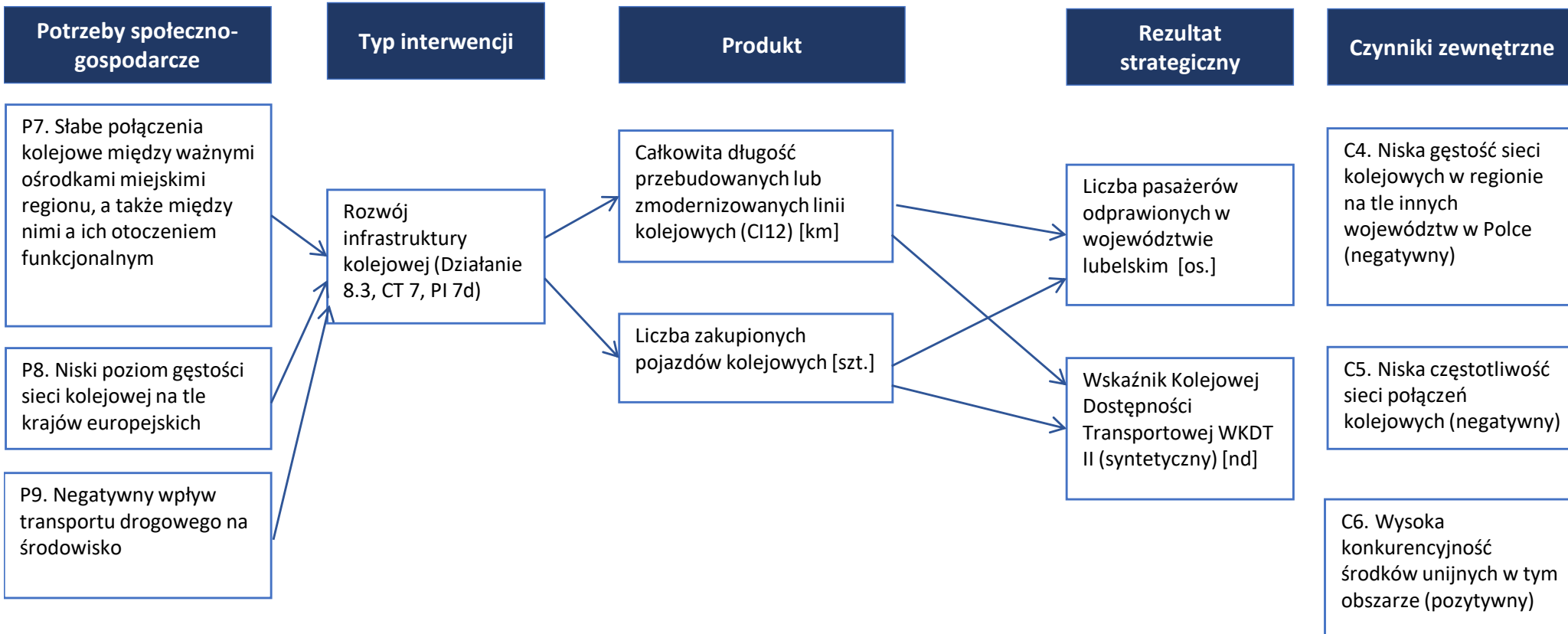
Oś Priorytetowa 8. Mobilność regionalna i ekologiczny transport – Działanie 8.1 Regionalny układ transportowy, Działanie 8.2 Lokalny układ transportowy, Działanie 8.4 Transport LOF w ramach ZIT – EFRR (CT 7, PI 7b)

Cel interwencji: Zwiększona dostępność drogowa w regionie

Oś Priorytetowa 8. Mobilność regionalna i ekologiczny transport – Działanie 8.3 Transport kolejowy – EFRR (CT 7, PI 7d)

Cel interwencji: *Zwiększona dostępność kolejowa w regionie*

Analiza adekwatności logiki interwencji wskazuje na aktualność zidentyfikowanych problemów społeczno-gospodarczych dotyczących problematyki transportu, jakimi są słabe połączenia kolejowe między ważnymi ośrodkami miejskimi regionu, a także między nimi a ich otoczeniem funkcjonalnym, niski poziom gęstości sieci kolejowej oraz negatywny wpływ transportu na środowisko. Niezależnie od danych prezentowanych we wcześniejszym rozdziale diagnostycznym przedstawienie danych statystycznych obrazujących adekwatność tych problemów warto wskazać również te problemy w analizach branżowych. Zgodnie Regionalną Polityką Miejską Województwa Lubelskiego²³², miasta województwa charakteryzują się zróżnicowanym poziomem dostępności drogowej do ośrodka wojewódzkiego. Najbardziej peryferyjnym obszarem województwa pod względem dostępności do miast to pasmo biegnące wzdłuż wschodniej granicy. Jest to obszar o najmniejszym zagęszczeniu ośrodków miejskich. Z kolei - z uwagi na słabo rozwiniętą sieć kolejową w obrębie województwa lubelskiego oraz malejącą liczbę obsługiwanych kolejowych połączeń pasażerskich, miasta regionu, w tym Lublin generalnie nie charakteryzują się dobrą dostępnością kolejową²³³.

Logika interwencji OP8 Mobilność regionalna ekologiczny transport w zakresie PI 7b (Infrastruktura drogowa) bazuje na następujących założeniach: Jeśli problemem jest zbyt mała dostępność drogowa regionu to konieczna jest integracja dróg niższego rzędu z drogami wyższego rzędu i poprawa bezpieczeństwa transportu drogowego, Jeśli nastąpi zwiększenie integracji dróg niższego rzędu z drogami wyższego rzędu poprzez ich budowę i modernizację to zwiększy się spójność między obszarami funkcjonalnymi w regionie oraz w ich obrębie. Jeśli poprawi się bezpieczeństwo ruchu drogowego poprzez montaż systemów zarządzania ruchem drogowym to zmniejszy się liczba wypadków oraz poprawi się jakość transportu drogowego. Jeśli zwiększy się spójność między obszarami funkcjonalnymi w regionie oraz w ich obrębie oraz poprawi się jakość transportu drogowego to poprawie ulegnie dostępność lokalnych rynków pracy, infrastruktury publicznej oraz terenów inwestycyjnych i obszarów turystycznych. Jeśli poprawi się dostępność lokalnych rynków pracy, infrastruktury publicznej oraz terenów inwestycyjnych i obszarów turystycznych to wzrośnie atrakcyjność inwestycyjna, turystyczna regionu/obszaru LOF. Jeśli wzrośnie atrakcyjność inwestycyjna, turystyczna regionu/LOF to interwencje RPO WL 2014-2020 w obszarze transportu drogowego przyczynią się do wzrostu społeczno-gospodarczego regionu/LOF. Na skuteczność realizacji logiki interwencji wpływ może mieć szereg czynników

²³² Regionalna Polityka Miejska Województwa Lubelskiego przyjęta uchwałą Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 3 października 2017 roku.

²³³ Tamże, str. 36

zewnątrznych przede wszystkim związanych z realizacją procesu inwestycyjnego i zmianą w strukturze własnościowej gruntów.

Podsumowując, należy stwierdzić, iż logika interwencji PI 7b, zarówno w odniesieniu do LOF jaki w odniesieniu do całego regionu trafnie odnosi się do wyzwań i potrzeb rozwojowych województwa lubelskiego²³⁴. Poprzez zachowanie kompleksowości czyli odniesienia się do wszystkich możliwych typów interwencji RPO, wynikających z Umowy Partnerstwa oddziaływujących zarówno na gęstość dróg różnego rzędu, jak i na poprawę parametrów dróg regionalnych i lokalnych oraz bezpieczeństwa na drogach możliwe jest uzyskanie celu poprawy dostępności drogowej regionu, jego obszarów funkcjonalnych. Logika interwencji umożliwia zarówno poprawę spójności jak i konkurencyjności województwa lubelskiego w wyniku zaplanowanych inwestycji drogowych.

Z kolei - logika interwencji w ramach PI 7d (Infrastruktura i transport kolejowy) uwzględnia następującą sekwencję: Jeśli problemem jest niski poziom gęstości sieci kolejowej na tle krajów europejskich, to konieczna jest modernizacja dróg kolejowych, dworców i taboru; Jeśli zmodernizowane zostaną drogi kolejowe, dworce i tabor to poprawi się atrakcyjność kolei jako środka transportu publicznego mierzona liczbą przewozów i liczbą pasażerów; Jeśli zwiększy się atrakcyjność kolei jako środka transportu publicznego to poprawi się jakość powietrza wskutek ograniczenia indywidualnego transportu samochodowego; Jeśli zwiększy się atrakcyjność kolei jako środka transportu publicznego to zwiększy się kolejowa dostępność transportowa regionu. Finalnie, jeśli zwiększy się kolejowa dostępność transportowa regionu to zwiększy się atrakcyjność województwa lubelskiego jako miejsca zamieszkania.

Logika interwencji PI 7d zwraca uwagę na konieczność prowadzenia wieloaspektowych, kompleksowych inwestycji, zwiększających nie tylko prędkość przejazdów zmodernizowanym taboru, ale poprawiających także jakość i dostępność dworców i przystanków kolejowych. Wpłyne to na zmniejszenie ograniczeń dostępności transportu kolejowego dla pasażerów, co przy podniesieniu komfortu podróży zwiększy udział kolei w transporcie zbiorowym²³⁵. Logika interwencji PI 7d jest komplementarna wobec logiki interwencji PI 7b co zwiększa dostępność międzygałęziową transportu w województwie lubelskim.

²³⁴ Patrz. Rozdział wcześniejszy Raportu cząstkowego odnoszący się do oceny aktualności diagnozy W zakresie transportu

²³⁵ Szczegółowy opis tego uwarunkowania został wskazany w Rozdziale odnoszącym się do oceny aktualności diagnozy Programu w zakresie transportu

RAPORT CZĄSTKOWY

Głównym jednak czynnikiem zewnętrznym wpływającym na zaplanowaną interwencję w ramach OP8 jest niska gęstość sieci kolejowych w regionie na tle innych województw. Podobnie jak pozostałe środki transportu, kolej również wykazuje znaczne dysproporcje w rozmieszczeniu na terenie Polski. Najgęstsza sieć kolejowa jest na obszarze województw południowo-zachodniej Polski, ma to związek z rozwojem przemysłu i historyczną sytuacją na ziemiach polskich wynikającą z zaborów. Gęsta sieć linii kolejowych wspomaga rozwój przewozów pasażerskich, lecz nie jest decydującym czynnikiem w tej kwestii. Najważniejsza jest oferta dostosowana do specyficznych dla danego obszaru potrzeb. Głównymi składnikami takiej oferty są przede wszystkim dopasowany rozkład jazdy (odpowiednio dostosowane godziny odjazdu i częstotliwość kursowania pociągów) oraz odpowiedni tabor i poziom obsługi. Niezależnie od wskazanych powyżej możliwych elementów wpływających na minimalizowanie tego czynnika negatywnego niska gęstość sieci kolejowej wpływać będzie zapewne w większym stopniu niż w regionach z wyższym poziomem gęstości sieci na czasochłonność i koszty procesu inwestycyjnego w tym obszarze wsparcia dostępnego ze środków pomocowych Programu.

Oś Priorytetowa 9 Rynek Pracy (EFS) (CT8, PI 8i) Działania 9.1 Aktywizacja zawodowa, 9.2 Aktywizacja zawodowa – projekty PUP

Cel interwencji: Zwiększenie zatrudnienia osób znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy (w tym głównie osób starszych w wieku 50 lat i więcej, kobiet, osób z niepełnosprawnościami, osób długotrwale bezrobotnych oraz o niskich kwalifikacjach), oraz poprawa szans na zatrudnienie osób odchodzących z rolnictwa oraz sytuacji zawodowej osób zatrudnionych na umowach krótkoterminowych, pracujących na umowach cywilno-prawnych i ubogich pracujących.

Potrzeby społeczno-gospodarcze	Typ interwencji	Produkt	Rezultat bezpośredni	Rezultat długoterminowy	Czynniki zewnętrzne
P1. Wysokie bezrobocie	Programy aktywizacji zawodowej (Działanie 9.1, PI 8i, CT 8)	Liczba osób bezrobotnych, w tym długotrwale bezrobotnych, objętych wsparciem w programie	Liczba utworzonych miejsc pracy w ramach udzielonych z EFS środków na podjęcie działalności gospodarczej	Liczba osób znajdujących się w lepszej sytuacji na rynku pracy 6 miesięcy po opuszczeniu programu	C1. Spadek liczby bezrobotnych
P2. Wysokie ukryte bezrobocie występujące w województwie na obszarach wiejskich		Liczba osób długotrwale bezrobotnych objętych wsparciem w programie	Liczba osób pracujących po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek)	Liczba utworzonych mikroprzedsiębiorstw działających 30 miesięcy po uzyskaniu wsparcia finansowego	
P3. Pogarszająca się sytuacja osób z wykształceniem wyższym na regionalnym rynku pracy – luka kompetencyjna	Instrumenty i usługi rynku pracy (Działanie 9.2 – projekty PUP, PI 8i, CT 8)	Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie	Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu	Liczba osób pracujących 6 miesięcy po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek)	C2. Starzenie się społeczeństwa
		Liczba osób w wieku 50 lat i więcej objętych wsparciem w programie	Liczba osób pracujących w sektorze pozarolniczym po opuszczeniu programu	Liczba osób pracujących w sektorze pozarolniczym 6 miesięcy po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek)	
P4. Spadek liczby aktywnych zawodowo		Liczba osób o niskich kwalifikacjach objętych wsparciem w programie			C3. Spadek ludności w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym, również w kolejnych latach
P5. Wzrost liczby biernych zawodowo w grupie wiekowej 50+		Liczba osób pozostających bez pracy, które otrzymały bezzwrotne środki na podjęcie działalności gospodarczej w programie			
		Liczba osób odchodzących z rolnictwa objętych wsparciem w programie			

Oś Priorytetowa 9 Rynek Pracy (EFS) (CT8, PI 8iii) Działanie 9.3 Rozwój przedsiębiorczości, Działanie 9.6 Rozwój przedsiębiorczości w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Lubelskiego Obszaru Funkcjonalnego

Cel interwencji: Zwiększenie liczby nowych i trwałych miejsc pracy w regionie

Potrzeby społeczno-gospodarcze	Typ interwencji	Produkt	Rezultat bezpośredni	Rezultat długoterminowy	Czynniki zewnętrzne
P1. Niski poziom przedsiębiorczości (województwo pod względem podstawowych wskaźników przedsiębiorczości zajmuje odległe miejsca w rankingach międzyregionalnych)	Rozwój przedsiębiorczości (Działanie 9.3, Działanie 9.6 PI 8iii, CT 8)	Liczba osób pozostających bez pracy, które otrzymały bezzwrotne środki na podjęcie działalności gosp. w programie	Liczba utworzonych miejsc pracy w ramach udzielonych z EFS środków na podjęcie działalności gospodarczej	Liczba utworzonych mikroprzedsiębiorstw działających 30 miesięcy po uzyskaniu wsparcia finansowego	C1. Sezonowy wzrost zapotrzebowania na siłę roboczą
P2. Ograniczona możliwość generowania miejsc pracy przez sektor MMSP		Liczba osób pozostających bez pracy, które skorzystały z instrumentów zwrotnych na podjęcie działalności gosp. w programie		Liczba osób znajdujących się w lepszej sytuacji na rynku pracy 6 miesięcy po opuszczeniu programu	C2. Systematyczny spadek stopy bezrobocia (jednak wolniejszy niż w odniesieniu do danych uśrednionych dla całego kraju - pogłębianie się dysproporcji między woj. i innymi regionami)
P3. Brak kapitału finansowego na założenie i rozwój własnej działalności		Liczba osób pracujących, które otrzymały bezzwrotne środki na podjęcie działalności gospodarczej w programie			

Oś Priorytetowa 9 Rynek Pracy (EFS) (CT8, PI 8iv) Działania 9.4 Godzenie życia zawodowego i prywatnego, 9.7 Godzenie życia zawodowego i prywatnego w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Lubelskiego Obszaru Funkcjonalnego

Cel interwencji: Zwiększenie poziomu zatrudnienia osób opiekujących się dziećmi do 3 lat

Potrzeby społeczno-gospodarcze	Typ interwencji	Produkt	Rezultat bezpośredni	Rezultat długoterminowy	Czynniki zewnętrzne
P1. Niski wskaźnik opieki instytucjonalnej nad dzieckiem do lat 3	Przedsięwzięcia zwiększające dostęp do opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 (Działanie 9.4, PI 8iv, CT 8)	Liczba utworzonych miejsc opieki nad dziećmi do lat 3	Liczba osób, które powróciły na rynek pracy po przerwie związanej z urodzeniem / wychowaniem dziecka po opuszczeniu Programu	Liczba utworzonych miejsc opieki nad dziećmi w wieku do lat 3, które funkcjonują 2 lata po uzyskaniu dofinansowania ze środków EFS	C1. Tendencje związane z ujemnym przyrostem naturalnym, wydłużaniem się przeciętnego trwania życia oraz migracjami
P2. Nieadekwatne do potrzeb zaplecze instytucjonalne związane z opieką nad dzieckiem do lat 3	Przedsięwzięcia zwiększające dostęp do opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 (Działanie 9.7, PI 8iv, CT 8)	Liczba osób opiekujących się dziećmi w wieku do lat 3 objętych wsparciem w programie	Liczba osób pozostających bez pracy, które znalazły pracę lub poszukują pracy po opuszczeniu programu		
P3. Niższy niż dla mężczyzn współczynnik aktywności zawodowej kobiet					

Województwo lubelskie doświadcza tych samych procesów społeczno-demograficznych, które obserwowane są w całym kraju tj. spadku liczby bezrobotnych oraz „starzenia się” społeczeństwa. Prognozy GUS wskazują na postępujący spadek ludności w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym w kolejnych latach. Pomimo relatywnie dobrej sytuacji na rynku pracy zauważyć można utrzymujące się w czasie (szerzej opisane w części diagnostycznej raportu) problemy związane z niskim poziomem aktywności zawodowej osób będących w wieku produkcyjnym, niedopasowaniem kompetencji osób aktywnych zawodowo do potrzeb rynku pracy (luka kompetencyjna), wzrastającą liczbę osób biernych zawodowo w grupach wiekowych ludzi młodych i osób 50+. W okresie programowania RPO WL 2014-2020 region cechował się wysokim poziomem bezrobocia. W ostatnich latach (mimo spadku poziomu bezrobocia) obserwuje się dysproporcje w zakresie rejestrowanego bezrobocia w porównaniu z tendencjami krajowymi: na koniec 2012 roku stopa bezrobocia w województwie lubelskim była wyższa od średniej krajowej o 0,8 p.p., natomiast w grudniu 2017 różnica ta wyniosła 2,2 p.p. na niekorzyść województwa lubelskiego;; w grudniu 2018 roku 2,2 p.p. (źródło: Analiza sytuacji społeczno-ekonomicznej województwa lubelskiego w obszarach oddziaływania Europejskiego Funduszu Społecznego, Lublin 2018 oraz dane Ministerstwa Rodziny Pracy i Polityki Społecznej nt. bezrobocia rejestrowanego, stan na 31.12.2018, statystyki i analizy). Obserwowane jest wysokie ukryte bezrobocie, które występuje w województwie, głównie na obszarach wiejskich.

Biorąc pod uwagę wskazane problemy, działania koncentrujące się na aktywizacji zawodowej i zwiększeniu zatrudnienia osób znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy (w tym głównie osób starszych w wieku 50 lat i więcej, osób długotrwale bezrobotnych, o niskich kwalifikacjach) oraz na reorientacji zawodowej tym samym poprawie szans na zatrudnienie osób odchodzących z rolnictwa były i nadal są potrzebne i w pełni uzasadnione.

Jedną z form skutecznego przeciwdziałania bezrobociu i podnoszenia poziomu aktywności zawodowej mieszkańców jest rozwój przedsiębiorczości, w tym w szczególności samozatrudnienia [akcentowany w Strategii Europa 2020²³⁶ jako czynnik sprzyjający włączeniu społecznemu (wspieraniu rozwoju gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną)]. Diagnozowaną główną barierą w wejściu na rynek dla osób planujących rozpoczęcie własnej działalności gospodarczej jest jednak brak

²³⁶ EUROPA 2020 Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu.

lub utrudniony dostęp do kapitału finansowego. Interwencja w postaci instrumentów finansowych oraz dotacji bezzwrotnych służących zakładaniu własnej działalności gospodarczej niweluje barierę założenia i rozwoju własnej działalności i wejścia na rynek pracy.

Dużym problemem rynku pracy w Polsce, obecnym również w województwie lubelskim jest większa bierność zawodowa kobiet w porównaniu z mężczyznami. Wiąże się to z częściej podejmowanymi przez kobiety rolami społecznymi polegającymi na sprawowaniu opieki (zajmowaniu się obowiązkami domowymi, opieką nad dziećmi i osobami zależnymi) oraz słabszą pozycją na rynku pracy w porównaniu z mężczyznami. Pracodawcy mniej chętnie zatrudniają kobiety w wieku rozrodczym, w konsekwencji kobiety zdobywają mniejsze doświadczenie zawodowe, częściej niż mężczyźni mają status biernych zawodowo a ich kwalifikacje się szybciej dezaktualizują. Diagnozowaną barierą dla równego konkurowania na rynku pracy jest dostępność instytucjonalnej opieki nad dzieckiem do lat 3. W województwie lubelskim odsetek dzieci objętych instytucjonalną opieką wynosił 2,2 % w 2012 roku, co było znacząco niższe niż wskaźnik dla Polski, który wyniósł 3,3%. Włączenie kobiet w rynek pracy i eliminowanie form dyskryminacji na tle płci stanowiło ważną determinantę wzrostu i rozwoju społecznego [*Closing the Gender Gap: Act Now, OECD 2012; Global Employment Trends for Women, ILO 2012; Gender equality, economic growth and employment, Łsa Löfström, 2011*]. Odpowiedzią na problem niskiego udziału kobiet w rynku pracy były działania nakierowane na rozwój zaplecza instytucjonalnego opieki nad dziećmi.

Badanie ewaluacyjne finansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Pomocy Technicznej Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020

RAPORT CZĄSTKOWY

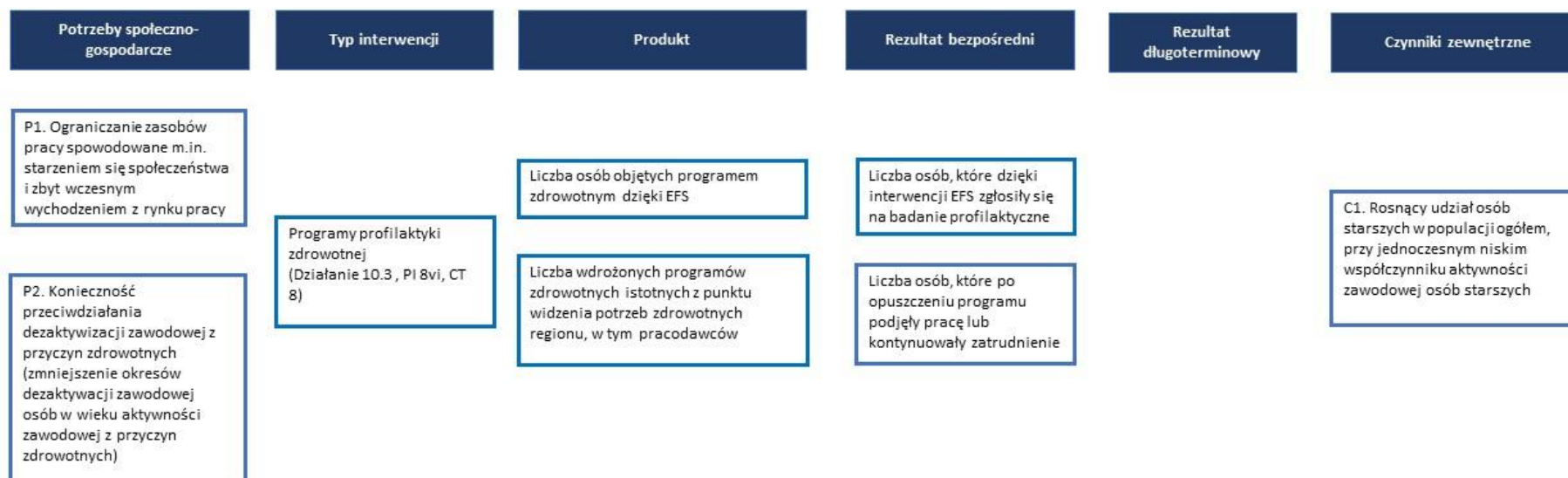
Oś Priorytetowa 10 Adaptacyjność przedsiębiorstw i pracowników do zmian (EFS) (CT8, PI 8v) Działanie 10.1 Usługi rozwojowe dla MŚP, 10.2 Programy typu outplacement, 10.4 Programy typu outplacement w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Lubelskiego Obszaru Funkcjonalnego

Cel interwencji: Wzrost liczby przedsiębiorstw sektora MMŚP, które skorzystały z usług rozwojowych oraz zwiększenie dostępu do zatrudnienia lub jego kontynuacji osób objętych działaniami typu outplacement

Potrzeby społeczno-gospodarcze	Typ interwencji	Produkt	Rezultat bezpośredni	Rezultat długoterminowy	Czynniki zewnętrzne
P1. Niski stopień nasycenia regionu przedsiębiorczością	Usługi rozwojowe dla MMŚP (Działanie 10.1, PI 8v, CT 8)	Liczba osób pracujących, łącznie z prowadzącymi działalność na własny rachunek, objętych wsparciem w programie	Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje lub nabyły kompetencje po opuszczeniu programu	Liczba osób znajdujących się w lepszej sytuacji na rynku pracy 6 miesięcy po opuszczeniu programu	C1. Depopulacja, starzenie się ludności
P2. Niska wydajność pracy mierzona relacją wartości dodanej wytworzonej w poszczególnych sektorach gospodarki do liczby osób zatrudnionych w tych sektorach	Programy typu outplacement (Działanie 10.2, PI 8v, CT 8)	Liczba osób pracujących, łącznie z prowadzącymi działalność na własny rachunek, w wieku 50 lat i więcej objętych wsparciem w programie Liczba osób	Liczba mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw, które zrealizowały swój cel rozwojowy dzięki udziałowi w programie	Liczba osób objętych działaniami typu outplacement znajdujących się w lepszej sytuacji na rynku pracy 6 miesięcy po opuszczeniu programu	
P3. Brak kapitału finansowego na rozwoju przedsiębiorstw	Programy typu outplacement w ramach ZIT (Działanie 10.4, PI 8v, CT 8)	Liczba osób pracujących o niskich kwalifikacjach objętych wsparciem w programie	Liczba osób, które po opuszczeniu programu podjęły pracę lub kontynuowały zatrudnienie		
P4. Dezaktualizujące się / niskie kompetencje pracowników		Liczba mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw objętych usługami rozwojowymi w programie			
P5. Niska adaptacyjność przedsiębiorstw i pracowników sektora MMŚP		Liczba pracowników zagrożonych zwolnieniem z pracy oraz osób zwolnionych z przyczyn dotyczących zakładu pracy objętych wsparciem w programie			
P6. Trudności w pozyskaniu na wolne miejsca pracy pracowników o odpowiednich kwalifikacjach					

Oś Priorytetowa 10 Adaptacyjność przedsiębiorstw i pracowników do zmian (EFS) (CT8, PI 8vi) Działanie 10.3 Programy polityki zdrowotnej

Cel interwencji: Zwiększenie liczby realizowanych programów zdrowotnych w zakresie chorób negatywnie wpływających na rynek pracy

RAPORT CZĄSTKOWY

Aktualnym problemem w woj. lubelskim jest niski poziom przedsiębiorczości w tym słaby rozwój samozatrudnienia oraz zasobów ludzkich w sektorze MMŚP. Zatem działania, które mają na celu pobudzenie postaw przedsiębiorczych, zachęcanie do zakładania działalności gospodarczej i własnych przedsiębiorstw, wspomaga procesy podtrzymywania aktywności zawodowej i generuje nowe miejsca pracy.

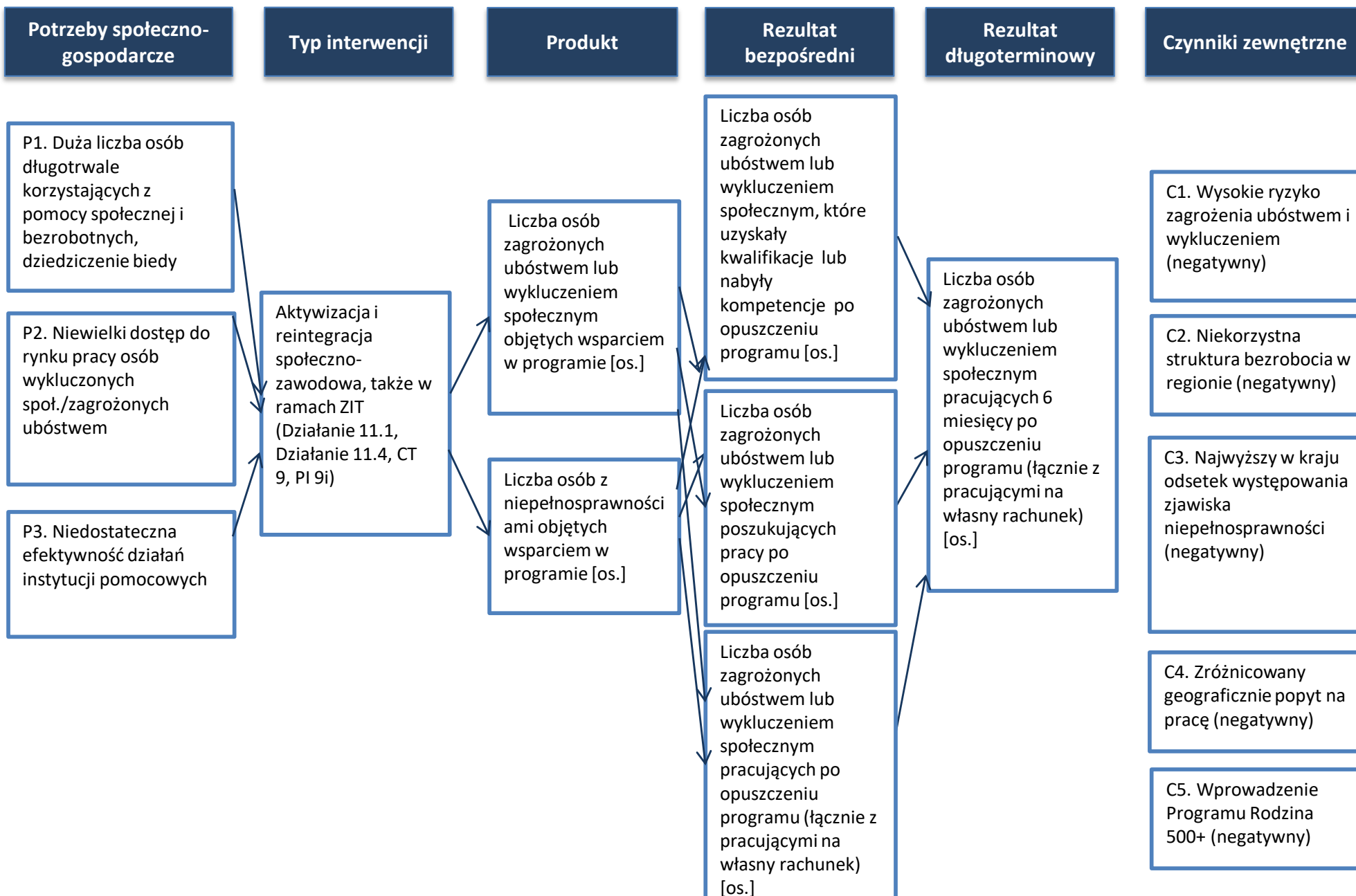
Działania mające na celu aktywizację zawodową, tworzenie nowych miejsc pracy, aktualizację kompetencji oraz wspomaganie przedsiębiorczości stanowi logiczną, komplementarną ofertę mogącą przyczynić się do poprawy sytuacji osób na rynku pracy, zarówno mających wykształcenie, ale wymagających wsparcia w obliczu wymagań rynku pracy czy też mających szczególne cechy negatywnie rzutujące na ich sytuację zawodową np. niskie kwalifikacje, wiek 50+, zamieszkiwanie na obszarach wiejskich. Realizowane działania dobrze rokują osiągnięciu rezultatów długoterminowych takich jak polepszenie sytuacji zawodowej w dłuższej perspektywie czasowej poprzez uzyskanie lub utrzymanie zatrudnienia czy założenie mikroprzedsiębiorstwa.

Jednym z kluczowych problemów rynku pracy jest nie tylko bezrobocie, ale napotykanie przez pracodawców coraz większe trudności ze znalezieniem pracowników o odpowiednich kwalifikacjach. Rozwój kompetencji oraz kwalifikacji pracowników i przedsiębiorców jest głównym warunkiem wzrostu, stabilności ekonomicznej, konkurencyjności i rozwoju sektora przedsiębiorstw [OECD Skills Outlook 2013]. Poziom adaptacyjności przedsiębiorstw w województwie lubelskim jest niski i wymaga działań skierowanych na profesjonalizację ich kadr i dostarczenie kompleksowych usług szkoleniowych, doradczych oraz wsparcia outplacementowego w okresie trudności. Uznać zatem należy, że działania mające na celu podniesienie kwalifikacji pracodawców i pracowników, zwiększą zdolności adaptacyjne sektora przedsiębiorstw i wpłyną na rozwój kadr w sektorze, w tym na tworzenie i utrzymanie miejsc pracy.

Ze wspomnianym powyżej problemem starzenia się społeczeństwa wiąże się konieczność zachowania równowagi pomiędzy liczebnością grup osób w wieku produkcyjnym i poprodukcyjnym. Odpowiedzią na nie są działania zapobiegające dezaktywacji zawodowej z przyczyn zdrowotnych np. w obszarze profilaktyki zdrowotnej oraz lepszego dostępu do usług medycznych.

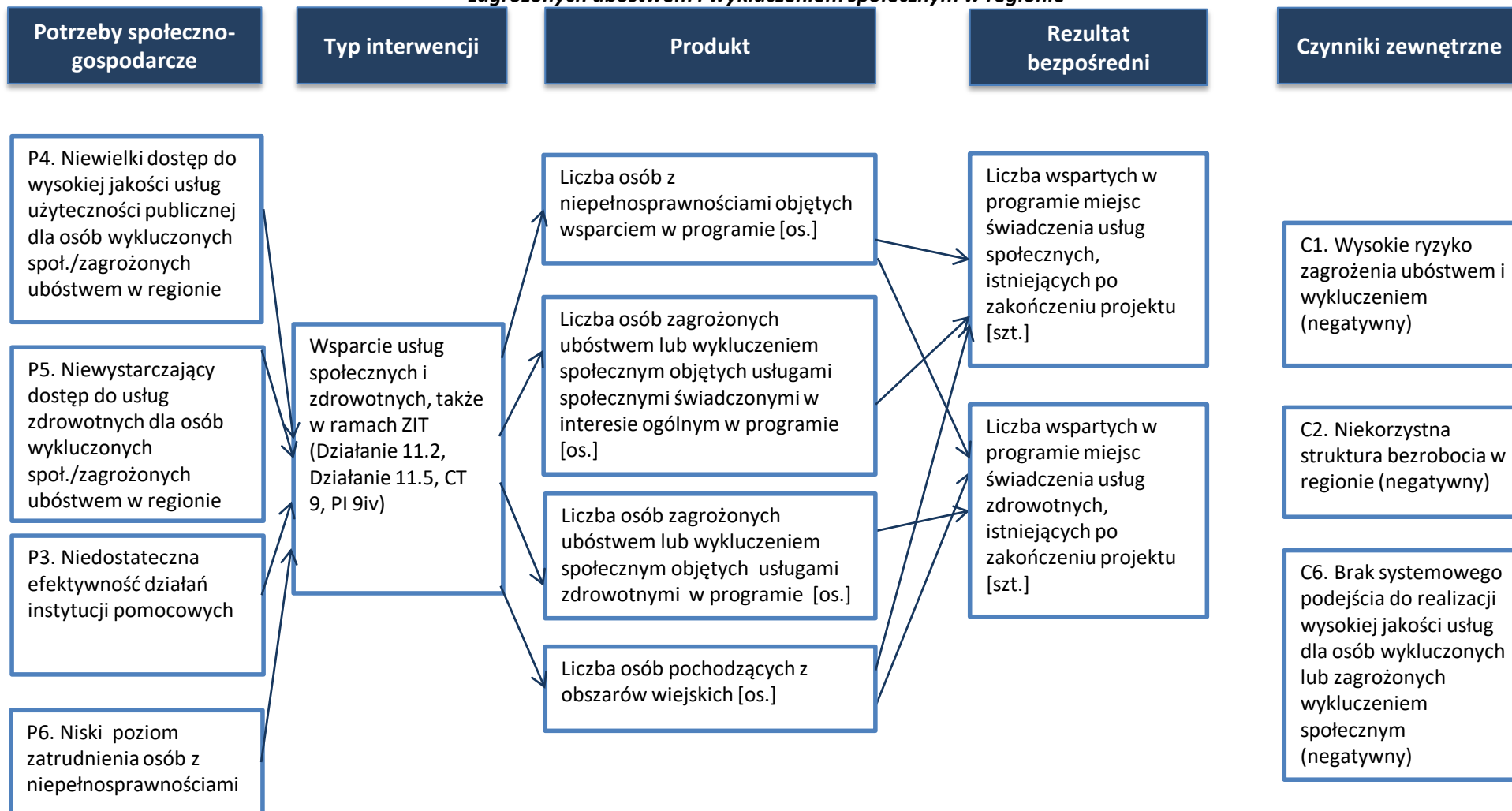
Oś Priorytetowa 11. Włączenie społeczne – Działanie 11.1 Aktywne włączenie, Działanie 11.4 Aktywne włączenie w ramach ZIT – EFS (CT 9, PI 9i)

Cel interwencji: *Wzrost integracji społecznej oraz poprawa dostępu do rynku pracy osób wykluczonych lub zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym w regionie poprzez realizację kompleksowych programów aktywizacji oraz usług reintegracji i rehabilitacji społeczno-zawodowej*

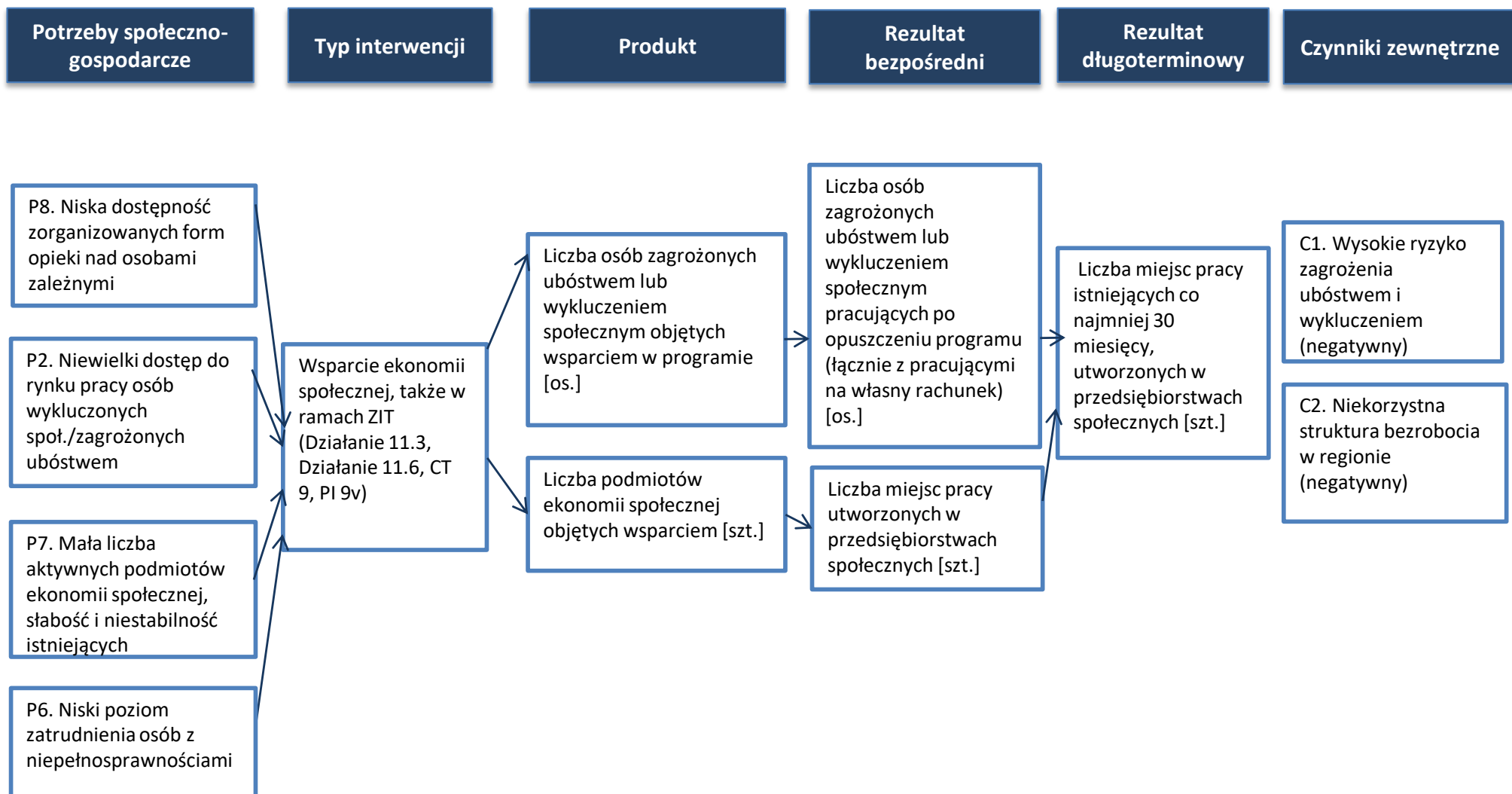
Oś Priorytetowa 11. Włączenie społeczne – Działanie 11.2 Usługi społeczne i zdrowotne, Działanie 11.5 Usługi społeczne i zdrowotne w ramach ZIT – EFS (CT 9, PI 9iv)

Cel interwencji: Wzrost dostępności wysokiej jakości usług społecznych użyteczności publicznej, w szczególności w formach zdeinstytucjonalizowanych, dla osób wykluczonych lub zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym w regionie, Wzrost dostępności usług zdrowotnych dla osób wykluczonych lub zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym w regionie

Oś Priorytetowa 11. Włączenie społeczne – Działanie 11.3 Ekonomia społeczna, Działanie 11.6 Ekonomia społeczna w ramach ZIT – EFS (CT 9, PI 9v)

Cel interwencji: *Rozwój i upowszechnianie ekonomii społecznej, w tym wzrost zatrudnialności w sektorze ekonomii społecznej w regionie*

W priorytecie inwestycyjnym 9i (Działania 11.1 i 11.4) wdrażana interwencja polega na aktywizacji, reintegracji i rehabilitacji społeczno-zawodowej. Rezultatem tych działań ma być zwiększenie gotowości osób wykluczonych albo zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem do wykonywania obowiązków zawodowych (dzięki nabyciu odpowiednich postaw, kompetencji i kwalifikacji) i w konsekwencji podjęcie przez nie pracy. Dochody i kapitał społeczny nabyte w trakcie pracy mogą pozwolić wspartym osobom na zakorzenienie się na rynku pracy, polepszenie sytuacji materialnej gospodarstwa domowego i uniezależnienie od pomocy społecznej. W ten sposób podejmowane działania mogą być odpowiedzią na zidentyfikowane problemy społeczne, takie jak duża liczba osób długotrwale korzystających z pomocy społecznej i bezrobotnych, dziedziczenie biedy, niewielki dostęp do rynku pracy osób wykluczonych społecznie i zagrożonych ubóstwem czy niedostateczna efektywność działań instytucji pomocowych.

Mimo danych wskazujących na zmniejszanie się w ostatnich latach skali ubóstwa i wykluczenia społecznego w województwie lubelskim, wymienione problemy pozostają nadal obecne i z tego punktu widzenia przyjętą logikę interwencji należy ocenić jako aktualną. Zmniejszająca się skala ubóstwa i wykluczenia społecznego powoduje, że w jej zasięgu coraz większy udział mają kategorie osób szczególnie trudne do objęcia skuteczną aktywizacją i reintegracją zawodową, tj. osoby doświadczające szczególnie trudnych do przełamania barier, o poważnych deficytach społecznych lub niskiej motywacji do podjęcia pracy. Dodatkowo pewne działania podjęte na poziomie krajowym mogą obniżyć motywację do uczestnictwa w projektach współfinansowanych ze środków EFS, a także do zdobycia i utrzymania zatrudnienia - nasuwającym się przykładem jest tu program Rodzina 500 plus²³⁷. Powoduje to, że coraz większe znaczenie ma aspekt mobilizacji i aktywizacji ostatecznych odbiorców wsparcia. Wpływa to na dobór instrumentów i form wsparcia, po który powinni sięgać projektodawcy, jednak nie stoi w sprzeczności z przyjętą logiką interwencji.

Pewnym aspektem teorii interwencji, a dokładnie teorii wdrażania, który nie do końca sprawdził się w praktyce, było oparcie się na instytucjach pomocy i integracji społecznej – OPS (Ośrodkach Pomocy Społecznej), MOPR (Miejskich Ośrodkach Pomocy Rodzinie), PCPR (Powiatowych Centrach Pomocy Rodzinie). Niektóre nabory w działaniu 11.1 były ograniczone do tego rodzaju interwencji. Zaobserwowano szereg problemów związanych z niskim zainteresowaniem tej kategorii instytucji do składania wniosków o dofinansowanie,

²³⁷ Por. Magda, I., Kiełczewska, A., Brandt, N. (2018). The Effects of Large Universal Child Benefits on Female Labour Supply. IZA Discussion Paper No. 11652.

RAPORT CZĄSTKOWY

slabą jakością składanych wniosków, wycofywaniem się wnioskodawców przed podpisaniem umowy itp. Występują one również w innych regionach, nie jest to zatem specyfika województwa lubelskiego. Do przyczyn można zaliczyć niską motywację instytucji pomocy i integracji społecznej do pozyskiwania finansowania z zewnętrznych, pozabudżetowych źródeł oraz ograniczony potencjał kadrowy. Z drugiej strony docenić należy potencjał i doświadczenie tych instytucji w bezpośredniej pracy z osobami ubogimi i zagrożonymi wykluczeniem społecznym. Stwierdzone problemy przemawiają zatem nie tyle za rezygnacją z naborów skierowanych wyłącznie do wymienionych instytucji, co za dogłębnym rozważeniem decyzji o tego rodzaju ograniczeniach dotyczących potencjalnych beneficjentów, a także za udzieleniem wnioskodawcom wsparcia w zakresie przygotowania i realizacji projektu²³⁸. Pomocne byłyby również regulacje zwiększające motywację instytucji pomocy i integracji społecznej do realizacji projektów wykraczających poza ich standardową, regularną działalność, co jednak wymaga zmian systemowych wprowadzonych na poziomie krajowym, wykracza więc poza możliwości instytucji województwa lubelskiego.

Interwencje realizowane w ramach priorytetu inwestycyjnego 9iv (Działanie 11.2) są ukierunkowane na podniesienie jakości i zwiększenie dostępności usług społecznych i zdrowotnych. Odbyna się to bezpośrednio, przez realizację usług społecznych i zdrowotnych (w szczególności usług zintegrowanych) oraz programów zdrowotnych, a także pośrednio, poprzez wsparcie placówek realizujących tego rodzaju usługi. Wspierana jest deinstytucjonalizacja, w tym deinstytucjonalizacja pieczy zastępczej i rozwój środowiskowych form pomocy i samopomocy. Do oczekiwanych rezultatów należą: trwałe funkcjonowanie miejsc świadczenia usług społecznych i zdrowotnych objętych wsparciem w programie (w tym mieszkań wspomaganych i chronionych), przejście od opieki instytucjonalnej do usług społecznych świadczonych danej osobie w społeczności lokalnej, pozytywna ocena usług dziennych domów opieki społecznej przez klientów, zdiagnozowanie lub ograniczenie problemów zdrowotnych ostatecznych odbiorców, aktywizacja zawodowa uczestników projektów oraz poprawa ich sytuacji zawodowej lub edukacyjnej, zoperacjonalizowana jako rozpoczęcie kształcenia lub szkolenia, zdobycie kwalifikacji, podjęcie zatrudnienia lub założenie działalności gospodarczej. Skuteczna realizacja interwencji ma prowadzić do przeciwdziałania takim problemom społecznym, jak ograniczony dostęp osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym do wysokiej jakości usług użyteczności publicznej i usług zdrowotnych, niedostateczna efektywność działań instytucji pomocowych, znaczna skala zjawiska niepełnosprawności i niski poziom zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami.

²³⁸ Działania tego rodzaju były podejmowane przez instytucje systemu wdrażania RPO.

RAPORT CZĄSTKOWY

Tak sformułowana logika interwencji dla Działania 11.2 jest spójna z nadal aktualnymi tendencjami w polityce społecznej. Przeprowadzona analiza danych zastanych nie prowadzi do wniosku o potrzebie zmian w logice interwencji w związku z zachodzącymi przemianami społeczno-gospodarczymi.

Interwencja prowadzona w ramach priorytetu inwestycyjnego 9v (Działania 11.3) służy rozwojowi sektora ekonomii społecznej. Dokonywane jest to na kilka sposobów. Po pierwsze, udzielane jest wsparcie finansowe i szkoleniowo-doradcze przy tworzeniu nowych podmiotów ekonomii społecznej. Po drugie, dofinansowane jest tworzenie miejsc pracy w sektorze ekonomii społecznej. Po trzecie, prowadzone są działania na rzecz podniesienia kwalifikacji i doświadczenia zawodowego pracowników podmiotów ekonomii społecznej. Po czwarte, realizowane są usługi świadczone przez OWES (Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej) oraz działania koordynacyjne prowadzone przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie. Do oczekiwanych rezultatów należą: rozwój współpracy podmiotów ekonomii społecznej, funkcjonowanie trwałych regionalnych sieci współpracy OWES, funkcjonowanie regionalnego komitetu ds. ekonomii społecznej, wdrożenie regionalnego i lokalnych planów rozwoju ekonomii społecznej, zwiększanie widoczności podmiotów ekonomii społecznej, tworzenie miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych, aktywizacja zawodowa uczestników projektów oraz poprawa ich sytuacji zawodowej lub edukacyjnej, zoperacjonalizowana jako rozpoczęcie kształcenia lub szkolenia, zdobycie kwalifikacji, podjęcie zatrudnienia lub założenie działalności gospodarczej. Można powiedzieć, że wiele z tych rezultatów ma prowadzić do bardziej długofalowego efektu, jakim jest rozwój sektora ekonomii społecznej, czyli jego popularyzacja oraz zwiększenie liczby i stabilności PES (podmiotów ekonomii społecznej). Pozwoli to generować trwałe miejsca pracy dla osób niepełnosprawnych, bezrobotnych, dotkniętych lub zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym, czy też korzystającym z pomocy społecznej. Dzięki korzyściom z pracy w postaci wynagrodzenia i integracji społecznej eliminowane będzie ryzyko ubóstwa i wykluczenia społecznego.

Jak stwierdzono w raportach ewaluacyjnych podsumowujących okres programowania 2007-2013 w Polsce, istnieje „związek pomiędzy kompleksowym wsparciem udzielanym przez OWES (szkolenia, doradztwo, finansowanie PES) a liczbą utworzonych PES”²³⁹, a „ekonomia społeczna jest skutecznym narzędziem do aktywizacji osób zagrożonych wykluczeniem społecznym”²⁴⁰. Jednocześnie przytoczona wcześniej liczba 91 spółdzielni

²³⁹ Evalu (2016) na zlecenie Ministerstwa Rozwoju. Metaanaliza wyników badań ewaluacyjnych dotyczących oceny wsparcia z EFS – RAPORT CZĄSTKOWY 2016, s. 89.

²⁴⁰ Evalu i WiseEuropa (2017) na zlecenie Ministerstwa Rozwoju. Badanie wpływu polityki spójności 2007-2013 na poziom ubóstwa i zapobieganie wykluczeniu społecznemu, s. 83.

RAPORT CZĄSTKOWY

socjalnych funkcjonujących w województwie lubelskim w 2018 roku sugeruje, że sektor ekonomii społecznej jest nadal skromny i istnieje duże pole do jego rozwoju. W związku z tym przyjęta logika interwencji wydaje się trafna i aktualna. Dodatkowo ze wspomnianej ewaluacji ex-post wynika wniosek, że "w celu zwiększenia skuteczności wsparcia ważne są działania kładące nacisk na animację lokalną i tworzenie partnerstw"²⁴¹. Potwierdza to trafność przewidzianych w RPO WL 2014-2020 działań służących stymulowaniu współpracy, sieciowaniu i koordynacji.

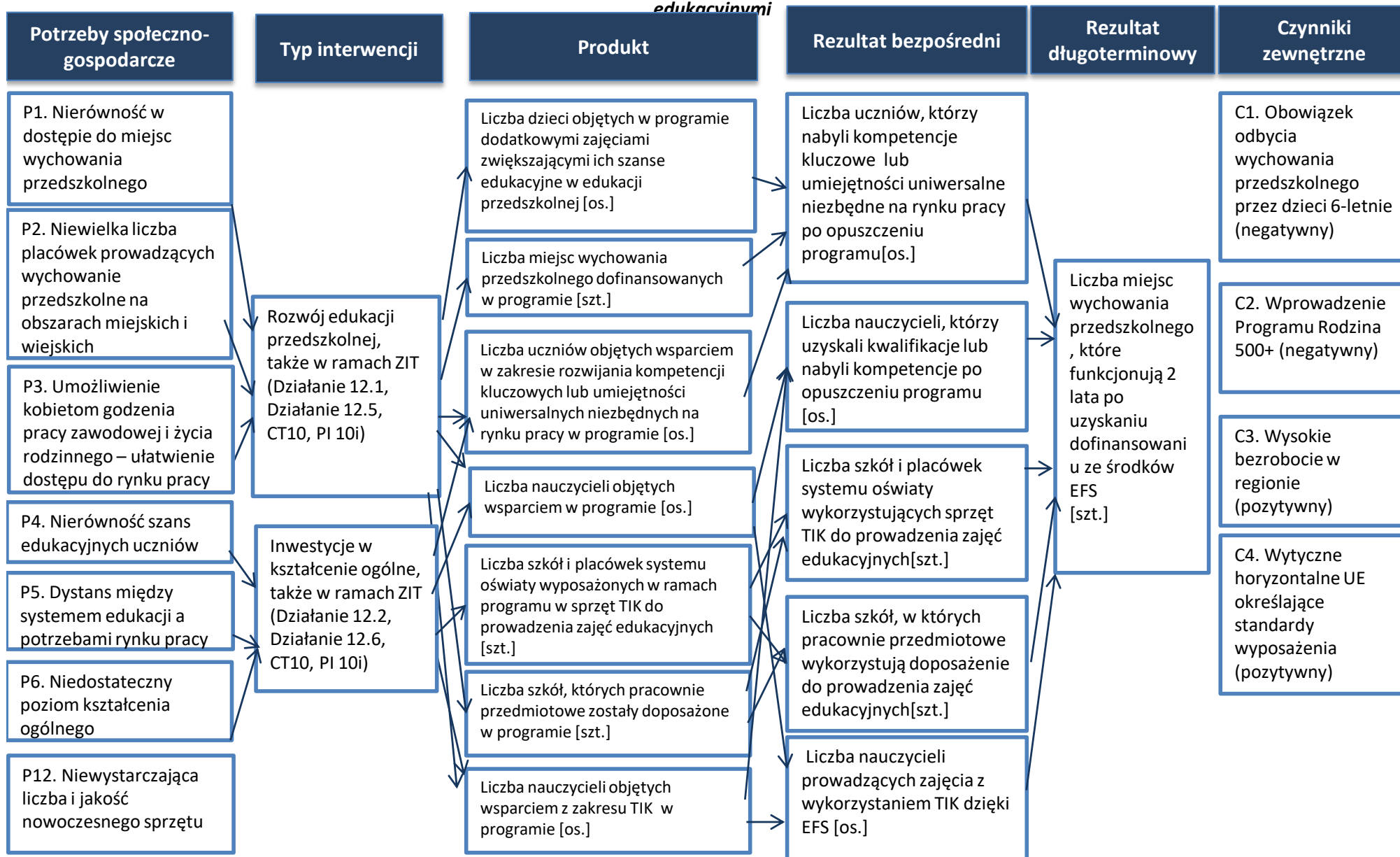
Kontrowersyjnym aspektem przyjętej logiki interwencji jest koncentracja na efektach zatrudnieniowych, szczególnie widoczna w PI 9i i w tylko nieznacznie mniejszym stopniu w PI 9v. Oczekiwane rezultaty dla uczestników projektów dotyczą bowiem ich sytuacji na rynku pracy: aktywności zawodowej, posiadaniu pracy, doksztalcania się, posiadanych kompetencji i kwalifikacji. Tymczasem "w przypadku osób zagrożonych wykluczeniem społecznym integracja zawodowa występuje dopiero po dłuższym okresie wsparcia, a jej warunkiem jest uprzednia integracja społeczna"²⁴². W logice interwencji nie uwzględniono rezultatów w obszarze integracji społecznej, której przejawami mogą być np. lepsze relacje międzyludzkie, mniejsze poczucie wyobcowania, czy większe zadowolenie z życia. Brak wskaźników pozwalających zmierzyć tego typu pozytywne efekty ma co najmniej dwie negatywne konsekwencje: po pierwsze powoduje, że traci się z oczu tego rodzaju cenne i pożądane efekty, po drugie może generować efekt creamingu, polegający na dobieraniu przez projektodawców takich uczestników, którzy rokują stosunkowo szybki efekt zatrudnieniowy, a unikanie trudniejszych, bardziej oddalonych od rynku pracy grup docelowych. Trzeba jednak powiedzieć, że koncentracja na efektach zatrudnieniowych nie jest specyfiką województwa lubelskiego. Występuje we wszystkich programach operacyjnych i wynika z podejścia Komisji Europejskiej, łącząc się zapewne z rolą przypisywaną przez nią Europejskiemu Funduszowi Społecznemu. Skoro więc konstrukcja logiki interwencji wynika z zakładanych celów EFS i jest im podporządkowana, w pewnym sensie jest niezależna od mających miejsce przemian społeczno-gospodarczych. Choć, jak wspomniano wcześniej, przemiany te powodują, że rośnie rola aktywizacji, mobilizacji i motywacji uczestników. Ponadto aktualne trendy na rynku pracy, zgodnie z którymi podaż nie pokrywa popytu, niwelują bariery po stronie popytu, co dodatkowo zwiększa znaczenie barier po stronie podaży, takich jak deficyty w integracji społecznej.

²⁴¹ Tamże, s. 85.

²⁴² Tamże, s. 152.

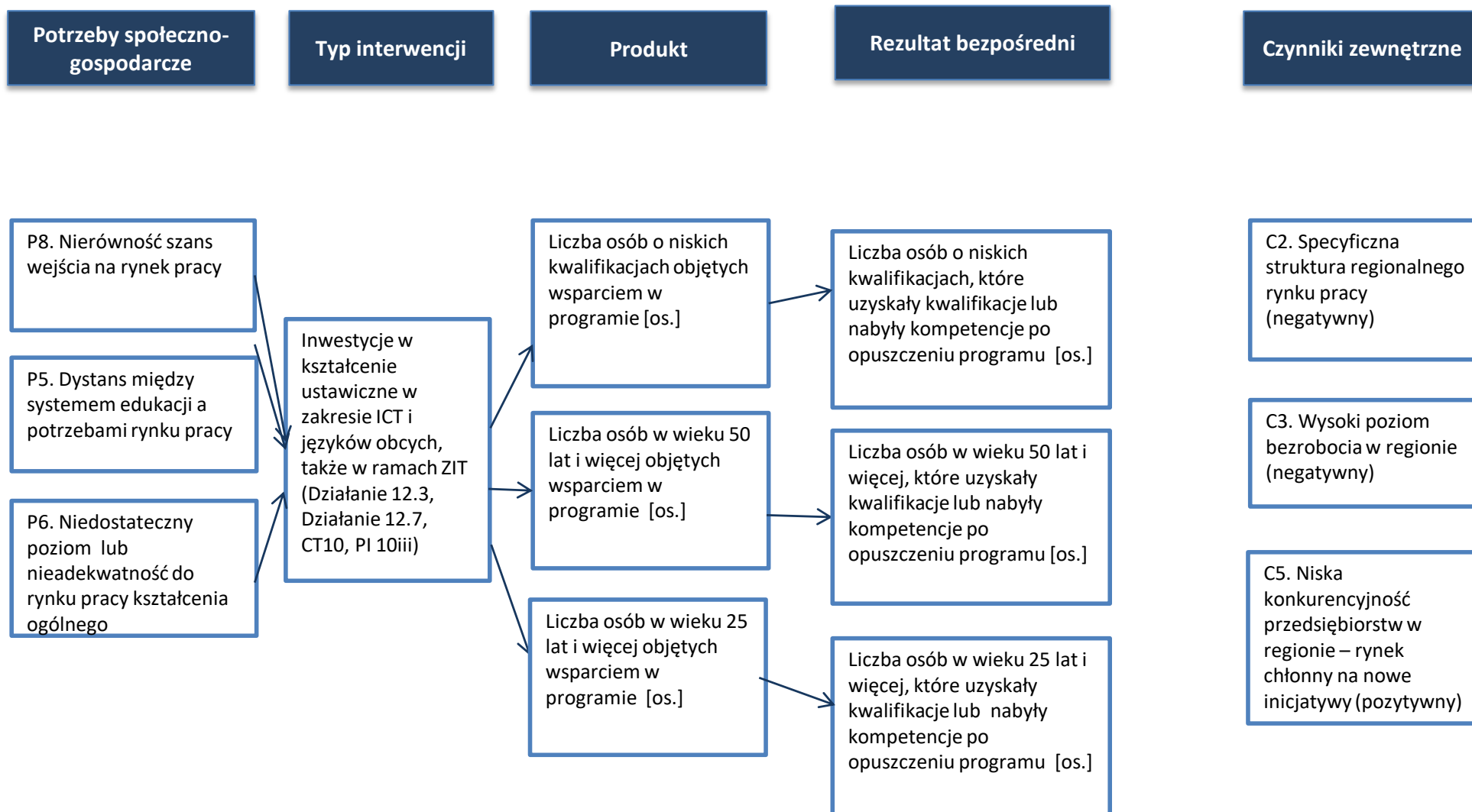
Oś Priorytetowa 12. Edukacja, kwalifikacje i kompetencje – Działanie 12.1 Edukacja przedszkolna, Działanie 12.2 Kształcenie ogólne, Działanie 12.5 Edukacja przedszkolna w ramach ZIT, Działanie 12.2 Kształcenie ogólne, Działanie 12.6 Kształcenie ogólne w ramach ZIT - EFS (CT10, PI 10i)

Cel interwencji: Zwiększenie udziału dzieci w wieku przedszkolnym w wysokiej jakości edukacji przedszkolnej, Podniesienie u uczniów kompetencji kluczowych, właściwych postaw i umiejętności niezbędnych na rynku pracy, oraz rozwój indywidualnego podejścia do ucznia, szczególnie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi

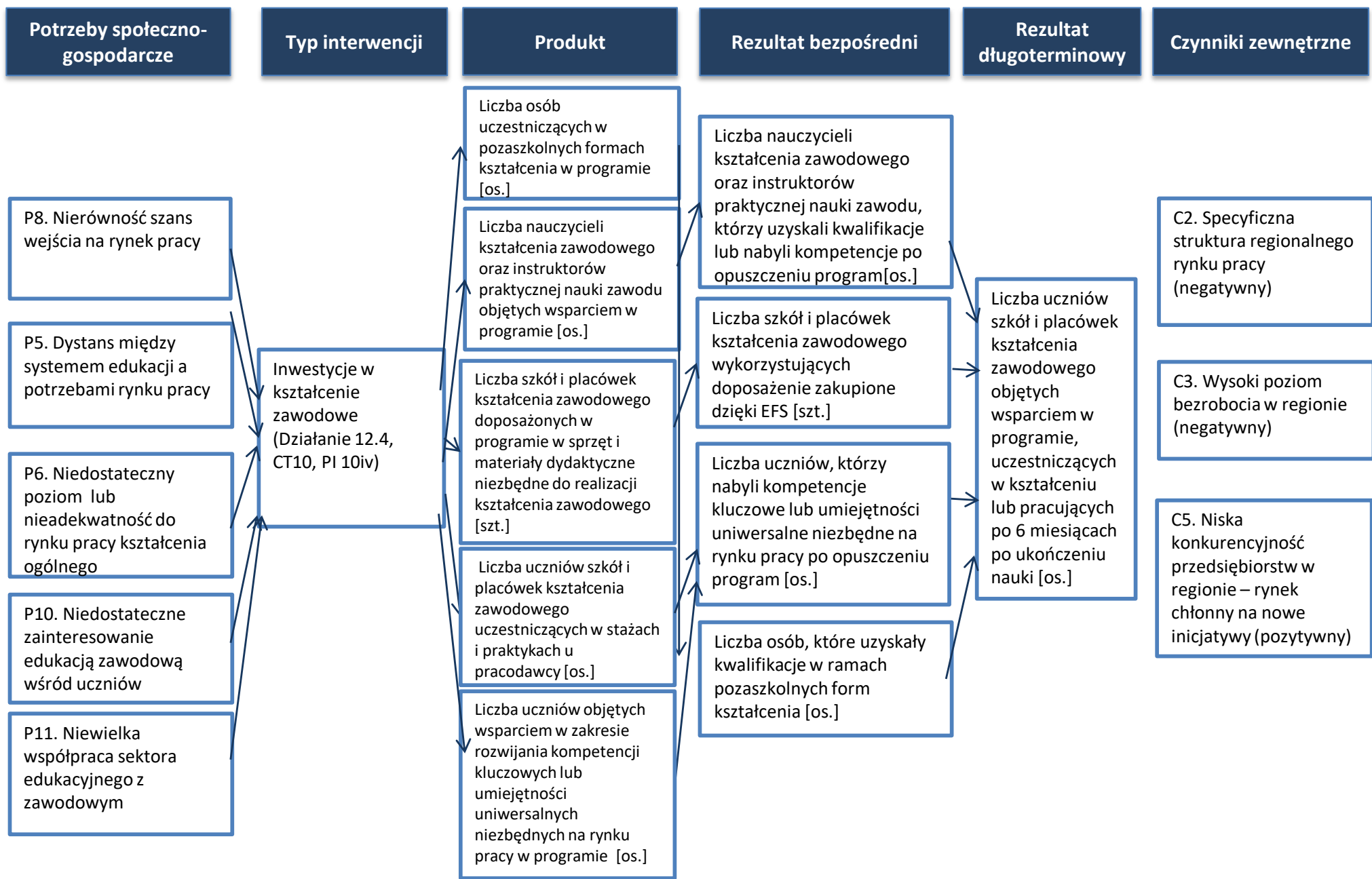
Oś Priorytetowa 12. Edukacja, kwalifikacje i kompetencje – Działanie 12.3 Kształcenie ustawiczne w zakresie ICT i języków obcych - EFS (CT10, PI 10iii)

Cel interwencji: *Zwiększenie liczby osób dorosłych, które uzyskały kwalifikacje lub nabyły kompetencje adekwatnie do wymagań regionalnego i krajowego rynku pracy*

Oś Priorytetowa 12. Edukacja, kwalifikacje i kompetencje – Działanie 12.4 Kształcenie zawodowe - EFS (CT10, PI 10iv)

Cel interwencji: *Zwiększenie szans na zatrudnienie uczniów poprzez poprawę efektywności kształcenia zawodowego w regionie, Podniesienie kompetencji i kwalifikacji zawodowych osób dorosłych, adekwatnie do wymagań regionalnego i krajowego rynku pracy*

RAPORT CZĄSTKOWY

Interwencja w Działaniu 12.1 i 12.5 koncentruje się na dwóch wymiarach: ilości miejsc przedszkolnych oraz jakości wychowania przedszkolnego. Wsparcie w pierwszym wymiarze polega na finansowaniu tworzenia nowych miejsc wychowania przedszkolnego, zaś w drugim – na finansowaniu dodatkowych zajęć wyrównujących deficyty i zwiększających kompetencje społeczne. Dzięki interwencji ma wzrosnąć dostępność wysokiej jakości edukacji przedszkolnej, która z kolei ma pomagać w niwelowaniu nierówności społecznych – zarówno z punktu widzenia przyszłego rozwoju dziecka, które nie powinno pozostawać w tyle za rówieśnikami z powodu braku uprzedniej edukacji przedszkolnej odpowiedniej jakości, jak i z punktu widzenia możliwości podjęcia zatrudnienia przez matkę dziecka.

Logikę interwencji należy ocenić jako trafną i nadal aktualną. Cofnięcie „reformy sześciolatków” mogło tylko zwiększyć skalę potrzeb w zakresie miejsc wychowania przedszkolnego. Mimo wyraźnej, ukazanej w poprzednim rozdziale poprawy w dostępności miejsc wychowania przedszkolnego w latach 2014-2017, liczba dzieci przypadających w 2017 roku na jedno miejsce wychowania przedszkolnego (1,08) oraz porównanie z innymi województwami pokazuje, że istnieje jeszcze pewne pole do poprawy. W kontekście tych stwierdzeń wyjaśnienia wymaga obserwowane niskie zainteresowanie projektami zakładającymi tworzenie nowych miejsc opieki przedszkolnej. Wyjaśnienia takiego powinno dostarczyć niniejsze badanie ewaluacyjne na dalszym etapie jego realizacji.

Działania 12.2 i 12.6 są ukierunkowane na podnoszenie jakości kształcenia ogólnego poprzez szereg różnego rodzaju projektów, wspierających rozwój kompetencji kluczowych i umiejętności uniwersalnych uczniów, pozwalających finansować stypendia dla uczniów zdolnych, podnoszących kompetencje i kwalifikacje nauczycieli w zakresie wykorzystania nowoczesnych metod i technologii, wzmacniających doradztwo edukacyjno-zawodowe i pomoc psychologiczno-pedagogiczną oraz poprawiających wyposażenie pracowni matematyczno-przyrodniczych i komputerowych. Takie wszechstronne wsparcie ma prowadzić do podwyższenia jakości kształcenia, dopasowania go do indywidualnych potrzeb uczniów, zmniejszenia deficytów w wyposażeniu szkół i niwelowania nierówności edukacyjnych.

Oceniając, w świetle zgromadzonej wiedzy naukowej, sformułowaną logikę interwencji wypada stwierdzić, że rzeczywiście dotyczy ona czynników, które mają istotny wpływ na jakość, a przez to na efekty kształcenia. Zaś przy odpowiednim ukierunkowaniu interwencji rzeczywiście może przyczynić się do zmniejszania nierówności edukacyjnych. Wiele jednak zależy od sposobu realizacji interwencji w praktyce, a także użytku, jaki środowiska uczynią z produktów interwencji. Przykładowo, samo lepsze wyposażenie pracowni przedmiotowych nie prowadzi automatycznie do osiągnięcia lepszych efektów edukacyjnych. Warunkiem poprawy jakości kształcenia jest odpowiednie wykorzystanie tego wyposażenia przez

nauczycieli i uczniów, w tym dokonanie zmian w sferze dydaktycznej, a nie tylko technologicznej.

Działanie 12.3 dotyczy obszaru kształcenia ustawicznego (podobnie jak uwzględnione w SZOOP, lecz nierealizowane Działanie 12.7). Ograniczone jest do szkoleń z zakresu ICT i języków obcych. Prowadzić mado wyrównania doświadczanych przez wiele osób dorosłych deficytów w tych dziedzinach. Poprawa kompetencji uczestników szkoleń ma poprawić ich pozycję na rynku pracy, a przez to zwiększyć aktywność zawodową i zatrudnialność.

Trudno zarzucić coś tak sformułowanej logice interwencji, czy to pod kątem trafności i aktualności, czy to wewnętrznej spójności logicznej, czy to zgodności z wiedzą płynącą z dotychczasowych badań. Warto jedynie zauważyć, że warunkiem osiągnięcia oczekiwanych efektów jest to, by szkolenia faktycznie wyposażały uczestników w kompetencje i kwalifikacje cenione na rynku pracy.

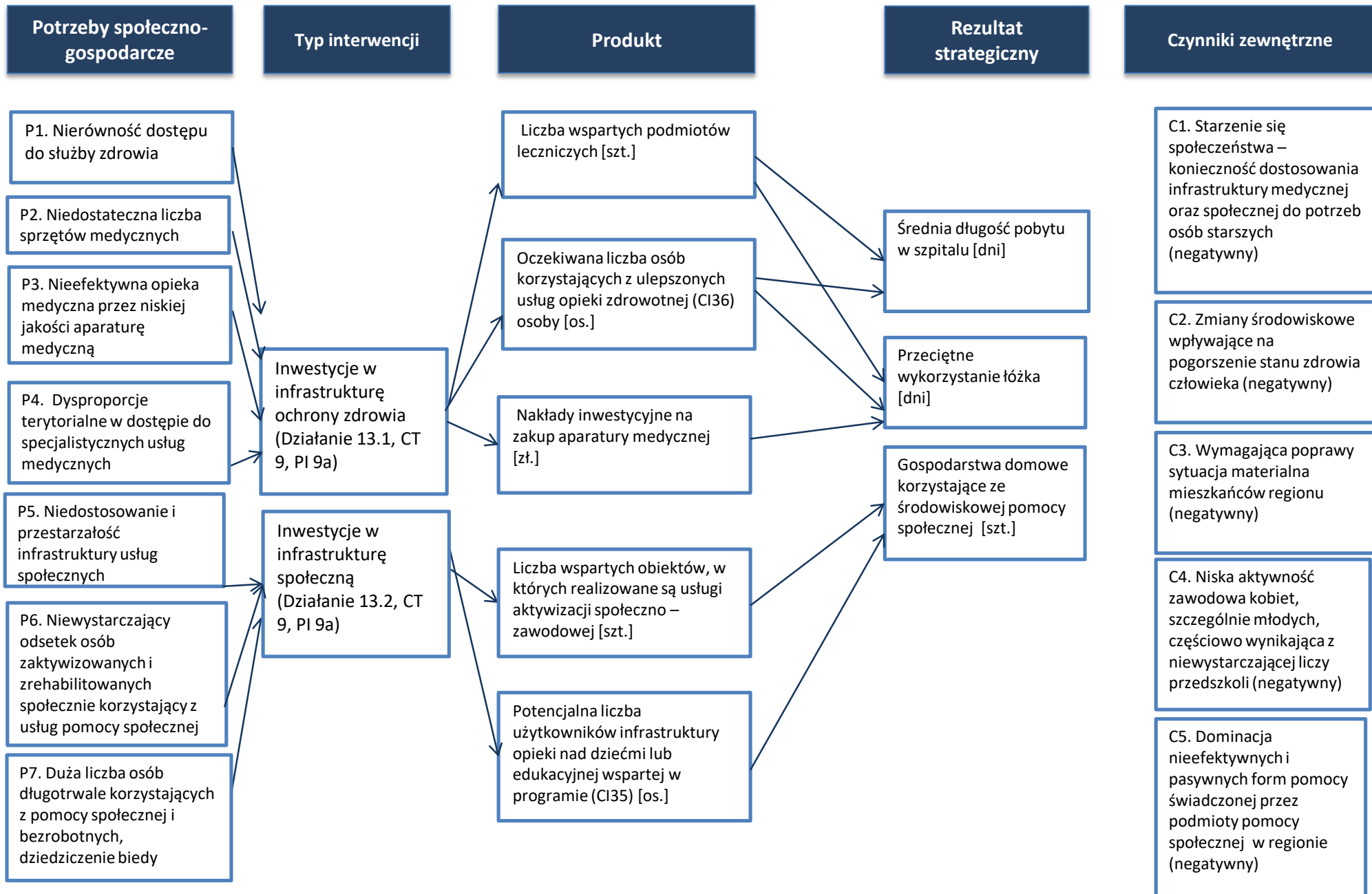
Działanie 12.4 dotyczy dwóch segmentów systemu oświaty: kształcenia zawodowego młodzieży oraz ustawicznego kształcenia zawodowego łącznie z egzaminacyjnym potwierdzeniem kwalifikacji w zawodzie. Interwencja w pierwszym z tych segmentów jest szczególnie złożona, obejmując wsparcie: współpracy placówek kształcenia zawodowego z pracodawcami i szkołami wyższymi, aktualizacji wiedzy nauczycieli i instruktorów, wdrażania innowacyjnych form nauczania, doradztwa edukacyjno-zawodowego, pomocy psychologiczno-pedagogicznej, zajęć specjalistycznych dla uczniów, możliwości zdobywania przez nich uprawnień, stypendiów dla uczniów uzdolnionych, wyposażenia pracowni przedmiotów zawodowych. Celem tych wszystkich działań jest zwiększenie jakości i atrakcyjności szkolnictwa zawodowego. Interwencja w drugim wymienionym segmencie przyjmuje formę kursów i egzaminów. Postawionym przed nią celem jest upowszechnienie uczestnictwa w zawodowym kształceniu ustawicznym i nabywaniu kwalifikacji zawodowych przez osoby dorosłe.

Zaplanowane działania uderzają w znane, lecz nadal istniejące bolączki systemu kształcenia zawodowego (w tym IVET, czyli kształcenia początkowego, oraz CVET, czyli kształcenia ustawicznego). Z tego punktu widzenia można je ocenić jako trafne i aktualne, choć z pewnością nie stanowią całościowej odpowiedzi na wszystkie problemy kształcenia zawodowego. Patrząc na przedstawione w poprzednim rozdziale dane dotyczące zainteresowania młodzieży kształceniem zawodowym w latach 2014-2017 oraz na stan realizacji wskaźników po IV kwartale 2018 roku można odnieść wrażenie, że dotychczasowe efekty realizacji interwencji są skromne. Wymaga to weryfikacji na podstawie bardziej aktualnych danych, a jeśli wrażenie to się potwierdzi – wyjaśnienia, z czego wynika niezbyt wysoka skuteczność w osiąganiu rezultatów założonych w logice interwencji.

Oś Priorytetowa 13. Infrastruktura społeczna – Działanie 13.1 Infrastruktura ochrony zdrowia,

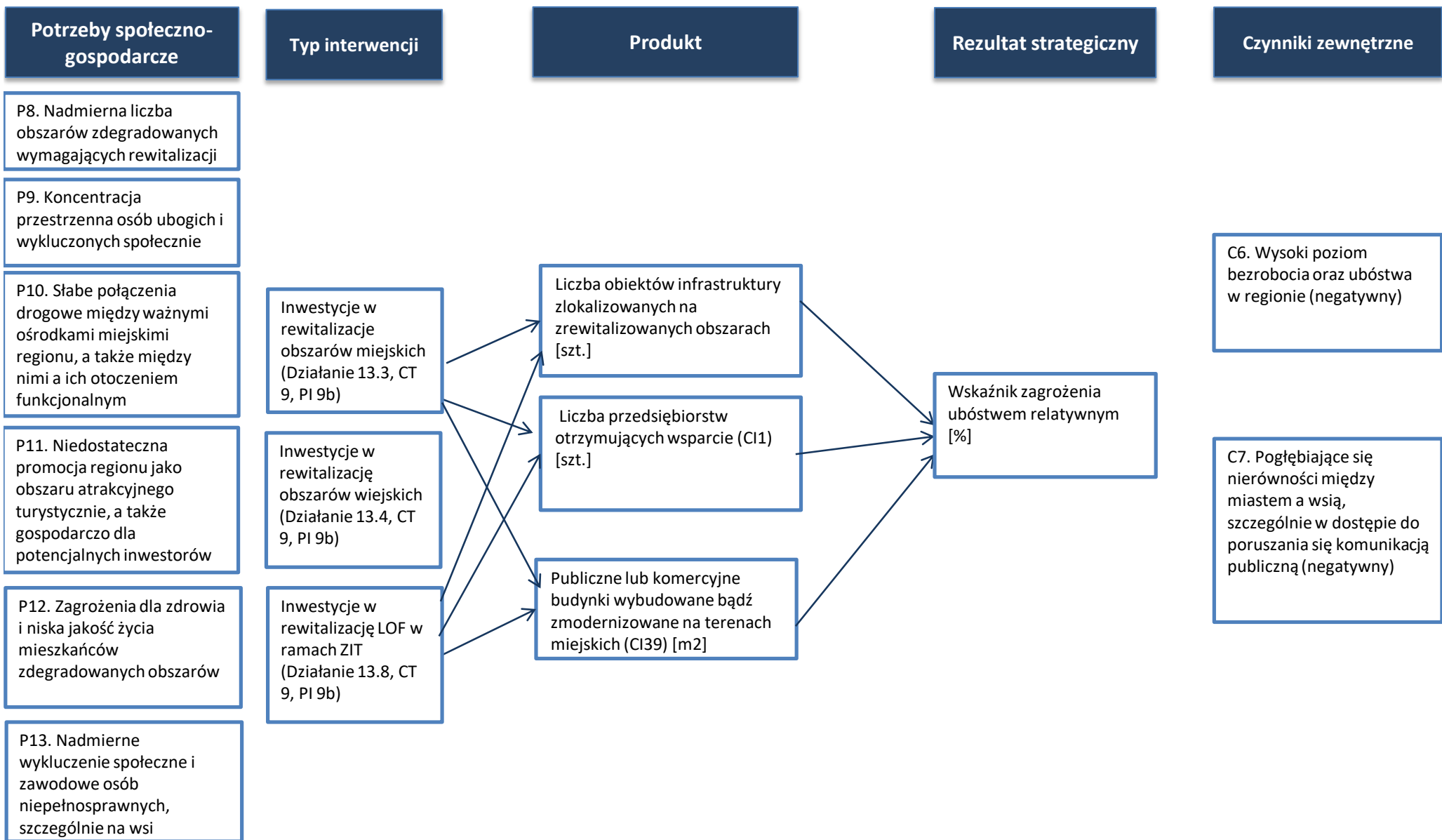
Działanie 13.2 Infrastruktura usług społecznych - EFRR (CT 9, PI 9a)

Cel interwencji: *Zwiększona dostępność usług zdrowotnych, Zwiększona dostępność usług społecznych*

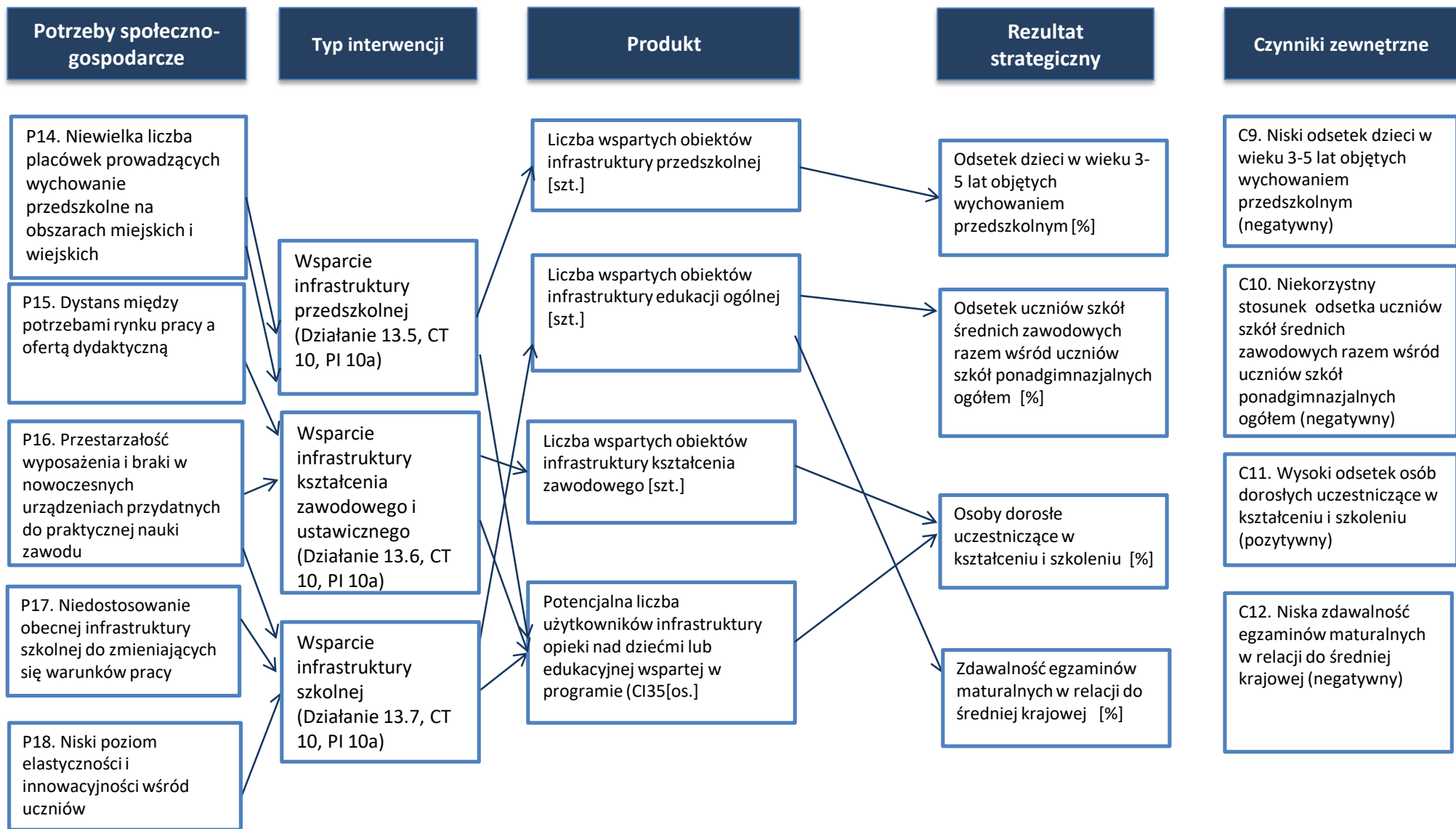
Oś Priorytetowa 13. Infrastruktura społeczna – Działanie 13.3 Rewitalizacja obszarów miejskich, Działanie 13.4 Rewitalizacja obszarów wiejskich, Działanie 13.8 Rewitalizacja LOF w ramach ZIT - EFRR (CT 9, PI 9b)

Cel interwencji: *Wyprowadzenie obszarów zdegradowanych ze stanu kryzysowego ukierunkowane na ograniczenie ubóstwa w regionie*

Oś Priorytetowa 13. Infrastruktura społeczna – Działanie 13.5 Infrastruktura przedszkolna, Działanie 13.6 Infrastruktura kształcenia zawodowego i ustawicznego, Działanie 13.7 Infrastruktura szkolna - EFRR (CT 10, PI 10a)

Cel interwencji: Zwiększona dostępność edukacji przedszkolnej , Lepsze warunki kształcenia zawodowego i ustawicznego , Lepsze warunki edukacji ogólnej

RAPORT CZĄSTKOWY

Oś Priorytetowa 13 Infrastruktura społeczna, Działania 13.1 i 13.2 skupione są na wsparciu dostępności i podwyższeniu jakości usług zdrowotnych, społeczno-aktywizacyjnych, opiekuńczych i edukacyjnych. Działania Osi obejmują wsparcie infrastruktury (inwestycyjne – budowa, przebudowa, prace remontowe, modernizacyjne i adaptacyjne, zakup sprzętu) zakładów ochrony zdrowia, świadczących usługi aktywizacji społeczno-zawodowej i usługi opiekuńcze (w tym świadczące usługi opieki nad dzieckiem w wieku do lat 3). Powinny się one przyczynić do poprawy dostępności usług, standardu ich jakości oraz do zmniejszenia dysproporcji terytorialnych w ich dostępie dla ludności (pacjentów, użytkowników) – w szczególności w dostępie przez mieszkańców obszarów wiejskich, środowisk defaworyzowanych, zaniedbanych społecznie i zagrożonych ubóstwem. Jednym z ważnych zadań jest dostosowanie obiektów do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Działania te wynikają z nadal aktualnych potrzeb wiązanych z dostępnością i standardem w/w usług w województwie lubelskim.

Kolejne działania (13.3, 13.4, 13.8) skupiają się na rewitalizacji zdegradowanych przestrzeni miejskich, wiejskich i położonych na terenie Lubelskiego Obszaru Funkcjonalnego – kluczowe dla tych działań jest przygotowanie terenów pod działalność gospodarczą i wsparcie dla rozwoju infrastruktury społecznej, kulturalnej, czy turystycznej. W zakres tych działań wchodzi prace budowlane, remontowe, modernizacyjne, zakup sprzętu. Inwestycje te powinny przywrócić walor użytkowy zdegradowanym obszarom, zwiększyć ich dostępność, pobudzić gospodarczo i aktywizować społecznie lokalną społeczność.

Potrzeby województwa lubelskiego w zakresie wspierania dostępności i jakości edukacji, w szczególności przedszkolnej (Działanie 13.5), kształcenia zawodowego i ustawicznego (Działanie 13.6) oraz edukacji ogólnej (Działanie 13.7) są nadal wyraźne. Działania te mają się przyczynić do zwiększenia liczby dzieci objętych edukacją przedszkolną oraz poprawy dostępności i warunków prowadzenia edukacji, w tym przedszkolnej, zawodowej, ustawicznej i ogólnej. Prace remontowe, modernizacyjne i adaptacyjne powinny przyczynić się do poprawy jakości kształcenia.

4 IDENTYFIKACJA I OCENA POSTĘPU WDRAŻANIA RPO WL 2014-2020

Poniżej zaprezentowano opis wartości wskaźników i obszary problemowe wynikające z analizy dostępnych danych sprawozdawczych w zakresie postępu wdrożenia RPO WL. Zakres badania obejmuje całość procesów wdrażania RPO WL 2014-2020 od początku realizacji Programu do stanu na 31.12.2018 r. Oznacza to, iż przedmiotem analizy jest w sposób bezpośredni 2 783 projektów o podpisanych i - na moment badania -

RAPORT CZĄSTKOWY

nierozwiązanych umowach²⁴³. Aby móc o nich w sposób zasadny się wypowiadać, konieczne jest wzięcie pod uwagę kontekstu właściwego 171 naborom, jakie dotychczas miały miejsce. Należy podkreślić, iż spośród nich 9 nie było zakończonych na przełomie 2018 i 2019 r., zaś ogółem 3 konkursy unieważniono (w Osiach Priorytetowych 1, 6 i 7). Informacje o naborach, składanych wnioskach o dofinansowanie oraz podpisanych umowach zawiera tabela na kolejnej stronie.

²⁴³ Wyłączono z analiz OP 14.

Tabela 45 Informacja o naborach, złożonych w nich wnioskach o dofinansowanie i podpisanych umowach objętych analizą

Oś priorytetowa	Liczba naborów w	Budżet naborów	Liczba złożonych wniosków poprawnych formalnie	Wkład UE na wnioskach	Liczba wniosków zatwierdzonych do dofinansowania	Wkład UE na wnioskach zatwierdzonych	Liczba umów obowiązujących (nierozwiązanych)	Wkład UE na umowach obowiązujących (nierozwiązanych)	Wykorzystanie alokacji ²⁴⁴ (%)
1. Badania i innowacje	12	540591593	297	404193329,53	201	264207976,67	174	234355 144,10	54,4
2. Cyfrowe Lubelskie	6	353380380	56	362862679,30	55	351391378,89	51	337691037,77	95,7
3. Konkurencyjność przedsiębiorstw	12	1286342618	442	971656212,19	277	769310690,62	249	737187941,99	61,8
4. Energia przyjazna środowisku	2	741869002	505	888627465,32	428	725059785,63	403	680704336,52	87,6
5. Efektywność energetyczna i gospodarka	17	1060323931	516	842857644,89	451	752913654,84	425	717387163,10	60,4

²⁴⁴ Obliczono zgodnie z kursem 4,30 EUR/PLN według stanu na dzień 31.12.2018 r.

RAPORT CZĄSTKOWY

niskoemisyjna									
6. Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów	8	666114854	120	381047621,56	104	335266501,45	102	325297375,03	68,9
7. Ochrona dziedzictwa kulturowego i naturalnego	15	286165030	128	333155334,13	84	242740205,04	83	236517248,86	75,3
8. Mobilność regionalna i ekologiczny transport	6	909699515	11	897705403,62	11	897705403,62	11	873488824,76	75,2
9. Rynek pracy	17	919285431	694	1107555489,9 2	299	531615775,53	279	477924000,42	49,4
10. Adaptacyjność przedsiębiorstw i pracowników do zmian	12	263526949	239	690432072,08	104	175200716,97	94	162114215,81	78,4
11. Włączenie społeczne	29	1173404726	627	780931047,66	360	468188012,92	341	447572328,46	69,2

RAPORT CZĄSTKOWY

12. Edukacja, kwalifikacje i kompetencje	18	706059135	747	597849932,22	377	324345222,28	360	308232544,08	58,0
13. Infrastruktura społeczna	17	1002464224	312	876816029,96	234	711853045,20	211	606367640,91	59,7
14. Pomoc techniczna²⁴⁵	5	179589333	44	191805370,68	44	191805370,68	44	183822539,98	54,0
Razem	176	10088816722	4738	9327495633,0 6	3029	6741603740,3 4	2827	6328662341,79	66,0

Źródło: Zestawienie naborów, złożonych w nich wniosków o dofinansowanie i podpisanych umów. Stan na 31.12.2018 r.

²⁴⁵ Dane dotyczące Osi priorytetowej 14 przedstawiono poglądowo. Oś ta nie jest poddawana odrębnej analizie w badaniu.

Patrząc na poziom zaawansowania, zwracają uwagę PI 5b i 10(iii), w ramach których zakontraktowano już i certyfikowano zasadniczo wszystkie środki. Z kolei jako problematyczne jawią się zwłaszcza PI 1a, 3a, 8(iv), 9b, w ramach których zakontraktowano poniżej ¼ dostępnych środków. Patrząc przez pryzmat rozliczania środków względem alokacji, niskie wartości (tj. poniżej 5%) osiąga ona dla PI 01a, 07d, 06d, 02c, 08(iv), 09a, 04e, 04c, 09(iv) i 04b. Trzeba przy tym pamiętać, iż nie zawsze jest to zjawisko niepokojące i może wynikać z harmonogramu realizacji oraz wielkości projektów (por. sytuacje, w których zakontraktowany jest wysoki poziom alokacji). Z tego względu, trafniejszym miernikiem zaawansowania wdrażania są ramy wykonania obejmujące zarówno wskaźniki rzeczowe, jak i finansowe oraz uzależniające postrzeganie sukcesu/porażki danej OP od rezultatów osiągniętych w obydwu wymiarach. Całościowe zestawienie danych w zakresie poziomu finansowej realizacji Programu zawiera poniższa tabela.

Tabela 46 Poziom kontraktacji i wydatkowania środków w RPO WL 2014-2020

Priorytet inwestycyjny	Oś priorytetowa	Alokacja środków UE	Zawarte umowy/wydane decyzje o dofinansowanie - % realizacji zobowiązań UE na lata 2014-2020 (%)	Wydatki z zatwierdzonych wniosków o płatność - % realizacji zobowiązań UE na lata 2014-2020 (%)
01a	1. Badania i innowacje	43 207 323,49	23,8	0,0
01b		387 901 005,02	57,8	17,8
02c	2. Cyfrowe Lubelskie	352 707 555,10	95,7	3,5
03a	3. Konkurencyjność przedsiębiorstw	237 118 223,07	22,4	5,5
03b		64 445 971,02	70,5	17,4
03c		891 739 814,85	71,6	27,3
04a	4. Energia przyjazna środowisku	776 631 016,93	87,7	27,8

RAPORT CZĄSTKOWY

04b	5. Efektywność energetyczna i gospodarka niskoemisyjna	196 965 238,32	69,2	6,9
04c		558 813 638,43	69,1	5,4
04e		431 183 561,47	45,3	3,5
05b	6. Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów	18 343 829,11	101,3	101,3
06a		127 719 241,62	86,0	17,2
06b		326 169 302,70	60,4	17,0
06c	7. Ochrona dziedzictwa kulturowego i naturalnego	216 009 254,36	82,2	21,7
06d		97 892 159,71	60,2	0,5
07b	8. Mobilność regionalna i ekologiczny transport	966 659 348,14	79,6	22,4
07d		195 419 213,41	53,5	0,0
08(i)	9. Rynek pracy	399 908 407,40	56,7	38,9
08(iii)		358 678 938,41	61,6	45,4
08(iv)		209 804 632,88	14,4	1,9
08(v)	10. Adaptacyjność przedsiębiorstw i pracowników do zmian	160 229 126,28	88,4	22,8
08(vi)		46 451 136,40	44,2	10,7
09(i)	11. Włączenie społeczne	353 075 389,98	75,2	16,3
09(iv)		213 944 421,08	74,4	4,2
09(v)		80 207 781,35	28,5	7,8
09a	13.	391 654 528,45	96,4	3,9

RAPORT CZĄSTKOWY

09b	Infrastruktura społeczna	495 588 628,16	24,9	8,6
10(i)	12. Edukacja, kwalifikacje i kompetencje	183 785 725,82	79,2	32,4
10(iii)		26 674 931,07	103,9	96,7
10(iv)		320 782 603,00	42,1	12,2
10a	13. Infrastruktura społeczna	113 621 082,78	92,9	26,3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z SL2014, stan na 31.12.2018 r.

Chociaż znaczące rozbieżności poziomu realizacji wskaźników względem przyjętych założeń każdorazowo są powodem do powzięcia pogłębionej analizy przyczyn takiego stanu rzeczy, to szczególnie poważne implikacje może mieć pewna wynikająca z uwarunkowań prawnych kombinacja osiągniętych wartości, która decyduje o nieprzyznaniu rezerwy wykonania dla danej osi priorytetowej. Rozporządzenie wykonawcze KE nr 215/2014 doprecyzowuje, że cele pośrednie lub końcowe uznaje się wykonane²⁴⁶:

- jeśli rama wykonania obejmuje nie więcej niż dwa wskaźniki, to cel pośredni/końcowy uważa się za osiągnięty, jeśli wszystkie wskaźniki osiągnęły do najmniej 85% wartości docelowej (odpowiednio pośredniej lub końcowej). W przeciwnym wypadku cel nie został osiągnięty. Dodatkowo, jeżeli któryś ze wskaźników nie osiągnął 65% wartości docelowej, to ma miejsce tzw. poważne niepowodzenie w wykonaniu celów;
- jeśli rama wykonania obejmuje trzy lub więcej wskaźników, to cel pośredni/końcowy uważa się za osiągnięty jeśli wszystkie wskaźniki z wyjątkiem jednego osiągnęły do najmniej 85% wartości docelowej (odpowiednio pośredniej lub końcowej), a ten pozostały wskaźnik osiągnął co najmniej 75% wartości docelowej. W przeciwnym wypadku cel nie został osiągnięty. Dodatkowo, jeżeli co najmniej dwa wskaźniki nie osiągnęły 65% wartości docelowej, to ma miejsce tzw. poważne niepowodzenie w wykonaniu celów.

Uwzględniając powyższe, osie priorytetowe zagrożone nieosiągnięciem ram wykonania zgodnie ze stanem wiedzy na 31.12.2018 r. to:

²⁴⁶Rozporządzenie wykonawcze UE nr 215/2014, art. 6.

- 2. Cyfrowe Lubelskie;
- 5. Efektywność energetyczna i gospodarka niskoemisyjna.

Na poziomie poszczególnych wskaźników, jako najbardziej problemowe jawiły się wskaźniki ram wykonania dla następujących osi (w nawiasie podano poziom realizacji):

- 2. Cyfrowe Lubelskie: Całkowita kwota certyfikowanych wydatków kwalifikowanych (EUR) (22,97%);
- 5. Efektywność energetyczna i gospodarka niskoemisyjna: Całkowita kwota certyfikowanych wydatków kwalifikowanych (EUR) (53,12%).

Z uwagi na znacząco odbiegający od założeń poziom osiąganych wartości przez ww. wskaźniki, przypadku powyższych mierników istnieje ryzyko nieosiągnięcia ram wykonania właściwych im Osi priorytetowych.

Co istotne, nie zawsze niższe od zakładanych wartości muszą się wprost przekładać na niespełnienie ram wykonania. Niemniej, wskazują one na potencjalne trudności we wdrażaniu/ hipotetyczne błędy w szacowaniu wartości docelowych i oznaczają, iż dane mierniki będą musiały zostać poddane pogłębionej analizie w toku badania. W przypadku RPO WL 2014-2020 na moment opracowywania niniejszego dokumentu, można było zidentyfikować trzy takie wskaźniki. Wprawdzie w ich przypadku odchylenia osiągniętych wartości od celów pośrednich nie skutkowały nieosiągnięciem ram wykonania dla właściwej im Osi, to jednak sygnalizują brak zgodności stanu wdrażania względem prognozy i wymuszają pogłębione badania w zasadniczej części ewaluacji:

- 11. Włączenie społeczne: Kwota wydatków EFS certyfikowanych do Komisji Europejskiej (EUR) (78,1%);
- 13. Infrastruktura społeczna: Całkowita kwota certyfikowanych wydatków kwalifikowanych (EUR) (79,4%);
- 12. Edukacja, kwalifikacje i kompetencje: Liczba uczniów szkół i placówek kształcenia zawodowego uczestniczących w stażach i praktykach u pracodawcy (80,5%).

Z kolei wskaźniki ram wykonania, w przypadku których nastąpiło znaczące przekroczenie zakładanej wartości pośredniej, to:

- 4. Energia przyjazna środowisku: Liczba wybudowanych jednostek wytwarzania energii z OZE (szt.) (1331,0%);
- 13. Infrastruktura społeczna: Wartość wskaźnika Liczba wspartych podmiotów leczniczych w zakontraktowanych umowach o dofinansowanie (szt.) (478,95%);

RAPORT CZĄSTKOWY

- 7. Ochrona dziedzictwa kulturowego i naturalnego: Liczba wspartych obiektów w miejscach dziedzictwa naturalnego w zakontraktowanych umowach o dofinansowanie (szt.) (266,67%);
- 13. Infrastruktura społeczna: Liczba obiektów infrastruktury zlokalizowanych na zrewitalizowanych obszarach w zakontraktowanych umowach o dofinansowanie (szt.) (256,00%).

Dalsze analizy wymuszą aktualizację obliczeń osiągniętych wartości wskaźników (np. uwzględniając wydatki w WoP złożonych w 2019 r., ale poniesionych w 2018 r.) i - w konsekwencji - realizacji ram wykonania na koniec 2018 i (prognozowanego) w 2023 r. Konieczne będzie również poznanie przyczyn zaobserwowanych odchyleń oraz zaproponowanie działań zaradczych: bądź to rozumianych jako prace nad dopracowaniem metodologii szacowania wartości docelowych, bądź to jako weryfikacja założeń w oparciu o zmienione warunki społeczno-gospodarcze.

Tabela 47. Osiągnięte wartości wskaźników ram wykonania - stan na 31.12.2018 r.

Oś Priorytetowa	Priorytet inwestycyjny	Typ wskaźnika KEW, wskaźnik postępu finansowego, wskaźnik produktu	Nazwa wskaźnika / KEW	Cel pośredni na 2018 r.	Realizacja wskaźnika	% realizacja wskaźnika dla wartości pośredniej	Wartość docelowa na 2023 r.
1. Badania i innowacje		wskaźnik postępu finansowego	Całkowita kwota certyfikowanych wydatków kwalifikowanych (EUR)	24067619	23395649,69	97,2	118137359
	1b (1.2, 1.3, 1.5)	wskaźnik produktu	Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie (CI1) (szt.)	50	107	214,0	255
2. Cyfrowe Lubelskie		wskaźnik postępu	Całkowita kwota certyfikowanych wydatków	12153015	2791918,82	23,0	96435502

		finansowego	kwalfikowanych (EUR)				
	2c (2.1, 2.2)	KEW	Liczba podpisanych umów partnerskich w zakresie tworzenia dostępu do informacji sektora publicznego (szt.)	1	1	100,0	nd
		wskaźnik produktu	Liczba podmiotów, które udostępniły on-line informacje sektora publicznego (szt.)	-	0	-	231
3. Konkurencyjność przedsiębiorstw		wskaźnik postępu finansowego	Całkowita kwota certyfikowanych wydatków kwalfikowanych (EUR)	73774344	87841904,98	119,1	326234113
	3c (3.7, 3.10)	wskaźnik produktu	Liczba przedsiębiorstw objętych wsparciem	120	295	245,8	918

			w celu wprowadzenia produktów nowych dla firmy (CI29) (szt.)				
4. Energia przyjazna środowisku		wskaźnik postępu finansowego	Całkowita kwota certyfikowanych wydatków kwalifikowanych (EUR)	54667002	59831874,48	109,5	212587026
	4a (4.1, 4.2)	wskaźnik produktu	Liczba wybudowanych jednostek wytwarzania energii z OZE (szt.)	1863	24798,00	1331,1	64391
5. Efektywność energetyczna i gospodarka niskoemisyjna		wskaźnik postępu finansowego	Całkowita kwota certyfikowanych wydatków kwalifikowanych (EUR)	34081304	18103923,71	53,1	324583848
	4b (5.1)	KEW	Liczba przedsiębiorstw otrzymujących	150	205	136,7	nd

RAPORT CZĄSTKOWY

			wsparcie w zakontraktowanych umowach o dofinansowanie (szt.)				
		wskaźnik produktu	Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie (CI1) (szt.)	-	26	-	250
	4c (5.2, 5.3, 5.8)	KEW	Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków w zakontraktowanych umowach o dofinansowanie (szt.)	220	521	236,8	nd
		wskaźnik produktu	Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków (szt.)	-	14	-	403
6. Ochrona		wskaźnik postępu	Całkowita kwota certyfikowanych	26644420	30928127,45	116,1	129576006

środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów		finansowego	wydatków kwalifikowanych (EUR)				
	6a (6.3)	KEW	Liczba wspartych zakładów zagospodarowania odpadów w zakontraktowanych umowach o dofinansowanie (szt.)	8	8	100,0	nd
		wskaźnik produktu	Liczba wspartych zakładów zagospodarowania odpadów (szt.)		1	-	8
	6b (6.4)	KEW	Długość wybudowanej kanalizacji sanitarnej w zakontraktowanych umowach o dofinansowanie (km)	153	214,92	140,5	nd

		wskaźnik produktu	Długość wybudowanej kanalizacji sanitarnej (km)	-	57,23	-	320
		KEW	Długość wybudowanej sieci wodociągowej w zakontraktowanych umowach o dofinansowanie (km)	121	206,74	170,9	nd
		wskaźnik produktu	Długość wybudowanej sieci wodociągowej (km)	-	75,98	-	245
7. Ochrona dziedzictwa kulturowego i naturalnego		wskaźnik postępu finansowego	Całkowita kwota certyfikowanych wydatków kwalifikowanych (EUR)	15064508	12964215,99	86,1	85906004
	6c (7.1)	KEW	Liczba obiektów zasobów kultury objętych wsparciem	40	81	202,5	nd

RAPORT CZĄSTKOWY

			w zakontraktowanych umowach o dofinansowanie (szt.)				
	wskaźnik produktu		Liczba obiektów zasobów kultury objętych wsparciem (szt.)	-	2	-	61
	KEW		Liczba wspartych obiektów w miejscach dziedzictwa naturalnego w zakontraktowanych umowach o dofinansowanie (szt.)	12	32	266,7	nd
	wskaźnik produktu		Liczba wspartych obiektów w miejscach dziedzictwa naturalnego (szt.)	-	4	-	20

8. Mobilność regionalna i ekologiczny transport		wskaźnik postępu finansowego	Całkowita kwota certyfikowanych wydatków kwalifikowanych (EUR)	61452456	58502250,38	95,2	318860048
	7b (8.1, 8.2, 8.4)	KEW	Całkowita długość przebudowanych lub zmodernizowanych dróg w zakontraktowanych umowach o dofinansowanie (km)	150	335,71	223,8	nd
		wskaźnik produktu	Całkowita długość przebudowanych lub zmodernizowanych dróg (CI14) (km)	30	63,99	213,3	300
9. Rynek pracy	8i, 8iii, 8iv	wskaźnik postępu finansowego	Kwota wydatków EFS certyfikowanych do Komisji Europejskiej (EUR)	42103951,00	85043440,98	202,0	265640992,0 0

RAPORT CZĄSTKOWY

	8i (9.1, 9.2)	wskaźnik produktu	Liczba osób bezrobotnych , w tym długotrwale bezrobotnych , objętych wsparciem w programie	O:	8896	245,6	245,62%	25 071
				M:	3558	271,9	271,89%	12 074
				K:	5338	228,1	228,10%	12 997
	8iii (9.3, 9.6)	wskaźnik produktu	Liczba osób pozostających bez pracy, które otrzymały bezzwrotne środki na podjęcie działalności gospodarczej w programie		2442	4373	179,1	8046
10. Adaptacyjność przedsiębiorstw i pracowników	8v, 8vi	wskaźnik postępu finansowego	Kwota wydatków EFS certyfikowanych do Komisji Europejskiej (EUR)		7146227,00	11147104,54	156,0	56580030,00
	8v	wskaźnik	Liczba osób	O:	3612	165,4	165,42%	12 032

RAPORT CZĄSTKOWY

do zmian	(10.1, 10.2, 10.4)	produktu	pracujących, łącznie z prowadzącym i działalność na własny rachunek, objętych wsparciem w programie	M:	1662	170,5	170,52%	5 534
				K:	1950	161,1	161,08%	6 498
	8vi (10.3)	wskaźnik produktu	Liczba osób objętych programem zdrowotnym dzięki EFS		17256	18601	107,8	38828
11. Włączenie społeczne	9i, 9iv, 9v	wskaźnik postępu finansowego	Kwota wydatków EFS certyfikowanych do Komisji Europejskiej (EUR)		24435858,00	19088020,65	78,1	177071438,00
	9i, 9v (11.1, 11.3, 11.4)	wskaźnik produktu	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem		5485	7112	129,7	21260

			społecznym objętych wsparciem w programie				
	9v (11.3)	wskaźnik produktu	Liczba podmiotów ekonomii społecznej objętych wsparciem	292	469	160,6	653
12. Edukacja, kwalifikacje i kompetencje	10i, 10iii, 10iv	wskaźnik postępu finansowego	Kwota wydatków EFS certyfikowanych do Komisji Europejskiej (EUR)	20088756,00	31487399,73	156,7	145570699,0 0
	10i (12.1)	wskaźnik produktu	Liczba dzieci objętych w ramach programu dodatkowymi zajęciami zwiększającymi ich szanse edukacyjne w edukacji przedszkolnej	780	1935	248,1	1758
	10iv (12.4)	wskaźnik produktu	Liczba uczniów szkół i placówek kształcenia zawodowego	6828	5499	80,5	15360

			uczestniczących w stażach i praktykach u pracodawcy				
13. Infrastruktura społeczna		wskaźnik postępu finansowego	Całkowita kwota certyfikowanych wydatków kwalifikowanych (EUR)	36349696	28849474,20	79,4	274033519
	9a (13.1)	KEW	Liczba wspartych podmiotów leczniczych w zakontraktowanych umowach o dofinansowanie (szt.)	19	91	479,0	nd
		wskaźnik produktu	Liczba wspartych podmiotów leczniczych (szt.)	-	0	-	60
	9b (13.3, 13.4, 13.8)	KEW	Liczba obiektów infrastruktury zlokalizowanych na zrewitalizowanych	25	64	256,0	nd

RAPORT CZĄSTKOWY

			obszarach w zakontraktowanych umowach o dofinansowanie (szt.)				
		wskaźnik produktu	Liczba obiektów infrastruktury zlokalizowanych na zrewitalizowanych obszarach (szt.)	-	10	-	75

Źródło: Informacja kwartalna z realizacji RPO WL na lata 2014-2020 za IV kwartał 2018 r.

5 IMPLIKACJE WYNIKÓW RAPORTU CZĄSTKOWEGO DLA DALSZYCH PRAC BADAWCZO-ANALITYCZNYCH

Zgodnie z wcześniej zaprezentowanymi wynikami analiz służących odtworzeniu i ocenie logiki interwencji poniżej zidentyfikowano obszary wymagając pogłębionej pracy badawczo-analitycznych w celu usprawnienia interwencji w ramach poniższych OP:

Oś Priorytetowa 1 Badania i innowacje

W przypadku OP 1 wymaga szczególnej weryfikacji potencjał absorpcyjny w ramach PI 1a. Ponieważ zasadniczo jest to PI, którego wdrażanie nastręcza problemów regionom, konieczne jest przeanalizowanie możliwych rozwiązań w zakresie sposobu implementacji tegoż PI w RPO WL oraz rozważenie, w jaki sposób możliwe jest zwiększenie zainteresowania wnioskowaniem i / lub, jakie ewentualne zmiany alokacji należy uznać za zasadne.

Oś Priorytetowa 2 Cyfrowe Lubelskie

Mając na uwadze wyniki diagnozy, postęp wdrażania oraz przedstawioną logikę interwencji, ważna - z punktu widzenia kolejnych prac badawczych - z pewnością będzie ocena tego, w jakim stopniu możliwe będzie zrealizowanie założonych wartości docelowych specyficznych wskaźników rezultatu dla Programu: *Powierzchnia obszaru województwa objęta cyfrową ewidencją gruntów i budynków; Odsetek obywateli korzystających z e-administracji.*

Kwestie te są o tyle istotne, że w przypadku pierwszego wskaźnika, dane ze sprawozdania za rok 2017 wskazują, że wartość wynosiła tyle samo co w roku bazowym, co jednak wynika zapewne z tego, że projekty związane z taką formą wsparcia nadal trwają i nie jest możliwe wykazanie osiągnięcia rezultatów z tym związanych. W tej chwili można jedynie na podstawie zawartych umów wskazać aktualnie szacowany poziom realizacji założeń. Beneficjenci w zawartych umowach o dofinansowanie oszacowali, że cyfrową ewidencją uda im się objąć 39,34% obszaru regionu, co oznaczałoby, że w sumie taką ewidencją zostałyby objęte około 69,34% powierzchni województwa. Taka wartość wskaźnika nie pozwoliłaby jednak na osiągnięcie założonej wartości docelowej (100%). Z kolei w przypadku drugiego wskaźnika nastąpił nieznaczny spadek wartości w roku 2017 względem roku 2016, a następnie w roku 2018 nastąpił dość wyraźny wzrost (do 31,2%). Takie wahania wartości wskaźnika znajdują wyjaśnienie w komentarzu IZ RPO – w którym to wskazano, że *sytuacja taka ma związek z tym, że wskaźnik jest zależny od innych zmiennych, charakteryzuje się zmiennością w czasie nie będącą funkcją liniową. Dodatkowo, ponieważ monitoring oddziaływania wdrażania RPO WL obejmuje okres 10 lat należy się spodziewać, iż w tym czasie również pojawią się wartości poniżej wartości bazowej, co nie świadczy jednak o błędnym oszacowaniu wartości docelowej.* W przypadku obu wskaźników istotne będzie z pewnością znalezienie

potwierdzonych wyjaśnień zaistniałego stanu rzeczy – co zostanie przeprowadzone w ramach celu szczegółowego nr 3. Analiza w dużej mierze będzie musiała wykazać czy możliwe jest osiągnięcie założonych celów i ewentualnie jakie działania powinny być podjęte w przypadku stwierdzenia zagrożeń dla osiągnięcia wartości docelowych.

Ważne wydaje się także przeanalizowanie szacowanego poziomu realizacji wartości docelowych wskaźników produktu: *Liczba podmiotów, które udostępniły on-line informacje sektora publicznego, Liczba usług publicznych udostępnionych on-line o stopniu dojrzałości 3 - dwustronna interakcja*. W przypadku pierwszego z nich (zgodnie ze stanem za IV kwartał 2018 r.) szacuje się przekroczenie wartości docelowej, a w przypadku drugiego wskaźnika – szacuje się, że wartość docelowa nie zostanie w pełni osiągnięta. Zasadne będzie również poznanie czynników mających wpływ na tę sytuację oraz określenie czy, w przypadku drugiego wskaźnika, istnieją możliwości zrealizowania 100% jego wartości docelowej. Istotne będzie również przeanalizowanie powodów niskiego poziomu realizacji wskaźnika finansowego Ram Wykonania, który na koniec IV kwartału 2018 roku został osiągnięty na poziomie 22,97%. Co ciekawe, IZ w informacji kwartalnej za III kwartał 2018 roku wskazywała na brak ryzyka niezrealizowania założonego celu. W związku z tym ważne będzie określenie czy wskazana wartość jest już ostateczna, czy może IZ RPO WL zakłada wzrost wartości tego wskaźnika, np. w oparciu o wszystkie wydatki poniesione przez beneficjentów do końca grudnia 2018 roku, a wykazane w WoP złożonych już w 2019 roku, które będą jednak certyfikowane przed przekazaniem - przez IZ RPO WL - sprawozdania rocznego do KE. Kwestia ta jest tym bardziej istotna, że będzie miała ona wpływ na to czy w ramach ZOP zostanie uruchomiona rezerwa wykonana, czy środki zostaną jednak przesunięte do innych obszarów interwencji w RPO WL.

Ós Priorytetowa 3 Konkurencyjność przedsiębiorstw

Potencjalnym problemem może być opóźnienie we wdrażaniu Działania 3.2, wynikający z wydłużonego procesu wyboru pośredników finansowych. Biorąc to pod uwagę, jak również mając w pamięci relatywnie trudny charakter działania, interwencja ta będzie wymagała pogłębionej analizy w toku prac badawczych. Warto będzie również prześledzić konsekwencje zmniejszenia alokacji na działania związane z terenami inwestycyjnymi. O ile same przyczyny niskiego zainteresowania tego typu projektami są znane i nie stanowią cechy wyróżniającej jedynie województwo lubelskie (podobne problemy napotkały również inne regiony), to niezbędne jest określenie skutków realokacji środków na potencjał osiągnięcia założonych celów w Programie. Z uwagi na specyfikę realizowanych projektów, konieczne będzie pogłębienie zagadnienia trwałości i efektywności osiągniętych rezultatów.

Oś Priorytetowa 4 Energia przyjazna środowisku

Mimo rosnącej świadomości społecznej, wykorzystywanie energii ze źródeł odnawialnych nadal jest w Polsce tematem stosunkowo mało rozpoznany i rozpowszechniony. Dodatkowo, analizę tego zagadnienia utrudnia fakt, iż brakuje szczegółowych danych na poziomie regionalnym i lokalnym na temat produkcji i zużycia energii odnawialnej z poszczególnych źródeł. Jedyną daną, która opisuje to zjawisko jest wskaźnik dotyczący udziału produkcji energii elektrycznej z OZE w produkcji energii elektrycznej ogółem, publikowany przez GUS. Wskaźnik ten jest jednocześnie wskaźnikiem strategicznym przyjętym w Programie dla OP 4. Obecnie docelowa wartość wskaźnika na 2023 r. została już znacząco przekroczona, wydaje się zatem, że nie ma niebezpieczeństwa jego nieosiągnięcia.

W kontekście dalszych prac w ramach badania należy zwrócić uwagę na znaczące przekroczenie zakładanej wartości pośredniej wskaźnika ram wykonania Liczba wybudowanych jednostek wytwarzania energii z OZE - 1331,08% (według stanu na 31.12.2018 r.). W toku dalszych badań należy przede wszystkim wyjaśnić przyczyny tak znaczącego niedoszacowania wartości pośredniej wskaźnika.

Warto także poddać szerszej analizie bariery i czynniki zewnętrzne wpływające na stan wdrażania interwencji dotyczącej wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych, w tym przede wszystkim osiągnięcia wskaźników ram wykonania. Na podstawie przeprowadzonej analizy desk research wydaje się, że potencjalnych czynników zewnętrznych należy upatrywać przede wszystkim w zmieniających się przepisach prawnych dotyczących OZE, systemu prosumenckiego i kogeneracji, postępie technologicznym i rozrastającym się rynku produkcji „zielonej” energii, a także zainteresowaniu OZE lubelskich podmiotów publicznych oraz przedsiębiorstw. Wpływ tego rodzaju czynników będzie zweryfikowany w ramach badań jakościowych (wywiadów pogłębionych i panelu ekspertów).

Z uwagi na brak aktualnych danych dotyczących stanu sieci elektroenergetycznych na poziomie wojewódzkim, należy również poruszyć to zagadnienie w kontekście użyteczności i efektywności działań podejmowanych w ramach interwencji podczas wywiadu pogłębionego z przedstawicielem Departamentu Wdrożenia Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego zajmującego się 4 OP.

Oś Priorytetowa 5 Efektywność energetyczna i gospodarka niskoemisyjna

Oś priorytetowa 5 zagrożona jest nieosiągnięciem ram wykonania (stan na 31.12.2018 r.), stąd stanie się przedmiotem szczególnej uwagi w ramach niniejszego badania. Z uwagi na problem z osiągnięciem wskaźnika finansowego dotyczącego certyfikowanych wydatków kwalifikowalnych dla Osi priorytetowej 5 (realizacja wskaźnika dla wartości pośredniej

kształtuje się na poziomie 53,12%), w toku badania istotne stanie się zidentyfikowanie przyczyn opóźnień w realizacji założonej wartości pośredniej wskaźnika. Informacje te zostaną zebrane w trakcie badań jakościowych oraz ilościowych i dalszych analiz dokumentacji programowej, a także danych dotyczących postępu rzeczowo-finansowego.

Oś Priorytetowa 6 Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów

Istotnym problemem może być trwałość realizowanych operacji infrastrukturalnych. Cenna byłaby identyfikacja występujących problemów i barier, a także ich przyczyn na etapie wdrożeniowym. Problematyka ta powinna zostać poruszona w badaniach kwestionariuszowych z beneficjentami oraz wywiadach IDI z przedstawicielami IZ zajmującymi się obszarem wdrożenia. W ramach całej OP6 RPO WL 2014-2020 – dla wskaźnika rezultatu strategicznego – konieczna będzie pogłębiona analiza skuteczności interwencji komplementarnych, prowadzonych w ramach programów operacyjnych: PO PW 2014-2020 i POIiŚ 2014-2020 na terenie województwa zapewniających komplementarne wsparcie na inwestycje dotyczące ochrony środowiska.

Oś Priorytetowa 7 Ochrona dziedzictwa kulturowego i naturalnego

W przypadku OP 7 konieczne jest przede wszystkim rozpoznanie przyczyn regresu pozycji regionu w zakresie wskaźników wsparcia dla kultury oraz uczestnictwa w kulturze. Nie oznacza to sugestii zmiany wskaźników rezultatu strategicznego, ale powyższe wskaźniki kontekstowe mogą mieć wpływ na jej skuteczność. Konieczna może być aktualizacja wniosków z badania „Diagnoza zasobów lokalnych Lubelszczyzny”^[1], pod kątem jej trafności, a przede wszystkim aktualności. W tym ostatnim przypadku warto zbadać, czy działania, podejmowane w ramach interwencji skupiają się na zasobach zidentyfikowanych w ramach tego badania, czy też podlegają rozproszeniu, a wnioski z badania nie zostały wdrożone. Konieczne wydaje się także zbadanie przyczyn spadku wskaźników uczestnictwa w kulturze i rozważyć, jakie formy działań zaradczych będą w tym przypadku najskuteczniejsze.

Odnosnie dalszych badań należy zwrócić szczególną uwagę na zidentyfikowane w badaniach ewaluacyjnych²⁴⁷ bariery towarzyszące budowie dróg rowerowych związane są z wyższymi niż zakładano cenami rynkowymi wykonania prac budowlanych (nawet ponad 50% pierwotnie planowanej wartości) przy niewystarczającej, w związku zżywieniem gospodarczym, podaży usług budowlanych. Odnosząc ten problem do wysokiego poziomu

^[1] Diagnoza zasobów lokalnych Lubelszczyzny, Agrotec, Lublin 2014,

²⁴⁷ Zob. Ewaluacja bieżąca wdrażania zintegrowanego podejścia do rozwoju terytorialnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020, EVALU Warszawa 2018,

realizacji wskaźnika dotyczącego wspartej infrastruktury rowerowej w ramach Programu należy wskazać jednak, że problem ten nie będzie adekwatny do województwa lubelskiego.

Analiza osiągniętych wartości wskaźników w RPO WL 2014-2020 pokazuje jednak wysoki poziom realizacji wskaźnika dotyczącego wspartej infrastruktury rowerowej. Uzasadnieniem tego stanu rzeczy są pozytywnie oddziałujące czynniki zewnętrzne w postaci wysokiej wartości walorów przyrodniczych regionu. Elementem istotnym w dalszych badaniach będzie ocena skuteczności wdrażania instrumentu ZIT dostępnego w ramach działania 7.4 w porównaniu do tych samych form wsparcia w procedurze poza ZIT w ramach działania 7.2. Nieliczne badania podejścia ZIT²⁴⁸ w kraju wskazują, że jednym z najważniejszych efektów podejścia zintegrowanego jest podniesienie kapitału relacyjnego, czyli skłonności beneficjentów – JST, do podejmowania ponadlokalnych przedsięwzięć. Działania w ramach ZIT mogą zatem skutkować pojawieniem się dodatkowych niezapowiedzianych efektów co warto poddać bliższej analizie w badaniu kwestionariuszowemu z beneficjentami RPO WL oraz panelu ekspertów.

Oś Priorytetowa 8 Mobilność regionalna i dostępność transportowa

Analiza poziomu wskaźników strategicznych wskazuje na pozytywny trend realizacji wskaźników rezultatu strategicznego przyjętych do monitorowania obszaru transportu. W ramach OP8 na dalszych etapach prac konieczne będzie określenie wpływu zidentyfikowanych czynników ryzyka na ewentualną niepełną realizację celów we wdrażanych, lecz nie zakończonych projektach z obszaru infrastruktury drogowej (PI 7b). Konieczna będzie analiza stanu zaawansowania prac w bieżących projektach, określenie kamieni milowych dla każdej interwencji w celu oszacowania ryzyka związanego ze wzrostem cen usług budowlanych, mogącego wpłynąć na modyfikację zakresu realizowanych projektów. W przypadku jeszcze nierozpoczętych projektów, czy też zidentyfikowanej możliwości rozszerzenia alokacji na inwestycje drogowe, konieczne będzie rozpoznanie stopnia zaawansowania potencjalnych inwestycji – np. etapu przygotowania niezbędnej dokumentacji i pozwoleń.

²⁴⁸ Zob. Ewaluacja bieżąca wdrażania zintegrowanego podejścia do rozwoju terytorialnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020, EVALU Warszawa 2018, Ewaluacja systemu realizacji instrumentu ZIT w perspektywie finansowej UE na lata 2014-2020, red. dr Michał Wolański, Wolański, EGO, 2018, Ewaluacja bieżąca wdrażania zintegrowanego podejścia do rozwoju terytorialnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2014-2020”, Ecorys 2017 (RPO WSL)

Ponadto celowość i trafność logiki interwencji przyjętej dla PI 7b zakłada wieloaspektowość działań, uwzględniających również inwestycje w zwiększenie bezpieczeństwa modernizowanych dróg. Konieczna więc będzie analiza zakresu prowadzonych interwencji, pod kątem stopnia realizacji wspomnianego celu. Dalsze prace badawczo-analityczne koncentrować się też powinny na ocenie terytorializacji interwencji oraz ocenie ich potencjalnego wpływu na zwiększenie atrakcyjności gospodarczej i turystycznej województwa lubelskiego.

W ramach PI 7d (transport i infrastruktura kolejowa) niezbędna będzie pogłębiona analiza zakresu przeprowadzonych interwencji pod kątem zwiększenia dostępności dworców i poprawy bezpieczeństwa na drogach i przejazdach kolejowych, zgodnie z typami interwencji wskazanymi w SZOOP RPO WL 2014-2020. W ramach całej OP 8 RPO WL 2014-2020 – dla oceny potencjału zwiększenia dostępności transportowej i prognozowania wskaźnika rezultatu strategicznego – konieczna będzie pogłębiona analiza skuteczności interwencji komplementarnych, prowadzonych w ramach programów operacyjnych: PO PW 2014-2020 i POIiŚ 2014-2020 na terenie województwa.

Oś Priorytetowa 9 Rynek pracy

Ze względu na znaczące zmiany kluczowych mierników rynku pracy w ostatnich latach istotne jest aktualizowanie diagnozy sytuacji społeczno-ekonomicznej w tym zakresie; trendy, które silnie zaznaczyły się na początku okresu programowania mogą aktualnie być już mniej wyraźne lub nawet częściowo się odwrócić. Szczególnie duże znaczenie dla regionalnego rynku pracy może mieć znaczący spadek stopy bezrobocia w ostatnich latach, w związku z czym wskazana jest weryfikacja i aktualizacja wyzwań rozwojowych sformułowanych na etapie opracowywania Programu.

Oś Priorytetowa 10 Adaptacyjność przedsiębiorstw i pracowników do zmian

Zakładane na 2018 rok wartości wskaźników ram wykonania w przypadku OP 10 zostały przekroczone, jednak ostateczna ocena interwencji zależy od prognoz nt. możliwych do osiągnięcia wartości pozostałych wskaźników (produktu i rezultatu). Ponadto, interesująca może być zmiana prorozwojowa i projakościowa, która nastąpiła w przedsiębiorstwach objętych wsparciem tj. ocena wsparcia z punktu widzenia jego Beneficjentów przeprowadzona w ramach planowanego do realizacji badania ilościowego.

Oś Priorytetowa 11 Włączenie społeczne

W przypadku Osi Priorytetowej 11 warto poświęcić szczególną uwagę gotowości instytucji pomocy i integracji społecznej, w szczególności takich jak OPS, PCPR i MOPR, do przygotowania i realizacji projektów RPO. Cenna byłaby identyfikacja występujących

problemów i barier, a także ich przyczyn. Przyczyny te zostały wstępnie rozpoznane w niniejszym raporcie, ale rozpoznanie to należy traktować jako hipotezę, która powinna zostać potwierdzona w badaniach empirycznych. Dlatego warto poruszyć omawiany wątek w wywiadach IDI z pracownikami Departamentu Wdrażania Europejskiego Funduszu Społecznego Urzędu Marszałkowskiego, Wojewódzkiego Urzędu Pracy oraz lidera ZIT LOF. Ponadto na podstawie wyników badania CAWI/CATI można przeprowadzić dodatkowe analizy zawężone do podgrupy beneficjentów obejmującej OPS, PCPR i MOPR.

Oś Priorytetowa 12 Edukacja, kwalifikacje i kompetencje

Ewaluacja powinna wyjaśnić, jakie są przyczyny niskiego zainteresowania wsparciem ukierunkowanym na tworzenie nowych miejsc wychowania przedszkolnego, mimo że jego zakres wydaje się odpowiadać na nadal istniejące potrzeby rozwojowe województwa lubelskiego. Szczególną uwagę warto również poświęcić czynnikom wpływającym na wartości wskaźników dotyczących Priorytetu inwestycyjnego 10iv. W wielu przypadkach wartości te odnotowane po IV kwartale 2018 roku były stosunkowo niskie. Sugeruje to, że występujące bariery i problemy mogą utrudnić lub wręcz uniemożliwić osiągnięcie wyznaczonych celów.

Oś Priorytetowa 13 Infrastruktura społeczna

Odnosnie interwencji w zakresie infrastruktury zdrowotnej i społecznej istotne jest nie tylko sprawdzenie na ile planowane inwestycje i zakupy zostały zrealizowane, ale również poznanie efektu społecznego poczynionych inwestycji, a w szczególności rzeczywistego zwiększenia dostępności i jakości usług świadczonych przez wsparte podmioty. Ważne jest również poznanie, na ile inwestycje pobudziły rozwój działalności gospodarczej i aktywności społeczno-zawodowej lokalnych społeczności. W odniesieniu do wsparcia dla podmiotów prowadzących działalność edukacyjną ważne jest poznanie wpływu poczynionych inwestycji na jakość i dostępność kształcenia w placówkach.

6 SPIS ILUSTRACJI

Spis wykresów

Wykres 1 Etapy realizacji badania ewaluacyjnego.....	9
Wykres 2. Dynamika produktu krajowego brutto na 1 mieszkańca w województwach Polski w latach 2012-2016, rok poprzedni=100	17
Wykres 3. Nakłady na działalność B+R w relacji do PKB w województwie lubelskim na tle Polski w latach 2012-2016 (w %).....	19
Wykres 4. Zmiana nakładów na B+R w relacji do PKB (ceny bieżące) w województwach Polski w latach 2012-2016 (w p.p.).....	20
Wykres 5. Udział nakładów wewnętrznych ponoszonych przez sektor przedsiębiorstw w relacji do PKB (ceny bieżące) w województwie lubelskim na tle Polski w latach 2012-2016 (w %).....	21
Wykres 6. Zmiana udziału nakładów wewnętrznych ponoszonych przez sektor przedsiębiorstw w relacji do PKB (ceny bieżące) w województwach Polski w latach 2012-2016 (w p.p.).....	21
Wykres 7. Alokacja aparatury naukowo-badawczej względem kraju w latach 2012-2017 (w %)	23
Wykres 8. Zmiany w alokacji aparatury naukowo-badawczej w kraju w latach 2012-2017 (w p.p.).....	24
Wykres 9. Średni udział przedsiębiorstw innowacyjnych w ogólnej liczbie przedsiębiorstw w województwie lubelskim na tle Polski w latach 2012-2017 (w %).....	25
Wykres 10. Zmiana średniego udziału przedsiębiorstw innowacyjnych w ogólnej liczbie przedsiębiorstw w województwach Polski w latach 2012-2017 (w p.p.)	25
Wykres 11. Udział przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych w przedsiębiorstwach przemysłowych w województwie lubelskim na tle Polski w latach 2012-2017 (w %).....	26
Wykres 12. Zmiana udziału przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych w przedsiębiorstwach przemysłowych w województwach Polski w latach 2012-2017 (w p.p.).	27

Wykres 13. Udział przychodów netto ze sprzedaży produktów podmiotów zaliczanych do wysokiej i średnio-wysokiej techniki w województwie lubelskim na tle Polski w latach 2012-2017 (w %).....	27
Wykres 14. Zmiana udziału przychodów netto ze sprzedaży produktów podmiotów zaliczanych do wysokiej i średnio-wysokiej techniki w województwach Polski w latach 2012-2017 (w p.p.)	28
Wykres 15. Przedsiębiorstwa przemysłowe, które współpracowały w zakresie działalności innowacyjnej w % ogółu przedsiębiorstw w województwie lubelskim na tle Polski w latach 2012-2017 (w %).....	29
Wykres 16. Zmiana udziału przedsiębiorstw przemysłowych, które współpracowały w zakresie działalności innowacyjnej w ogólnej liczbie przedsiębiorstw w województwach Polski w latach 2012-2017 (w p.p.)	29
Wykres 17. Przedsiębiorstwa z sektora usług, które współpracowały w zakresie działalności innowacyjnej w % ogółu przedsiębiorstw w województwie lubelskim na tle Polski w latach 2012-2017 (w %).....	30
Wykres 18. Zmiana udziału przedsiębiorstw z sektora usług, które współpracowały w zakresie działalności innowacyjnej w ogólnej liczbie przedsiębiorstw w województwach Polski w latach 2012-2017 (w p.p.)	31
Wykres 19. Liczba zgłoszonych wynalazków w UPRP na 1 mln mieszkańców w województwie lubelskim na tle Polski w latach 2012-2017	32
Wykres 20. Zmiana liczby zgłoszonych wynalazków w UPRP na 1 mln mieszkańców w województwach Polski w latach 2012-2017	32
Wykres 21. Liczba MŚP na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym w latach 2012-2017	50
Wykres 22. Jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w latach 2012-2017	50
Wykres 23. Instytucje otoczenia biznesu (działalności finansowej i ubezpieczeniowej oraz obsługa rynku nieruchomości) na 10 tys. podmiotów gospodarki narodowej w latach 2012-2016.....	51
Wykres 24. Odsetek przedsiębiorstw przemysłowych, które współpracowały w zakresie działalności innowacyjnej [%] w latach 2012-2017	52

Wykres 25. Nakłady inwestycyjne (w cenach bieżących) na 1 mieszkańca w latach 2012-2017	55
Wykres 26. Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach w stosunku do PKB [%] w latach 2012-2017.....	56
Wykres 27. Liczba przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w latach 2012-2017.....	57
Wykres 28. Wartość eksportu w latach 2006-2017 (w milionach euro).....	58
Wykres 29. Zużycie energii elektrycznej w województwie lubelskim: ogółem, w sektorze przemysłowym oraz przez gospodarstwa domowe (GWh) w latach 2012-2017	59
Wykres 30. Udział energii odnawialnej w produkcji energii elektrycznej ogółem w województwie lubelskim i w Polsce w latach 2012- 2017 [%]	61
Wykres 31. Zużycie energii elektrycznej na 1 mln zł PKB w latach 2012-2016 w województwie lubelskim i w Polsce [GWh]	70
Wykres 32. Liczba mieszkań poddanych remontom związanym z remontem elementów już istniejących w roku 2007, 2009, 2011, 2013, 2015 i 2016 w województwie lubelskim	76
Wykres 33. Liczba mieszkań poddanych remontom związanym z podwyższeniem ich standardu w roku 2007, 2009, 2011, 2013, 2015 i 2016 w województwie lubelskim (doprowadzenie przyłączy c.o., gazu sieciowego, ocieplenie).....	77
Wykres 34. Liczba autobusów i trolejbusów w województwie lubelskim w latach 2012-2017	83
Wykres 35. Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków w % ogólnej liczby ludności w województwie lubelskim i Polsce w latach 2012-2017	93
Wykres 36. Liczba widzów w kinach stałych ogółem na 1000 mieszkańców w województwie lubelskim i w Polsce w latach 2012-2017.....	106
Wykres 37 Liczba muzeów łącznie z oddziałami muzealnymi w województwie lubelskim i w Polsce w latach 2012-2017.....	107
Wykres 38 Liczba turystów korzystających z noclegów na 1000 ludności w województwie lubelskim i w Polsce w latach 2012-2017.....	109
Wykres 39. Długość linii kolejowych na 100 km ² w województwie lubelskim i w kraju w latach 2012-2017	113

Wykres 40. Wskaźnik Kolejowej Dostępności Transportowej (WKDT II) syntetyczny w województwie lubelskim i w Polsce w latach 2013-2017	114
Wykres 41. Syntetyczny Wskaźnik Drogowej Dostępności Transportowej (WDDT II) w województwie lubelskim i Polsce w latach 2013-2017	116
Wykres 42 Drogi publiczne o twardej nawierzchni na 100 km ² w województwie lubelskim i w Polsce w latach 2012-2017	117
Wykres 43. Długość dróg o twardej nawierzchni według lokalizacji w województwie lubelskim w latach 2012-2017	118
Wykres 44. Stopa bezrobocia rejestrowanego; Polska i województwo lubelskie	125
Wykres 45. Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności; Polska i województwo lubelskie; Polska i województwo lubelskie	127
Wykres 46. Jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. ludności; Polska województwo lubelskie	127
Wykres 47. Jednostki wykreślone z rejestru REGON na 10 tys. ludności	128
Wykres 48. Liczba nowopowstałych miejsc pracy w przeliczeniu na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym	128
Wykres 49. Liczba nowo utworzonych miejsc pracy; Polska i województwo lubelskie	129
Wykres 50. Liczba dzieci na miejsce w żłobku, klubie dziecięcym i u dziennego opiekuna (dane GUS)	130
Wykres 51. Żłobki podległe samorządowi terytorialnemu (dane GUS)	130
Wykres 52. Miejsca w klubach dziecięcych	131
Wykres 53. Miejsca w żłobkach	131
Wykres 54. Miejsca w oddziałach żłobkowych	132
Wykres 55. Odsetek dzieci w wieku do lat 3 objętych opieką w żłobkach (dane GUS)	133
Wykres 56. Odsetek dzieci w wieku do lat 3 objętych opieką w żłobkach na wsi (dane GUS)	133
Wykres 57. Współczynnik użłobkowania (Dzieci w placówkach opieki nad dziećmi do lat 3 na 1 tys. dzieci w wieku do lat 3) (dane GUS); Polska i województwo lubelskie	134

Wykres 58. Bierni zawodowo na 1000 ludności w wieku powyżej 15 roku życia (Kobiety); Polska i województwo lubelskie.....	135
Wykres 59. Bierni zawodowo na 1000 ludności w wieku powyżej 15 roku życia (mężczyźni); Polska i województwo lubelskie.....	135
Wykres 60. Średnia długość życia w grupie osób 65 lat i więcej; Polska i województwo lubelskie.....	136
Wykres 61. Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności	138
Wykres 62. Jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. ludności	138
Wykres 63. Jednostki wykreślone z rejestru REGON na 10 tys. ludności	139
Wykres 64. Odsetek niewykorzystania wolnych miejsc pracy (job vacancy rate)	141
Wykres 65. Liczba nowopowstałych miejsc pracy w przeliczeniu na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym.....	142
Wykres 66. Liczba nowo utworzonych miejsc pracy.....	142
Wykres 67. Współczynnik reprodukcji brutto	143
Wykres 68. Odsetek osób biernych zawodowo z powodu choroby lub niepełnosprawności	144
Wykres 69. Przeciętna długość zaświadczenia lekarskiego w dniach (absencja chorobowa z tytułu choroby własnej).....	144
Wykres 70. Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę [zł]	147
Wykres 71. Odsetek osób zagrożonych ubóstwem w gospodarstwach domowych - procent osób w gosp. dom. o wydatkach poniżej relatywnej granicy ubóstwa.....	149
Wykres 72. Odsetek osób zagrożonych ubóstwem w gospodarstwach domowych - procent osób w gosp. dom. o wydatkach poniżej granicy ubóstwa skrajnego (minimum egzystencji)	149
Wykres 73. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem po transferach społecznych [%] dla kraju.....	150
Wykres 74. Stopa bezrobocia rejestrowanego [%]	150
Wykres 75. Zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej wg kryterium dochodowego i ekonomicznych grup wieku [%].....	151

Wykres 76. Liczba osób, którym decyzją przyznano świadczenia pomocy społecznej na 10 tys. ludności	153
Wykres 77. Powody przyznania pomocy rodzinie (na podstawie decyzji) w województwie lubelskim w 2017 roku	153
Wykres 78. Liczba placówek opieki nad dziećmi i młodzieżą w województwie lubelskim....	154
Wykres 79. Wskaźnik zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami w wieku 16 lat i więcej wg podziału na województwa.....	155
Wykres 80. Wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych w wieku 16-64 lata wg BAEL [%]	156
Wykres 81. Osoby niepełnosprawne w wieku 16 lat i więcej wg typu aktywności [tys. os.]	157
Wykres 82. Osoby niepełnosprawne w wieku 16 lat i więcej – bierne zawodowe [tys. osób]	157
Wykres 83. Liczba WTZ i ZAZ na 10 tys. osób niepełnosprawnych, liczba Centów Integracji Społecznej oraz Klubów Integracji Społecznej na 10 tys. osób bezrobotnych zarejestrowanych w powiatowym urzędzie pracy, jednostek świadczących usługi reintegracji społeczno-zawodowej na 10 tys. mieszkańców	159
Wykres 84. Odsetek dzieci w wieku 3-4 lata objętych wychowaniem przedszkolnym	163
Wykres 85. Liczba ośrodków wychowania przedszkolnego w województwie lubelskim – przedszkola (bez specjalnych)	166
Wykres 86. Liczba ośrodków wychowania przedszkolnego w województwie lubelskim – przedszkola specjalne.....	166
Wykres 87. Zdawalność egzaminów maturalnych wg województw w latach 2012-2017.....	167
Wykres 88. Wybory absolwentów szkół gimnazjalnych – liczba uczniów w 1. klasach (wśród dzieci i młodzieży).....	168
Wykres 89. Wybory absolwentów szkół gimnazjalnych – zestawienie procentowe liczby uczniów w 1. klasach (wśród dzieci i młodzieży).....	169
Wykres 90. Współczynnik skolaryzacji netto w zasadniczych szkołach zawodowych* wg województw w latach 2012-2017 [%]	170

Wykres 91. Współczynnik skolaryzacji netto w szkołach policealnych wg województw w latach 2012-2017 [%]	171
Wykres 92. Liczba gospodarstw domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w latach 2012-2017	179
Wykres 93. Spadek liczby gospodarstw domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w latach 2012-2017	180
Wykres 94. Liczba dzieci w żłobkach i klubach dziecięcych na 1000 dzieci w wieku do lat 3 w latach 2012-2017.....	181
Wykres 95. Odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w miastach i na wsi w latach 2012-2017	184

Spis tabel

Tabela 1. Szczegółowe priorytety inwestycyjne w OP1 Badania i innowacje.....	14
Tabela 2. Nakłady wewnętrzne na B+R w województwie lubelskim wg sektorów wykonawczych w latach 2012-2016 (w mln zł).....	18
Tabela 3. Nakłady na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach przemysłowych i usługowych w województwie lubelskim na tle Polski w latach 2012-2017 (w tys. zł).....	22
Tabela 4. Szczegółowe priorytety inwestycyjne w OP2 Cyfrowe Lubelskie.....	33
Tabela 5. Odsetek gospodarstw domowych wyposażonych w komputer osobisty z dostępem do Internetu w latach 2012-2017 [%]	34
Tabela 6. Odsetek gospodarstw domowych wyposażonych w komputer osobisty z dostępem do Internetu szerokopasmowego w latach 2012-2017 [%]	35
Tabela 7. Odsetek gospodarstw domowych posiadających szerokopasmowy dostęp do Internetu w domu [%] w latach 2014-2017 [%]	36
Tabela 8. Odsetek przedsiębiorstw posiadających dostęp do Internetu szerokopasmowego w latach 2012-2017 [%]	37
Tabela 9. Przedsiębiorstwa (powyżej 9 pracujących) posiadające własną stronę internetową [%].....	37

Tabela 10. Odsetek przedsiębiorstw otrzymujących zamówienia poprzez sieci komputerowe [%].....	38
Tabela 11. Odsetek przedsiębiorstw składających zamówienia poprzez sieci komputerowe [%].....	39
Tabela 12. Odsetek urzędów administracji publicznej udostępniających usługi elektroniczne inne niż oparte o tzw. wzór pisma ogólnego [%]	40
Tabela 13. Odsetek osób korzystających z Internetu w kontaktach z administracją publiczną [%];Osoby korzystające z usług administracji publicznej za pomocą Internetu w ciągu ostatnich 12 miesięcy według województw [%]	41
Tabela 14. Odsetek przedsiębiorstw korzystających z Internetu w kontaktach z administracją publiczną w celu odsyłania wypełnionych formularzy w formie elektronicznej w latach 2012-2017 [%].....	42
Tabela 15. Odsetek osób posiadających podstawowe lub ponadpodstawowe umiejętności cyfrowe w latach 2015-2017 [%].....	43
Tabela 16. Szczegółowe priorytety inwestycyjne w OP3 Konkurencyjność przedsiębiorstw ..	45
Tabela 17. Udział przedsiębiorstw innowacyjnych wg sektorów w latach 2012-2017.....	53
Tabela 18. Szczegółowe priorytety inwestycyjne w OP4 Energia przyjazna środowisku	58
Tabela 19. Udział energii cieplnej wyprodukowanej w kogeneracji w produkcji ciepła ogółem w % w latach 2012-2017.	62
Tabela 20 Szczegółowe priorytety inwestycyjne w OP5 Efektywność energetyczna i gospodarka niskoemisyjna	65
Tabela 21. Zużycie energii elektrycznej w sektorze przemysłowym w latach 2012-2017 w województwie lubelskim [GWh]	68
Tabela 22. Sprzedaż energii cieplnej ogółem na cele komunalno-bytowe w województwach w Polsce w latach 2012-2017 [GJ].....	74
Tabela 23. Odsetek mieszkań poddanych ociepleniom w województwach w Polsce w latach 2013, 2015 i 2016 w województwach [%].....	77
Tabela 24. Liczba przewozów pasażerskich komunikacją miejską w ciągu roku w województwie lubelskim w latach 2012-2017 [mln osób].....	82

Tabela 25. Długość linii komunikacji miejskiej w województwie lubelskim w latach 2012-2017 [km]	84
Tabela 26 Cele szczegółowe i priorytety inwestycyjne w OP6 Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów.....	86
Tabela 27. Długość wałów przeciwpowodziowych wg województw w latach 2012-2016.....	88
Tabela 28. Długość wałów przeciwpowodziowych wymagających odbudowy wg województw (uporządkowane malejąco wg odsetka łącznej długości wałów)	89
Tabela 29. Czas interwencji ratowniczych do 1 godziny wg województw w latach 2014-2018	91
Tabela 30. Długość czynnej sieci kanalizacyjnej według województw i w Polsce w latach 2012-2017 [km]	94
Tabela 31. Odpady zebrane selektywnie w relacji do ogółu odpadów według województw i w Polsce w latach 2012-2017.....	97
Tabela 32. Cele szczegółowe i priorytety inwestycyjne w OP7 Ochrona dziedzictwa kulturowego i naturalnego	102
Tabela 33. Liczba bibliotek i filii bibliotecznych w Polsce i województwach w latach 2012-2017.....	104
Tabela 34 Odsetek osób zwiedzających muzea i oddziały muzealne na 10 tys. mieszkańców wg województw w latach 2012-2017.....	108
Tabela 35 Cele szczegółowe i priorytety inwestycyjne w OP8 Mobilność regionalna i ekologiczny transport.....	111
Tabela 36. Liczba wypadków drogowych ogółem według województw i w Polsce w latach 2012-2017	120
Tabela 37. Cele szczegółowe i priorytety inwestycyjne w OP9 Rynek pracy	122
Tabela 38. Cele szczegółowe i priorytety inwestycyjne w OP 10 Adaptacyjność przedsiębiorstw i pracowników do zmian.....	137
Tabela 39. Cele szczegółowe i priorytety inwestycyjne w OP11 Włączenie społeczne	145
Tabela 40. Cele szczegółowe i priorytety inwestycyjne w OP12 Edukacja, kwalifikacje i kompetencje.....	160

Tabela 41. Cele szczegółowe i priorytety inwestycyjne w OP13 Infrastruktura społeczna ...	172
Tabela 42. Szpitale ogólne – liczba szpitali i liczba łóżek w latach 2012-2017	176
Tabela 43. Liczba lekarzy posiadających prawo wykonywania zawodu medycznego na 10 tys. ludności wg województw w latach 2012-2017	177
Tabela 44. Liczba szkół w województwie lubelskim w latach 2012-2017	185
Tabela 93 Informacja o naborach, złożonych w nich wnioskach o dofinansowanie i podpisanych umowach objętych analizą	267
Tabela 46 Poziom kontraktacji i wydatkowania środków w RPO WL 2014-2020.....	270
Tabela 47. Osiągnięte wartości wskaźników ram wykonania - stan na 31.12.2018 r.....	275

Spis map

Mapa 1. Poziom zagrożenia ubóstwem relatywnym w podziale na województwa w 2017 roku	148
Mapa 2 Zasięg korzystania z pomocy społecznej w ogólnej liczbie ludności w 2017 r.....	152
Mapa 3. Odsetek dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego w liczbie dzieci w wieku 3-6 lat według województw w 2017 r.	165
Mapa 4. Liczba bezrobotnych w okresie do 12 miesięcy od ukończenia nauki w przeliczeniu na 10 tys. ludności w 2017 r. oraz jej zmiana w stosunku do roku 2008 (2008 r. = 100%) ...	172

7 BIBLIOGRAFIA

- 1) Amying, Koszty energii. Wyzwania i szanse dla przedsiębiorstw. Raport 2017, Warszawa 2017
- 2) Bienias S., Strzęboszewski P., Opałka E., Ewaluacja. Poradnik dla pracowników administracji publicznej. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2012
- 3) EUROPA 2020 Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu, Bruksela 2010
- 4) Duliniec, A. Finansowanie przedsiębiorstwa: strategie i instrument, PWE, Warszawa 2011
- 5) Dołęga, Wybrane aspekty efektywności energetycznej, [w:] Polityka energetyczna, Tom 20, Zeszyt 4, Warszawa 2017
- 6) Gołąb N., Ochrona przeciwpowodziowa Polski w latach 2007–2016, w: [red] Zofia Wilk-Woś, Andrzej Marjański, Bezpieczeństwo i zagrożenia kryzysowe. Źródła i rodzaje zagrożeń bezpieczeństwa.
- 7) Główny Urząd Statystyczny, Zużycie energii w gospodarstwach domowych w 2015 r., Warszawa 2017
- 8) Raport z przeglądu i aktualizacji wstępnej oceny ryzyka powodziowego. Sweco Consulting Sp. z o.o, IMiGW – PIB, Warszawa 2018
- 9) Pichla A., Rola Kanału Wieprz-Krzna w gospodarce wodnej regionu
- 10) Statystyki zdarzeń systemu Wspomagania Decyzji Państwowej Straży Pożarnej za lata 2014-2016
- 11) Społeczeństwo informacyjne w Polsce w 2018 roku, GUS Szczecin 2018
- 12) Stan jednolitych części wód powierzchniowych badanych w latach 2010-2015, WIOŚ, Wydział Monitoringu Środowiska, Lublin 2016
- 13) Stańczyk S., Triangulacja – łączenie metod badawczych i urzetelnienie badań. [W:] Czakon W. (red.), Podstawy metodologii w naukach o zarządzaniu, Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa 2011
- 14) Matusiak B., Uwarunkowania innowacyjności małych firm, w: Innowacje małych i średnich przedsiębiorstw w świetle badań empirycznych, A. H. Jasiński (red.), Promocja XXI, Warszawa 2009
- 15) Ocena stanu jednolitych części wód powierzchniowych monitorowanych w województwie lubelskim w roku 2017, Lublin 2018
- 16) Ochrona środowiska w Polsce 2017, Główny Urząd Statystyczny
- 17) Ocena zasobów pomocy społecznej za 2017 rok, Lublin 2018
- 18) Ogólnopolski Katalog Spółdzielni Socjalnych

- 19) Olejniczak K., Kozak M., Ledzion B. (red.), Teoria i praktyka ewaluacji interwencji publicznych. Podręcznik akademicki. Wydawnictwa akademickie i profesjonalne, Warszawa 2008
- 20) Opracowanie instrukcji monitorowania zmian dostępności transportowej na potrzeby ewaluacji i sprawozdawczości z realizacji dokumentów programowych dot. polityki spójności perspektywy 2014-2020 oraz dokumentów strategicznych (krajowych i regionalnych) Raport przygotowany w ramach III etapu projektu: „Oszacowanie oczekiwanych rezultatów interwencji za pomocą miar dostępności transportowej dostosowanych do potrzeb dokumentów strategicznych i operacyjnych dot. perspektywy finansowej 2014-2020”, Polska Akademia Nauk Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania im. S. Leszczyckiego, Warszawa 2015
- 21) Plan gospodarki odpadami dla województwa lubelskiego 2022, Lublin 2016
- 22) Raport o stanie technicznym sieci dróg krajowych na koniec 2011 roku, GDDiKA, Warszawa 2012
- 23) Wytyczne Ministra Infrastruktury i Rozwoju w zakresie ewaluacji polityki spójności na lata 2014-2020, Warszawa 2015
- 24) Wpływ cyfryzacji na działanie administracji publicznej w Polsce, PBS, Warszawa 2012
- 25) Wpływ cyfryzacji na działanie administracji publicznej w Polsce, ASM, Warszawa 2015

Załącznik – Mapa obszarów narażonych na niebezpieczeństwo powodzi

